IMAGINES DEORVM, QVI AB ANTIQVIS COLEBANTVR:

In quibus simulacra, ritus, cærimoniæ, magnaq; ex parte veterum religio explicatur:

Olim a VINCENTIO CHARTARIO Rhegiensi ex variis auctoribus in vnum collectæ, atque Italica lingua expositæ: nunc vero ad communem omnium vtilitatem Latino sermone ab ANTONIO VERDERIO, Domino Vallispriuatæ, &c. expressæ, atque in meliorem ordinem digestæ.

Quibus accesserunt duo INDICES*: prior, imaginum: posterior, rerum atque verborum, quæ toto libro continentur.*

LVGDVNI,
APVD STEPHANVM MICHAELEM.
M. D. LXXXI.
Cum Priuilegio Christianissimi Francorum Regis.

AD AMPLISSIMVM, DOCTRINAQVE ET NOBILITATE PRÆSTANTISS. VIRVM,

HENRICVM MEMMIVM EQVITEM, Dominum de Roiſſy, &c. in intimo ſanctiorique Regis Chriſtianiſſ. conſilio Conſiliarium,

PRÆFATIO.

NON *poſſum, non eorum ſententiam admirari, qui hominẽ a Græcis* ἄνθρωπον, παρὰ τὸ ἄνω ἀθρεῖν *dictum volunt: atque ad ſublimia illa contemplanda, conditum eſſe diuinum hoc animal, ita cõſtat inter omnes, vt nemo, niſi Epicureus aliquis, id negare auſit: nam vel corporis ipſius ſtatura, in altum euecta tantum non clamat, hominem, opificis ſui, qui in cælo degit, cognoſcendi gratia, ita eſſe effictum: Sed & vniuerſa hæc adſpectabilia ad hoc nos hortãtur, impellunt, & tamquam manu ducunt; ita vt nemo dicere poſſit, ſibi, quominus diuinum numen noſſet, defuiſſe magiſtrum; cum nuſquã deficiant, quæ, digitis pene intentis, illud nobis commõſtrent. Sed, prout eſt humana libido, qua ad gloriã plus æquo interdum ferri ſolemus; reges, & qui præſtanti aliqua virtute cæteris mortalibus olim antecellebant, cum omnia immortali Deo referre debuiſſent accepta, ſanequã impie, quod eſt Dei proprium, ſibi arrogarunt; populis vel vi coactis, vel beneficijs illectis, quo ſibi diuinos (o facinus audax) deferrent honores. Atque tandem eo impietatis eſt deuentum, vt & hominũ ſimulacra pro Dijs colenda proponerentur, vt, vbi fictitia hæc numina per mortem, aut abſentiam eſſe nequirent, ibi, eorum effigie illata, tamquam præſentia diuinis honoribus afficerentur. Atque hac ratione deteſtandus falſorum Deorum cultus, cum ex paruis initijs eſſet exortus, paullatim*

vniuersum terrarum orbem peruasit: nam, vbi poëtæ emerserunt, hũc latissimum campum ad excurrendum nacti, suis fabulis, ac figmentis egregiam inchoatæ nuper idololatriæ operam nauarunt: accesserunt & pictores, quibus vna cum poëtis semper æqua fuit qualibet fingendi potestas; hi pene spirantibus signis, ac tabulis rudes hominum animos ad insaniam redegerunt: natura enim nescio quo pacto ad rem fictam ac coloribus repræsentatam magis afficimur, quam ad veram. Itaque pictores, atque poëtæ, cum sua commenta mirifice in populis, non sine ingenti quoque suo quæstu probari animaduerterent, animum adiecerunt, vt noua quotidie monstra parerent: quæ vt nemo tempore procedente auderet improbare, fucis etiam quibusdam illiuerũt; hæc sunt arcana illa intimæ religionis mysteria, quæ lineamentis externis innui confinxerunt; quæ persuasio cum hominum animos occupasset; ita cœperunt omnes religiose idola illa muta venerari, ac si numina ipsa essent. Huc accessit, quo maiori stulti simul, ac ij, qui sapientes putabantur, stupiditate tenerentur, quod malus genius pro more suo hic mirabiles quasdam tenebras offudit, cum per idola illa ingentia miracula sæpissime patraret: atque hinc factum est, vt totus terrarum orbis maxima errorum, atque adeo impietatis caligine inuolueretur. Sed, dum humani generis esset salus profligatissima; nihilque nisi certus interitus exspectaretur; ecce tibi Dei filius, Seruatorque noster, IESVS CHRISTVS, *homo factus, huc ad nos, e mortis faucibus eruendos venire non detrectauit; qui, salutaris doctrinæ arcanis patefactis, ac, errorum mole disiecta, tandem aliquando, non sine sui, infinitorumque propemodum martyrum cruoris profusione, veritatem in orbem terrarum inuexit, impijs falsorum Deorum idolis in puluerem redactis, eorum cultu abolito, vniusque veri Dei in eius locum suffecto. Itaque paullatim vetus error non solum exoleuit, sed & ex hominum memoria, qualis olim fuisset, deleri cœpit; religiosorũ principum ardenti studio non solum idolis comminutis, ac templis exsecrandis solo æquatis; sed & poëtarum scriptis, vnde idololatria initium, incrementum, ac vires sumpserat, vndique conquisitis, ac voracibus flammis absumptis. Quare est quod Deo immortales gratias agamus, qui nos ex adeo tetris tenebris, quibus vniuersa antiquitas erat obruta, in admirabile lumen suum asseruerit. Et, licet quaqua gentium varia falsarum religionum scita sint proseminata; nulla tamen tam barbara natio nostra tempestate exsistit, quæ amplius Iouis, Martis, Mercurij,*

curij,

curij, cæterorumque non Deorum, sed portentorũ nomina veneretur; quæ olim tam religioso cultu vbique terrarum afficiebãtur. Erat quidem certe vniuersa veterũ religio falsa, impia, exsecranda; detestanda pictorum, sculptorumque commenta; poetarum fictiones, ac fabulæ cunctis diris prosequendæ. Sed tamen ita hæc erant mala, vt aliquid in eis boni liceret deprehendere; non secus ac inter tot sentes & rosa colligitur; hoc quidquid veri, quidquid honesti, quidquid vtilitatis aliquam speciem habentis in tanta rerum turpitudine, ac impietate exsisteret, id religionis nostræ veris decretis admonemur, ad nos ex iniustis illis possessoribus, atque adeo vsurpatoribus tamquã nostrum auertere: nam virtutis, ac sapientiæ quodcumque, & vbicumque tandem sit, veluti nostrum, nobis repetere licet, & ex vindiciarum iure cum ijs, qui detinent, manu consertum venire & possumus, & debemus. Error, stultitia, vitium, impietas veritati, tamquam plumbum auro admistum, illorum sit, qui nefarie tantam nobilitatem adulterarunt: ad nos iustum, castum, integrum religiosum pertinet, quod a nobis manarit. Quamobrem non defuerunt olim ex nostris, qui vel ipsi ex profanis scriptoribus, quidquid in rem nostram faceret, sibi pro suo iure vindicarunt; vel alijs auctores fuerunt, qui idem facere non dubitarent. Atque alij quidem in alio genere hoc summa cum laude præstiterũt. Verum VINCENTIVS CHARTARIVS, *industrius sane vir, qui plurimum in antiquitate illustranda elaborauit, sicut ex nonnullis eius lucubrationibus apparet, non ita dudum librum publicauit, in quo infinitorum propemodum Deorum, qui ab antiquis colebantur, imagines multiplices, ex veterum scriptis, lapidibus, ac antiquis numismatibus, in vnum quasi corpus redegit: quod opus vt magis lectoribus prodesset, ipsarum imaginum rationem, explicationemque, vel ab eisdem auctoribus traditam, vel a se excogitatam adiunxit; quod equidem plurimum cum vtilitatis, tum delectationis habet. Cum vero liber Italico sermone scriptus, maximo cum applausu ab omnibus esset exceptus; non solum, quod plurimum facere videbatur ad antiquorũ scripta, præcipue poëtarum intelligenda; sed etiam, quod præclara pictoribus, ac poëtis recentibus, omnibusque vniuersim, qui de vno aliquo genere scribendum suscepissent, argumẽta suppeditaret: accedebat præterea incredibilis quædam oblectatio, quæ vna cum eruditione coniuncta legentium animos mirum in modum perfundebat: visum est nobis id boni, ad omnes, si fieri posset, deriuãdum.*

Quare librum in Latinum sermonem conuertimus, vt nostra opera tantæ vtilitatis vniuersæ nationes participes fierent. Librum autem non tamquam interpretes conuertimus, verbum de verbo exprimentes, sed mutatis, aut inductis quibusdam, prout decere videbatur, sensum curauimus reddendum, non verba appendenda; præcipue, cum aliud auctor in Italico sermone, aliud nos in Latino spectauerimus. Sed & noster labor quo esset fructuosior, imaginum designationem absque explicatione, ex vniuerso libro collectam in vnum redegimus; vt homines occupati, quibus totum volumē euoluere, non esset otium, haberent vnde συνοπτικῶς totum argumentum peruideant. Sed hunc librum, res ex media antiquitate erutas continētem, cui potius, quam tibi, CLARISSIME VIR, dicaremus, habebamus neminem: nam quem latet, te vnum ex omnibus vniuersæ antiquitatis esse studiosissimum? tu ad eam ex tenebris eruēdam, atque quam maxime illustrandam natus videris. Testis est vniuersa ista Parisiensis Academia, toto terrarum orbe celeberrima, quantum tuo patrocinio bonarum artium studia innixa isthic floreant. Testes sunt optimarum artium professores, qui tuam domum, splendoris, gloriæ, ac sapientiæ sedem pedibus terunt. Testis est illa tua Bibliotheca selectissimis quibusque libris refertissima, in quibus comparandis nec operæ nec pecuniis pepercisti. Tu vero inter præcipua regni negotia, quæ ad te, tamquam Galliæ nostræ columen, deferuntur, semper aliquid eruditum meditaris, non vt sapientia solus in otio fruaris, sed vt eam in publicam omnium vtilitatem ad regni gubernacula traducas. Hæc cum ita sint, non ineptus mihi futurus videor, si id tibi munusculi obtulero, ex quo nonnihil emolumenti subsecíuis horis, libro perlegendo, percipere possis. Itaque eum sub tui illustris nominis patrocinio, apparere volui; quod pro tua singulari humanitate te non denegaturum confido. Vale, Lugduni, Kal. Sextilis. CIϽ IϽ XXCI.

Extraict du priuilege du Roy.

AR grace & priuilege du Roy est permis à Barthelemy Honoraty, & Estienne Michel, marchands Libraires, demeurans à Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer, comme bon leur semblera, vn liure intitulé, *Imagines Deorum, qui ab Antiquis colebantur:* & ce pour le temps & terme de dix ans, à compter du iour qu'il sera acheué d'Imprimer. Et est defendu par sadite Maiesté à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres de quelque qualité qu'ils soyent, d'imprimer, vendre & debiter ledit liure sans licence d'iceux Honoraty & Michel, sur peine d'amende arbitraire, & confiscation des liures qui en auroyent esté faictz. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledit Seigneur veut & entend que l'extrait d'iceluy estant mis au commencement ou à la fin dudit liure, serue pour toute notification. Car tel est son plaisir, nonobstãt oppositions ou appellations quelconques, comme plus à plein appert par les lettres de priuilege sur ce donnees à Bloys le 7. Iour d'Auril, 1581. Et scellees du grand seel de sa Maiesté en cyre iaune.

Ainsi signé,

Par le Roy, M. Iehan Auril, maistre des Requestes ordinaire de l'hostel present.

POVSSEPIN.

ANTONIVS VERDERIVS FORENSIS
ET MARTI ET MINERVÆ

DEORVM, QVI AB ANTIQVIS COLEBANTVR, IMAGINES, VNA CVM EARVM DECLARATIONE,

Olim a VINCENTIO CHARTARIO *Rhegiensi ex varijs auctoribus in vnum collectæ, atque Italica lingua expositæ: nunc demum ad communem omnium vtilitatem, Latino sermone ab* ANTONIO VERDERIO, *Domino Vallisprivatæ, &c. expressæ.*

ORVM quæ humanam naturam exornant, nihil equidem præstantius, neque magis homini proprium est, religione: quare nulla vmquã natio fuit, quæ aliqua ratione eius non esset particeps. Quamuisque feratur, ratione potissimum homo a cæteris animãtibus differre; non obscuris tamen argumentis, etiam ante rationis vsum, in eo religionem deprehendamus licet, vt pote quæ natura ipsa humano in animo ab ipsius ortu sit insita: cuius quidem sententiæ Iamblichus Platonicus est, qui arbitretur, quoddam veluti lumen, a Deo emanans, nostros animos ferire, quo mirabiles in nobis, iique naturales excitantur ardores ipsius boni, de quo postea, vbi rationis functionẽ exercere cœpimus, ratiocinamur, atque iudicamus. Id Promethei fabula nobis innui, nonnulli voluerunt, vt ignis scilicet ille cælestis, quo vitam primi hominis pectori indidisse fingitur, vim quamdam significet, quæ occultis

Religio præcipua hominis virtus.

rationibus assiduè hominum animos ad se attrahat; qui vnde profluxerint, & à quo primam originem duxerint, sentientes, naturali impetu eò sese conuertunt. Hincque etiam proficisci dicunt, vt, cum se nobis species ingentis alicuius boni malive obiicit, primo aspectu, antequam de eo aliud cogitemus, oculos ad cælum sustollamus, interdumque manus quoque coniunctas in altum leuemus; perinde atque natura magistra edocti putemus, cælitus omne ad nos bonũ deriuare, illique collatum beneficium acceptum referendum, qui tribuit, & ab eodem præsentem cunctis in aduersis opem expectãdam; ex quo fiat, vt supplici eam gestu ab illo imploremus. Hæc quidem omnia maxima fuerint religionis argumenta, quæ nos ad Deũ amandum pariter, ac reuerendum impellãt: id verò, si nulla in nobis eius notio præcesserit, fieri nequaquã potest. Quare vel ante rationis vsum homo Deum quodammodo nouit, cultuque prosequitur; quod eum a beluis separat; in quibus nonnulli aliquam quidem rationis particulam inesse voluerunt: sed, qui religionis eas aliquo pacto participes faciat, arbitror neminem. Quamobrem hæc tota hominis vnius est propria; qua duce homines ad cælum oculos sustulerunt; &, vniuersitatis huius admirabilem structuram considerantes, asseruerunt, aliquem esse, qui infinito amore, potentia atque prouidentia cuncta regeret, administraret, omnibusque iugiter prouideret. Hunc verò Deum vocarũt; qui omnium bonorum est auctor, æternus, infinitus, & sub aspectum nequaquã cadens. Sed tamen non omnes veritatem hanc, natura haustam æque prosequuntur. Namque, cum homines suæ nequitiæ indulgere, & de ea sibi nimis placere cœpissent, non vltra cogitatione sunt progressi, quam quo oculis pertingerẽt: hincque factum est, vt crederent, stellas, Solem, Lunam, cælumque ipsum, Deos esse; quæ, vt Plato testatur, primum cum a Græcis, tum multo antea a plerisque barbaris Dij sunt habiti: idemque vult, a perenni quodam motu, qui in eis cernebatur, Græca voce θεοὺς, id est Deos, à θεῖν, quod est currere, fuisse appellatos. Hic postea error in tantum creuit, vt multi mortalium stulta vulgi opinione sint in Deos relati: &, quod magis mirum videatur, quædam bestię apud aliquos vt numina sunt habitę: quibus omnibus

Deorũ multitudo vnde.

bus

bus varia ſimulacra dedicari ſolebant; idque non ſolum virtutibus,ſed vitiis quoque contigit; cum ſingula Dei cognomentum ſortita fuiſſent:illæ quidem , vt præſentes prodeſſent:hæc vero,vt abſentia ne obeſſent.Hinc factum eſt,vt innumera fere Deorum multitudo apud antiquos celebraretur:non enim ſolum quælibet ſibi natio proprios ac peculiares Deos adſciſcebat; ſed & vnaquæque ciuitas, locus, domus, demũ vnuſquiſque ſibi Deum pro animi libidine fingebat:neque vlla propemodum humana actio erat, a qua non aliquod numen ſuum nomen traheret.Hic autem maximus Deorum numerus non ſolum apud antiquos a vulgo colebatur,ſed ab iis quoque,qui ſapientia cæteris antecellere putabantur:hi enim , poſito quodam primo,ſummoque bono, quod omnium cauſſam eſſe dicebant,innumeram quinetiam aliorum ſeriem ſubiungebant, quam etiam numinum loco habebant : quoſdamque ex eis Deos, alios Dæmones, nonnullos Heroes appellabant; omnibuſque ſua propria munera , ac loca diſtincta aſsignabant, ſicuti etiam alius aliis ſacrificandi ritus erat. Herodotus ſcriptis teſtatum reliquit, initio duodecim tantum apud AEgyptios Deos exſtitiſſe,quos Pythagorici videntur eſſe imitati:nam dicunt, Græcos & diuini cultus rationem , & alias ſcientias ab AEgyptiis eſſe mutuatos,apud quos duodecim illæ celeberrimæ Mercurij columnæ viſebantur,recondita quadam doctrina,rerum pręcipue cæleſtium refertiſſimæ, quæ variorum animalium,plantarum,& aliis id genus figuris, quibus literarum vice AEgyptij vtebãtur,exſculptæ legebãtur:has literas,ab eis hieroglyphicas nuncupatas,ſacerdotes, qui apud eos non poterant non eſſe doctiſsimi , explicabant : idque non omnibus paſſim,ſed digniſſimis quibuſque,qualis erat Pythagoras,Plato, Democritus, Eudoxus, qui hanc ob cauſſam peregrinationem in AEgyptum ſuſceperunt. Itaque ad rem reuertamur, Pythagorici affirmabant , ſicut in primo cælorum orbe duodecim animalium figurę ſunt collocatæ,quæ duodecim ſigniferi ſigna dicuntur,totidem quoque animos,ſingulis ſingulos inditos,vitam eis,motum,efficacitatemque ſufficere : qui quidem ſunt illi maiorum gentium Dij,Iupiter ſcilicet , Iuno, Neptunus,Veſta,Phœbus,Venus,Mars,Pallas,Mercurius,Diana,

Præcipui Dij duodecim.

Vulcanus & Ceres: ab hisque res quoque inferiores administrari volebant. Iidem Dij apud Romanos in senos masculos, totidemque fœminas distributi fuere, quos & Cōsentos dixerunt, eo quod cælestis senatus cōsiliarios esse, & nihil sine eorum arbitrio statui censerent: nam & apud Homerum est legere, Iouem, cum aliquid magni momenti incidisset, aduocato Deorum consilio, de eorum sententia, quid faciendum esset, deliberasse; quamuis solus per se interdum statueret, vt & poetę fabulantur, & Seneca, cum de fulmine disserit, affirmat, esse scilicet quoddam fulminis genus, quod Iupiter solus pro sua libidine, nullo in consilium Deo adhibito, iaculetur. Non simul autem omnes ij habitabant, quos antiquitas sibi Deos finxit, sed variis inter se erant locis disclusi, neque vniuersi cælum incolebant, sed terra, fluuij, mare quoque maximum eorum numerum continebat. Item nec omnes immortalitate fruebantur: semidei enim tandem aliquando fatis concedebant; cuius rei, vt inquit Pausanias, Silenorum sepulcra, quæ Pergami in Asia exstant, amplissimam fidem faciunt. Nymphæ etiam moriebantur. Itaque omnium generum Dij apud antiquos colebantur, vt ex D. Augustini libro de ciuitate Dei discere facile possumus, vbi hoc ex Varronis authoritate comprobat. Sed tamen apud illos, veritatis cognitione destitutos, fuerunt nonnulli, qui recte de Deo sentirent, vt scilicet, eum esse vnum, æternum, aspectum refugientem; quare nullis posse lineamentis describi: nam effigiem Dei, formamque quærere, imbecillitatis humanæ Plinius, libro secūdo arbitratur. Quamobrem Antisthenes, Cynicæ sectæ princeps, dicere solebat, ita referēte Theodoreto Cyrensi Antistite, Deum nequaquam oculis cerni posse. nulli enim aspectabili esse similē, ac proinde longe errare eos, qui putēt se in numinis cognitionem per effigiem aliquam peruenire posse. Sed & Xenophon, Socratis discipulus, scriptum reliquit, licet Dei magnitudo, atque potentia vel inde deprehendi maxime possit, quod immobilis permanens, motum cunctis tribuat; tamen cuius sit aspectus, à mortalibus peruestigari non posse. In hanc sententiam Xenophanes, hominum stultitiam deridens, qui statuas, à Phidia, Polycleto, aliisque statuariis fabrefactas venerarentur, inquiebat,

Dij Cōsenti.

Deus figura caret.

Deus figura describi nequit.

quiebat, equos, boues, elephantes, si manibus præditi, eis vti sciuissent, Deos fabricaturos fuisse, qui equorum, boum, atque elephantum formam referrent, sicuti & homines sui similia numina effecissent. Idémque Cicero libro de natura Deorum sub persona Cottæ præclaris quibusdam rationibus contra Epicureos demonstrat. Iudæi, qui olim soli veræ religionis rationem tenebant, vnum tantũ Deum coluerunt, eumque non in signis, aut tabulis oculis aspectabant, sed mentis contemplatione in diuinitate ipsa (quatenus tamen homini fas est) intuebantur, &, vt Cornelius Tacitus de eis refert, maximæ impietatis eos arguebant, qui Deum ad humani corporis similitudinem variis in materiis effingebant: quare in suum illud templum nullum vmquã admiserunt simulacrum. Itaque cum Herodes, eorum rex, aquilam auream supra fani portam statuisset, quidam adolescentes, vbi est auditum, eum animam agere, conspiratione facta, & tumultu in populo excitato, illam confractam deiecerunt, illud contra religionem, ac maiorum instituta esse clamantes, & eam occasionem ad numinis offensi iniurias vindicandas esse accipiendam. Sed id perquam male miseris cecidit: nam Herodes tantũ adhuc superuixit, quoad eos comprehensos flammis viuos exurendos tradidit. Suidas est auctor, cum Pilatus in Iudæam vexilla quædam, in quibus Tiberij imperatoris effigies esset depicta, intulisset, vniuersum populum miro quodam modo esse concitatum, eo quod auitam religionem violari cernerent, per quam nullam ipsis licebat intra sui regni fines imaginem habere. Huius sententiæ nonnulli quoque alij fuere, in quibus est Hermes, dictus Trismegistus, qui asserebat, eos videri non credere, Deos in cœlo esse, qui eorũ statuas sibi ante oculos sisti volunt, aut certe sua vota ac preces illuc vsque peruenire diffidere, atque ex hac peruersa animi inductione Deorum simulacra prodiisse, eaque numina cœpisse vocitari. Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, legitur suis legibus prohibuisse, ne Dij homini, aut vlli bestiarum similes fierent: quare eorum statuas e sua Repub. eliminauit. Luctatius Firmianus scriptis testatum reliquit, AEgyptios diuino honore elementa prosequutos, nulla tamen eorum sibi ad adorandum imagine proposita. Et, si Plutarcho ha-

Apud Iudæos simulacra non erant.

benda est fides, Numa Pompilius, secundus Romanorum rex, aliquam Deo effigiem credere attribuendam, haud fas esse ducebat: quamobrem Romani centũ septuaginta annis omni Deorum imagine caruerunt; tamquam maximum esset piaculum, diuina illa ac immortalia imbecillibus his atque humanis comparare. Apud Persas & Lybes primis temporibus nulla statua, neque templum, neque altare exstabat. De Scythis refert Herodotus, licet multos Deorum loco habuerint, vt Vestam, Iouem, Apollinem, Martem, aliosque, quos nominibus suæ linguę congruentibus, appellabant; nulli tamen, præterquã Marti, (vt inferius suo loco dicetur) templum, statuam aut aram dedicasse, sed cũctis vno, eodemque ritu sacrificasse. Essedones, Scytharum quoque populus, nullum aliud simulacrum, nisi hominis caluariam venerabantur: quod ita narrat Herodotus; ad eorum domum, quibus pater obiisset, propinqui omnes, atque amici confluebant, oues secum deferentes, quas iugulatas in frusta concidebant, idem de cadauere illo facientes: has carnes vna permistas, atque celebri in conuiuio appositas, omnes absque vllo discrimine comedebant: caput autem, in hunc vsum reseruatum, carne detracta, intus & foris optime purgatum, ita vt cranium nitidum exstaret, atque auro tectum, pro simulacro habebant, statisque, ac solemnibus sacrificiis prosequebantur. Addunt Pomponius Mela, & Solinus, illo pro poculo eos esse vsos, quod maximum, quem in mortuum conferre possent, honorem existimabant. Huic perquam simile est, quod Suidas de quibusdam Iudææ incolis narrat, qui asinino capiti aureo diuinos honores deferebant, eique aduenam aliquem tertio quoque anno, in minutas particulas concisum sacrificabant. Massilienses, qui Galliam Narbonensem habitant, in lucis, in quibus nulla erat Deorum effigies, sacra faciebant, interdumque arborum truncos venerabantur, tanquam ibi aliquid diuinitatis inesse credidissent; vt de eis Lucanus testatur. Primis à diluuio tẽporibus, sicut apud Pliniũ legitur, iusti ac candidi illi homines sub quercubus degebant, easque pro numinibus, ac sacratis templis sibi ducebant: nam ex eis sibi glandes, quibus victitarent, suppeditabãt, atque earum tegmine à pluuiis, cæterisque temporum iniuriis protege-

Caluaria simulacri loco habita.

Quercus pro numinibus habitæ.

protegebantur. Pauſanias in Achaiæ deſcriptione refert, in quadam eius regionis parte triginta quadratos lapides extitiſſe,in quorum ſingulis ſingulorum Deorum nomen, abſque tamen vlla eorum effigie, eſſet inſcriptum, qui maxima cum religione ab incolis cuſtodirētur:antiquum enim Græcorum erat inſtitutum, huiuſmodi lapidibus parem cultum, atque Deorū ſimulacris impertire. Cornelius Tacitus eſt auctor,vbi de Germanorum moribus ſcribit,eos ſtatuis,ac templis caruiſſe:arbitrari namque magnam factum iri numini iniuriam ab eo,qui putaret, intra exiguum fani ambitum parietibus diuinitatē poſſe coerceri, magnopereque auguſtam Deorum maieſtatem dedecere, ſi ad anguſtam corporis humani formam compelleretur. Eoſdemque in Deorum numerum non retuliſſe niſi eos qui eſſent in proſpectu,quorumque præſentem vtilitatem experirentur; cuiuſmodi ſunt Sol, Vulcanus, Luna:de cæteris nullam notitiam habuerunt,vt de eis narrat Cæſar,immò ne de nomine quidem eorum eſt aliquid ad illos perlatum.Eſt apud Herodotum,Græcos initio cultu Deos affeciſſe, eiſque ſacrificaſſe, ſuis eos nominibus nondum appellantes, quoad ea tandem ab AEgyptiis didicerunt. Vnde autem huiuſmodi Dij extiterint, & vtrum omnes ſimul, an verò ſigillatim ſinguli prodierint, itemque num ſemper,abſque vllo ortu vniuerſi fuerint,idem affirmat,ſua tempeſtate non fuiſſe compertum,præterquam Homerum,atque Heſiodum,qui ea tempora quadringenis circiter annis præceſſiſſent,primos in Græciam Deorum copioſam prolem, eorumque infinita propemodum cognomina introduxiſſe, eoſdemque ſingulis ſuum munus,ac formam attribuiſſe. Quare non iniuria forſan aſſeuerari poſſet,Græcos,ab his edoctos,Deos variis figuris exprimere cœpiſſe.Sed tamen ſatius fuerit,vt,cum eodem Herodoto ſentientes,id eos ab AEgyptiis mutuatos eſſe dicamus. Hi namque primi feruntur,qui templa Deis condiderunt, eiſque aras,ſtatuaſque dicarunt.Sicuti autem Græci ab AEgyptiis,ita Romani à Græcis ſacrorum ſimulacrorum vſum ſuſceperunt. Quod tunc primum accidit,cum Marcellus,captis Syracuſis, Romam triumphans intrauit,ſecum,quidquid ibi præclarum inueniſſet, aſportans, cum, vt eiuſmodi ſpectaculo populum deliniret;

Deorū origo.

Marcellus ſtatuas à Græcis ad Romanos primus trāſtulit.

deliniret; tum vt eorum aspectu ciuitatẽ obstupefaceret, quæ nondum erat experta, quid tabularum, aut signorum pulcritudo voluptatis præberet. Quare id tum vitio est a multis Marcello datum; primum, quod superbe nimis vel ipsos Deos in triumpho captiuos voluisse ducere videretur, eorum simulacra in pompa triumphali ostentans: deinde, quod materiam Populo Rom. suppeditasset, qui antea laboribus tantum bellicis esset assuetus, otio se, ac inertiæ tradendi; vt qui postea tempus frustra conterere cœperit, vel in oculis pictura inani pascendis, vel in statuis elaboratis spectandis, artificum manus maxima cum animi admiratione suspiciens. Hoc de Marcello Plutarchus refert, subiungitque, eum solitũ gloriari, eo quod primus in vrbem ea inuexisset, quæ maximam in ciuibus suis Græcarum rerum admirationem concitarent: anteque Plutarchum idem Liuius scriptum reliquerat, tum scilicet Romanos admiratione Græcarum artium capi cœpisse; ac proinde postea maxima cum licentia sacrarum, profanarumque rerum spolia diripuisse. Tertullianus, cum diceret, Romæ religionis ritum a Numa non splendidis ceremoniis, & absque simulacris institutum, (nondum enim illuc Græci, aut Hetrusci confluxerant) visus est innuisse, Tarquinium Priscum, vt qui Græcus esset, & Hetruscæ religionis apprime peritus, primum Romanis statuarum confectionem ostendisse. Earum ergo vsus ab AEgyptiis, primis inuentoribus, perque Græcos ad Romanos dimanauit. Vt vero in AEgypto cœperit, ita sunt variæ de ea re sententiæ, vt longe sit difficilior, quam vt a nobis aliquid certi de illa statuatur. Luctatius ait, multos in eam discedere sententiam, vt arbitrentur, initio statuas Regibus iis, vel fortibus viris esse decretas, qui populos sibi subiectos sapienter, iusteque rexissent, vt iustorũ Regum memoriam, singularemque beneuolentiam, qua viuos prosequebãtur, post mortem quoque summa cum pietate retinere se per eorum effigies præ se ferrent. Eusebius item scribit, apud antiquos fuisse in vsu, vt præstantissimorum quorumque memoriam simulacris colerent, ita ostendentes, quanto amore cultuque eos afficerent, qui studiose vixissent. Apud Suidam legitur, quemdam, Seruchum nomine, qui a Iaphæto Noëmi filio erat oriundus, om-

nium primum simulacrorum cultum in orbem terrarum inuexisse, quæ sibi ad fortium virorum memoriam conseruandam confecerat, cæterisque Deorum loco, a quibus maxima beneficia in mortales vniuersos essent collata, proponebat. Nō defuerunt etiam aliqui Reges, qui, dum adhuc viuerent, sibi statuas efficiendas, publiceque adorandas curarunt, vt de Semiramide legitur, quæ si non prima, inter primos certe id fecisse, est fama. De hac narratur, suam effigiem in lapide, cuius longitudo XVII. stadiorum esset, exsculpi iussisse, cētumque sacerdotes statuisse, qui solenni ritu atque pompa eam venerarētur, variisque sacrificiis ei litarent, ac si numen aliquod diuinum esset. Eusebius auctor est, olim in AEgypto hominem fuisse ditissimum, qui, vt dolorē, quem ex vnici filij morte susceperat, aliquantulum leniret, eius statuam sibi domi posuit, quam eadem pietate intuebatur, qua filium, dum viueret: quare serui, cum domini animum aliquid offendissent, ex quo sibi magnopere timerent, ad statuam accurrebant, illi in genua accidebant, illi supplicabant, ab ea delicti veniam implorabant, quam à patre ob filij charitatē impetrabant. Hinc factum est, vt eam floribus coronarent, munusculisque aliis prosequerentur, cui sæpe salutem suam referrent acceptam. Ad huius imitationem aliæ quoque statuæ fuerunt collocatæ; quibus, vt forsan maiorem honestatis speciēres præ se ferret, diuersorum sunt Deorum posita nomina. Ita etiam Deorū effigies ad humana vt plurimum corpora sunt effectæ, nō ea de caussa, quod vniuersa antiquitas ita stupore esset oppressa, vt arbitraretur, Deos, hominum instar, capite, manibus, pedibusque constare: sed quia, vt auctor est Varro, cum animi nostri ad diuinos proxime accedant, neutrique sint aspectabiles, est existimatum, huius inter ambos similitudinis corpora fidem amplam facere posse. Porphyrius quoque, Eusebio referente, sensit, ideo ad hominum exemplar esse Deos effictos, vt disceremus, quemadmodum numen est ipsa mens, atque intelligentia, ita nos quoque eius esse participes. Luctatius affirmat, Prometheum omnium primū hominis simulacrum e terra finxisse, eumque statuariæ artis inuentorem exstitisse; indeque factum esse, vt, quod a Deo factum ferebatur, homini, qui opus diuinum imi-

Statua incredibilis magnitudinis.

Dijs cur humana effigies sit tributa.

Promethe' numinis loco habitus. tatus esset, cœperit adscribi. Quare, vt numen, templis atque aris coli meruit; &, quemadmodum Pausanias scribit, ei ara Athenis in Academia erat dicata, ad quam statis temporibus homines confluebant, ibique faces accendebant, quas gestantes, versus ciuitatem currebāt, serie quadam se sequentes: horum qui accensam vsque ad vrbis ingressum conseruassent, palmam ferebant; iis qui præcedebant, si forte eorum faces fuissent inter currendum extinctæ, locum cedentibus illis, qui proxime sequebātur. Id hoc etiam modo fieri solebat: erat vna tantum fax communis omnibus, quam currentes sibi mutuo tradebant; iis qui pone, in eorum locum, qui erant ante, per successionem quandam subeuntibus. Sed hic ritus, siue ludos appellare placeat, non solum Prometheo sacer erat (quamquā ab eo institutus legitur) sed in Vulcani quoque ac Mineruæ cultum celebrabatur; neque semper pedibus, sed interdum & equis currebant. Quare Adimantus apud Platonem, cum Socratem hortaretur, ne societatem quamdam desereret, dicit, vesperi eam ludis equestribus interesse, mutuo sibi facem in Deæ, hoc est, Mineruæ, honorem tradentibus. Herodotus, cum Persicum morem narrat, quo celerrime nuntios mittebant (sicuti etiam apud nos est in vsu, cum aliquid per dispositos, citatosque equos mittimus: semper enim post aliquod decursum spatium in stathmis, alij sunt in procinctu, qui alios currentes. & ipsi continuando cursu excipiant) dicit eos Græcorum consuetudinem imitari, cum currentes, facem, quam Vulcano accensam gestant, per seriem sibi mutuo præbent. De his ludis quidam memoriæ prodiderunt, eos Promethei factum referre, cum ignem e cælo sublatum in terras detulit; atque ideo ita ab eo institutos. Alij id ad humanæ vitæ cursum referunt, in quo qui ætate anteeunt, vitæ lumine iis cedunt, qui pone sequuntur, vt est Platonis sententia, qui libro de legibus homines iussit inter se prolis gratia inire coniugia, vt vitam, quam a parentibus sunt mutuati, veluti ardentem facem, ipsi quoque apud filios ponant. Lucretius etiam de mortalium inter se successione loquens, sic inquit;

Libr.2. „ *Et quasi cursores vitaï lampada tradunt.*

Apud Phocenses ædicula quædam, Prometheo dicata exstabat,

bat,in qua statua etiam erat, quã nonnulli AEsculapij esse vobant. Sed quoniam e regione aliquot magni lapides visebantur,qui colore sabulum,odore humana corpora referebãt, vulgo fere credebatur,esse Promethei,eosque lapides illius esse materiæ,ex qua ab eo primus homo esset effictus, vnde postea vniuersum genus humanum profluxerit.Prometheum vero primum hominem condidisse, est rationi apprimè consentaneum,si pro eo diuinam prouidentiam intelligamus, quemadmodum Plato intellexit, ex qua non homo tantum, sed res vniuersæ initio promanarunt.Quare olim ea numinis loco habebatur, quæ instar optimæ matrisfamilias hanc rerum vniuersitatem administraret:eius imago grauem matronam,natu grandiorem referebat. Quantum autem voluptatis veteres ex statuis perciperent,ex maxima,quæ apud eos exstabat, copia, coniiciamus licet.scribit enim Plinius, apud Rhodios amplius tria millia fuisse,neque pauciores apud Athenienses,Delphios, aliasque Græciæ ciuitates esse inuentas:in quo Romani a Græcis se superari non sunt passi; cum tot simulacris abundarent, vt vulgo iactaretur, Romæ lapideum alterum esse populum. Harum etiam tanta olim erat in multis auiditas, vt certatim quisque vndique pulcherrima quæque signa & tabulas præstantissimorum artificum conquireret, quibus non solum vrbanas, sed & rusticas domos adornarent:quod quidẽ ad luxuriam spectare est existimatum, a veterique Romanorum frugalitate,ac seueritate quamplurimũ abhorrere. Quamobrem M.Agrippa elegantissimam habuit orationẽ, qua suadebat,vt priuatarũ ædium tabulæ ac signa in commune conferrentur: quod longe satius ex Plinij sententia fuisset, quam ea rus relegare.Est auctor Varro, multos ad Luculli prædia se contulisse, hac tantum de caussa,vt pulcherrima signa,ac tabulas,quæ ibi erant,viderent.His olim loculi quidam perquam apti exstruebantur; quos Vitruuius vult esse magnos, ac latos:solebant quinetiam ita statuas fabricari,vt, cùm libitũ esset, caput adimere, aliudque supponere possent.Quare Suetonius, cum de intolerabili Caligulæ fastu loqueretur,inquit,eum cum longe cæteris principibus, atque regibus antecellere sibi videretur, diuinos quoque honores vsurpare cœpisse, imperasseque vt

Deorum ſimulacris, quæ & religione, & arte eſſent veneranda, cuiuſmodi erant Iouis Olympij, aliorumque nonnulla, capitibus ademptis, ſuum imponerẽt. Lampridius, Commodum imperatorem Neronis coloſſo caput abſtuliſſe, ſuumque aptaſſe refert. Statuæ præterea publice propoſitæ, cuiuſcunque tandem eſſent, ſacræ omnibus erant, nec vlli fas erat, eas loco mouere, nec aliquo pacto labefactare, vt Cicero cõtra Verrem habet; in quam ſententiam Rhodiorum adducit exemplum, qui quamuis bellum contra Mithridatem ſuſcepiſſent, eumque acerbo odio proſequerentur; non tamen eius ſtatuam, nobiliſſimo in ciuitatis loco ſitam, loco mouere, aut vel tangere ſunt auſi. Principum autem ſtatuæ hoc amplius habebant, vt ſi quis ad eas confugiſſet, tutus eſſet ab iniuriis, nec vi inde abſtrahi poſſet: hoc tamen M. Antonij filio minimè profuit; Auguſtus enim, vt apud Suetonium exſtat, eum, cùm ad Cæſaris ſtatuam ſe contuliſſet, inde ad necem abripi iuſſit. Hæ ab artificibus interdum nudæ, ſæpius veſtibus indutæ exſculpebantur; nonnumquam eas totas auro illinebant. Qui verò primus in Italia auratum ſimulacrum faciendum curauit, Plinius refert, Acilium Glabrionem extitiſſe, quod patri Glabrioni poſuit. Alexãder Aphrodyſeus arbitratur, Deorum, atque regum olim effigies nudas eſſe propoſitas, vt id eſſet argumento, eorum vim omnibus eſſe nudam, & apertam, principeſque ſincero animo, vitiis minime inquinato, aut fraude fucato eſſe debere. Plinius narrat, id apud Græcos in more fuiſſe poſitum, vt ſtatuas nudas architectarentur: nam Romani thoraces eis ſaltem induere ſolebant; ſiquidem initio nemini ſtatuam ponebant, qui per inſigne aliquod facinus non meruiſſet, vt ſui memoria ad poſteros magna cum laude tranſmitteretur: quod poſtea non perpetuo eſt obſeruatum; multis enim alia de cauſa, quã ob propriã animi virtutem, fuerũt ſtatuæ decretæ. Quare Cato ſemper eas neglexit; cuidamque interrogãti, cur inter tot eius ſimilium ſimulacra, nullum ipſius viſeretur, dixiſſe fertur (quemadmodum Marcellinus recitat) ſe malle, bonos viros de ſe dubitare, cur ſtatua careret, quam non audere cauſſam afferre, cur haberet. Ageſilaus etiam, ita Xenophonte referente, ſtatuarum honorem repudiauit, ita dicens, illas quidem ſtatua

Statuæ religioſè obſeruatæ.

Statuæ cur nudæ.

Statuæ à quibus neglectæ.

tuariis laudem conciliare, ſibi vero præclara facinora gloriæ eſſe. Erat mos apud Romanos, vt publicis in pompis, Deorum ſimulacra, principum, illuſtriumque e foro ſublata, vbi omnia erant collocata, ferculiſque impoſita per vrbem geſtarent: Scipionis tamen ſtatuam ex Capitolio auferebant, vt Appianus refert: nam viuus manifeſtis argumẽtis oſtenderat, omne ſuum conſilium à diuina mente proficiſci; &, tamquam Iupiter, quid faciendum fuiſſet, ei præſcriberet, ſolus interdũ ſe in eius templum, quod erat in Capitolio, abdebat: quare ei quoque ſtatua ibidem eſt poſita, neque vmquam indidem eſt amota. Ex ſtatuis atque imaginibus nobiles domus cognoſcebantur: ideo C. Marius, quia ex ignobili ſtirpe erat, de ſe apud Salluſtium dicit, ſe non poſſe fidei cauſſa imagines, neque triumphos, aut conſulatus maiorum ſuorum oſtentare; at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices aduerſo corpore. Sed ad Deorum ſimulacra reuertamur, quæ aliter alij, prout ſuus erat cuique mos, architectabantur, in eo ſæpe oſtendentes ad quid potiſſimum procliues eſſent. Quamobrem Suidas ſcribit, Phœnices ſuos Deos, crumenas geſtantes effinxiſſe, hoc ſignificãtes, ſe exiſtimare, ditiſſimum quemque eſſe etiam omnium præſtantiſſimum. Græci armatos effecerunt, credentes, armis præſertim imperia & parari, & retineri. Sæpe præterea in Deorum ſtatuis indicabant, quod ab eis impetrare voluiſſent, aut iam impetraſſent: nam ex voto interdum ponebant (quod & in cognominibus eis inditis fere ſemper obſeruatum legimus) ſed tamẽ præcipuæ, & maxime propriæ erant, quæ externa figura eorum naturam, atque effectus, qui ab ipſis proficiſci putabantur, maxime exprimerent. Neque vero Deorum effigies ita ſemper proponebantur, vt paſſim ab omnibus earum ſignificatio intelligeretur; cum ex eorum temporum religione, quamuis vana, atque falſa, ſancitum eſſet, vt ſacrarum rerum cognitio penes ſacerdotes ſolos eſſet; cæteri fere, earum ſibi perſcrutatione negata, contenti eſſent credere, ita ſe habere, quemadmodum eſſent propoſitæ. Quare apud Liuium, & alios quoſdam legitur, quondam cum aliquot Numæ libri reperti eſſent, qui, ſi in vulgum exiiſſent, magnopere eorum temporum religioni potuiſſent incommoda-

Statuæ in pompis geſtatæ.

Simulacra curvarie effingebãtur.

re(forte enim eius vanitatem ostendissent) ex senatusconsulto publice fuisse combustos; ne populus in religione perscrutanda esset curiosior, quam vt iis, quæ sibi à Pontifice Maximo, cæterisque sacrificulis, sacrarũ rerũ interpretationi præpositis, essent explicata, acquiesceret. Tarquinius autem Rex, vt Valerius Maximus refert, M. Tullium Duûmuirum, quod librum, secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit. Hinc aliquando fiet, vt imaginis alicuius, quam suis lineamentis expressero, ratio a me non possit afferri; cum Herodotus, Pausanias, Plutarchus, multique alij, à quibus exemplar sum mutuatus, asserant, aut non exstare, aut se religione impediri, quo minus eam euulgent. Sed id perquam raro vsuueniet: nam quod vnus ex toto dicere noluit, id sæpe per partes e multis colligitur; quod nos pro viribus facere studuimus. Vt igitur ad explicandum reuertamur, cur Dij variis sint modis efficti, Eusebius, Porphyrij sententiam referens, veteres inquit, vt Deorum diuersitatem manifestarent, alios masculos, alios fœminas effecisse, aliquos etiam virgines, nonnullos in matrimonio collocatos; eorumque statuas diuersis vestimentis texisse. Scribit Aristoteles, antiquos existimasse, Deorum vitam esse humanæ similem; ac proinde nostram eis effigiem coaptasse: & sicut homines sub regibus viuerent, ita quoque inter Deos vnum regnare putasse. Luctatius, postquam longa oratione, multisque argumentis, priscorum Deos homines fuisse, qui post mortem essent in diuos relati probauerat, subiungit, eos ideo diuersæ fuisse ætatis, alios nempe pueros, alios adolescentes, aliosque senes, aliis demum aliam eis propriam statuam positam, vt ætas, habitusque referretur in quibus morientes sunt reperti. Eodem contẽdunt multa quoque alia, quæ de Diis finguntur, ac de eis narrantur, perinde atque homines extitissent; & nos aliquid de hoc dicemus, cum peropportune ceciderit, in alicuius forma exprimenda: quam tractationem mox aggrediar, postquam de statuarum materia

Statuarum materia.

disseruero. Ac primum, vt Porphyrius, testante Eusebio, dixit, „ ex materia lucente, qualis est crystallus, candensve marmor, „ Deus apud veteres est effectus, vt id nobis esset argumento, „

Deum,„

Deum, vt qui puriſſima lux eſſet, ſenſum omnem oculorum fugere: eumdemque auro olim fabricabantur, vt eum æternum eſſe, ac ignem quemdam non aſpectabilem inhabitare innuerent: nonnullique ex atro lapillo Deum effingentes, eum ab oculorum acie penitus amotum ſignificare volebant. Sed Porphyrius ad ſua tēpora videtur reſpexiſſe: nam antiquiores ligneos Deos habebant, ſicuti enim Theophraſtus in libris de plantis ſcripſit, ex cedro, cupreſſo, buxo, interdumque ex oleagina radice Deos ſibi cōſtruebant. Atque ideo ex cedro ſtatuas confectas eſſe, Plinius affirmat, quod huiuſmodi lignum diutiſſime incolume perſeuerat, idemque ſcribit, Apollinem Soſianum cedrinum eſſe Romæ in delubro, ex Seleucia adiectum. Plutarchus in hanc ſententiam inquit, antiquiſſimum quidem morem ſimulacrorum efficiendorum exſtitiſſe; atque apud veteres illos ea fuiſſe lignea: lapis namque eis durior videbatur, quam vt Diis effingendis eſſet idoneus: aurum atque argentum ſterilis & infœcundæ terræ fæcem arbitrabantur, locus enim, vbi ſunt auri vel argenti fodinæ, vix aliis rebus ferendis eſt aptus; eamque terram infirmam atque infelicem illi appellabant, quæ herbas, flores, fructuſque non proferret: nam nulla cupiditatis ſiti ardebant, eo contenti, quo ſe alere poſſent. Plato quinetiam eius videtur eſſe opinionis, vt lignea eſſent ſimulacra Deorum; ita enim ſcribit, cum terra ſit quædam veluti domus numinibus conſecrata, ex ea nefas eſt, eorum effingi imagines, atque multo magis ex auro, aut argento, quæ ſui poſſeſſoribus maximam conflant inuidiam. Idem prope Luctatius ſentit, cùm ſcribit; pretioſas Deorū ſtatuas eſſe eorum auaritiæ argumentum, qui ſub religionis prætextu, auro, ebore, gemmis, aliiſque rebus pretioſis delectantur, cùm ex illis ſacras ſibi imagines architectentur, quos plurimi quidē faciunt, ea magis ratione, quòd tali materia conſtent, quam quod magna Deorum numina referant. Sed ad Platonem reuertamur, qui poſt præcedētia ita inquit; Ebur antea vita præditum erat, qua poſtea caſſum, nō eſt dignum ex quo Deorum ſtatuæ efficiantur, à quo etiam ferrum, aliaque dura metalla ſunt remouenda: his enim inſtrumentis in bello ad hominum perniciem vtimur. Quare ſolum lignum ſecundum Platonem

erat reliquum, e quo sacræ deorum effigies exculperetur. Cui Pausanias consentit, cùm scribit, primis illis temporibus apud Græcos ipsius quidem sententia lignea fuisse simulacra, illa præsertim, quæ AEgyptij confecissent: nam adhuc Argis statua quædam Apollinis exstabat, ei à Danao dicata, qui temporibus antiquissimis fuerat: nec vllum reperiri posse simulacrum videbatur, quod quidem antiquitatem præ se ferret, nisi ex hebeno, cupresso, cedro, quercu, hedera, aut loto confectum: sed nonnulla quoque oraculi iussu oleagina erant: ex quo concludamus licebit, Deos tunc maluisse e ligno, quam ex alio quouis exculpi: nam apud Herodotũ exstat, Epidaurios, cum Delphiũ Apollinem consuluissent, quomodo grauissimæ sterilitati, ex qua maxima rerum omnium penuria laborabant, mederi possent, huiusmodi tulisse responsum, vt duas scilicet statuas, vnam Damiæ, alteram Auxesiæ (erant autem hi tutelares eorum Dij) non ex metallo, aut lapide, sed ex olea non siluestri ponerent. In primo Iunonis templo, quod erat Argis, simulacrum ex trunco pyri erat dedicatum; Romæque, vbi Regina vocitabatur, duas ex cupresso effigies habebat, quæ solemni pompa gestabantur in illis sacris, quæ tunc primum sunt instituta (sicuti Liuius refert, cum Annibal Italiã deuastabat. Apud Plinium legitur, Populoniæ fuisse Iouis statuam, admodum antiquam, ex vite confectam: neque id mirum videri debet, si verum est quod idem scribit, Iunonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum, adeo magnæ atque crassæ illæ vites erant; &, quod magis sit mirandum, ex vitice, vt Pausanias refert, in quadam Laconiæ parte, statua AEsculapij fuit efficta, vnde is Agnites cognomentum reportauit, quod est, ex vitice confectus. Lignei quoque apud Romanos Dij erant, dum parsimoniæ studerent. Quare Tibullus Deos penates alloquens, sic lib. I. elegia x. inquit;

Neu pudeat, prisco vos esse e stipite factos:
Sic veteris sedes incoluistis aui.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus:
Et placatus erat, si quis libauerat vnam,
Seu dederat sanctæ spicea serta comæ.

Atque

Atque aliquis voti compos liba ipse ferebat,
Postque comes purum filia parua fauum.

Propertius de sua statua ita loquentē Vertumnum introducit;

Stipis aceruus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in vrbe Deus.

Refert Plinius; quamuis statuarum vsus apud Italos antiquissimis temporibus fuisset receptus (quod ex Herculis simulacro, iam inde ab Euandro in foro Boario ei posito probari possit; quod triumphalibus insigniis, cum ab aliquo triumpharetur, exornare solebant) sed tamen Diis nullas neque in templis, neque priuatis in ædibus effigies præterquā ligneas, antequam Romani Asiam subegissent, esse effectas: nam ex ea regione preciosæ statuæ in Italiam emigrarunt. Græcia enim non contenta ligneis Diis, aureos quoque sibi, ex aliisque metallis comparauit: vtque sumptuosius ac magnificentius quidpiam ostentaret, quemadmodum Pausanias testatur, ab extrema vsque India atque AEthiopia ebur ad statuas architectandas asportauit: sed ex ferro raræ illæ quidem reperiebantur; attamen aliquæ exstabant, qualis erat apud Phocenses Herculis cum Hydra pugnantis effigies, atque Pergami duo capita, vnum Leonis, alterum Apri, Baccho dicata, ad quæ maximi cōcursus vndique, tamquam ad quidpiam admirabile spectandum, fiebāt. Corydon apud Virgilium Dianæ pollicetur, se effecturum vt tota leui de marmore stet: vbi Seruius, apud veteres caput solum vna cum pectore statuis ex marmore fieri innuit. Erat id præterea in consuetudine positum, vt viles, plebeiosque Deos, cuiusmodi erat Priapus, aliique id genus, qui rus colebāt, sub dioque habitabant, ex ligno, aut argilla, aut alia quapiam vili materia ferè fabricarentur; nobiliores vero, quales erant cælestes Dij, ex digniori fabrefacerent. Neque omnes humanam semper formam referebant, sed sæpe ad diuersorum animantium speciem fuerunt effecti, interdumque partim hominis, partim beluæ similitudinem gerebant. Quare, sicuti Seneca scribit, ita D. Augustino referente, si viui illa fuissent forma præditi, quam eorum simulacra præ se ferebant, non vt numina colerentur, sed veluti monstra ab omnibus fugerentur. Sed apud AEgyptios, si vsquam, huiusmodi ita deformia ac mon-

struosa simulacra maxime visebantur, vt in plurimis imaginibus, à me describendis, cernere erit: quod quidem nunc aggrediar, initio ab AEternitate sumpto.

DE ÆTERNITATIS IMAGINIBVS.

VAMQVAM non omnes apud veteres Dij æterni, immortalesque habebantur; digniores certe sempiterno æuo frui putabantur: quare ea fuit illorum temporum opinio, vt eos semper AEternitas comitaretur: licet Ioannes Boccatius in libro de genealogia Deorum, eam Demogorgoni soli comitem traditam asserat, quem vult ille, omnium Deorum primum, in media terra degentem, pallidum, crassissima nebula circumdatum, situ obductum. Sed tamen apud veteres mirum de eo silentium, nisi forte eum Demiurgum appellemus. Quare libere pronuntiarim, AEternitatem semper versari creditam cum iis numinibus, quæ immortalia putabantur. Hanc, qualisqualis esset, vel nomen ipsum optime declarat, quod omnes ætates, atque sæcula in se continens significare videtur, ita vt sub nullius temporis mensuram cadat; licet quodam possit modo dici, sed non ita proprie, eam tempus esse, quod omni fine careat. Quamobrem Hermes Trismegistus, Pythagorici, atque Plato, tempus AEternitatis imaginem esse voluerunt: hoc enim in se ipsum in orbem torquetur, eiusque nullus vnquam finis exstat. At hæc Perpetuitas potius est dicenda: nam quamuis ea nullo fine terminetur; non totam tamen simul infinitam illam vitam perfecte possidet, qualem AEternitas: Boetius enim inquit, non recte quosdam facere, qui cum audiunt Platoni visum, mūdum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant: namque si propriis vti velint vocabulis, hac Platonis sententia admissa, Deum solum, æternum, mundum vero perpetuū appellare possunt. AEternitatem autem idē Boetius describit, esse vitæ immobilis præsentaneum statum; qui quidem

Perpetuitas.

dẽDei vnius eſt proprius; cui neque futuri quidquã abeſt, neq́ue præteriti fluit, quemadmodũ cunctis rebus cõditis vſuuenit; licet earum quædam numquam ſint finem habituræ. Sed nos ſinamus nunc ita minute rem ſcrutari, quemadmodum & veteres fortaſſe fecerunt, cùm ſuos Deos æternos eſſe dicerent, quo immortales illos, interminatoſque, AEternitatemque idem eſſe atque temporis illam infinitatem, intelligi voluerũt. Quare Claudianus, qui eam in Panegyri in laudes Stiliconis deſcribit, ſerpentem inducit, qui antrum, vbi illa degit, complectatur, caudamque mordicus teneat: quod quidem temporis eſt ſymbolum, ab AEgyptiis mutuatum, cum annum volũt innuere, qui ſemper in ſeipſum recurrit, ita vt præteriti finis ſit futuri initium. AEternitatis autem imago ita in quodã Fauſtinæ numo adumbratur. Matrona quædam ſtat, pilam dextera manu tenens, amiculo perquam lato capite, humerorum tenus amicta. Sed ſatius fuerit, ad eius imaginis deſcriptionem Claudiani carmina adſcribere, quæ ſic habent;

Anni imago.

Eſt ignota procul, noſtræque imperuia menti;
Vix adeunda Deis, annorum ſqualida mater,
Immenſi ſpelunca æui, quæ tempora vaſto
Suppeditat, reuocatque ſinu: complectitur antrum
Omnia qui placido conſumit numine ſerpens,
Perpetuumque viret ſquamis, caudamque reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.
Veſtibuli cuſtos vultu longæua decoro
Ante fores Natura ſedet, cunctiſque volantes
Dependent membris animæ: manſura verendus
Scribit iura ſenex, numeros qui diuidit aſtris,
Et curſus, ſtabileſque moras, quibus omnia viuunt,
Ac pereunt; fixis cum legibus ille recenſet,
Incertum quid Martis iter, certumque tonantis
Proficiat mundo; quid velox ſemita Lunæ,
Pigraque Saturni, quantum Cytherea ſereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius erret.
Illius vt Phœbus ad limen conſtitit antri,
Occurrit Natura potens, ſeniorque ſuperbis
Caniciem inclinat radiis: tunc ſponte recluſos

Laxauit postes adamas,penetrale profundum
Panditur, & sedes,æuique arcana patescunt.
Hic habitant vario facies distincta metallo
Sæcula certa locis,illic glomerantur ahena:
Hic ferrata rigent,illic argentea candent
Eximia regione domus,contingere terris
Difficilis,stabat rutili grex aureus anni.

Hanc eruditam AEternitatis descriptionem ita Buccatius explicat; vt poeta ostendat, AEternitatem infinito interuallo vniuersa tempora excedere,dicit eius speluncam(quod idem est,ac fœcũdissimũ ipsius sinum, omnia suo ambitu in se coercentem)omnibus incognitam,imperuiam,atque a mortalium conspectu remotissimam,immo & vix Diis adeũdam, qui sunt illi cælestes animi,ab omni materiæ contagio seiuncti: eãdem dicit,tempora suppeditantem, atque rursus in se reuocantem; cum illa inde profecta,ac perenni quodam orbe circumducta, eodem reuoluantur, vt iterum indidem fluant:idque tacite ac latenter fit, eo quod nobis ne cogitantibus quidem sensim ætas labitur. Naturam assidue plurimæ circumuolant animæ; quoniam ea cunctis animantibus vitam subministrat, hæ corporeis postea vinculis solutæ,in AEternitatis se gremiũ abdũt; quod naturæ opera fit,quæ vitam vniuersis elargitur, eandemque certis spatiis circumscriptam aufert; ideoque ante fores AEternitatis statuitur. Senex, qui in antro numeros diuidit astris,non absurde pro Deo ponitur,non quod sit reuera senex (nulla enim in res æternas ætatis differentia cadit)verum quia nos longæuos senes nostra loquendi consuetudine dicere soleamus.Sed,mea quidem sententia, senex ille fatum nobis repræsentat,quod fasces Phœbo submittit,cũ se ad antri ostium sistit,quem pro Deo intelligamus licet.De sæculis,quid significent,cum eorum explicatio omnibus sit perspecta, nihil Buccatius dicit; & nos dicere omittemus, ad Saturni imaginem transituri,quem pro tempore veteres posuerunt, de quo superius,cum de AEternitate loqueremur,dicere cœpimus.Hactenus vero sit de AEternitate dictum, quam meis his elucubrationibus in mentem numquam venit optare;cupio quidẽ certe,vt qui elargiri potest,is vitam aliquamdiu benigne sufficiat.

DE

DE SATVRNO.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exsul ademptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris:
Aureaque (vt perhibent) illo sub rege fuere
Sæcula: sic placida populos in pace regebat.

Ita Virgilius de Saturno loquitur, fabulam historiæ permiſcẽs: nam, ſi rei veritatem indagare velimus, comperiemus, Saturnum a Ioue filio, e Græcia, vbi regnabat, pulſum, in Italiam appuliſſe. Sed poetæ pro more ſuo fictionibus rem ipſam adumbrarunt: ſunt enim fabulati, Saturnum e cælo in terras a filio deturbatum; Græcia enim, cùm ad orientem vergat, Italia eſt altior, quæ ad occidentem eſt ſita. Illuc ergo Saturnus caſu delatus, ad Ianum ſe cõtulit, qui id temporis ibi regnabat, vbi poſtea Roma eſt condita, vitamque more priſco rudem vna cum ſuo populo degebat, eum & benigniſſimè hoſpitio excepit, & in regni quoque partem adſciuit, cùm & agrorum colendorum rationem, & modum æreæ pecuniæ cudendæ oſtendiſſet, nam antea in corio excudebant: quare in altera numi parte nauis, qua Saturnus in Italiam applicauit, in altera Iani bicipitis imago eſt expreſſa: huiuſmodi enim Iano figura, vt & inferius videbimus, attribuitur. Itaque ob facinora egregia ita Saturnus eorum populorum animos ſibi conciliauit, vt diuinos ſibi honores, vna cum Iano ab eis mereretur: illa enim tempeſtate ij in Diuos referebantur, qui aliquam artem humanis vſibus accommodatam a ſe inuentam homines docuiſſent. Inter quas nihil ſane vtilius excogitari poteſt, terræ excolendæ ac fœcundandæ ratione, quam Saturnus rudibus illis hominibus monſtrauit, ex hocque Sterculij cognomentum a ſtercorandis agris reportauit. Ideoque ex nonnullorum ſententia falcem geſtat, propter agriculturæ ſcilicet rationem, cuius ipſe repertor apud Italos fuit; falce autem ad fruges demetendas vti ſolemus. Saturno etiam tempus innui, veteres voluerunt; ad quam rem multas illi rationes attulerunt, quas, cum ſuſcepto argumento non multum inſeruiant, omittimus.

Saturnus pro tempore capitur.

Eundem Græci Κρόνον vocauerunt, qui eſt idem ac ſpatium temporis: id effigie repræſentabant, quam veluti hominis ſenis, pannoſi, capite aperto, altera manu falcem, altera vero neſcio quid panno inuolutum geſtantis, quod in fauces coniicere videretur, quattuorque infantes prope habentis, effingebant:

Saturni imago.

quæ ita fere exponuntur: Saturnus ſenex, pannoſuſque deſcribitur; tempus enim aut ſemper exſtitit, aut cum mundo cœpit, quod eſt, ſtatim atque ex chao quattuor elementorum di-

Expoſitio Saturni imaginis.

ſtinctio

ſtinctio prodiit; exindeque rerum omnium procreatio principium ſumpſit; cum tunc primum cælum in orbem ſupra terram torqueri incœperit;ad cuius motum homines tempus metiri quoque cœperunt:ex hocque locus eſt fabulæ datus, quæ Saturnum Vrani filium, quod eſt Cœli, facit. Romani autem, cum huic Deo templum conſtruxiſſent, eius in faſtigio tritonem cum buccina ſculpſere,volentes per hoc intelligi (vt Macrobio videtur) ab eius commemoratione in noſtrum vſque æuum hiſtoriam claram eſſe, atque vocalem, quæ ante eum muta,obſcura atque incognita eſſet.Erat autem idem veſtibus ita vilibus amictus, vt intelligeremus initio ſtatim ab orbe condito homines in cultu corporis ſimplicitatem adamaſſe, nec vllas mundicias quæſiuiſſe,quod ſe tectos eſſe contenti eſſent. Atque non ſolum leuidenſæ eius erant veſtes, verum & contritæ atque laceræ, cum huiuſmodi magis ad ſenectutem innuendam faceret. Capite quinetiam erat aperto;ea enim tempeſtate, cum is rerum potiebatur, qua & ſęculum aureum vigere eſt dictum,veritas omnibus erat nuda atq; aperta, nullis fucorum,aut mendaciorum inuolucris,quod poſtea contigit, contecta.Hac quoq; ratione eidem detecto capite olim res ſacra fiebat, cum alijs Dijs ſacrificantes caput obtegerent. Falx in manibus eſt argumento,tēpus omnia metere atq; incidere. Id verò quod ori tamquam voraturus, admouet, ſignificat, omnia tēpore orta, tempore quoq; tandem abſumi.Cuius rei gratia hæc a poëtis conficta eſt fabula:Saturnus, cum ſibi fato quodam portendi didiciſſet, fore vt a quodam e filiis regno eſſet depellēdus, vxori Opi,quæ & Rhea dicebatur,præcępit, vt quidquid peperiſſet,ſibi ſtatim oſtenderet: nam nullum maſculum ſuſtolli volebat, quin potius eos omnes deuorare ſtatuerat. Primo partu Rhea Iouem atque Iunonem in lucem edidit:quorum Iunonem ſolam marito obtulit, haud timens, ne ab eo læderetur, quippe quæ fœmina eſſet, Iouem autem abdidit: quod Saturnus cum eſſet ſubodoratus, vociferans, eum ſibi afferri iuſſit:Ops vero,vt maritum arte deluderet, lapidem panno inuolutum tradit,hunc eſſe filium,quem ad necem quæreret, aſſerens. Is, cum non curioſe antea id quale eſſet, exploraſſet, ſtatim in auidas fauces coniicit, quod mox

Hiſtoria quando incœperit.

Fabula de Saturno.

Lapis a Saturno deuoratus.

vomuit,

vomuit,ſicuti etiam filios deuoratos omnes e veſtigio euomebat. Quare ſcribit Pauſanias,in Apollinis Delphij templo lapidem non admodum grandem exſtare, maxima religione cuſtoditum, quem loco Iouis a Saturno deuoratum dictitarent; hunc vbi quotidie, ſed feſtis præcipue diebus, aliquid olei inſtillaſſent, lana illota circūtegebāt. Romani autē eū eſſe crediderunt,qui pertinaciter,cæteris omnibus Diis abeuntibus, ſolus in Iouis Capitolini tēplo perſiſtere voluit,ideoq; pro Termino Deo poſtea eſt habitus. Eadem quoque fraude Neptunum

mater

mater ſeruauit,cum diceret ſe pullū equinum peperiſſe;quem vt Arcades,ita Pauſania referente, credebant, marito vorandum obtulit. Pluto quoque mortem effugit, cum vno partu vna cum ſorore Glauca editus eſſet, quæ ſola patri eſt oſtenſa; nam cęteros omnes maſculos,his tribus exceptis,ad vnum deuorauit,quos & mox euomuit. Quæ omnia eo ſpectant,ea quę ſub tempore ex hac materiæ mole exſtiterunt, tempore quoque tandem aliquando conſumi,quattuor elementis exceptis (ſi eorum vniuerſam coagmentationem, & non partes ſolum ſpectes) hæc ſunt æther, aër, aqua, & terra, quæ quattuor illis Saturni filiis,Ioue ſcilicet, Iunone, Neptuno, atque Plutone repræſentantur; voraceſque temporis morſus effugiunt, cum ſemper eadem perſeuerent.

Martianus Capella,cum Saturnum deſcriberet, dicit, eum greſſibus tardum, ac remoratorem incedere, glaucoque amictu tectum caput, prætendere dextra flammiuomum quemdam draconem,caudæ ſuæ vltima deuorantem (quem credebant anni numerum nomine perdocere) ipſius autem caniciem pruinoſis niuibus candicare; licet etiam ille puer poſſe fieri crederetur:quod ad temporis innouationem, quam quotannis fieri videmus, non inepte referri poteſt: nam glaucus amictus,quo eius canicies tegitur,anni initium oſtendit, cum vere ineunte,terra vireſcit,quæ hieme niue contegebatur; ita ſtatim ex vno in aliud anni tempus tranſitur, vt ſimul ea inter ſe copulata videantur. Greſſus tarditas ad Saturni orbem poteſt accommodari,qui tardiſſimo tempore torquetur,cum inter errones ſit maximus,ac omnium ſupremus,atque ideo omnium vltimus ſuum curſum abſoluit.Quia vero ab huius ſtella plurimæ calamitates mortalibus portenduntur, eum ſenem, mœſtum,ſordidatum,obſtipo capite atque operto, pigrum ac lentum effinxerunt, cum eius aſtri vis hæc inferiora frigefaciat,atque exſiccet, in nobiſq; atram bilem excitet. Quare idē Martianus,cum ſuam illam Philologiam per omnes cælos ducit,ſtatim atque ad Saturni orbem ea perueniſſet,facit vt eum ibi deprehendat congláciatum, niue atque pruina opertum, cuius capiti ſerpens, interdumque leonis aut apri caput dentes oſtentantis,eſſet impoſitum.Quæ capita pro temporis effe-

Imago Saturni.

Expoſitio imaginis.

D

ctibus fortasse sumi possunt; sed id, quia nulla priscorum auctoritate nititur, non asseuerauerim: sed tamen imago illa, quę ab AEgyptiis iuxta Serapidis simulacrum ponebatur, magnopere cum hac consentit: ea autem tribus capitibus constabat, Leonis scilicet, canis, atque Lupi, quæ temporis præteriti, præsentis, ac futuri illustre admodum erat argumentum, vt suo loco dicetur.

SED

Sed nunc videamus quid ſcribat Euſebius de temporis vi ac natura, a Saturni imagine ſignificata. Aſtarte Cæli filia, Saturni verò ſoror, eademque coniux (quarum copioſum numerum habebat) regium quendam ornatum marito cõfecit, qui quattuor erat oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi: hi viciſſim claudebantur, atque patebant, duobus ſemper vigilantibus: humeris quattuor alas addidit; quarum duæ erant expanſæ, veluti animantis ad volandum parati, duæ reductæ ac complicatæ, tamquam ſtantis. Quo docemur, tempus, licet dormitare quodammodo videatur, vigilare tamen; dumque vigilat, ſimul quoque dormire: idemque, cum ſiſtat, quamcitiſſime volare, interque volandum conſiſtere. Eadem etiam mariti fratriſque capiti duas alas affixit, quarum altera mentis præſtantia denotatur, altera corporei ſenſus vis atque natura: nam nonnulli philoſophorum ſentiunt, animum, cum huc, vt corpori coniungatur, delabitur, a Saturni orbe vim intelligendi atque ratiocinandi mutuari, quam, dum eſt hic, non ſolum in iis, quæ mentis acumine percipit, præ ſe fert, verum & in illis quoque, quæ ſenſuum adminiculo cognoſcuntur. Sed, ſi Platonicos ſequi velimus, Saturnus nobis imaginem quandam adumbrat eius mentis, quæ tota diuinarum rerum contemplationi dedita, alia omnia deſpicit: quod locum fabulæ dedit, Saturno ſcilicet regnante, aureum ſæculum viguiſſe, quo vita omnibus perturbationibus vacua, atque tranquillitatis pleniſſima degebatur; ita enim ij viuunt, qui, caducorum onere abiecto, rerum cæleſtium conſiderationi inhiant. Arbitror quoque Platonem non raro Saturnum ad primam illam mentem innuendam adhibere, quæ rerum omnium permanſionem, vitam, ordinemque efficit. Sed hæc, cum nihil ad Saturni imagines, quarum deſcriptionem nobis propoſuimus, facere videantur, omittamus. Eum veteres, ſicut Macrobius refert, laneo vinculo pedibus vinctum effinxerunt, totoque anno ita cuſtodiebant, præterquam diebus ſibi feſtis, hoc eſt, menſe Decembri, quo tempore eum ſoluebant; ſignificantes, decimo menſe ſemen in vtero animatum, in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Atque inde prouerbium ductum, Deos laneos pe-

Saturni imago.

Vide ſecundam effigiẽ.

des habere: quod ita ſolet a nonnullis declarari, numen non ſtatim ad vltionem nec cum clamore accurrere eorum, qui ſe offenderint, ſed pedetentim incedens illos nihil tale cogitantes opprimere. Dicitur Saturnus eſſe pedibus vinctus, vel quia omnia in hac rerum vniuerſitate ita ſunt inter ſe connexa, vt per ſeriem quamdam aliud ex alio trahatur; aut quia tempora ſic mutuo ſibi cohærẽt, vt deinceps ſe ſequantur. Cum vero ea velociſſimo curſu effluant, ideo fortaſſe Poëtæ eum in concitatiſſimum equum conuerſum finxerunt, cum ab vxore, vna cum Philyra Nympha concumbens (ex qua Chironem Centaurum ſuſcepit) eſt deprehenſus: ſed tamen in equum mutatus ſtatim ſe ab vxoris conſpectu abſtulit. Quare Virgilius, lib. Georgic. III. cum nobis pulcherrimum equum informaret, Saturnum inducit, ita inquiens;

Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus; & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Sed harum rerum tractatio magis ſpectaret ad eum, qui antiquorum de Diis fabulas explicandas ſumpſiſſet, quam ad nos, qui eorum tantum imagines effingendas propoſuimus. In quo cum videamur ſatis de Saturno dixiſſe, ex eo ad Ianum in regno ſocium, gradum faciendum duximus.

DE IANO.

Ex hiſtoriis patet, Saturnum atque Ianum eodem tempore in Italia regnaſſe: Macrobius addit, Ianum omnium primum Deis ibi templa conſtruxiſſe, ritumque ſacrorum inſtituiſſe. Quare ipſe quoque pro Deo eſt habitus: & veteri inſtituto in ſacrificiis Ianum Latini perpetuo præfari ſolebant: quod hac etiam de cauſſa factum dicunt, quod eum pro cæli ianuis aſtare crederent, quare noſtræ illuc preces haud potuiſſent peruenire, niſi is aditum patefeciſſet; immo erat (credo) neceſſarium vt ab eo manu fulcirentur, quo inambulare poſſent: preces enim, ſi Homero credimus, claudæ exſiſtunt: cuius rei ea videtur pene ratio reddi, quod, cum aliquem oramus, ei genua in flectimus: vel quia, cum aliquid petitum accedimus, in ancipiti ver

Preces quales ſint.

ti versamur, postulata impetraturi simus, necne. Sunt eædem vultu mœsto, ac strabis oculis, quod grauiter, & ore parum hilari intueri queant quos offenderunt, & a quibus veniam deprecantur. Cœli portæ sunt duæ, altera ad orientem, per quam Sol, orbem terrarum illustraturus emergit; ad occidentem altera, ex qua exiens, diem cum nocte commutat. Macrobius, & nonnulli quoque alij pro Iano solem intelligi volunt: quamobrem ei portarum cœli custodiam demandant: ingredi enim, atque egredi est ei semper integrum. Ideo etiam eum bifrontem effecerunt, vt scilicet ostenderent, Soli, si posteriora spectare velit, nihil esse opus retro respicere. Sceptrum altera manu, altera clauem gestat, vt intelligamus, Solem orbi vniuerso moderari, eumdemque aperire cum mane ingreditur, vesperi autem cum inde migrat, occludere. Hinc est creditum Ianum atque Portunum idem numen esse, cum hic ostiis præesse putaretur, clauemque manu teneret, quemadmodum & Ianus. Ex quo aliud quoque numen deriuauit, quod est circa ianuarum cardines. Ouidius enim 6. Fastorum narrat, Ianum, cum Nympham Cranem nomine compressisset, eam pro positæ virginitatis pretio, iure cardinis donasse, vt penes eam illarũ claudendarum, aut aperiendarum potestas esset: spinam quoque albam, Ianalem virgam nuncupatam, ei est elargitus, qua striges, cæterasque noxas, quæ infantibus solent obesse, a foribus arceret. Hæc Nympha Carna postea, atque Cardinea est vocitata: cuius in tutela cor, iecur, aliaque hominis viscera erant. Solebant Romani Kal. Iuniis in huius Deæ honorem suillo lardo, faba, atque fare vesci; vel quod eius ope sibi viscera haud læsum iri sperarent; vel quod priscorum temporum, quibus Dea illa fuerat, parsimoniam, atque omnis luxuriæ adscitarum aliunde dapum fugam imitari volebant. Huic Romæ in Monte Cælio templum a Bruto, qui se insanum finxerat, positum comperio, ea de caussa, quod eius patrocinio bene fausteque quod tamdiu cælauerat, clausumque pectore gestauerat, successisset, impotenti Tarquinij Superbi dominatu abolito. Sed nondum me quidquam de eius simulacro legisse memini. Siquis vero aliquod effingere voluerit, ex iis quæ dicta sunt, non difficile admodum, aliquod ipsius Deæ naturæ maxime ac-

Cœli porta.

Iani imago.

commodatum, poterit excogitare. Erat etiam apud antiquos Forulus, vel, vt alij dicunt Forculus, qui foribus præerat, quæ super cardines versatæ clauduntur, aperiunturve. Limentinum quoque Deum colebant, qui liminis erat præses. Quare merito D. Augustinus eorum vecordiã irridet, tria hæc munera ab vno tantum ostiario perquam commode obiri posse asserens, quibus illi tria numina præfici oportere decernunt, quæ sunt, Cardinea, Forulus, atque Limentinus. Sed nunc tandem ad rem, de qua agebamus, reuertamur. Dicebamus enim Ianum eumdem atque Solem diem aperire, itemque claudere: idem quoque de anno facit; nam ineunte vere annum aperit, cum terram ad herbarum florumque productionem mouet, eiusque fœcundissimum sinum patefacit, quem hieme claudit, cum ea omnibus suis ornamentis priuata, constipatur, niuis ac glaciei rigore constricta. Binæ quoque Iani facies temporis sunt signa, quarum altera quę adolescentem refert, tempus mox aduenturum repræsentat; altera, quæ eum grandem iam natu ostendit, præteritorum temporum est argumentum. Plinius libro trigesimoquarto, Ianum a Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, vt CCCLXV. nota per significationem anni, temporis, & æui se Deum indicaret; tot enim diebus annus constat; nam apud antiquos digitorum varia inflexione, quos quisque vellet numeros, facile ostendebat: de qua numerandi ratione exstat adhuc sanequam eruditus Bedæ liber. Suidas scribit, alios Ianum effingere in dextera manu tenentem clauem, vt temporis principium, ac anni reclusorem, ianitoremque: alios vero in dextera CCC. sinistra L X V. continentem, vt annũ significet. Phœnices, M. Tullio, atq; Macrobio ita referente, Ianũ mundi symbolum sunt arbitrati: quare serpente caudam suã vorante, eum repræsentabant, mundus enim seipsum alit, & assidue in orbem torquetur; quod rerum omnium ortus, interitus, vicissitudo, atque instauratio aperte nobis ostendunt. Sed & Plutarchus, cur biceps effingeretur, in caussis Romanorum capitum edisserit; vel quod cum ipse Ianus Perrhæbus esset, post, cum in Italiam venisset, linguam, & viuendi rationem immutasset: vel, quod Italos, cum agrestes, ac barbari essent, ad mansuetiorem vitam & rempub. administrandam pellexisset.

Forculus Deus. *Limentinus Deus.* *Iani facies quid significent.* *Ianus cur biceps.*

lexisset. Alij ad sapientum regum prudentiam id referunt, qui, vt res, quas præ manibus habent, sapientissimo consilio administrent, vna facie futura multo ante cognoscunt, antequam eueniant, altera præteritorum memoriã retinent: ex vtrorumque autẽ collatione, quid sit in vnoquoque statuẽdum, vident. Hoc autem in principes optime quadrat, cum iuxta Plutarchi sententiam ij sint viuæ Deorum imagines. Apud veteres Anteuorta, ac Postuorta, Diuinitatis comites colebantur; quo innuebant, nihil diuinam sapientiam, sit illud licet præteritum, aut futurum, latere: ita Reges, quos in terris Deorum loco habemus, omnia nouisse oportere quæ ad optimam regni administrationem facere videantur. Nonnulli quoque voluerunt, Ianum esse illud chaos, rudem rerum omnium, indigestamque molem, quam poetæ ante mundi conditionem exstitisse fingunt; ac propterea alteram eius faciem horridam, hirsutam, obscuramque videri: alteram vero hilarem, pulchram, iuuenilemque effingi, vt pulchritudo ex rerum distinctione, ac perenni ordine profecta, significaretur. Atque ita tamquam principiorum Deum esse cultum, cui omnium rerum primordia essent consecrãda. Sed nos a rebus ex materia concretis ad ea quæ intelligentia percipiuntur transeamus, ac Iani bicipitis imaginem animo nostro accommodemus: de qua re breuiter quidem, sed intelligenter nonnulla attingemus. Humanus animus (vt Platonici sentiunt) cum primum est a Deo conditus, ad eum vt patris amantissima proles naturali quodam instinctu sese conuertit, quippe qui dulcissimi parentis faciem reuisere vehementer exoptet: quæ quidem cupiditas ita est menti innata, vt flammæ est proprium sursum ascendere, natura assidue illam ad id, vnde exordium sumpsit, instigante: nam ignis hic ex superiorum corporum virtute accenditur: non secus ac diuinæ particula auræ, quam pectore inclusam gestamus, cum sciat se a Deo inspiratam, ad Deum miro quodam ardore anhelat. At hoc desiderium, seu lumen dicere malumus, non idem semper perseuerat; quo enim magis cum animo cohæret, eo minus clarum efficitur, quoad in eo penitus obrutum ita obtenebretur, vt nullum fere amplius ex se lumen emittat; quo fiat vt is, Deo, diuinisque rebus e cogitatione abolitis,

Anteuorta & Postuorta imagines.

Iani binæ facies quid in animo significent.

ſe tantum,inferioraque intueatur.Sed tamen non ita diuinum illud lumen in nobis hebeſcit, vt cæleſtia nõ ſinat nos amplius contemplari:at ſemina quædam , & ſcintillæ interdum diuinitus emicant,quibus,ſi modo velimus,ad Deum poſtliminio reuerti conceditur. Quare duobus eſt mens noſtra luminibus prædita,quorum alterum ab ortu traxit, eoque ſeipſam , inferioraque contemplatur,altero diuinitus illapſo, tamquam duce ad cæleſtia perſcrutanda vtitur. Hæc ambo lumina ex Iani effigie animaduertamus licet: diuinum illud, ac poſtea aduentiens iuuenili facie ſignificatur;naturale,quod eſt nobis ingenitum, ſenilis nobis aſpectus atque barbatus deſignat; omnia enim,quæ hic oriuntur,ſubinde mutantur,inueteraſcuntque; eorum etiam cognitio,lumine naturali comparata, plurimum in ſe obſcuritatis, ambiguitatiſque continet: quare res huiuſmodi obtuſa oculorum acie cernimus: diuina vero, qualis eſt Deus opt.max.mentes illæ corporibus exſutæ, cæleſtes orbes, quæ illuſtria quidem ſunt, neque interitui, aut mutationi vlli ſunt obnoxia,animus noſter acuto obtutu, lumine ſibi diuinitus indito,intuetur.Alia quoque nonnulla, quæ noſtris in animis exſiſtunt,ad bicipitem Ianum accommodari poſſent; ſed, quia obſcuriora ſunt, neque multum ad rem noſtram facere videntur,prætermittamus. Sed & quadricipitem Ianum veteres effinxerunt: nam huiuſmodi ſtatua in quodam Hetruriæ loco eſt reperta: hac Ianus pro anno proculdubio ponebatur, cuius ſunt quattuor tempora, quattuor eius faciebus adumbrata;ea ſunt Ver,AEſtas,Autumnus,Hiems;quæ apud priſcos vario aſpectu, atque habitu depingebantur,prout ab Ouidio ſecundo Metamorph.ſuis quaſi lineamentis deſignantur,cum Phœbi ſolium deſcribit. Sed elegantiſſima eius carmina apponamus;quæ ſunt eiuſmodi;

Verque nouum ſtabat cinctum florente corona;
Stabat nuda AEstas,& ſpicea ſerta gerebat;
Stabat & Autumnus, calcatis ſordidus vuis;
Et glacialis Hiems,canos hirſuta capillos.

Aliter interdum hæc anni tempora oſtenduntur:Venus enim pro Vere,pro AEſtate Ceres, pro Autumno Bacchus ſumitur: Hiemem partim Vulcanus ad fornacem ardentem adſtans, partim

partim Venti, vna cum AEolo eorum rege (hoc enim tempore præcipue, si vmquam alias, tempestates excitantur) nobis repræsentant. Duodecim etiam aras antiqui Iano posuerunt, quæ duodecim anni mensium, vel totidem signiferi segmētorum, perquæ singulis annis sol decurrit, significationem habent. Romæ erat templum Iano sacrum, cuius testudo quattuor columnis pilatis sustentabatur, quattuor peruiis ianuis: in singulis vero loculamenta duodecim, tamquam fenestellæ, in quibus statuæ reponerentur: has quidam existimant duodecim men-

ſium, quæ in quattuor anni tempora diuiduntur, imaginem præ ſe ferre.

EIVS templum a Numa exſtructum, duas habuiſſe portas legimus; in cuius veſtibulo Ianus inſigni in ſolio ſedebat: Patulcius atque Cluſius ab aperiendis, claudendiſve portis vocabatur: hæ belli portæ dicebantur: quas Virgilius in VII. AEneid. ita deſcribit;

Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis:
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Has, vbi certa ſedet patribus ſententia pugnæ,
Ipſe quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul:
Ipſe vocat pugnas; ſequitur tum cætera pubes.

Dum vero bellum duraret, portæ aſſidue patebant: quo abſoluto, ſtatim claudebantur. Hoc a Numa inſtitutum, a poſteris ſancte ac religioſe ſemper ſeruatum fuit, quemadmodum Plutarchus refert. Quare Ianus pacem bellumque in manibus habere eſt dictus, vt de ſe apud Ouidiũ primo Faſt. prędicat, cum ſuorum feſtorum rationem reddit. Huius rei licet multiplex poſſit eſſe cauſſa; illa tamen mihi potiſſima videtur, quod Iano cælum innui, cum alij plerique, tum Marcus Tullius exiſtimauit; quod, cum perenni motu in orbem torqueatur, ſiderum coniunctiones, varios inter ea aſpectus ac comparationes efficit, quibus fit, vt inter Aſtrologos conſtat, alij ad alia ſint propenſi: quamobrem vulgo dictitatur, plurimas humanarum rerum, præſertim bellum atque pacem, e cælo portendi. Itaque eo fortaſſe valuarum aperiendarum, aut claudendarũ ritus ſpectabat, qui in Iani templo obſeruabatur. Erant præterea in foro Romano duo Iani, vbi celebris erat mercatorum locus: nam argentarij, ac numularij, cæterique huiuſmodi in Ianis nuncupatis ſuam artem exercere ſolebant: is enim primordiorũ Deus putabatur, atque ideo Kalendis præerat, & Iunonius dicebatur, quod omnium menſium ingreſſum teneret, vt etiam Iuno, Kalendiſque fœneratores pecunias fœnori collocare ſolebãt. Iani quoque arcus quadriformes ac peruij dicebantur, qui in

Penes Ianum pacis, belliqueius.

pompis

pompis triumphalibus per vrbem ad Iani templi similitudinem excitabantur. Quare Suetonius, de superbia fastuque Domitiani loquens, ita inquit; Ianos, arcusque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones vrbis exstruxit.

DE APOLLINE, PHOEBO, QVI ET SOL DICITVR.

Dij apud antiquos quopacto introducti.

VARIÆ ac diuersæ de rerũ primordiis sẽtẽtiæ apud antiquos exstiterunt; nam alij aliud de vniuersitatis huius condito-

re,ac de materia,ex qua coagmentata esset,opinabantur:ideoque Poëtæ,qui omnium primi de Diis scripserunt, maximam eorum multitudinem sub variis fabularum inuolucris inuexerunt:his diuersas sapientum opiniones de rerum opifice primariaque earum materia adumbrantes. Quare elemēta quattuor, Solem, Lunam, aliaque astra Deos diuersis fictionibus innuerunt. Itaque eis templa, altaria, statuæ vbique gentium con secrabantur; præterquam apud quosdam Assyrios, qui, vt Lucianus scribit, licet eorum Deorum effigies susciperent, qui

sub

ſub aſpectum non caderent: Soli tamen ac Lunæ nuſquam non occurrentibus, nullam ſtatuam ponendam aſſeuerabant. Si enim ipſa per ſe feriunt oculos, ſtatim atque ad cœlum ſuſpicimus, quid opus eſt eorum ſimulacris, cum rem ipſam teneamus? Sed tamen Macrobius refert, in quadam Aſſyriæ parte, vbi Sol atque Iupiter pro eodem colebantur, cum mundi animus eſſe crederentur, quoddã fuiſſe auratum ſimulacrum, idemque imberbe, quod protenſa dextera aurigæ more flagellum, ſiniſtra fulmen, ſpicaſque geſtaret: quæ Solis, atque Iouis vim eſſe iunctam ſignificabant. Quia vero cæteris omnibus ſideribus Sol virtute antecellere videtur, quam longe illuſtri[illegible] in hæc inferiora exſerat; nonnulli eius fuere ſententiæ, vt dicerent, reliquos Deos pro Apolline poni, prout is diuerſe ſuas vires demonſtrauerit. Propterea diuerſis eum antiqui ſimulacris effinxerunt, eumdemque plurimis nominibus, inter ſe maxime differentibus appellarunt, non ſolum ij qui lingua diſcreparẽt, ſed & quibus eſſet communis ſermo; & inferius, data occaſione, dicemus. Græci enim Apollinem ſiue Phœbum vocauerunt: in quo eos Latini ſunt imitati; nam nullum apud nos proprium eius nomen exſtat, præterquam Sol, quo nomine plerumque nos vtemur. Hunc priſci iuuenem, imberbemque effinxerunt. Quare Alciatus ſuis Emblematibus cum Iuuentam vellet exprimere, Apollinem ac Bacch[illegible]m induxit; iis enim inter Deos adoleſcentes eſſe, præcipue [illegible]ontigit; de quibus Tibullus inquit,

Solis æterna eſt Phœbo, Bacchoque iuuenta;
Nam decet intonſus crinis vtrumque Deum.

Ex quo Dionyſius Syracuſarum Tyrannus, lepido dicterio ſacrilegij excuſandi anſam ſumpſit; cum ex AEſculapij ſtatua auream barbam ad[illegible]auertit, ſibi abſurdum videri dicens, patre exſiſtente imberbi, filium tam promiſſam barbam habere: AEſculapium enim Apollinis filium ferunt. Flaua cæſarie Apollinem ornant, quæ fulgentes Solis radios deſignat. Eius adoleſcentia admonemur, ipſius virtutem, caloremque, quo vitam rebus influit, ſemper eumdem perſeuerare, numquamque inueteraſcere, aut aliquo pacto retundi. Sed de aliis quoque Diis dicitur, numquam ſeneſcere. Itaque apud Homerum

Apollo ſemper iuuenis.

legimus, Hebem (quæ vox ætatis florem sonat, primāque in genis lanuginem significat) pocula cæteris Diis ministrare, Ioui vero Ganymedem. Hæc autē Iuuentas ab antiquis colebatur; cui Romæ in circo maximo ædem Licinius Lucullus duumuir dedicauit; quam vouerat XVI. annis ante M. Liuius consul, quo die Asdrubalem, exercitumque eius cæcidit, vt refert Liuius. Hanc pulcherrimam adolescentulam, vestibus varios colores referentibus ornatam, floreis sertis redimitam, quemadmodum & Pomonam Romani effingebant. Græci vt eam expri-

Iuuentas Dea.

merent,

merent, me latet;nam Pausanias ei in quodam templo , quod in Corinthio agro in cupressorum luco ipsi erat dicatum , nullam positam esse statuam ait, idque quadam arcana de caussa, quam ille proferre non est ausus,nec nos apud alios scriptores comperimus.Sed maximis eam veteres prosequebantur honoribus;nam qui ad eius templum, tamquam ad asylum cōfugissent,pœnas,quibus ob sua flagitia essent obnoxij,effugiebant: qui autem ex carceribus euasissent, compedes illuc apportabant,quas arboribus ibi consitis suspendebant.

Tenebat Apollo manibus lyram, vt suauissimum concentum ostenderet,quem cæli efficiunt, maximum in motu ordinem seruantes;cuius ordinis Sol est caussa,cum enim erronum sit medius, ex Platonicorum sententia, vt Macrobius refert, cunctis motus legem præscribit.Itaque vnusquisque celeriter, tardeve mouetur, pro ea quam sibi sol virtutem ingenerarit. *Apollo lyram tenebat.*

Quia vero singulos cœlos singulas habere musas, Platonici volunt,quas & Sirenes interdum appellant, quæ cum suauissime canant,cœlorum concentum imitari videntur;ideo Apollo Musarū dux, cum eisque assidue versari dicitur. Quare quoddam templum,quemadmodum Pausanias testatur;vtrisque est dedicatum.Initio tres tantū Musæ existimabantur; quarū nomina apud Græcos erāt Μελέτη, Μνήμη, Ἀοιδὴ, quæ apud nos Meditatio, Memoria , ac Cantus dici possunt. Sed Pierius Macedo,vnde mons Pierius est dictus,nouem esse Musas(sicut Pausanias scribit)decreuit,quibus ea nomina imposuit,quę postea sunt vulgo recepta.Ab eo monte omnes Pierides,sicuti ab aliis locis aliter sunt nuncupatæ. Iouis ac Memoriæ filiæ , itemque Poesi & Musicę præesse sunt creditæ;qui enim ingenio,ac memoria est præditus, facile in eo excellit, ad quod animum appulerit. Sed & qui præclara poemata facile peragit, propitias habere Musas dicitur. Musæ puellari , & Nympharum habitu indutæ finguntur, cum variis & diuersis instrumentis , pro artium ratione, quibus præsunt: de quo inter Virgilij poematia non inuenustum habetur Epigramma,quod est huiusmodi; *Apollo Musarum dux.* *Musarum imago.*

Carmina Calliope libris heroica mandat.
Clio gesta canens,transactis tempora reddit.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.

Melpo

Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato, saltat pede, carmine, vultu.
Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia gestu.
Vranie cæli motus scrutatur, & astra.
Comica lasciuo gaudet sermone Thalia.
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Musas,
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

Coronabantur vero varie & florum, & frondium coronis: sed & interdum palma, propter nominis similitudinem; quia scilicet Phœnices literas inuenisse feruntur. Sed & coronas interdum gestare Musæ finguntur ex pennis versicoloribus, non modo propter Pieri filias, a se superatas, & in Picas conuersas, sed etiam ob Sirenas deuictas. Certe harum signa hodie quoque peruetusta Romæ visuntur, quæ pennam habent in vertice affixam; hæcque Sirenum esse creditur. Vtque liberales artes (quas ἐγκυκλοπαίδειαν vocant) inter se aptas ostenderent, ita vt alia ex alia per seriem quamdam sequatur; earum inuentrices Musas, mutuo inter se manibus iunctas, in orbem choreas ducere effinxerunt, chorago exsistente Apolline, qui illud lumen adumbrat, quod hominis mentem collustrat, vt sapiētiæ sacris initiari valeat. Medius autem locus Apollini cum alibi, tum in cælestibus globis est tributus: quaqua enim is sua virtute, ac radiis pertinet: quare optimo iure cæli cor est nuncupatus: vtque sciremus, eius vim atque efficacitatem non solum ad cælos omnes, ac terras permanare, sed & ad penitissima inferorum loca peruenire: lyram ei addiderunt, quæ cælestis harmoniæ, quoquouersus permeātis speciem prę se fert: clypeum quoque gestat, quo nostrum hoc hemisphærium, quod in clypei figuram est orbiculatum, repræsentatur. Idem sagittas fert, quæ radiorum vicem subeunt; sicut enim illæ ex arcu emissæ maximo cum impetu illiduntur, ita & Solis radij ad abstrusissimos terræ recessus perueniunt, quos inferos locos vocamus. Hæc omnia ex Seruio retulimus, qui se a Porphyrio mutuatum fatetur, ex eius scilicet libro, qui Sol inscribitur. Nonnulli, Apollinem inferorum Deum appellatum, sagittasque in manibus habere dicunt; quod nimius Solis æstus magnopere mortales.

Musarū coronæ.

Apollo cur in medio.

tales infestat; fere enim pestes, aliaque morborum genera affert. Sed quia Solis temperatus calor plurimum nobis affert commoditatis, dextera Gratias gestasse, sinistra arcum & sagittas Apollo fingitur; nam humorem exsiccando, quem assidue terra exhalat, salubre cælum ac purum reddit. Hoc poetæ innuentes, commenti sunt, Apollinem sagittis Pythonem serpentem confecisse, qui ex terra, diluuij aquis nudata, exstitisse fertur. Pytho enim Græce putredinem sonat; nam terræ adhuc humidæ exhalatio in superna volubili impetu meando, atque inde sese, postquam calefacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluendo, omnia vi putredinis corrumpebat, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumque Solem densitate caliginis obtegendo, nebula videbatur quodammodo lumen eius eximere: sed diuino radiorum feruore tandem, velut sagittis incidentibus, extenuata, & exsiccata, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit: quod etiam ex eo significatur, quod lupi sub Apollinis tutela sunt; sicut enim lupi pecora rapiunt, ita ipse quoque humorem radiis absumit. Ideoque Sol, Luna, cæteræque stellæ ex humore, quem sursum terra atque mare emittunt, ali feruntur; vt Marcus Tullius in libro de Natura Deorum ex Cleanthis sententia testatur. Huc proculdubio Homerus spectauit, cum Iouem, cæterosq; Deos apud Oceanum cœnatum profectos fingit. Lupus quoque ita oculorum acie pollet, vt & nocte cuncta cernat; ita & sol cum exsistit, statim noctis tenebras dispellit. Quare Delphis in eius templo æneus lupus visebatur; nam fabulantur poetæ, Latonam, à Ioue grauidam, in eam beluam esse conuersam, ne forte Iuno, vbi id resciuisset, aliquid ei insidiarum pararet; ideoque lupam exsistentem, Apollinem peperisse. Aut, sicuti apud Pausaniam in Phocicis legitur, quia hominem quemdam aiũt, sacram pecuniam, quam auertisset, abdidisse in ea Parnassi parte, quæ maxime esset arboribus condensa: lupum vero, in dormientem impetu facto, illum occidisse; ac deinde quotidie cum vlulatu solitum intra vrbem penetrare: id cum non nisi diuinitus fieri existimare homines cœpissent, feram sequuti, aurum sacrilegio ereptum repererunt, & ad rei memoriam lupum ex ære dedicarunt. Hucusque Pausanias, qui caussam

Pytho ab Apolline interfectus.

Lupi cur sub tutela Apollinis.

Sol, cæteræque stellæ ex quo alãtur.

Apollo Lycius. templi, quod Argis Apollini, Lycio nuncupato, dicatum est, in Corinthiacis afferens, cum Danaus, inquit, Argos venisset, de regno cum Gelanore, Sthenelæ filio contendit; atque cum eorum vterque ad populum multa, & ea maxime probabilia, & iuri consentanea dixisset, neque omnino, quæ Gelanor afferebat, minus æqua viderentur, causa ampliata est in crastinum. Postero die prima luce in boum gregem, in pomerio pascentium lupus impetum fecit; atque is taurum ipsum, gregis ducē adortus est: visum est Argiuis, Gelanoris cum tauro, cum lupo esse Danai aptissimam conuenientiæ rationem: quod scilicet vti lupus animal est homini minime familiare, sic propemodum ad id temporis nulla fuisset Danaus Argiuorum vsus consuetudine: quare, cum taurum lupus confecisset, e re nata Argiui Danao imperium adiudicarunt. Tunc Danaus lupum ab Apolline immissum interpretatus, Lycij Apollinis ædem dicauit (λύκος enim Latine lupus vertitur) Pro æde basis est, in qua incisa est tauri & lupi pugna: incisa etiam & virgo, quæ lapidem in taurum mittit; Dianam eam virginem nominant. Coruus quinetiam Apollini est dicatus; nam, vt Martianus refert, Apollo diuinandi peritia præditus esse creditur; coruus autem instinctu quodam naturali pluuiam, serenitatemve prædicit, voce quandoque clara, quandoque rauca vtens, quemadmodum ex Virgilio in Georgicorum libris, vbi de tempestatum signis agit, discere possumus. Putatur etiam coruus multa alia prædicere solere; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte vsi sunt: iure ergo Apollini minister est attributus, quod Ouidius de eo narrat; idemque dicit, Apollinem cum cæteris Diis cum in AEgyptum, vt manus Typhonis euaderet, profugisset, in coruum se vertisse. Eidem & cycnum addiderunt, vt hoc diem significarent, quem nobis solis præsentia efficit; sicuti absentia noctem, coruo similem parit. Sentiunt aliqui, nullā auem magis Apollinis naturæ respondere cycno: is enim suo candore Solis lucem refert, cantu suauissimum efficit concentum, quem & Apollo lyra efficere creditur: idem & mortem sibi præsagit, cum enim est morti propinquus, dulcissime, si vmquam, canit, vel quod naturæ quodā impulsu gestit, cum sciat, se breui moriturum; vel quod tunc maxima sanguinis copia

Cycnus Apollini sacer.

ad

ad cor confluat,qua concalefactum, dulcedine quapiam titillatum,ita suaues voces emittit.Non desunt,qui dicant,eo tempore cycnum flere potius quam canere: nam capitis pennæ altius infixæ, cerebrum contingunt; qua ex re mors sequatur oportet. Pausanias scribit, Græcos gallum veneratos esse, vt Apollini sacrum; is enim cantu mane solis aduentum annunciat. Fortasse etiam,quod sæpe antiqui ex eius cantu tempestiuo faustarum rerum auguria capiebāt, ex præmaturo autem, aut tardo contraria præsagiebant: ita enim Bœotij nobilem illam Leuctricam victoriam de Lacedæmoniis reportatam præsenserunt, præcedenti nocte tota gallis concinentibus: nam gallus à riuali victus,conticescit,& aliquo se abdit, in aliorum se conspectum dare non audens:cum victoriam reportarit,præ lætitia gestit,cantuque vbique suam victoriam prædicat. Homerus eidem Apollini accipitrem dicatum vult, quem velocem Apollinis nuncium appellat, cum narrat, Telemachum, dum Ithacam reuerteret, accipitrem vidisse, qui columbam dilaniaret; ex quo faustum omen suscepit, se domum a procis breui liberaturum. AEgyptij sub accipitris symbolo Osirim, qui apud eos est Sol, intelligebant;cum quod hæc auis acutissima est oculorum acie;tum quod citissime volat. Eum AEgyptij diuinis honoribus prosequebantur(quemadmodum Diodorus Siculus refert,cum belluas,quas AEgyptij numinum loco haberent, recenset) cum alias ob caussas, tum præcipue, quod priscis temporibus accipiter ex ignotis regionibus,Thebas(quæ erat AEgypti primaria vrbs)ad sacerdotes librum,rubris literis conscriptum attulit,in quo sacrorum ritus continebatur.Hinc factum est, vt sacrarum rerum scriptores apud eos pileum rubrum vna cum accipitris ala gestarent. Porphyrius in libro de abstinentia ab animantibus, Apollini inquit, apud AEgyptios Accipitrem,Scarabeum,Arietem, atque Crocodilum præ cæteris Diis attributum.

Gallus Apollini sacer.

Accipiter Apollini dicatus.

Pileum rubrū quinā apud AEgyptios gestarent.

Sed & AEgyptij Solem pingebant iuuenili ac rotunda facie, eumque in naui collocabant, quam crocodilus ferebat; per nauigium motum eius in humido significantes;per crocodilum vero aquam pluuiam,cuius caussa Soli tribuitur,ex qua noxia quæque salutaribus suis radiis Sol secernit. Hæc Euse-

Solis nauis.

bius ſcribit. Iamblichus autem, cum de AEgyptiorum myſteriis loquitur, AEgyptios inquit, cum Deum in nauem imponunt, tamquam eius gubernaculis præpoſitum, primam omnium cauſſam intelligere, quæ orbi vniuerſo moderetur, quæque immota manens, ſuperne ſecundas cauſſas, ſerie quadam inter ſe aptas, per eaſque mundum vniuerſum mouet; perinde atque nauicularius, temone leuiter tacto nauim totam quo vult, mouet. Martianus, cum ſuam Philologiã ad Solis orbem introducit, eam dicentem facit, ſe ibi nauim cernere, quæ diuerſorum

uerſorum ſententiis gubernata, huc illucve, prout naturæ impetus fert, impellitur; eandem flammis vniuerſam conflagrare, pretioſiſſimis mercibus eſſe onuſtam, ſeptem ei fratres præeſſe; leonẽ in malo, & crocodilum extrinſecus eſſe depictos; intrinſecus lucis fontem coercere, quam occultis quibuſdam viis per vniuerſum orbem diffundat. De Scarabeo apud Euſebium legitur, AEgyptios plurimi eum feciſſe, & tamquam expreſſam Solis imaginem coluiſſe: nam ſcarabei omnes ſunt maſculi, vt AElianus teſtatur: quare milites AEgyptij anulos, in quibus eius effigies eſſet inſculpta, induebant, vt eam ſpectantes, fœminea mollitie depoſita, ad maſculam virtutem excitarentur. Scarabei ita ſibi ſobolem comparant: ſuum ſemen in ſtercus effundunt; eius ſegmenta rotundant, quæ viginti & octo dierum ſpatio pedibus verſant, donec abunde concalefacta, vita informentur: hincque recentes ſcarabei exſiſtunt. Sol quoque ſuam virtutem in terras effundit, eas aſſidue verſat; in orbemque ſe torquens, efficit vt Luna ſingulis menſibus innouetur, quo tempore ſcarabeus quoque ſibi prolem ſurrogat. *Scarabeus plurimi ab Ægyptiis factus.*

Non ſolum apud antiquos ſua cuique Deo animalia erant ſacra, ſed & arbores dicabantur. Quare laurum Apollini attribuerunt, ex qua ſerta ac coronas ei conficiebant; vel vt ad fabulam Daphnes, quam is adamabat, in laurum conuerſæ alluderent; aut quod laurus diuini neſcio quid in ſe contineret, cum in prunas coniecta, futura præſagire videatur, fauſta quidem, ſi magnum ex ſe ſtrepitum edat: infelicia, ſi nullum, aut paruum. Multi apud veteres ſibi perſuadebant, fore vt, ſi quiſpiam cubiturus, lauro ſibi tempora vinciret, in ſomnis videat eius rei, quam ſcire cupiat, veritatem. Videntur præterea in lauro ignis ſemina latitare; nam ea hederæ adfricata, perinde atque ſilici Chalybs, ignem emittit; in quo quidem ſolem adumbrat. Quia vero laurus Apollini erat ſacra, ea poetæ, qui ſub illius tutela erant, coronabantur. Imperatores etiam eadem ſe exornabant, ea fortaſſe de cauſa, quod hæc arbor è cælo minime tangeretur. Quamobrem Tiberius Imperator, cum cælum fulgurare cerneret, ſtatim lauro caput cinxiſſe legitur, ita ſe a fulmine ſartum tectum credens. Kalendis Ianuarij iis qui magiſtratum iniiſſent, Romani lauri folia offerebant, vt il- *Laurus ſacra Apollini.*

lis muniti toto anno valetudinem tuerentur; nam plurimum hæc arbor ad ſanitatem conferre vulgo exiſtimabatur, cui Apollo præerat: idemque medicinæ inuentor habebatur (vt inferius in AEſculapio videbimus) nam cæli temperatio, quæ noſtris corporibus magnopere prodeſt, a ſole efficitur. Apollinem AEgyptij hieroglyphicis literis deſcribere volentes, ſceptrum effingebant, eius in vertice oculum imponentes, quem interdum Iouis oculum appellabant; hoc innuentes, eum cuncta cernere, eumdemque vniuerſum ſumma cum iuſtitia adminiſtrare; ſceptrum namque regni eſt ſymbolum: Homerus quoque ſæpe ſcribit, Solem omnia cernere, atque audire. Quare apud Spartanos Apollini ſtatuam, quæ quattuor aures, totidemque manus haberet, poſitam legimus: quod aliquando ea forma pro ipſis pugnantem, ſe præbuerit cernendum: ſed fortaſſe quattuor aures prudentiam, quæ ex Apolline manare putatur, ſignificant; prudens enim in loquendo eſt tardus, ſed ad audiendum aures ſemper apertas habet: quare apud Græcos prouerbio quodam admonemur, vt eum, qui quattuor auribus eſt præditus, virum ſcilicet prudentem, audiamus. Apuleius, Solem cuncta videre aſſerit, cum inquit, in Theſſalia fuiſſe ſtriges, quæ, vt ſuis præſtigiis aliquid ad ſe auerterent, eo ſe inſinuabant, vbi cadauer fuiſſet, ita latenter, vt ne a Solis quidem oculis cernerentur; perinde atque minime fieri, aut vix poſſit, vt aliquid Solem lateat. Phœnices lapidẽ nigrum ad baſim orbiculatum atque latum, paulatimque in acumen vergentem, quem cælitus ad ſe demiſſum iactabant, verum ſolis ſimulacrum habebant, quod diuina, non humana arte eſſet effictum. Ab hoc forma non diſcrepabat (nam de colore non auſim aſſeuerare, cum Pauſanias, qui rem narrat, nihil de eo meminerit) lapis quidam, pyramidis ſpeciem referens, quem Megarenſes ſub Apollinis nomine colebant. Et apud Pæones (ſicuti Alexander Neapolitanus lib. IV. cap. XII. refert) diſcus breuis, longo ligno appoſitus pro ſole habebatur. Lactantius. Statij interpres ſcribit, maximum apud Perſas Deorum ſolem extitiſſe, quem in quodam antro venerabantur: Eum figurabant Leonis rictu cũ thiara, vtraque manu tauri cornua premẽte. Leonis caput, Solem maximam tum vim habere innuit, cum ad

Apollo medicinæ Deus

Iouis oculus

Sol cuncta cernit.

Apollo quattuor auribus præditus.

Solis imago.

Leonis

Leonis ſignũ peruenerit;aut eum inter cætera ſidera eodẽ loco,atque leonem inter belluas numerari.In antro degit, cum ob Lunæ oppoſitum,à nobis minime conſpicitur. Luna vero, quæ vaccæ ſimilitudinem gerit,ob eas, quas inferius ſuo loco rationes afferemus,cornibus ab eo tenetur,vt eam ſæpius a Sole lumine priuari,cum ſcilicet Lunæ defectus accidit,cogique quodammodo, ſolis veſtigia perſequi intelligamus. Nonnulli arbitrãtur id ad Perſicorum ſacrorum ritus referendum; apud quos nemo Apollinis ſacris initiabatur, qui prius ſuæ virtutis,

ac

ac patientiæ quodam in antro specimen non dedisset. Patris, quæ sunt in Achaia, vt Pausanias lib. VII. refert, Apollinis nudum est ex ære signum, pedibus tantum calceatis; quorum altero bouis caluæ insistit. Delectatum vero bobus Apollinem, in hymno, quem in Mercurium fecit, docet Alcæus, boues ereptas Apollini a Mercurio memorans. Sed ante Alcæum versibus suis prodidit Homerus, certa mercede Laomedontis armenta Apollinem pauisse: idemque ita loquentem Neptunum facit;

Boues Apollini grati.

Ipse ego Troianam vallabam mœnibus vrbem
Tam latis, pulchrisque, vt inexpugnabilis esset:
At tu Phœbe, boues camuras tunc pastor agebas.

Nulla autem gratiori Apollini victima litabatur, quam boue. Quare Charystij ex Eubœa bouem æneum Apollini statuerũt de Persica victoria. Quod illuc refert Pausanias in Phocicis, quod, barbaris e Græcia pulsis, & alias fortunas incolumes habuerunt, & libero solo terram arare potuerunt. Itaque Plutarchus, caussas afferens, cur Theseus in numo bouem exprimendum curarit, hoc inquit, eum voluisse populos suæ fidei creditos agriculturæ admonere, ad eamque clam excitare. AEgyptij bouem pro Osiride colebant, eum solis loco habentes, talique specie credentes post mortem visum: hunc enim Typhon frater interfecerat, quod ei inuideret ob eximios honores decretos, quos sibi egregiis artibus a se inuẽtis, ac AEgyptio populo traditis commeruerat. Eum ergo AEgyptij Apin, quem bouem lingua nostra dixeris, appellarunt. Sed sunt qui arbitrẽtur, bouem ab AEgyptiis maximo in honore habitum, quod Osiris, eiusque vxor Isis ita sanxissent, idque ob maxima commoda, quæ in mortales a boue ratione agriculturæ dimanant. Neque eius effigie contenti belluam quoque viuam venerabantur; quam nec diu viuere patiebantur; post paucos enim annos eam præcipitem in fluctus agebant: de cuius morte publicus luctus celebrabatur, passim omnibus sibi vestes, atque capillos lacerantibus; iustitium tantisper edicebatur, donec alius bos esset inuentus: non enim omnes boues, aut vituli (ita eum Herodotus vocat) Deo Api subrogando erant idonei; sed ex vacca primo partu editum seligebãt (eam splendore

Bos pro agricultura capitur.

Apis.

Bos Isidis qualis.

dore quodam, cælitus emiſſo grauidam effectam iactabant) totum nigrum, niſi quod macula alba, eaque quadrata eſſet in fronte aſperſus; in dorſo aquilæ ſigno eſſet inſignitus; lingua aut palato ſignum nigrum haberet expreſſum, quod ſcarabeum fortaſſe repræſentaret; cauda duplici pilo eſſet cōtecta. Hanc AEgyptij belluam nacti, publica omnes lætitia geſtiebant, eamque ſacerdotibus maxima cum veneratione, diuiniſque honoribus, quales numina decent, cuſtodiendam tradebant; a qua & oracula hoc modo petebant: fœnum, aut fruges porrigebant; quas ſi bos ille ſtatim arripuiſſet, fauſta omnia euentura ſibi perſuadebant; ſin renuiſſet, alia omnia potius. Apim interdum Memphi ſe videndum præbere dictitabant: quare feſtos dies, eius viſioni dicatos maxima cum religione colebant. Sed Cambyſes Perſarum Rex, qui AEgyptum ſibi ſubegerat, cum ex bello Ammonico, infeliciter ſane a ſe geſto, Memphim reuerteretur, populum publica lætitia prædicta feſta celebrantem forte offendit; quo ſpectaculo perculſus (nihil enim de ſolemnitatis more didicerat) confeſtim ex primariis aliquot interficiendos iuſſit, eorum excuſationem non accipiens, ſacrorum ſuorum ritum ita ferre dicentium; ſuſpicans potius, publicum gaudium ſuſceptum ex clade, quam ab hoſtibus reportaſſet; cum ſciret ſe populo eſſe exoſum: nam quod ad Apidis ſpeciem pertinebat, negabat poſſe fieri, vt illuc Deorum aliquis, ſe inſcio perueniret. Cum vero Sacerdotes in eo inſiſterent, Apim maximum Deum eſſe viſum, aſſeuerātes, iuſſit, vt ſtatim hunc ei Deum videndum exhiberent; qui maxima cum pompa prædictum bouem ad Regem adducūt; quem cum Cambyſes eſſet intuitus, illorum ſuperſtitione irriſa, ac, gladio ſtricto, iugulauit; & ad ſacerdotes, reliquoſque AEgyptios, ibi præſentes conuerſus, Sunt, o hominum nequiſſimi, inquit, ita carne ac ſanguine Dij coagmentati, vt plagis, ac vulneribus ſint obnoxij? hic eſt vobis profecto Deus maxime dignus. Sed efficiam, ne mihi verba dediſſe, vobis operæpretium fuerit. Statimque ſacerdotes virgis cædendos curauit, ac publico edicto cauit, ne quis feſtum diem celebraret; quod qui ſecus fecerit, is capite plecteretur. Hæc narrat Herodotus. Sed Auguſtinus lib. xx i. i x. de ciuitate Dei ita de Api

Cambyſes Apim occidit,

ſcribit; Apis rex Argiuorum, nauibus tranſuectus in AEgyptum,cum ibi mortuus fuiſſet,factus eſt Serapis,omnium maximus AEgyptiorum Deus. Hominis autem huius, cur non Apis etiam poſt mortem,ſed Serapis appellatus ſit,facillimam rationẽ Varro reddidit:quia enim arca, in qua mortuus ponitur,quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græce, & ibi venerari eum ſepultum cœperunt, priuſquam templum eius eſſet exſtructum,velut σόραπις primo; deinde,vna litera(vt fieri ſolet) commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo,vt quiſquis eum hominem fuiſſe dixiſſet, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis, vbi coleretur Iſis & Serapis,erat etiam ſimulacrum, quod, digito labiis impreſſo,admonere videretur, vt ſilentium fieret(is erat Harpocrates)hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt taceretur, homines eos fuiſſe.Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta AEgyptus, in honorem eius deliciis affluentibus alebat,quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Præter bouem AEgyptij vt numina habuerunt belluas quoque non paucas, vt Hircum, quemadmodum Ioſephus in libris contra Appionem refert, Cynocephalum, de quo dicetur, cum de Mercurio agemus, & Crocodilum, quem non aliter Cleomenem Alexandri ducem tractare voluiſſe dicunt, atque Cambyſes Apim tractarit: is enim cum illac tranſiret, vbi Crocodilus pro numine colebatur, cum audiſſet, quemdam ex ſuis famulis ab huius generis bellua vehemẽter læſum,omnibus ad ſe accerſitis ſacrificulis, vehementer de eorum Deo eſt conqueſtus, qui vltro ſe iniuriis appetiſſet, nullo prius damno accepto; pœnaſque de eo ſe ſumpturum, eſt comminatus. Quare poſt crocodilorum venationem inſtituit. Sed tamen minæ nullum habuerũt euentum;Cleomenes enim maxima pecuniæ ſumma ſacerdotibus emunctis,qua ij Dei ſui cõtumeliam,atque adeo necem redemerunt,ab incepto deſtitit. Hoc Ariſtoteles in libris de Repub.refert,eorum exempla adducens, qui varios pecuniæ conficiendæ modos excogitarunt. Sed iam ad Apollinem reuertamur,qui Nomij cognomen habuit,ex prædictis eius muneribus,quæ maxime cum paſtoricia arte conſentiunt(quam-

Apollo paſtor.

uis

uis etiam in fabulis sit eum Admeti regis pecora pauisse) sol enim omnia pascit, quæ terra progenerat. Ex hoc fortasse stulta AEthiopum opinio, qui Africam ad mare australe incolunt; originem traxit, apud eos enim sunt prata quædam, in quibus omnium fere animalium carnes assatæ vtplurimum reperiebantur; quo omnes passim confluebant, vt opipare sane epularentur ex iis, quæ etiam assata sponte a terra sine hominum labore solis virtute producerentur: itaque is locus mensa Solis vulgo dicebatur. Hinc locus prouerbio datus, vt mensæ Solis & diuitum ædes nuncupentur, quo omnibus patet aditus ad edendum, atque bibēdum. Sed tamen Herodotus arbitratur, eas carnes noctu à magistratibus inferri solere. *Solis mēsa.*

Apollinis simulacrum. ASSYRII, vt Solis vires, quas in rebus inferioribus exserit, exprimerent, Apollinem promissa in acutum barba, eminente super caput calatho effinxerunt. Lucianus narrat, quosdam Assyriorum Apollinem barbatum effecisse, cæterosque, qui eum imberbem repræsentarent, vituperantes; perinde atque iuuenilis forma aliquod sit imperfectionis argumentum, quæ procul a Deis est amouenda. Idem thorace æneo erat indutus; dextera hastam tenebat, in cuius vertice imaguncula quædam Victoriæ erat; sinistra florem porrigebat; ex humeris pannus dependebat, in quo Medusæ caput, serpentibus circumdatum erat expressum: aquilæ propter exprimunt instar volatus: ante pedes imago fœminea est, cuius dextera, lęuaque sunt signa fœminarum: ea cingit flexuoso volumine draco. Ita Macrobius lib. I I. Saturnaliorum Solis simulacrum, quod erat Hieropoli, describit. Radios in terram superne iaci, barba demissa signat: calathus aureus surgens in altum, monstrat ętheris summum, vnde solis creditur esse substantia: hastæ atque loricæ argumento imago adiungitur Martis, is enim solis virtutem, atque efficacitatem nobis ponit ob oculos: Victoria testatur, cuncta submitti huius sideris potestati; floris species florem rerum protestatur, quas hic Deus inseminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatque: species fœminea terræ imago est, quam Sol desuper illustrat: quod iidem quoq; Assyrij (quemadmodum Macrobius inferius eodem in libro recenset) maximi apud se Dei simulacro, ostendunt, quem ipsi Adad appel- *Expositio.* *Adad.*

Atargates. lant. Huic ſubiungunt Deam nomine Atargatim: omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, ſolem, terramque intelligentes. Simulacrum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis; quibus monſtratur, vim cæli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt, monſtrando, radiorum vi, ſurperne demiſſorũ enaſci quæcunque terra progenerat. Sub eodem ſimulacro ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxerunt, matrem Deum, id eſt

ter

terram, leonibus vehi; vt in eius imagine inferius docebimus. Signa duo æque fœminea, quibus ambitur, hyle, naturamque significant confamulantes: & draconis effigies flexuosum iter sideris monstrat: aquilæ propter altissimam velocitatem volatus, altitudinem solis ostendunt: addita est Gorgonea vestis, quod Minerua, quam huius præsidem accipimus, solis virtus est; sicut & Porphyrius testatur, Mineruam esse virtutem solis, quæ humanis mentibus prudentiam subministrat: nam ideo hæc Dea Iouis capite prognata memoratur, id est, de summa ætheris parte edita, vnde origo Solis est. Quod autem apud veteres Solis aliquæ virtutes per Martem significarentur, præter ea quæ paullo ante ex Macrobio retulimus, & alia quæ inferius in Marte demonstrabimus; fidem quoque facit ingens quoddam simulacrum, cuius altitudo ad triginta cubitos peruenit: quod Pausanias in quadam Laconiæ parte refert, Apollini positum: hæc statua perquam antiqua videbatur, eoque tempore exsculpta, quo nondum homines artem earum fabrefaciendarum callerent; nam ante Dædalum, qui omnium primus statuarum membra cœpit distinguere, vt Suidas est auctor, statuarij rudes ac informes statuas effingebant. Hæc igitur, nisi quod caput, manus, atque pedes distinctos haberet, cætera omnia columnæ instar erat: galea caput habebat contectum; altera manu arcum, altera hastam gestabat, quæ Martis proculdubio sunt insignia: quamuisque eisdem Minerua sit insignita; tamen longe diuersam esse rationem, cum ad eius imaginem perueniemus, ostendetur. AEgyptij variis modis Solem adumbrarunt; inter quos hic refertur a Macrobio: Erat simulacrum cuius caput erat semirasum, dextera enim pars capillis contegebatur; hoc eo spectabat, quod Sol a natura nunquam ita recedit vt nihil suis in eam radiis virtutis influat: capilli incisi designant, Solem eo etiam tempore, quo latitat, vim ad nos remeandi habere, perinde atque capilli, vbi semel abrasi fuerint, iterum pullulant, cum eorum radices adhuc supersint. Eodem argumento significatur & tempus, quo angusta lux est; cum velut abrasis incrementis, angustaque manente exstantia, ad minimum diei Sol peruenit spacium, quod veteres appellauere brumam, hanc a breuitate dierum cogno-

minãtes, id est, βραχὺ ἦμαρ, ex quibus latebris, vel angustiis rursus emergens, ad ęstiuum hemisphærium tamquam enascens, in augmenta porrigitur; & tunc ad regnum suum peruenisse iam creditur. Iidem AEgyptij Solis simulacra pennata fingũt, quibus color apud illos non vnus est: alterum enim cærulea specie, alterum clara fingunt: ex his clarum superum, & cæruleum inferum vocant: inferi autem nomen soli datur, cum in inferiori hemisphærio, id est, hiemalibus signis cursum suum peragit; superi, cum partem zodiaci ambit æstiuam. Pennæ, maximæ Solis velocitatis sunt argumẽtum, vt Macrobius eodem libro exponit. Apud eosdem sub Serapidis nomine Sol intelligebatur, etsi eum interdum pro Ioue ponebant. Statua est huiusmodi: eius capiti modium insigunt, omnibus in rebus mensuram esse adhibendam innuentes. Suidasque refert, iuxta aliquorum sententiam, illa eos effigie Nilum adumbrasse, qui modio illo, ac baculo, quo ad mensurandum vtimur, docere velle videbatur, suas aquas certa quadam mensura AEgyptum tegere oportere, vt eam fœcundã redderent. Huic simulacro, vt Macrobius etiam libro primo Saturnaliorum narrat, signum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite Leonis effigiem; dextera parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars vero læua ceruicis rapacis lupi capite finitur: easque formas animantium draco connectit volumine suo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conspicitur monstrũ. Ergo Leonis capite monstratur præsens tempus; quia conditio eius inter præteritum, futurumque actu præsenti valida, feruensque est: sed præteritum tempus lupi capite signatur, quod memoria rerum transactarum rapitur, & aufertur. Item canis blandientis effigies futuri temporis designat euentum, de quo nobis spes, licet incerta, blanditur. Idem quoque Deus Alexandriæ in templo sibi dicato, statuam habebat, quæ ex omnium metallorum genere atque lignorum erat coagmentata; eademque ita erat ingens, vt manibus vtraque fani latera contingeret; e regione quædam fenestella erat ita effecta, vt sol exoriẽs, per illam suis radiis simulacri caput feriret. Hincque populi opinio nata est, Solem mane Serapim inuisere, atque osculari. Thebis quoque in

Serapis. (margin)

in AEgypto in delubro, quemadmodum Plinius lib.xxxv.ſcribit,erat Serapis,vt putabant, Memnonis ſtatua dicatus,ex baſalte,ferrei coloris,atque duritiæ, quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis, crepare dicebant.

SED qui Solem melius nobis ob oculos ſtatuat, ita vt omnium temporum viciſſitudinem ab eo profluere cernamus, equidem Martiano Capella eſſe arbitror neminem;nam is lib. primo Philologiæ Mercurium atque Virtutem ad Phœbum proficiſcentes facit,eum de matrimonio inter ſe contrahendo

conſul

consulturos; quem edito considentem, arduoque suggestu offendunt, atque in conspectu quattuor vrnulas adopertas, vicissimque alternis inspectionibus enudantem, quæ diuersa specie, metallisque sunt formatæ: nam vna ex ferro, quantum conici potuit, duriore, alia ex argenti fulgentiore materie, tertia liuentis plumbi fusili robore videbatur: at vero propior Deo pellucentis vitri salo renidebat: singulæ autem rerum quædam semina, elementaque gestabant: nam flamma flagrantior, & ab ipsius cecaumenis exanclata fomitibus, ex ferri prædicta

Vrnulæ Phœbi.

anhe

anhelabat vrna; quæ tamen Vertex Mulciberi dicebatur. Alia etiam, quæ fuerat ex argenti materia, præferebat ſerena fulgentia, & vernantis cæli temperie renidebat: hanc dicebāt Riſum Iouis. Illa vero metalli grauioris plena, vndoſæ hiemis, atque algidi rigoris, necnon etiam pruinarum: hæc Saturni vocabatur Exitium. At vero ſali reſplendentis, atque ad ipſius Dei dexteram ſita aeris totius ſeminibus erat referta: hanc Iunonis vbera memorabant. Ex his igitur vrnis Deus alternatim, quantum diſpoſitis ſat erat, hauriebat: nam quoties orbi complacito vitalis ſpiritus ſalubres miniſtrabat auras, ex illa argenti clementia aeris hauſti permiſcens ſemina temperabat. Cum vero peſtem diram commeritis mortalibus minabatur, aeris ſimiliter anhelos ignes, aut torpētis frigoris venena miſcebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Ex his Martiani verbis manifeſte patet, temporum anni diuerſitatem ex Sole, vt alias diximus, proficiſci: aerem vero ſubinde eiuſdem virtute varias induere qualitates, ex quibus alias alij apud nos effectus, quandoque ſalutares, ſæpe pernicioſi exſiſtant oportet. Quare optimo iure poetæ, Cyclopas ab Apolline interfectos tradunt, qui pro nebulis, aliiſque aeris male affecti qualitatibus capiuntur; eumdemque AEſculapij patrem volunt, ex quo Hygea, quæ ſanitatem ſonat, eſt orta: nam, vt Pauſanias refert, ſe a quodam Phœnice didiciſſe, AEſculapius aerem nobis repræſentat, qui a Sole ita noxis purgatur, vt nobis ſit ſalutaris; quemadmodum & medici facere creduntur, qui ſua arte vel ægrotis corporibus ſanitatem afferunt, vel in ſanis conſeruant. Itaque veteres AEſculapium vt medicinæ Deum coluerunt, qui Epidauri Græciæ ciuitatis tutelaris Deus credebatur, quæ ob eius inſigne templum apud omnes erat celebris, quemadmodum Solinus ſcribit: nam qui afflictæ ſuæ valetudini medicinam quærebat, ad illud fanum proficiſcebatur, noctuque ibi cubans, in ſomnis, quid ſibi facto eſſet opus, diſcebat. Pauſanias huius Dei ſimulacrum, quod Epidauri erat, in Corinthiacis hoc modo deſcribit; Sedet in ſolio, ſcipionem tenens; altera manu draconis caput premit, cane ad pedes decumbente. Imaginis huius Feſtus Pompeius hanc affert rationem; in AEſculapij tutela eſt draco, quod vigilantiſſimum ſit animal;

Vertex Vulcani.

Riſus Iouis.

Exitium Saturni.

Vbera Iunonis.

Apollo Cyclopas interficit.

Apollo Æſculapij pater.

Æſculapius.

quæ res ad tuendã valetudinem ægroti maxima eſt. Canes adhibebantur eius templo, quod is vberibus canis ſit nutritus. Bacillum habet nodoſum, quod difficultatem ſignificat artis. Laurea coronatur, quod a Pauſania omiſſum, Feſtus addit, quia ea arbor plurimorum ſit remediorum. Sed hic Deus promiſſa fere barba fuit effictus, vt ſuperius a nobis, cum de Dionyſij Tyranni ſacrilegio diceremus, eſt expoſitum: ſed interdum & imberbis oſtenditur, qualem Petrus Appianus libro antiquariorum eum deſcribit; nam Auximi, quod eſt

Agri

Agri Piceni oppidum, AEſculapij ſignum marmoreũ eſt hac forma exſculptũ; indutus eſſe videtur ſubucula græcanica, & amiculo ſuccinctus; ſiniſtra quidem in amiculi lacinia fructus neſcio quos tenere videtur; dextera vero duos gallos continet; gallum enim ei ob vigilantiam, qua medicus debet eſſe prædi- tus, antiqui & conſecrarunt, & ſacrificare ſolebant. Quare Socrates, vt apud Platonem exſtat, iam moriturus, teſtamento gallum AEſculapio legat, ita ſapientiſſimus vir innuens, ſe lucis vſuram, cuius eſt gallus nuncius, hoc eſt vitam diuinæ bonitati, omnium morborum curatrici, quam AEſculapius deſignat, quæque diuinæ prouidentiæ; ab Apolline adumbratæ, eſt proles, reſtituere, a qua & mutuato acceperat. AEſculapiũ Phliaſij quoque (hi Peloponeſum incolunt) imberbem habuerunt; huiuſmodi etiam, vt Pauſanias refert, erat apud Sicyonios: nam in eorum Aſclepiei veſtibulo fuiſſe ait imberbem AEſculapium, ex auro, eboreque confectum, ſceptrum dextera, ſiniſtra vero manu domeſticæ pinus pomum tenentem. Dicebant ipſum in draconis ſpeciem ad ſe ex Epidauro mulorum bigis vectum; idque factum fuiſſe a Nicanora, fœmina Sicyonia: adeo non Romanis tantum ſerpens Epidaurius eſt impertitus; qui (ſi Valerio Maximo, id libro primo referẽti credimus) triennio continuo vexati peſtilentia, cum finem tanti, ac tam diuturni mali nullum imponi viderent, cura ſacerdotum inſpectis Sibyllinis libris, animaduerterunt, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem poſſe, quam ſi ab Epidauro AEſculapius eſſet accerſitus. Itaque, eo legatis miſſis, vnicam fatalis remedij opem ab eo ſe impetraturos crediderunt. Nec ſpe ſunt falſi: nam vbi legati in templum eius venerunt, is anguis, quem Epidaurij in modum AEſculapij venerabantur, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoque maxima cum omnium admiratione cõſpectus, tandem ad triremem Romanam perrexit; pauentibuſque inuſitato ſpectaculo nautis, eo conſcendit, vbi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem per ſummam quietem conuolutus eſt, ac ſe Romam perduci ſiuit, atque in Inſulam Tyberis, vbi erat ei templum dicatum, tranſnauit; & aduẽtu ſuo tempeſtatem, cui remedium quæſitus erat, diſpu-

Gallus Æſculapio ſacer.

Serpens Æſculapio ſacer.

Æſculapius vt Romam aduectus.

lit. Quare non iniuria ſerpēs in AEſculapij ſimulacro viſebatur, qui nonnumquā ſcipionem, quem gerebat ſuis voluminibus complectebatur. Huius rei plurimæ eſſe poſſunt cauſſæ, quæ ex Philoſtrato, Hygino, Euſebio, Plinio, Macrobio, aliiſque nonnullis colligi poſſunt; ex quibus vnam delegi, non quod ea ſit viſa omnium veriſſima, cum ſit plane fabuloſa, ſed quod eam lepidiſſimam eſſe exiſtimauerim. Ob inſignia quædam opera, quæ in morbis vel deſperatiſſimis curandis, ediderat, tam celebre apud omnes erat AEſculapij nomen, vt vulgo vel mortuos ab inferis reuocare poſſe crederetur. Quare Minos Cretæ Rex eum ad ſe accerſitum iubet Glauco filio iam mortuo vitam reſtituere: ad quod cum nec precibus nec promiſſis tentandum poſſet adduci; erat enim opus longe maius, quam vt homini præſtare liceret; Minos ad minas atque vim conuerſus, eum in carcerem coniecit, non emiſſurus, quoad reducem filium ex inferis ſtitiſſet. Hic ergo loco ſecreto incluſus, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepſiſſe: quem AEſculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem ſæpius feriens. Poſtea fertur alter anguis eodem veniſſe, ore ferens herbam, & in caput eius impoſuiſſe: quo facto, loco fugiſſe. Itaque AEſculapius vſus herba eadem, Glaucum ab inferis excitauit. Ideoque anguis ſemper AEſculapij ſcipioni implicatus in omnibus fere eius ſimulacris, quæ exſtant, videtur. Et ob hac rationem, vel ob plurimas alias, quæ afferri poſſunt, angues ſemper in AEſculapij tutela eſſe ſunt crediti. nam Epidauri, vbi propriæ eius erāt quaſi ſedes, ſerpētes religioſe colebantur, præcipue domeſtici qui hominibus ſunt minime noxij: ſed & Corinthi in eius fano angues alebantur, ad quos nemo auderet accedere, verum, cibo ad templi fores relicto, recedebāt. In agro etiam Corinthio alicubi inter multas AEſculapij imagines, quæ in proprio templo erant ei poſitæ, erat etiam quæ eum ſuper anguem ſedentem referebat, quem Arati matrem adumbrare dicebant, quacum AEſculapius concumbēs, eum genuerat. Hoc Pauſanias ſcriptum reliquit; qui & in Bœoticis narrat, in quadam ſpelunca Bœotiæ, vbi ſunt Ercynæ fluuij fontes, quædam fuiſſe ſimulacra ſtantia, quorum ſceptris angues circum

Fabula de Æſculapio.

Angues in Æſculapij tutela.

circumuoluti erant: ea alij dicebāt esse AEsculapij & Hygeæ, alij vero Trophonij,& Ercynæ;lucus enim, qui circa est,ab eo nomen sumpsit, & fluuius ab Ercyna Proserpinæ socia est nominatus; cum non magis AEsculapio, quam Trophonio angues consecratos antiqui arbitrarentur, eos fortasse putantes tamquam oraculi nuncios,quod ex cauerna edebatur, quam Antrum Trophonij dixerunt; ibi enim Trophonius diu delituit,futura prædicens,atque fame mortuus, ibidem est sepultus. Sed post mortem maiori quam viuus est honore affectus; præcipue vero, quia mortuus adhuc non cessauit oracula profundere,vel quod eius genius ibi permaneret,vel quod in eius locum dæmon aliquis successisset. Quod ad oraculum pertinet,obseruabatur ritus huiusmodi. Vbi statuisset quis in Trophonij antrū descendere,primū,dierum certo numero erāt ei Trophonij manes placādi; post quibusdam piaculis expiatus, in Ercyna, ad amnis fontes ducebatur: sunt vero duo inter se proximi.bibenda illic erat Lethes,quæ dicitur aqua, quo cunctorum ei,quæ memoria complectebatur, obliuio cōtingeret: Mnemosynes deinde,id est,Memoriæ aquas potabat,quo minus ea,quę intra ea penetralia vidisset,e memoria effluerēt:his perfectis ad oraculum progrediebatur, tunicam indutus lineam,ac teniis incinctus, foliis popularibus in pedes inductis: is,humi procumbens,melle subactas offas tenens, pedes prius in cauernulam illam immittebat; mox genua properabat ad pedes adiungere: statim reliquum corpus ad genua contractum,eodem prope modo,quo si maximi,&concitatissimi amnis aquarum vortice correptū fuisset,intro abripiebatur. Qui intra penetrale descendissent, futura non vno, & eodem cognoscebant modo, ex visis alius, ex auditis alius id consequebatur. Per easdem fauces patebat omnibus reditus, in pedes vero retrogrediebantur. Consultorem a Trophonio reuersum sacrificuli in solio collocabāt,Mnemosynes vocato; ab eo percontabantur quæcunque vel visa,vel audita reportasset,qui ea in scripta referebant. Facile crediderim eos, qui illuc descendissent,in maximas angustias fuisse redactos; pauci enim inde reuersi postea sunt visi risisse. Multa alia præterea de hoc antro ibidem Pausanias refert,vt qui illud inuiserit; quæ ego, breui-

Trophonij antrum.

Trophonij oraculum.

tati consulens,omitto;& hoc quidquid attigi,feci, vt ostenderem quis Trophonius esset, eique non minus quam AEsculapio serpentes consecratos fuisse. Cicero de Natura Deorum, multos esse Mercurios asserit, quorũ vnum dicit subterraneũ, eumdẽque & Trophonium esse. Angues apud veteres sanitatis signa erant,nam,sicut angues,vetustis positis exuuiis,innouantur, ita & homines, sanitate recuperata, restaurari quodammodo videntur. Ideoque Salus effingebatur ab antiquis mulieris forma,in solio sedentis,pateram tenẽtis, penes quam ara erat,aræ anguis inuolutus,caput attollens.Porro & Antiochus,qui cognominatus est Soter,cum aduersus Galathas pugnaret,nec satis pro voto res succederet, essetque in discrimine,vel vidit, vel vidisse simulauit per quietem, vt militum animos spe erigeret,Alexandrum Magnum, qui moneret, vt Sanitatis signum proponeret, idque pro tessera tribunis daret, eorumque vestibus insueret; ea re fore, vt victoria potiretur. Vnde & huius rei signum in veteribus Antiochi nomismatibus adhuc cernitur.Est autem triãgulus triplex,inuicem insertus, lineis quinque constans, in quibus græce ΥΓΙΕΙΑ,latine Salus inscribitur.Id erat AEsculapij filiæ nomen, vt supra dixi, cui vna cum patre diuini ab antiquis honores deferebantur;statuęque ambobus coniunctæ ponebantur,vt Pausanias in Corinthiacis refert, de AEsculapij simulacro,quadam in parte Corinthij agri exsistente,cuius sola se facies,manus,& imi pedes ostendebãt, partes cæteræ lanea tunica, & pallio velabantur. Eodem fere habitu erat prope Hygeæ signũ, neque enim illud facile conspiceres;velatum enim vndecumque erat partim comis, quas Deæ mulieres detotonderãt,partim vero Babylonicę vestis laciniis.Sed iam ad Solem reuertamur,cuius radij cum eam vim habeant,vt aerem purum reddant,efficiunt quoque,vt vberes terra fructus proferat, quo fortasse Troadis quidam incolæ alludentes,Apollini Sminthio statuam posuerunt,qui sic a muribus quos pede premit, est cognominatus, mures enim apud eos Sminthes dicebantur. Caussa varie proditur: Crinis fuit

Sanitatis symbolum. *Salutis imago.* *Salutis signum.* *Hygæa.* *Apollo Sminthius.*

Apollinis

Apollinis sacerdos; is, cum dei sacra neglexisset, a terrestribus muribus agrorum fructu est priuatus: quo damno ille commonitus, cum ad bonam frugem rediisset, Apollo mures sagittis confecit; nam mures, aliaque huiusmodi animalcula, ex terra putrefacta, aereque male affecto exsistunt: hinc fit, vt segetes a muribus corrosæ, fructum edere nequeant; nisi Sol suis radiis, noxiis humoribus dispulsis, has pestes sustulerit, terræque vim ad fructus proferendos tribuerit. Sunt qui putent de Apolline Sminthio illud Plinij intelligi: Fecit Praxiteles Apollinem puberem, subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon, hoc est lacerticidam vocant. Alia quoque affertur ratio, cur Apollo Sminthius vocaretur, murisque species cum eo effingeretur; quæ est huiusmodi; Teucris e Creta profectis, datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros, vbi terrigenæ eos adorirentur: id circa Amaximum, quod est Troadis oppidum, dicunt contigisse, maximamque agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum, & vtensilium ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros ibi mansisse, vbi & templum Apollini Sminthio posuerūt; muresque, quos sminthas dicebant, maximo cultu sunt postea prosecuti: sed & mures cicuros alebant, eisque victus publice præbebatur, atque infra altare, vbi degebant, latebras habebant. Apollinis autem simulacrum ita apud eos erat effictum, vt murem pedibus premeret. Hinc manifeste cernamus licet, statuas Diis positas, vt superius attigi, sæpe ea præ se ferre, quæ homines ab iis impetrassent, itemque ita effectas, vt illa in memoriam reuocarent, quæ sub eorum auspiciis prospere, fœliciterque aliqui gessissent; quod abunde ex Pausania discimus, cum infinita simulacra Apollini Delphico consecrata recenset; ex quibus duo potissimum ad id declarandum mihi selegi: alterum est Caper æneus, Apollini a Cleonæis dicatus; cum enim sæuissime in eos pestis grassaretur, responsum a Delphico oraculo reportarunt, vt caprum statim orto sole, sacrificarēt, quo facto, peste sunt liberati: quare Delphos caprū æneum miserunt. Alterum est simulacrū Asini ænei, quod Ambraciotæ, quemadmodum Pausanias in Phocicis refert, Apollini Delphico consecrarunt, victis nocturna pugna Molossis: nam, cum in illos

Mures sacri habiti.

Caper æneus Apollini dicatus.

Asinus Apollini dicatus.

in illos noctu insidias disposuissent Molossi, asinus, qui forte ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans, cum multa lasciuia vehementem ruditum sustulit: ipse etiam agaso per tenebras incondita voce inclamabat. Iniecit ea res tantam Molossis trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint. Eos Ambraciotæ, detecta fraude, noctu inuadentes, prælio superarunt. Alexander Neapolitanus libro 11. genialium dierum refert, statuam Neapoli Apollini dicatam, quæ præter alia huius Dei propria insignia columbam in humero habebat infixam, quam Parthenope inspicere, ac venerari videbatur; hæc enim columbæ augurium sequuta, e Græcia profecta, in agro Neapolitano consedit: quippe cum nullam Coloniam sine consilio Deorum Græci transmitterent. Boetæ Phœbo, qui est & Apollo, quadrigam, qua veheretur, attribuerunt, equorum nomina ab Ouidio secundo Metamorphoseωn recensentur, ita dicente;

Columba in Apollinis humero.

Equi Phœbi.

Interea volucres Pyrois, Eous, & AEthon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Martialis tamen duos tantum commemorat, his versibus;

Quid cupidum Titana tenes? iam Xanthus, & AEthon
Fræna volunt.

Horum equorum nomina nobis Solis vim ob oculos ponunt, cum eius currum trahere dicuntur; qui quidem aureus totus ab Ouidio ibidem describitur, nisi quod rotarum radij erant argentei; per currus iuga Chrysolithi erāt infixi, ex ordineque erant gemmæ dispositæ; quæ, cum solis lumine ferirentur, mirabilem ex se fulgorem emittebant. Quod Ouidius currui Phœbi adscripsit, id Martianus Capella lib. primo Philologiæ, multoque plura ipsi Phœbo attribuit, ita enim de eo dicit, Erat illi in circulum ducta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat: quippe tres fuerunt a fronte gemmæ, Lychnis, Asterites, & Ceraunos: aliæ sex ex vtroque latere rutilabāt, quarum Smaragdus vna, Scythis altera, Iaspis tertia vocabatur: inter quarum virorem fœta mari per lumina coruscabat, fronti quædam interioris suauitas resplendebat, Hyacinthos, Dendrites, etiam Heliotropios vtrimque compa-

Phœbi currus.

Phœbi corona.

cti: qui

cti: qui lapides coloribus ſuis terras ratis temporum vicibus herbidabant: quos ei ad obſequium numinis recurrentis Ver dicebatur, & Autumnus munere contuliſſe. Poſterior autem pars coronæ Hydatide, Adamante, & Cryſtallo lapibus alligabatur: hos enim hiems vndoſa genuerat. Ipſius vero diui auro tinctam cæſariem, comaſque crederes bracteatas. Facie autem, mox vt ingreſſus eſt, pueri renidentis, in inceſſu medio iuuenis anheli, in fine ſenis apparebat occidui. Corpus autem eius flammeum totum, pennata veſtigia, pallium coccineum,

ſed auro plurimo rutilatum. Siniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextera ardentem facem præferebat. Calcei vero ſimiles ex Pyropo. Non arbitror vlla hic opus eſſe explicatione; imago enim eſt clarior per ſe, quam vt noſtrã deſideret declarationem. Quare ad aliam accedamus, quam Euſebius ſcribit, Elephantopoli, quæ eſt vrbs AEgypti fuiſſe. Hæc humana forma erat effiċta, caput arietis cum cornibus habebat, cærulei erat coloris; qui cum maris ſit proprius, quod humidũ eſt, innuit, quemadmodum Euſebio videtur, Lunam Soli coniunċtam in Arietis ſigno, maximam in regione inferiori humiditatem efficere. Verum huiuſmodi ad Aſtrologos reiicio; nam ad rem, quam mihi traċtandam propoſui, Aſtrologicæ imagines facere non videntur.

Sed iam Solis imaginibus finẽ impoſuero, ſi prius eius aliam effigiẽ huc adſcripſero, quam Claudianus libro II. in Proſerpinæ veſte adumbrat: eius carmina ita habent;

Hic Hyperionio Solem de ſemine naſci
Fecerat, & pariter Lunam, ſed diſpare forma:
Aurora, noċtiſque duces, cunabula Thetis
Præbet, & infantes gremio ſolatur anhelos,
Cæruleuſque ſinus roſeis radiatur alumnis.
Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubeſcentibus alte
Criſtatum radiis, primo clementior æuo
Fingitur, & tenerum vagitu deſpuit ignem.
Læua parte ſoror vitrei libamina potat
Vberis, & paruo ſignantur tempora cornu.

Quod Thetis Solem dextera geſtet, Lunam autem ſiniſtra, Seuerianus, quemadmodum Ianus Parrhaſius in commentariis in Claudianum refert, intelligi vult, Deum, vniuerſi opificem Solem prius condidiſſe, poſtea Lunam, quam in extremo Occidente collocauit, in aduerſa vero cæli regione Solem. At ſecundum Hyginum cæli dextera pars oriens, occidens ſiniſtra nuncupatur. Sed tamen Hethruſci aruſpices (vt idem Hyginus refert) orbem terrarum duas in partes ſecundum Solis curſum diuiſerunt; dexteram appellauerunt, quæ ſeptentrioni ſubiaceat, ſiniſtram quæ ad meridiem. Non abſurde dici quoque

que posset, Solem dexteram esse, & Lunam sinistram, quod ille lõge maiores vires quam hęc habeat. Atque de Sole hactenus, nunc ad Auroram, quæ est Solis veluti anteambulo, veniamus.

Aurora licet Solem præcedat, eiusque nuncia habeatur; tamen non iniuria Soli est a nobis postposita, quandoquidem illa ab hoc ortum trahat; Aurora enim a Solis radiis efficitur, cum primum ij nostrum hunc orbem mane illustrant, vnde fit vt ab igne Solis aureo aer aurescat. Ex quo, occasione sumpta, Poetæ alij alias de ea fabulas confinxerunt, variis eam modis describentes, qui quidem ad rem nostram facere non vidẽtur; quare eos tantum attingam, qui ad eius imagines referri possint. Sed tamen nunquam me legisse memini, Auroræ, quamuis in Deorum album ab antiquis esset relata, vllam apud eos statuam positam; nisi forte quod apud Pausaniam exstat, Athenis ex argilla fuisse Auroræ simulacrum, Cephalum rapientis. Sed quomodo id esset effectum, mirum silentium. Quare eius speciem adumbrare studebo ex iis, quæ de ea Poetæ dixerunt. Homerus eam coma flaua ac aurata, χρυσόθρονον, id est, in aureo sedentem solio, vesteque aurata indutam facit. Virgilius in opusculis eandem roseis manibus dicit sidera dispellere. Ouidius fingit illam, cum Phœbus est ex oriente proditurus, cæli fulgentes portas patefacere, quæ recentibus rosis sint refertissimę. Nonnulli facem ei tradunt, curruque vehi volunt, qui Pegaso alato equo trahatur, quem dicunt, eam a Ioue impetrasse, post excussum ex eo Bellorophontem. Hoc eo fortasse refertur, quod tempus illud matutinum sit ad carmina pangenda commodissimum: nam Pegasus equus pede humum feriens, fontem hippocrenen dictum effecit, qui postea a Musis est ita frequentatus. Homerus tamen illi in XXIII. Odyss. equos adscribit, Lampum, & Phaethonta. Aliqui fingunt Auroram primo mane fulgentem e cælo exsistere, aerem puniceis rosis, & variorum generum floribus conspergere. Alij aliter eius speciem describunt, vt eum colorem exprimant, quem Solis radij summo mane efficiunt, qui quidem medius est inter flauum atque rubrum.

Equus Auroræ.

DE DIANA.

DIANAM veteres venationis Deam dixerunt, in ciusque tutela siluas ac lucos posuerunt, quod ea ab hominum consuetudine abhorrens, ibi vitam in venatione transegerit, quo melius virginitatem seruaret. Quare ei Nymphæ habitum induerunt, in cæteris huiusmodi eam effinxerunt, qualem Claudianus nobis lib. II. de Raptu Proserpinæ describit, his carminibus;

At Triuiæ lenis species, & multus in ore
Frater erat, Phœbique genas, & lumina Phœbi
Esse putes; solusque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent; leuibus proiecerat auris
Indociles errare comas, arcuque remisso,
Ocia neruus agit: pendent post terga sagittæ:
Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu,
Poplite fusa tenus.

Dianæ comites. Huic comites dabãt virgines, quę a Claudiano lib. III. Paneg. Stil. ita repræsentantur,

-veniunt humeros, & brachia nudæ
Armatæque manus iaculis, & terga sagittis,
Incomptæ, pulcræque tamen, sudoribus ora
Puluerulenta rubent: sexum nec cruda fatetur
Virginitas: sine lege comæ: duo cingula vestem
Crure tenus pendere vetant.

Idem Claudianus Dianæ arcum vult esse corneum: aliter atque Ouidius, qui aureum facit, ita de Syringe dicens;

-ritu quoque cincta Dianæ
Falleret, & credi posset Latonia, si non
Corneus huic arcus, si non foret aureus illi.

Ita de Diana veteres fabulabantur: & sicut sub Apollinis nomine Solem, ita sub Diana Lunam coluerunt; quam quidem Dianam vocauerunt, quasi Deuianam; Luna enim ab Ecliptica sic dicta interdum deuiat, quemadmodum venatores, per deuia, ac siluas deuiare solent, captantes feras; quarum Dianæ ceruus gratissimus fuit; cuius rei illud fuit argumento, quod, cũ Agamemnon ipsius ceruum occidisset, ignarus, irata Dea ingentibus malis Græcorum exercitum Aulide affixit, neque eos va-

riis calamitatum generibus insectari destitit, quoad Agamemnonis sanguine placaretur, Iphigenia eius filia ad ipsius arã adducta; quæ, cum in eo esset, vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua supposita, cuius sanguine Deæ ira est mitigata; eaque ad Tauricam regionem translata, sacerdos est effecta Dianæ; vbi ex more aduenas incolæ immolabant, præsertim Græcos, illuc delatos; hoc modo: postquã preces peregerint, hominis caput claua feriunt; truncum corpus proturbant e rupe: est enim in prærupta rupe templum positum; caput palo affixum ibi reseruant. Dum tam impia sacra Iphigenia ibi procuraret, ecce eius frater Orestes, paricidium Colchis expiaturus, illuc appulit; quem vt soror agnouit, noluit more cæterorum hospitum immolare: sed quia incolæ id passuri videbãtur iniquiore animo, vna cum eo fugã arripuit, secum Deæ simulacrum, fasce lignorum absconditum asportantes, vnde & Diana Fascellina est dicta, idque Ariciã, quod oppidum non longe Roma distat, detulerunt, vbi diu mos hospitum immolandorum seruatus est. Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret (quamquam serui tantum ad aram mactarentur) ad Laconas est Diana translata, vbi sacrificij consuetudo adolescentulorum verberibus seruabatur: ritus erat huiusmodi: Sorte adolescentes aliquot ducebant, hos aræ Deæ impositos ita cædebant, vt vberrime toto e corpore sanguis manaret; quod tantum abest, vt illi ægre ferrent, vel dolorẽ aliqua vultus immutatione præ se ferrent, vt alacri animo inter se contenderent, quis virilius verbera illa perferret. Sacris prȩerat fœmina, ea tãtisperdum cædebãtur pueri, signũ Deæ præferebat. Verum, si, quibus cædendi negotium datum esset, cum quopiam eorum, qui cædebantur ephœborum, vel ob speciem, vel ob natalium claritatem agerent parcius, tunc signũ, alioquin propter breuitatem leuissimum, aiũt eousque graue factum, vt sacerdos illud sustinere nequiret: quod vbi animaduertisset, in cædentes scilicet caussam conferebat, seque eorum culpa querebatur onere opprimi. Sed quamuis huiusmodi ita inhumani sacrificij genus, Deam virginem, benignamque admodum dedecere videatur, tamen eam delectatam fuisse aiunt suam aram sanguine humano videre con-

ſperſam:quod etiam Patris factitatum eſſe legimus apud Pauſaniam in Achaicis,vbi quotannis virgo & puer qui forma eſſent præſtantiſſima,Deæ mactabantur,quo eius iram placarēt, ideo conceptam,quod in ipſius æde ſæpius adoleſcens cum ſacerdote concubuiſſet:atque illi quidem breui morbo conſumpti,impietatis pœnas Dianæ dedere:conſequuta vero eſt ex læſi numinis ira ſumma terræ ſterilitas, & miſeranda hominum lues; quibus impio hoc ſacrificio eſt obuiam itum. Sed facile crediderim, inhumanum hunc Deorum placandorum morem populis quibuſdam acceptum eſſe referendum,vt qui natura ſæui, innatam crudelitatem explere ſtuderent, humanis hoſtiis alij atque alij Deo immolandis. Atqui non obſcuris argumentis Diana ſe hominum ſanguine haud delectari ſignificauit,cum Iphigeniæ loco,ſibi iam ſacrificandæ,ceruam ſuppoſuit. Quare hinc conſuetudo apud veteres manauit, ceruæ Dianæ immolandæ : quod olim a Romanis ſtatis temporibus ſeruabatur : atque ideo ceruorum cornua in omnibus Dianæ templis ſuſpenſa videbantur,niſi quod Romæ in monte Auentino,vbi & Dianæ fanum erat,bouis cornua,non cerui pendebant. Cuius rei eam cauſſam Plutarchus in quæſtionibus Romanis affert;quod , cum in Sabinis Antroni Coratio bos inſigni ſpecie ac magnitudine nata fuiſſet, a vate deinde quodam monitus fuit, ſiquis eam bouem in Auentino immolaſſet, factum iri , vt eius qui rem diuinam feciſſet, ciuitas totius Italiæ imperio potiretur:homo,re credita,vt bouem immolaret, ſtatim Romā venit : ſeruus interim Seruio regi clam rem omnem indicauit : ille e veſtigio Cornelio ſacerdoti imperauit, vt Antroni,antequam rem diuinam faceret,in Tyberi ſe ablueret,rite præciperet(ſic enim eos qui litare vellent,facere conſueſſe) Antro cupide profectus,lauit : Seruius interim occupauit, ac Dianæ bouem immolauit,& cornua templo affixit. Quare vrbi Romæ, cum is qui ſacrificaſſet, Romanus eſſet, imperium eſt partum ; indeque mos ortus, bouis cornua in veſtibulo huius templi affigendi : quod eo fortaſſe referri etiam poteſt, quod hoc animal magnam cum Luna cognationem habet, vt inferius dicemus;Lunam autem eamdem eſſe atque Dianam,conſtat.Sed modo ad ceruos reuertamur,qui Dianæ ſacri ſunt habiti;

biti, nam veteres interdum eius ſimulacra ceruinis pellibus veſtiebant, vt apud Pauſaniam eſt legere, qui refert, in Arcadia quoddam Dianæ exſtare ſimulacrum, ceruina pelle indutum, ex cuius humeris pharetra ſagittarum plena pendebat; altera manu facem ardentem, altera vero angues duos cõtinebat, prope canis venaticus aſtabat. In quadam etiam Achaiæ parte, vt idem refert Pauſanias, Dianæ ſimulacrum erat, ex auro ac ebore confectum; id venatricis ſpeciem referebat: pridie antequam anniuerſarium ſacrum facerent, pompam Deæ ma- *Dianæ ſimulacrum.*

gnificen

gnificentissimo apparatu transmittebant: in ea virgo, quæ sacerdotio fungebatur, postrema omnium ceruorum biiugo curru vehebatur. Poetæ quoque Dianæ currum a candidissimis ceruis tractum attribuunt; quemadmodum Claudianus in III. Stilic. Paneg. ita de ea canit;

Dianæ currus.

Dixit, & extemplo frondosa fertur ab Alpe
Trans pelagus: cerui currus subiere iugales.

Eam dicunt, curru vectam, a velocissimis animalibus tracto, ideo, quod Luna citissimo motu suum cursum absoluat, cum omnium erronum minimum orbem sit sortita. Aliis quoque Diis currus sunt dati, vt cælis, quibus ij præsidere dicuntur, in orbem torqueri significarentur: Deorum vero cuique sua propria sunt animalia dicata, a quibus trahantur. Interdum legitur eius currus ab equis tractus; quorum vnum nigrum, alterum album Buccatius lib. IV. Genealog. vult, nam ea non solum nocte, sed etiam die videtur. Porro & boum bigis vehi fertur, propter Lunæ scilicet cornua. Festus de hac re ita, Mulus, inquit, vehiculo Lunæ adhibebatur, quod tam ea sterilis sit, quam mulus: vel quod, vt mulus non suo genere, sed equis creetur, sic ea Solis, non suo fulgore luceat. Pausanias cum admirãda quæ in Iouis Olympij templo apud Eleos visebantur, recenset, dicit, ibi esse Dianam, quæ equum, vt sibi videbatur, ad cursum incitaret, etsi, inquit, iumentis ferunt, non equis Deam vehi, futili quadam de mulo fabula vulgata: neque quidquam aliud de ea re dicit. Prudentius libro contra Symmachum antiquos scribit sterilem vaccam Lunæ immolauisse, bigaque sterilium vaccarum eam vehi. Sunt qui & iuuencos Lunæ currum trahere dixerunt: inter quos est Claudianus, qui lib. III. de Rapt. Proserp. Cererem fingit tædas de igne AEtnæo ad amissam filiam quærendam accendisse, sic dicens;

Equi Lunæ.

Mulus Lunæ vehiculum trahit.

Iuuenci Lunæ currum trahunt.

Tum ne deficerent tantis erroribus ignes
Semper inocciduos, insopitosque manere
Iussit, & arcano perfudit robora succo,
Quo Phaethon irrorat equos, quo Luna iuuencos.

Ausonius etiam Paullino scribens, in hanc sentẽtiam sic dicit;

Iam succedentes quatiebat Luna iuuencas.

Huius rei eadem potest ratio afferri, quæ superius, cum diceremus,

remus,cur mulorum bigis vectaretur;nempe quia hæc animalia sterilitatem significant:nam,vt Xenophon scribit, & quotidie fieri nos videmus,tauris virilia abscindũtur, vt magis cicures,& ad terræ cultũ aptiores reddãtur,cum tamen prolis procreationi non sint amplius idonei:vel hoc animal Lunæ est sacrum propter cornuum similitudinem;nam in eius simulacro, quod Nymphã referebat,duo breuia cornua effingebãtur.Et apud AEgyptios Lunæ bos dicabatur, cui vt Plinius lib. 11x. scribit, insigne in dextero latere candicans macula, cornibus Lunæ,crescere incipientis.Eidem etiam semestrem bouem sacrificabant,cum filiis recens natis nomina imponerent, septimo scilicet ab ortu die,vel decimo,secundum aliorum sententiam.Hoc honore veteres Lunam afficiebant, forte, vt gratias agerent,quod eius opera fœtus mature prodiisset in lucẽ;nam Luna cum sit humida,partum sæpe celeriorem, facilioremque reddit. Quare cum mulieres parturirent, eius opem implorabant,eam Lucinam nuncupantes,quo cito, absque vllo discrimine ea fœtum in lucem extraheret. Sed quod mulieres in pariendo Dianam Lucinam inuocẽt,huiusmodi exstat fabula;ea statim atque ex Latonæ vtero emersisset,ad matrem conuersa, ei ad alterum fœtum educẽdum,opem tulit:quare olim Lucinam orabãt,vt periclitãtibus mulieribus præsens adesset, quo manibus suis inclusum fœtũ excluderet, quã opem ipsa matri parturienti præstitisset.Neque Diana solum,sed etiam Iuno, vt inferius videbimus,Lucina est cognominata. Alij existimabãt neutram ita nominandam,sed aliam quandam mulierem,quę vsq; ab Hyperboreis montibus Delũ, suppetias Latonæ parturiẽti latura aduenit:indeq; ad alias gentes eius nomẽ & cultus manauit,vt vbiq; ei tẽpla,aræ statuæq; consecrarentur, vt quæ omniũ Deorũ ortũ præcessisse putaretur, cũ eius ope opus habuissent,vt in lucẽ ederẽtur. In quã sentẽtiam Lycius quidam poeta,quemadmodũ Pausanias refert,in hymno, quẽ scripsit in Dianã,eã dicit,Saturno antiquiorẽ; quibusdãq; nominibus eam insignit,quibus existimari possit,eã de Parcarum numero fuisse; hæ enim lõge maximã sibi partẽ vẽdicãt in partubus,vt suo loco dicemus.Sed,anxia nimis huius Deæ Lucinæ,cuicuimodi ea fuerit,aut vnde emerserit peruestigatione aliis relicta,

Luna præest partui.

ad eius ſimulacra exprimenda accedamus; quæ apud Athenienſes non niſi tecta videbantur, vt narrat Pauſanias. Eius ſtatua apud eoſdem, erat rude lignum, aut aliquid huiuſmodi, niſi quod aliquam mulieris ſpeciem informatam habebat, id ſemper erat tectum, nec vllius vmquam aſpectibus patuit. In quadam Achaiæ parte templum valde vetuſtum huius Deæ exſtabat, vbi ligneum ſimulacrum oſtēdebatur, ſed tamen facies, manus atque pedes erant marmorei; cætera membra lineo velo obtegebantur; manuum altera in rectum porrigebatur, nihil tenens; ſed clauis non abſurde potuiſſet addi. Feſtus enim ſcriptum reliquit, clauem olim ſolere mulieribus tradi, vt eo inſtrumento quo portæ patefiunt, facilis illis partus portenderetur: ſed forte rem eamdem Lucinæ manus aperta, ac extenſa oſtendebat: altera autem manus ardentem facem præferebat; ea ratione, vel quod partus dolores igni æquentur; vel quod hæc Dea naſcituris infantibus præluceret. Huius tempora dictamno veteres vinciebant; ea enim herba parturientibus impoſita, multum prodeſt. Arcu armatam eam olim effingebant, eo modo acutos dolores ſignificantes, quos mulieres in partu ſentiunt. Quare M. Tullius Cicero in Orationibus contra Verrem Dianæ ſimulacrum deſcribens, dicit; altum erat, magnum, veſte ad talos vſque contectum, facie iuuenili, virginali aſpectu, dextera ardentem facem præferebat, ſiniſtra arcum tenebat, ſagittæque ex humeris pendebant. De face accenſa idem ſcribit Pauſanias, quoddam ſcilicet Dianæ æneum ſimulacrum in Arcadia ſex circiter pedes altum facē geſtaſſe: quod eo etiam fortaſſe referri poteſt, quod ea nocte lucens, viatoribus iter commonſtret; quare ibi Hegemone, hoc eſt, Ductrix erat cognominata; ſicut & Romæ in templo, quod in Palatio ſibi dicatum eſſet, Noctiluca dicebatur. Sed & aliis multis nominibus appellabatur, de quibus poſtea. Pauſanias, cum Cypſelli Corinthiorum tyranni arcam Corinthi in Iunonis templo poſitam deſcribit, dicit, in eo exſculptas atque inciſas eſſe multas imagines, quarum quędam erāt aureę, quędam eburneæ; inter quas Dianæ ſimulacrū videri alatum, dextera pardum oſtentans; ſiniſtra autem Leonem: cuius rei nullam ſe rationem afferre poſſe affirmat. Quare neque ego fateri dubitabo,

Lucinæ ſimulacra.

Fax in Dianæ manibus

tabo, me nescire, quid sibi id vellet. Quilibet ergo quod sibi videatur excogitet, per me licebit.

Diana ob tres facies, quas illi poetæ attribuerũt, Triformis, Tergemina, ac Triuia est nuncupata. Neque Diana solum his nominibus est insignita, sed etiam Hecate: de qua Ouidius sic dicit; *Diana triformis.*

Ora vides Hecates; in tres vergentia partes.

Sed tamen idẽ amborũ numen erat, quãuis nominibus inter se differrent, vt diuersæ efficacitates, ac qualitates, effectusque qui ab vna, eademque Dea manare credebantur, ob oculos ponerentur. Quare est in fabulis, Hecatem a patre Ioue habere, vt elementis præesset; nam ἑκατὸν centum significant, quo numero Græci aliquando infinitam designant multitudinem: quia Hecate infinitas habere potestates crederetur: Luna enim legem quasi imponere elementis, cunctisque ex eis coagmentatis videtur, nam illa mutata, & hæc quoque mutantur. Aut Luna est Hecate dicta, quod in centum ei altaribus, viridi ex cespite factis veteres sacrificarent, centumque ei victimas immolarent, quæ vt plurimum sues erant, atque oues: verum si sacrificium esset pro Imperatore, centum Leones aut aquilę mactabantur. Atque ideo hoc sacrificium Hecatombe dicebatur. Neque tamen crediderim, semper tot hæc animalia, quæ in sacrificiis adhibebantur, fuisse vera, sed interdum assimulata; solebant enim veteres nonnumquam ex odoratis rebus, aut alia materia animal effingere immolandum, quod non nisi magna cum difficultate inueniretur. Pauperes etiam cum pecuniã in veras victimas erogare non possent, has fictas in sacrificiis (vt est auctor Suidas) supponebant; idemque legere est apud Herodotum, cum dicit; AEgyptios nulli aliј Deorum suem sacrificasse, nisi Lunæ, aut Baccho, aut etiam festis illis, quæ plenilunij tempore celebrassent, magnopere cauentes vel a solo belluæ contactu aliis diebus a prædictis, quibus ex suis quoque carne absque religionis vllo metu comedebant: pauperes autem qui ob inopiam verum suem sibi comparare non potuissent, simulatũ sacrificasse. Appianus refert, Cyzicenos, quorum ciuitatem Proserpinæ a Ioue dotis nomine datam iactabant; cum nigram bouem quotannis ei Deæ immolare solerent, &

Hecate. *Hecatombe* *Victimæ simulatæ.*

obsidione a Mithridate pressi, talem inuenire non possent, frumentaceam effinxisse; sed, dum sacrificium appararent, nigrã, qualem eorum ritus requirebat, ex mari per mediam hostium classem tandem in ciuitatem ingressam esse, & sponte ad Deæ aram vbi accessisset, a populo publica lætitia esse mactatam, maxima spe concepta ex fausto illo omine, fore vt ex obsidione liberarẽtur: quod & breui accidit; nam Mithridates, multa in ea obsidione incommoda perpessus, ab incepto desistere est coactus. Dido apud Virgilium postremum ante mortem sacrificiũ Auerni simulatis aquis spargit, vbi Seruius adnotat, apud veteres fuisse in more positum, in sacrificiis ea simulare, quæ nullo pacto, aut vix nancisci potuissent. Idẽ alibi dicit, aquam, qua Isidis templum aspergebatur, non semper ex Nilo fuisse haustã, licet vulgo inde aduecta diceretur. Neque vero solum simulatæ victimæ verarum loco iis adscribebantur, qui veras sacrificare nequirent; sed manus quoque Deorum suppliciter exosculari, quibus aliqua essent sacrificia peragenda, solebant qui ad aliquid immolandum obstricti, cum se id præstare non posse viderent, Deos ipsorum prompto animo inspecto, aliud sacrificium non expetituros arbitrabãtur. Consuetudo etiam apud veteres erat, Deorum simulacra osculandi, vt ex Cicerone in orationibus contra Verrem intelligi potest; cum dicit; Agrigenti, quod oppidum est in Sicilia, æneum fuisse Herculis simulacrum, quod os, atque mentum detrita haberet, propter frequentiam scilicet eorum, qui eo venerationis gratia accederent. Prudentius cum cultus rationem describeret, quo antiqui Solem prosequebantur, inter cætera dicit, eos equis quoque, qui Solis currum traherent, pedes fuisse osculatos. Sed iam ad Hecaten reuertamur. Ea in triuiis colebatur, vbi canem ei sacrificabant, inconditis verbis, ac vlulatibus preces concipientes, vt Cererem eius matrem (nam eamdem Dianam, ac Proserpinam existimabant) imitarentur, cum filiam amissam quæreret. Mos fuit locupletum, vt singulis mensibus Lunæ sacrificarent, panesque, & alia in triuiis proponerent, quæ mox ab inopibus, & egenis raperentur: hæc Hecates cœna dicebatur, quemadmodum Suidas refert; qui dicit etiam, eamdem interdum se horribili forma ostendere, nempe ingentis hominis,

Deorũ manus exosculari.

nis,qui caput ſerpentis haberet.Eadem dicta, atque efficta eſt triformis,quod triuiis ſcilicet præſit:alij dixerunt,atque fortaſſe melius,eam ideo ſecũdum Orpheum tria ora habere, quod Luna variis ſe aſpectibus oſtendat, quodque vires ſuas exſerat in cælo,vbi Luna appelletur;in terris, vbi Diana dicatur; & in penitiſſimis etiam inferorum locis, vbi Hecate, atque Proſerpina nuncupetur:ea enim ad inferos deſcẽdere creditur, cum ſe nobis condit.Quæ ab Euſebio ita explicantur: Luna Hecate,atque Triformis appellatur, ob varias, quas induit figuras; prout magis ad Solem accedit,vel ab eo recedit. Quare tripli-ci eſt virtute prædita, quarum vna eſt, cum primum ſuum lumen huc influit, ita rebus accretionem præbens: hunc vero Lunæ aſpectum antiqui oſtendebant, Lunæ ſimulacrum candidis,atque auratis veſtibus induentes,accenſamque facem ei præbẽtes in manus.Altera vero eius vis eſt,cũ mediũ lumẽ habet: quod calatho adumbrabatur, quo eius ſacra ferebantur: nam dũ Lunæ lumẽ in dies maiora ſuſcipit incremẽta,fructus quoque quotidie magis matureſcunt; qui vbi tempeſtiui effecti fuerint,ex arboribus decerpti,in calathos recõduntur.Tertius eiuſdem ſtatus eſt, cum ad plenilunium peruenerit, qui veſtibus ſubobſcuris deſignatur. Lunæ quoque ſicut & Apollini olim ſacra erat Laurus,nam ab hoc illa lumen ſuſcipit, ab eodemque colorem quemdam igneum,quem interdum facie præ ſe fert, mutuatur. Eidem papauer quoque veteres conſecrarunt, ob multitudinem ſcilicet animorum, quos Lunæ orbem incolere ſtulta perſuaſione credebant:papauer enim ſua forma ciuitatem refert,cum eius caput ita inciſum mœnia repræſentet,quæ intra ſunt,granula multiplicia hominum multitudinem denotant. Sed non eſt mirum, promiſcuum vulgus ita delyraſſe: nam & Philoſophi ſunt inuenti qui opinarentur, Lunæ orbem non minus atque terram ab hominibus habitari:maculaſque,quæ interdum in Luna exſiſtunt,oppida,ſiluas, monteſque eſſe dicerent,qui ibi eſſent: ſed eorum commenta Plinius redarguit, aſſerens illas ex humiditate, quam ex terra ad ſe Luna attrahit, procreari. Pauſanias in Corinthiacis ſcribit,prę cæteris Diis in primis Hecaten coluiſſe AEginetas,cuius apud eos ligneum ſignum,a Myrone fabrefactum exſtaret:

Hecate triformis.

huius vnicum tantum os, reliquum vero corpus vti truncus: nam primus Alcamenes Atheniensibus triplex fecit iunctis corporibus, Hecates signum, quam Epipyrgidiam illi appellabant. Trium capitum, quibus Hecate prædita erat, dexterum erat equinum, sinistrum canis, medium rusticani hominis, sed alij volunt, asse apri: quod forte magis cum Lunæ natura congruit, quæ, vt dicebamus, eadem est atque Diana, quatenus in terras vires suas exserit: aper vero optime in Dianam quadrat, hæc namque bellua semper in siluis degit: equinum caput eius velocitati respondet, cum breui temporis spatio summa cum velocitate suum cursum absoluat: canis confirmat id quod de ea dicebamus, cum nobis sese condit, vocari scilicet Proserpinam: inferorum enim Deo canis est sacer, cuius rei amplam nobis fidem facit Cerberus ille poetarum fabulis ita celebratus. Prudentius, cum in veterum superstitiones inuehitur, pro quibus asserendis Symmachus tamquam pro aris, & focis certat, ita de Luna dicit,

Et regnare simul cæloque, Ereboque putatur:
Nunc biiugas frænare boues, nunc sæua sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terque suas eadem variare figuras.
Denique cum Luna est, sublustri splendet amictu:
Cum succincta iacit calamos, Latonia virgo est:
Cum subnixa sedet solio, Plutonia coniux,
Imperitat Furiis, & dictat iura Megeræ.
Si verum quæris, Triuiæ sub nomine Dæmon
Tartareus colitur.

Porphyrius, quemadmodum Theodoretus Cyrensis Antistes refert, cum de cacodæmonibus scriberet, inter cætera dicit, Hecaten inferni veluti Reginam pro suo imperio, dæmonum aliquos in aerem ablegasse, alios in aquam, multos quoque in terram. Dixerunt præterea antiqui, Hecatem iis, qui maximo aliquo mœrore opprimerentur, spectrum quoddam immittere sæpe solitam, quod subinde in alias, atque alias formas mutaretur, vt Suidas ex Aristophane refert, id scilicet visum interdũ se bouem, alias mulum, nõnumquam formosissimam quo-

que

que mulierē, neque raro canem ostendisse: quare Empusa appellabatur, quod vno pede incederet. Alij eius sunt opinionis, vt existiment, Hecaten ipsam eas formas induere, atque meridie sese videndam præbere; cum videlicet quibusdam ritibus manes expiarentur. Quare in prouerbium abiit, vt cum vellēt eos denotare, qui varij essent, numquamque eodem perseuerarent statu, quique quales tandem essent, non aperirent, eos dicerent, Empusa mutabiliores: Lucianusque de saltationibus loquēs, videbis, inquit, saltatores eodem in tempore subito in

aliam

aliam transmutari speciem, atque ipsum referre Protheum, quin & Empusam, quæ sese in innumerabiles vertit formas. De alia quoque Lunæ imagine narrat Eusebius, quæ visebatur Apollinopoli, quod erat AEgypti oppidum; homo erat albus, cuius caput erat accipitris: eius candor innuebat, Lunam non sua luce, sed alterius lucere, hoc est Solis quē accipiter adumbrat, cum sit auis Soli sacer, vt superius dicebamus, cum de Solis imaginibus egimus.

Isis. De Iside apud veteres legitur, AEgyptios eam nigris vestibus induisse; vt Lunam, quæ pro Iside capitur, ostenderent, per se opacam, atque obscuram esse. Eius statua mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ instar in capite haberet: quare, vt scribit Herodotus, AEgyptiis nefas erat, vaccas immolare, licet boues, atque vitulos quominus mactarent, nulla religione impedirentur; cum Isis in vaccam mutata fuisse dicatur a Ioue, postquam cum ea concubuisset, ne Iuno, re cognita, de ea pœnas caperet. Hæc apud Græcos Io dicebatur, sed vbi in AEgyptum esset delata, Isis vocari cœpit: effingebaturque dextera sistrum tenens, sinistra situlam: quare, vt Seruius refert, AEgypti genius est credita, vt per eius simulacrum illius regionis natura adumbraretur; nam per sistrum Nili accessum significabat, cum vniuersam AEgyptum inundat; per situlam omnium AEgypti lacunarum fluentiam ostendebat. Alij, vt Macrobius, & Seruius narrant, eam esse terram existimāt, vel rerum naturam Soli subiacentem. Hincque est, quod cōtinuatis vberibus corpus Deæ omne densetur; quia vel terræ, vel rerum naturæ alimento nutritur vniuersitas. Atque ita etiam Naturæ imago est ab antiquis expressa. Sane huiusmodi simulacrum repertum Romæ fuit, Leone X. Pōtifice Maximo. In nomismate Hadriani hæc eadem effigies videtur. AEgyptij cum Naturam vellent innuere, suis hieroglyphicis litteris vulturem depingebāt; cuius ratio est, quemadmodum Marcellino atque AEliano videtur; quod inter vultures masculus non reperitur, sed omnes sunt fœminæ; masculi autem vicem Eurus subit, qui eas grauidas reddat; non secus atque zephyrus vere, terram, atque arbores fœcundet. Isidis etiam simulacri tempora abrotono ornabantur, quam herbam & sinistra gestabat, dextera autem nauiculam:

Natura.

Vultur Naturæ symbolum.

uiculam: quæ fortaſſe eius in AEgyptum aduentum commemorabant: vbi & feſti quidam dies Iſidis nauiculæ, vt Lactantius ſcribit, erant inſtituti: nam falſum omnino eſt, quod fabulis traditur, eam ſcilicet in vaccam conuerſam, mare tranaſſe; cum reuera naui delata, illuc appulerit. Quare AEgyptij eam nauigationibus præpoſuerunt, ab eaque felicem nauibus curſum precabãtur. Itaque Lucianus quodam in Dialogo Iouem introducit, Mercurio iubentem, vt Io mari in AEgyptum aduehat, vbi eam Iſidem curet appellandam; numenque conſtituat, quod ea ſit poteſtate præditum, vt eius nutu Nilus inundet, venti flent, nautæ incolumes conſeruentur. Apuleius Iſidem Lib. de Aſino aureo loquentem facit, in hæc fere verba; Cras mea religio incipiet, quæ tamen in omni æternitate perſeueret; cumque meo iuſſu hiemis tempeſtas ſit ſedata, mareque in ſummam tranquillitatem ſit redactum, & idoneum ad nauigationem redditum; mei mihi ſacerdotes nauiculam ſacrificabunt, qua meum tranſitum in memoriam reducant: quo fortaſſe Sueui Germanorum populi ſpectarunt, qui teſtibus Tacito, atque Alexandro Neapolitano, Liburnam nauem diuino cultu proſequebantur, hanc veram Iſidis imaginem eſſe ſibi perſuadentes. Sed AEgyptij, vt AElianus refert, eius tempora ſerpente cingebant: idem apud valerium Flaccum quoque legitur, qui & ſiſtrum ei in manus tradit. Ouidius, cum in lib. Metamorph. eam fingit Theletuſæ in ſomnis viſam, ita deſcribit;

Inachis ante thorum, pompa comitata ſacrorum
Aut ſtetit, aut viſa eſt: inerant lunaria fronti
Cornua cum ſpicis, nitido fulgentibus auro,
Et regale decus, cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubaſtis, variiſque coloribus Apis:
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet:
Siſtraque erant, numquamque ſatis quæſitus Oſiris,
Plenaque ſomniferis ſerpens peregrina venenis.

Apuleius quoque ſecundum quietem ſe eãdem vidiſſe teſtatur, cum eſſet Aſinus; atque iis coloribus depingit, vt manifeſte Lunam innui pateat, quam AEgyptij huiuſmodi rerum inuolucris venerabantur. Quare & Martianus Capella, ſuã Phi-

lologiam, Lunæ orbem ingressam, multa ibi sistra, Cereris faces, Dianæ arcum, Cybeles timpana, illamque figuram triformem vidisse dicit. Sed ad Apuleium reuertamur, qui in XI. lib. de Asino aureo scribit, eam sibi dormienti pelago medio venerandos etiam Diis vultus attollentē esse visam (nam poetæ fingunt, Solem, Lunam, cæteraque astra cum occidunt, in oceanum se immergere, ex eoque cum oriuntur, emergere) atque dehinc paullatim toto corpore pellucidū simulacrum, excusso pelago, ante se constitisse. Ei iamprimum crines vberrimi, prolixique, & sensim intorti per diuina colla passim dispersi; molliter defluebant, corona multiformis variis floribus sublimem distinxerat verticem; cuius media quidē super frontem plenam rotunditas in modum speculi vel immo argumentum Lunæ, candidū lumen emicabat, dextra læuaque sultis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam cerealibus, desuper porrectis, multicolor bysso tenui pertexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida, & quæ longe, longeque cuiusuis confutabat obtutum, palla nigerrima splendescens, atro nitore, quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum lęuum recurrens, vmbonis vicem, deiecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula ad vltimas oras, modulis fimbriarum decoriter confluctuabat per intectam extremitatem; & in ipsa eius planicie stellæ dispersæ coruscabant, eorūque media semestris luna flammeos spirabat ignes. Quaqua tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totisque constructa pomis, adhærebat. Iam gestamina longe diuersa: nam dextra quidem ferebat æreum crepitaculum, cuius per angustam laminam, in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ, crispante brachio tergeminos iactus reddebant argutum sonum: læua vero cymbium dependebat aureum; cuius ansulæ, qua parte conspicua est insurgebat aspis, caput extollens arduum, ceruicibus late tumescentibus: pedes ambrosios tegebant soleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Ita Apuleius nobis Isidem adumbrat: cui non iniuria albam vestem, luteam, atque rubram attribuit; quod Luna scilicet colorem subinde mutat: ex quo multi tempus quale sit futu

futurum præſagiunt; nam rubor ventos, nigror pluuias, cādor ſerenitatem portendit: quemadmodum Virgilius lib.1. Georg. dicit;

Luna reuertentes quamprimum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber.
At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (namque is certiſsimus auctor)
Pura, nec obtuſis per cælum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui naſcetur ab illo,
Exactum ad menſem pluuia, ventiſque carebunt.

Veſtis autē tota nigra ſignificat, vt ſæpius eſt a nobis dictum, non ſua, ſed aliena luce lucere. Nonnulli opinantur, ſiſtrum ad antiquorum morem reſpicere, qui nocte ſub dio æneis, ac ferreis vaſis maximum ſtrepitum edebant tempore defectus Lunæ, ita exiſtimantes, ſe Lunæ laboribus conſulere poſſe, nam eclipſeos cauſſam ignorantes, quę eſt terræ inter Solem, atque Lunam oppoſitus, eam veneficorum carminibus vim pati dicebant; nam erant, qui ſe ſuis veneficiis vel Lunam e cælo deducere poſſe iactarent; vt Virgilius in Pharmaceutria dicit:

Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam.

De Medea legitur (ſi credere fas eſt) eam vel inuitam Lunam e cælo in terram compuliſſe. Lucanus, cum de Theſſalis veneficis loquitur, eos aſſerit primos, qui vim ſtellis intulerint, Lunamque nigram effecerint, cum maxime lucida eſſe deberet; eamdemque in terras pertractam, ea facere cogerent, quæ eis libuiſſent. Apud Apuleium quædam venefica ſe maxima quæque mala Diis irrogare, ac ſtellis pro ſua libidine lumen adimere poſſe gloriatur: vis enim illorum carminum non ſolum contra Lunam valere exiſtimabatur, ſed etiam contra Solem, ſtellas vniuerſas, & vel contra Deos ipſos tam ſuperos, quam inferos: quibus iſ in ſuis exſecrandis ſacris poſtquam multa impiiſſima patraſſent, minari ſolebāt, vt Porphyrius ad quemdam AEgyptium ſacerdotem ſcribit, ita Theodorito referēte, ſe cælum diffracturos, vt illi fortaſſe præcipites huc darentur, arcanaque Iſidis publicaturos, Charontem etiam coacturos,

ne animas amplius transuehat; itemque Osiridis membra Typhoni dilanianda, ac passim spargenda præbituros: aliasque plures insanas minas addebant contra eum Deum, quem ad sibi parendum compellere studebant. Fortasse huc refertur, quod apud Ouidium de Fauno, & Pico, montis Auentini numinibus legitur; eos scilicet Iouem carminibus e cælis in terras attraxisse, vt sibi ad interrogata responderet. Hanc nefariam artem Romani maximis pœnis insectabantur; cuius apud eos Apuleius factus reus, vix ex eorum manibus euasit. In eadem omnium peritissimi Thessali sunt existimati; nam (vt legere est apud Suidam) illac Medea iter faciens, suorum veneficiorum calathũ effudit. Quare, cum Poetæ preces ad Lunam concipiunt, (siue Lunam illam, siue Dianam, siue Hecatem, siue alio huiusmodi nomine appellent, eodem tendit) vt eam suis votis facilem reddant, eidem lumen purum, atque nulla labe contaminatum optant, vtque Thessali suis eam carminibus e cœlo non deducant, vt Phædiæ nutrix apud Senecam in Hippolyto facit, ita dicens;

O magna siluas inter, & lucos Dea,
Clarumque cæli sidus, & noctis decus,
Cuius relucet mundus alterna face,
Hecate triformis, en ades, cœptis fauens.

Ac paullo post subiicit;

-Sic te lucidi vultus ferant,
Et nube rupta, cornibus puris eas;
Sic te regentem fræna nocturni ætheris,
Detrahere numquam Thessali cantus queant,
Nullusque de te gloriam pastor ferat.

Endymion. Id ea ratione dicit, quod in fabulis exstat, Lunam Endymionis pastoris amore captam, eum quodam in monte seorsim sopiuisse, vt liberius eius osculis frueretur: quod ideo est fictum, quoniam Endymion, vt Plinius lib. II. tradit, primus hominum Lunæ cursum inuenerit: Alexander quoque Aphrodiseus in problematibus, Endymionem, inquit, rerum cælestium apprime studiosum fuisse, maximamque diligẽtiam in eo adhibuisse, vt Lunæ cursum caussamque cur subinde aspectum mutet, peruestigaret; quia vero interdiu dormiret, noctu autem vigilaret,

laret, Lunæ amoribus indulgere esse dictum. Idem fortasse Thessalis hominibus accommodari posset, qui, cum toti essent in Lunæ natura indaganda existimati postea sunt, eam cœlo deducere, tunc scilicet, cum ea luminis defectum pateretur: nam stultum vulgus tunc eam ex Thessalorum carminibus laborare putabant: cuius laboribus vt consulerent, maximos sonitus edebant, quibus eius dolores magnopere mitigari arbitrabantur; perinde atque, vt & Plinius scribit, strepitus illi carminum murmur impedirent, quominus ad Lunæ aures

perueniret; ideoque nihil ei posset officere. Quare Propertius asserit, Lunam carminibus e curru deturbatum iri, nisi resonantia æra succurrerent:& Iuuenalis, cum de quadam loquacissima muliere loqueretur, dicit, nihil iam amplius opus esse strepitumq; ęneis vasculis edere, cum ea sola sua loquacitate tantum obstrepat, vt Lunã a veneficiis tueri queat. *Sistrum.* Sistrum in Isidis manu secundum quorundam sententiam Lunę sonum significat, quem reddit, dum cælestes orbes ambit. Hoc non solum æneum, sed & argenteum, atque aureum solebant efficere, vt Apuleius inquit, cum de Isidis mysteriis loquatur. In hoc, quemadmodum Cælius Calcagninus refert, quattuor facies erant extrinsecus exscultæ, quæ poterant in orbem torqueri. Hæ inferiorem hunc orbem sub Luna exsistentem designabãt: in quo res cunctæ ex quattuor elementis cõcretæ, ortui atque interitui sunt obnoxiæ. Intrinsecus in extima parte felẽ humana facie incidebant, duo quoque capita visebantur, quæ sub prædictis quattuor mouebantur, harũ vna Isidẽ referebat, altera Nephehiam, quæ rerum procreationem, atque interitum innuebant, ex elementorum mutatione proficiscentem. Felis Lunæ erat symbolum: nam, quemadmodum fabulis fictũ est, ab Ouidioque refertur; cum Dij fuga e Typhonis furore in AEgyptum euasissent, neque ibi se admodũ tuto degere posse putarẽt, alij aliorum animaliũ formas induerunt; Dianaque in felẽ se cõuertit; cum animal hoc sit sanequã varium, quodque noctu cernat, cuiq; oculi subinde mutẽtur, aucta luce, aut imminuta, prout Luna crescit, aut decrescit: hunc facie humana figurabãt, vt Lunæ motum non temere fieri, sed superiori quadam mente regi ostenderent. Huiusmodi arcanæ erant sistri significationes, tantum a veteribus in Isidis sacris celebrati: quod Apuleius, vt superius memorauimus, ei in manus tradidit. De vasculo, quod sinistra gestat, potest etiam, præter ea quæ attigimus, dici, eo tumentium aquarum, quæ ex Lunæ humiditate incrementum habent, motum significari. Quamobrem fluxionem, atque refluxionem maris nonnulli in Lunam crescentem, & decrescentem retulerunt. Sed ex Lunæ imaginibus, non solum plurima quæ ad rerum naturalium cognitionem pertinent, discere possumus; verũ quod magis est operæ pretium,

ræpretium, ex eiuſdem contemplatione multa hauriamus licet, quæ moribus conformandis inſeruiant. Atque diligenter animaduertamus quæ de ea re D. Ambroſius ſcripſit, qui ex Lunæ lumine, quod ſubinde mutatur, nobis rerum humanarum incertum, ac fluxum ſtatum ponit ob oculos, monetque, ne caducis his, quæ ſtatim effluant, nitamur. Proptereaque aliqui ſenſerunt, olim patritios Romanos calceis lunulas affixas habuiſſe, vt eas intuentes rerum harum inſtabilitatis commonefierent; idque ne proſperis rerum ſucceſſibus tumeſcerent: diuitiæ namque, ac cætera, quæ a mortalibus tanti fiunt, Lunæ conferri poſſunt, quæ alias tota eſt lucida; alias tantum de ſuo ſplendore imminuit, vt vix cernatur: alias etiam totum amiſit, vt nuſquam exſtare videatur: ita & illa interdum maximam ſui præbent intuẽtibus admirationem, quæ mox elapſa, hominem antea clariſſimum, deſtituant, omnibuſque deſpicatiſſimum reddant. Sed poſtquam in hanc tractationem delapſi ſumus, eam continuemus, cum nihil de Luna dicendum ſuperſit. Hunc lunularum morem ſunt qui in Arcades referãt; qui ſe omnium Græcorum antiquiſſimos, atque nobiliſſimos iactabant; nam ſe ante Lunæ procreationem extitiſſe volebãt: in quam opinionem deuenerant, quod Arcadia in Peloponeſi medio eſſet, ſi longitudinem ſpectes, vniuerſamque Græciam altitudine ſuperaret, aliiſque eſſet montibus referta. Quare diluuij tempore ſoli Arcades feruntur euaſiſſe cum ſe ad montium vertices recepiſſent, ibi degentes, quoad aquæ decreuiſſent: tum autem ex cauernis emergentes, Lunamque cernentes, tamquã veteri vna cum cæteris rebus abolita, recens aliam natam ſibi perſuaſiſſe: hincque occaſione ſumpta, ſe omnium antiquiſſimos, ac nobiliſſimos eſſe iactitabãt, quandoquidem vel ipſam Lunam tempore anteuerterent. Fieri igitur poteſt, vt & Romani lunulis ſe inſignirent, vt id ſcilicet eorum nobilitatis eſſet argumentum. Athenienſes quoque, cum ſe omnium hominum antiquiſſimos e terraque ortos probare vellent, aureas cicadas variis modis capillis implicitas ferebant: cuius rei teſtis eſt Suidas, Athenæus autem hoc ad Athenienſium delicias refert, vbi adoleſcentes frontem cicadis aureis redimire ſolebant.

DE IOVE.

TANTVM ſibi Iupiter apud veteres gloriæ peperit, poſt Saturnum paretem e cœlo in terras deturbatum, vt, quemadmodũ in fabulis exſtat, Deorum maximus apud omnes fuerit habitus. Quare paſſim ei templa, aræ, ſtatuæque ponebantur; ab vniuerſis Rex, mũdi Dominus vocari cœpit, perinde atque omnia ſua poteſtate contineret. Eumdẽ Optimum, Maximum appellarunt; cum eius bonitas per cuncta didi, omnibus prodeſſe, nihil prætermittere, ſuæ beneficentiæ expers putaretur; neque ſolum benefacere vellet, ſed & maxime omnium poſſet; cum ita potentia polleret, vt nihil eſſet, quod ſub eius poteſtatem non caderet. Itaque apud Latinos Iupiter a iuuando nomen habet, ſicut apud Græcos ἀπὸ τοῦ ζῶν, quod eſt a viuẽdo, eo quod cunctis rebus vitam ſuppeditare crederetur. Quapropter non iniuria Platonici eum pro mundi anima, quaqua permeante poſuerunt. Fuerunt etiam qui exiſtimarent eum diuinam mentem eſſe, quæ hanc rerum vniuerſitatem procreauit, procreatãque ſumma eam prouidentia adminiſtrat; quem omnes DEVM appellamus. De hoc Iamblichus in libro de myſteriis AEgyptiorum loquens, ita fere dicit; quandoquidem Deus inter vniuerſa eminet, ſuumque ſplendorem tamquam ab omnibus ſeparatus emittit, atque totus ex ſeſe aptus, non aliunde pendens ſupra mundum incedit; propterea AEgyptij eum ſupra lotum ſedentem effinxerunt, quæ aquatica eſt arbos; hoc innuentes, materiam, ex qua mundus eſt coagmentatus, ei eſſe ſubiectam: eamque ab illo adminiſtrari, abſque eo quod aliqua ratione tãgatur; eius enim adminiſtratio ſub nullum ſenſum cadit, cum tota intelligentia, ac ratione percipiatur: quod a loto adumbratur: cum eius frondes, atque fructus ſint rotundi; mens enim diuina in ſe ipſam in orbem torquetur, ſemperque eodem modo intelligens, cuncta moderatur. Hinc monarchia illa, ſupremus principatus dictus, exſiſtit, qui ab vniuerſis rebus ſecretus, immobiliſque permanens, in ſumma ſemper quiete ac tranquillitate perſeuerans, omnia regit, cunctis motus tribuit, vniuerſiſque prouidet. Hunc antiqui magnum illum Iouem eſſe intellexerunt, cœli regem, quique in ſuprema vniuerſi parte degeret: eumdemque dicebãt, prout rerum

Iupiter vnde dicatur.

Iupiter ſupra lotum ſedet.

Iupiter vbique eſt.

rerum est effector, videri quodammodo ad inferiora descendere, aliquibusque à se effectis, per quæ alia architectatur, nomen interdum suum mutuari. Quare Seneca in quæstionibus naturalibus scribit; sapientes nequaquam Iouem eum intellexisse, qui in Capitolio aut in aliis templis fulmine armatus cerneretur; sed potius mentē, atque animū existimasse omniū custodem, vniuersique administratorē, quique hanc rerum vniuersitatem cōdiderit, ac eamdem nutu suo gubernet. Ac propterea diuina quæque nomina ei conuenire. Itaque optimo iure Fatum appellari posse, vt a quo ordo, seriesque caussarum inter se aptarum dependeat. Idem & Prouidentiam dicit, cum ipse prouideat, vt omnia perpetuo perenni quodam cursu ad finem, ad quem sint destinata, currant. Naturam quoque nuncupari, ex eo enim cuncta nascuntur, per eumque quidquid vitæ est particeps, viuit. Mundi quinetiam nomē illi congruere; quæcumque enim sub aspectum cadunt, ipse est, qui seipso nititur; suoque ambitu omnia complectitur, vniuersaque suo numine complet. Quare de eo a Virgilio Ecloga III. dicitur; *Iupiter* *Fatum.* *Prouidētia.* *Natura.* *Mundus.*

-Iouis omnia plena.

Orpheus etiam Iouem omnium primum atque postremum appellabat, eumdemque omnia tempora, quæ vmquam fuerint, præcessisse, permansurumque post cūcta, quæ futura sint; illum supremam mundi partem colere, infimam quoque omnium attingere, totumque vbique esse dixit. Alibi idem vates Iouem suis quasi coloribus pingens, vniuersi figuram ei attribuit, ita vt eius caput vna cum aurata coma ipsum sit cœlum, fulgentibus stellis consparsum; e quo aurata duo cornua exstent, quorum alterum sit oriens, alterum vero occidens; oculi Sol atque Luna, aer ei instar lati sit pectoris; eius humeri duabus magnis alis sint præditi, quæ ventorum velocitatem significent; Deus enim velocissime per omnia excurrit, imo nusquā non est præsto: amplissimus eius vterus vastissima sit hæc tellus, Oceano circundata: pedes infima orbis terrarum pars exsistat, quæ mundi centrum appellatur. Hæc Iouis imago ab Orpheo efficta, cum sit Panis imagini simillima, me quodammodo admonere videtur, vt aliquid hic de Pane dicam; præcipue cum eo veteres hāc rerum vniuersitatē adumbrari censuerint. *Pan.*

Sed & Iupiter Lycæus olim idem atque Pan erat; quod ex eius ſimulacro patet, quod nudũ erat, niſi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. Hic, vt Iuſtinus lib. XLIII. ait, in Palatini montis radicibus templum habebat. De Pane ergo legitur, eum fuiſſe montiũ, ſiluarum, ac lucorũ Deum. nam antiquorum Dij non omnes cœlo concludi poterãt; quare ex eorum numero aliqui in terras erant ablegandi. Pani autem præcipue a paſtoribus diuini honores deferebantur, vt qui eorum eſſet tutelaris Deus, ſub eiuſque patrocinio eſſent greges; quẽadmodum de eo Virgilius primo Georg. ſcripſit;

Pan ouium cuſtos.

Quia vero greges atque armenta ſæpe in ſiluis pauere videntur; cum tamen nulla terroris cauſſa extet; eam veteres ad Panem retulerunt; hincque, omnem improuiſum timorem panicum terrorem appellarunt; vel etiam quod Pan primus dicatur, qui cocleæ vſum docuerit, qua pro tuba Tritones vtebantur: huius ſonitu in bello contra Titanes tantum hoſtibus terrorem obiecit, vt eos repente tamquam furẽtes in fugam coegerit: quod etiam Gallis duce Brenno, vt Pauſanias in Phocaicis refert, Græciam ingreſſis accidit; nam maxima clade accepta, nocte ſequente panico hoc terrorẽ correpti ſunt; cum initio pauci tantum, poſt & vniuerſus exercitus magnum equorum ſtrepitum ſibi viſus eſſet audire, atque videre contra ſe hoſtes maximo cum impetu irruentes: quare repente arreptis armis, & inter ſe facto agminis diſſidio, viciſſim & occidebant alij alios, & occidebantur; cum neque per tenebras, & amentiam illã patriam linguam intelligerent, neque vultus inter ſe, nec ſcutorum ſigna poſſent agnoſcere: ſed contrariis ordinibus vtrimque per cæci illius erroris vecordiam, Græci eſſe, qui contra pugnarent, viderentur, & Græca eſſe arma putarent, quin & Græcam eſſe vocem crederent, quam homines mitterent; Græci cum id animaduertiſſent, magno impetu irruentes, eos vſque ad internecionem ceciderunt. Hoc terroris genus, qui repente hominẽ occupat, a Pane immitti credebatur. Idem in Arcadia prçcipue colebatur inſtar Deorum, qui maiorum gentium dicuntur: quare perpetuus ignis in eius templo cuſtodiebatur, vbi oraculum olim erat, quod reſponſa per Erato

to nympham reddebat. Athenienſes etiam eius cultum ſuſceperunt, poſteaquam videndũ ſe prębuerat nuncio, quem Spartam auxilium contra Perſas petitum miſerant: cui pollicitus fuerat, ſe Athenienſibus in Marathoniis campis auxilio futurum: ſuum autem promiſſum in die conflictus repræſentauit; nam homo ruſticanus viſus eſt, qui poſt ingentem ſtragem Perſarum, aratro editam, repente ſe ab omnium oculis abſtulit. Eo autem in loco, vbi Pan Athenienſium nuncio occurrerat, in ſilua ſcilicet Parthenia, templum ei poſitum eſt: in ea ſilua plurimæ erant teſtudines, muſicis inſtrumentis maxime idoneæ: ſed incolæ religione impediti, eas nec ipſi ſumere, nec externis ſumendas permittere audebant; nam Pani conſecratas arbitrabantur. Sed operæpretium fuerit Silij Italici carmina apponere, quibus lib. XIII. Punicorum Panem deſcribit, à Ioue miſſum, vt panicis terroribus Hannibalem ab vrbis obſidione deterreret. Carmina autem ita ſe habent;

-Pendenti ſimilis Pan ſemper, & vno
Vix vlla inſcribens terræ veſtigia cornu:
Dextera laſciuit, cæſa Tegeatide capra,
Verbera lenta mouens feſta per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.
Ac parua erumpunt rubicunda tempora fronte.
Stant aures, ſummoque cadit barba hiſpida mento.
Paſtorale Deo baculum, pelliſque ſiniſtrum
Velat grata latus tenere de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhoſpita cautes,
In qua non librans corpus, ſimiliſque volanti
Cornipedum tulerit præciſa per auia plantam.

Hæc eius in currendo velocitas, celerrimum mundi motum innuit; nam hic Deus rerum vniuerſitatem ſignificat; πᾶν enim omne ſonat. Huic veteres cornua tribuerunt, in radiorum Solis (vt Seruius inquit) & Lunæ cornuum ſimilitudinem: addit Ioannes Buccacius, ea quæ e fronte ſurſum verſus emergunt, cæleſtia corpora indicare, quorum bifariam à nobis cognitio paratur; vel per artem, quæ nos inſtrumentis quibuſdam ſtellarum motus, earumque inter ſe diſtantiam metiri docet; vel ex effectibus, quos inferius gigni per ea videmus. Rubet eiuſdem

facies, ad imitationē ætheris, qui tamquam puriſſimum quidpiam cunctis elementis innatans eſt in finibus ſuperioris, atque inferioris mundi. Promiſſa barba ad pectus duo ſuperiora elementa, hoc eſt, aerem, atque ignem vim maſculam poſſidere deſignat, quæ in cætera duo, virtutem fœmineam habentia ſuam efficacitatem exſerant. In pectore vero nebridem habet ſtellatam, ad ſtellarum imaginem, quibus octauus cæli orbis eſt inſignitus, qui omnia ſuo amictu quodammodo contegit. Pedum habet in manu, quod, iuxta Boccacij ſententiam, naturæ omnium prouidentiam adumbrat, quæ ita vniuerſa adminiſtrat, vt cunctis exceptis tamen ratione præditis animantibus, finem etiam determinatum præſcribat, ad quem illa ferantur: Seruius addit, pedum eſſe recuruum, propter annum ſcilicet, qui in ſe recurrit: Fiſtulam ſeptem calamorum in altera manu habet; nam ipſe primus calamos cera componere docuit, idemque primus fiſtulam ita compactam inflauit, vt Virgilius dicit; quod cœli harmoniam repræſentat, in qua ſeptem ſoni

Echo. ſunt, & ſeptem diſcrimina vocum: quam & ab Echo a Pane adamata, Macrobius vult deſignari: cuius rei Alexāder Aphrodiſeus rationem reddit, vulgarem eſſe errorem dicens credentium, Echo aut Deum eſſe, aut a Pane adamatam; ea enim nihil aliud eſt, quam vocis ad concaua loca alliſæ boatus: cuius rei cauſſam cum quidam miro ſtudio peruestigaret, eamque minus intelligeret, non ſecus moleſtia afficiebatur ac ij, qui re amata potiri nequeunt. Fabulantur præterea de Echo poetæ, vt apud Ouidiū eſt legere, eam magno Narciſſi amore correptam, cum re amata frui non poſſet, ob verecundiam ſe in antra abdidiſſe, ibique ſe mœrore confeciſſe, ita vt tamquam ſaxum obticeſceret, neque aliquid ſui reliquiarum dimitteret, præterquam vocem, quam Lucretius teſtatur, ſe alicubi ſexies, aut etiam ſepties repetitam audiuiſſe. Pauſanias quoque fidem facit, alicubi apud Elæos porticum quādam fuiſſe, vbi ſepties, & eo amplius vox replicata audiretur. Echo Dea, aeris, atque linguæ filia ferebatur; itaque humanum aſpectum fugiebat. Quare elegantiſſimum exſtat Auſonij Galli Epigramma, contra eos, qui illam ſuis quaſi coloribus exprimere ſtudent; id autem eſt huiuſmodi;

Vane

Vane quid affectas, faciem mihi ponere, pictor,
Ignotamque oculis sollicitare Deam?
Aeris, & linguæ sum filia, mater inanis
Iudicij, vocem quæ sine mente gero.
Extremos pereunte modos a fine reducens,
Ludificata sequor verba aliena meis.
Auribus in vestris habito penetrabilis Echo:
At si vis similem pingere: pinge sonum.

Sed nunc ad Panem reuertamur; cuius partes inferiores sunt

Panis pars inferior.

hiſpidæ, caprinique pedes, vt oſtēdat terræ ſoliditatem, atque aſperitatem, nec non propter arbores, virgulta, variaſque herbas quibus terra eſt conſita. Verum Macrobius primo Saturnal. Panem pro Sole ponit; qui eius cornua, inquit, barbæque prolixam demiſſione naturam lucis innuere, qua Sol & ambitum cæli ſuperioris illuminat, & inferiora colluſtrat; fiſtulam cælorum harmoniæ eſſe ſignum, quæ ex motu Solis hominibus innotuerit; virgam potentiam deſignare, quam idem in omnia exerceat; pellem maculoſam ſtellas oſtendere, quæ poſt Solis occaſum ſe videndas præbeant. Sed ſiue hoc, ſiue illud Pan ſignificet (Plato enim eius eſt ſententiæ, vt putet, eum ſermonis eſſe ſymbolum, atque biformatum eſſe, hominem nempe, ac capram; verum enim quandoque homines loquuntur, interdum & falſum: eius ſuperior pars verum adumbrat, quæ cum leuis ſit, ſurſum ſemper tendit; inferior vero falſum deſignat, vt qua belluæ ſimilitudinem gerat; mēdacium enim non niſi inferius inter mortales habitat) ſed quomodocunque, inquam, Pan ſignificet; ita certe exprimebatur. Erat caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede, altera manu fiſtulam tenebat, altera pedum incuruum.

Eodem fere modo Faunus, Siluanus, Satyrique effīcti ſunt; qui omnes paruam quamdam breuemque habebāt caudam; erant etiam ſertis redimiti ex liliis, atque arundinibus confectis: interdum & populo atque fœniculo coronati legūtur; nam Virgilius in Egloga vltima ita de Siluano ſcribit;

Venit & agreſti capitis Siluanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

In primo autem Georgic. ita de eodem dicit;

Et teneram ab radice feres Siluane cupreſſum.

Quia, vt eo in loco Seruius dicit, in eam arborem Cypariſſus a Siluano adamatus, conuerſus narratur. Hic a veteribus non ſiluarum modo, ſed & agrorum Deus eſt exiſtimatus, eique agrorum colendorum cura eſt tradita; ad quam eum ceremoniis quibuſdam antiqui prouocabant, tum ſcilicet, cum mulieres parturiebant, vt in ea occupatus, noctu nullum eiuſmodi mulieribus negotium faceſſeret: Publica enim perſuaſione hic

putabatur

putabatur quiescentes inuadere, ac pōdere suo pressos, & sentientes grauare. Sed præstiterit, vt vniuersum veterum ritum in auocando a puerperis Siluano ex D. Augustino lib. vi. de ciuit. Dei recenseamus; ita autem scribit; Mulieri fœtæ post partum tres Deos custodes Varro commemorat adhiberi, ne Siluanus Deus per noctem ingrediatur, & vexet; eorumque custodum significandorum caussa tres homines nocte circumire limina domus: & primo limen ferire securi, postea pilo, tertio deuerrere scopis; vt, his datis culturæ signis, Deus Siluanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur, ac putantur sine ferro, neque far conficitur sine pilo, neque fruges coaceruantur sine scopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos Deos, Intercidonē a securis intercisione, Pilumnum a pilo, Deuerram a scopis: quibus Deis custodibus contra vim Dei Siluani fœta conseruatur. De Satyris Lucianus scribit eos instar caprarum aures habuisse acutas, caluos etiam esse, ac in eorum capite duo cornicula eminere: Philostratus addit, eos rubra esse facie, humano aspectu, cæterum pedes habere caprinos. Quare velocissimi finguntur, vt Plinius refert lib. v. Natur. histor. & in subsolanis Indorum montibus inueniuntur. Sed ob ipsorum pernicitatem non nisi senes iam, aut ægrotantes capi possunt, vt Plutarchus dicit, cum narrat, vnum ex his ad Syllam adductū, cum ex bello Mithridatico reuerteretur. Pausanias in Atticis scribit, sibi a quopiam affirmatum, qui tempestate ad insulas quasdam Oceani, Satyridas dictas appulisset; homines ibi agrestes habitare, eosdem rufos esse, & caudas haud multo equinis minores infra clunes habere; eos, vbi primum hospites sentiant prope adesse, ad nauim concursu facto, nulla emissa voce in mulieres, quæ in naui sint, manus iniicere: quod mirum in modum cum iis consentit, quæ de Satyris traduntur. D. Hieronymus in vita Paulli Thebæi refert, Antonium, cum deserta AEgypti peragraret, homūculum quemdam vidisse, qui cornua in fronte habebat, naso erat recuruo, cruribus, atque pedibus caprinis erat: eumdemque, hoc monstro viso, sacrosancto crucis signo tamquam amuleto se munientem ab eo quis esset, postulauisse: tum illum ad eius interrogata respondētem, se mortalem esse, fassum esse, siluarum incolam,

Satyrus visus.

colam, eorumque vnum, quem homines a vera religione alieni vt numẽ colebant, se Faunos, atque Satyros appellantes. Huiusmodi cœlum non incolebant, sed in terris vna cum Nymphis, aliisque siluestribus Diis perpetuam vitam traducebant; vt Iupiter de eis apud Ouidium primo Metamorph. dicit in Deorum concilio, quod ad mundum diluuio obruendum coegerat. Iidem & Semidei nuncupabantur; nam licet instar Deorum prodesse, aut nocere posse crederentur, itemque multa, quæ futura essent, diuinare; verumtamen tandem aliquando morerentur oportebat.

Sed, vt ad Panẽ reuertamur, Herodotus scribit, eum vnum ex octo maiorum gentium Diis, quos AEgyptij colebant, extitisse; nam, quemadmodum superius diximus, duodecim tantum prima esse numina, AEgyptij opinabantur: sed tamen & octo alios, in quorum numero erat Pan, illos duodecim præcessisse dicebant. Panis simulacrum apud hos non differebat ab eo, quod Græci effingebant; non quod cum Græcis consentirent, Panis scilicet numen esse minus, quam cæterorum opinantes, sed caussam huius rei, dicit Herodotus, se malle reticere, quam patefacere. Vnde discamus licet, quam diligenter antiqui cauerent, ne sua illa arcana enunciarent. Idem Herodotus subiicit, apud eosdem magno cultu capras atque hircos esse affectos, caprarios quinetiam plurimi factos: sed inter cæteros vnum quemdam; cuius mortem tota illa regio maximo luctu fit prosequuta. Sed vniuersus honos his habitus, ex eximio cultu proficiscebatur, quo Panem venerabantur. Apud Græcos etiam magni capra fiebat; sed longe diuersa ratione: nam, vt Pausanias refert, cum circa capræ ortum (sunt autem quædam stellæ, quæ iuxta Ouidij sententiam Kal. Maij se videndas præbent) fere aliqua calamitas vineas vastaret, Corinthij æneam capram in foro collocarunt, cui diuinos honores tribuebant, eamdemque auro exornabant, ne cœlestis capra vineis noceret. Eusebius scribens de bestiis, quas AEgyptij venerabantur, inter cætera dicit, propterea apud eos Panem atque Satyros numina habita, quod ij humanæ prolis incremento essent maxime appositi, vt ex eorum simulacris, hircina forma cum genitali membro arrecto propositis patet;

Arcana nõ passim vulgata.

Caprarij plurimi facti.

Capra cur coleretur.

tet;hircum enim ſemper ad coitum paratum dicunt; Satyrique omnium ſalaciſſimi credebantur: quare Baccho comites ſunt non iniuria dati;quod vinum ſcilicet hominem vehementer ad libidinẽ inflammet. Quãobrem Philoxenes Erethrius, vt Plinius refert,cum laſciuiam oculis ſubiicere vellet,tres Satyros pinxit,qui,plenis poculis ſe ingurgitarent, ſeque mutuo ad bibendum inuitare viderentur. Id maxime ſimile eſt Sileni ſimulacro.(hic enim & inter agreſtes Deos connumeratur) cui in templo ipſi apud Elæos dicato, Ebrietas poculum vino circumfluentem porrigebat. Porphyrius opinatur Græcos ad AEgyptiorum imitationẽ aliqua ſimulacra ex homine, atque bellua effinxiſſe(non quod belluas & ipſi colerent)nam interdum Iupiter arietinis cornibus cernitur, & Bacchus taurinis: Pan etiam ex homine & capra conſtat. Huic antiqui pinum conſecrarunt, eam aliquando illi in manus tradentes, interdum & caput eius foliis coronantes: huius cauſſam ferunt, quod in eam arborem Pitys puella a Pane magnopere amata mutata fuerit:vt etiam de Syringa nympha dicitur,quam cum idem ſequeretur,illa,implorato Terræ auxilio,in calamũ conuerſa eſt; quem Pan ad ſolatium amoris incidit, & ſibi fiſtulam fecit.

Satyri Bacchi comites.

Laſciuia.

Pinus Pani ſacra.

Nunc tamquam poſtliminio ad Iouem tandem reuertamur, qui omnium Deorum maximus habebatur: atque ideo vniuerſi adminiſtratio penes eum eſſe eſt credita.Is effingebatur,prout eius imago a Porphyrio, Euſebio, Suida, atque aliis deſcribitur,ſedens,vt ſignificaret, numen, quo mundus regitur, atque conſeruatur, ſemper idem permanere, ita vt nullam vmquam mutationem admittat. Eiuſdem ſuperiores partes nudæ cernebantur,vt ex eo intelligeremus, Deum diuinis illis mentibus, quæ ab omni materiæ concretione longiſſime remotæ,cælum incolunt,quatenus fas eſt, ſeſe aperire:inferiores autem amiculis contegebãtur;quod eo refertur,nos, dum hoc corporis carcere,vt ita dicam,cõcludimur,Deum, quemadmodum eſt, intueri non poſſe. Sceptrum præterea ſiniſtra manu gerebat; nam in parte hominis ſiniſtra cor eſſe conſtat, quod quidem principale mẽbrum habetur, a quo virtus, quæ vitam continet, profluit, ac per totum corpus diditur:non ſe-

cus mundus a Deo vitam haurit; qui Regis inſtar pro ſuo arbitrio eam diſpẽſat, atque diſponit. Dextera interdũ Aquilã porrigebat, aliquando & Victoriæ ſigillum; hoc innuens, ſe, ſicuti Aquila inter aues regnat, ita inter cælites primum locum obtinere; eamdemque omnia ſub ſuam ditionem redegiſſe, perinde atque victoriæ iure ea ſibi comparaſſet. Cum ergo tota omnium rerum poteſtas ſit penes eum, hinc fit, vt prout eſt ei libitum, eæ alias aliter ſe habeant; cuius viciſſitudinis ratio plerumque homines latet, qui bonorum atque malorum diſpen-

ſationis

ſationis cælitus in mortales adminiſtratæ, eorumque inter ſe permutationis cauſſam ignorantes, vehementer interdum de tota diuinæ prouidentiæ ratione ambigunt. Quare Homerus apud Iouem duo dolia eſſe fingit, alterum bonorum, alterum malorum plenum; quæ ipſe pro ſuo arbitrio verſaret, ex eiſque alternatim huc quātum ſibi videretur, effunderet. Alius quinetiam poeta antiquus dicebat, Iouem trutinę momentum huc vel illuc declinare, prout huic vel illi decreuerit benefacere: quod commentum etiam Homero eſt ferendum acceptum; nam is Iouem, auream trutinam tenentem facit, qua Græcorum, atque Troianorum res pendat, amborūque inter ſe cauſſas conferat, vt vtri ſit victoria adiudicanda, videat. In Pyræeo, quod erat Athenienſium nauale, ſicut Pauſanias ſcribit, ſtatua erat Ioui conſecrata, quæ ſceptrum in manibus, atque Victoriam continebat. AEgyptij, qui res ſacras miris quibuſdam inuolucris contegebant, quas maximo ſtudio occultabant, ne profanis ad eas intelligendas, pateret aditus; illi Deo ſceptrum etiam attribuerunt, quem ipſi Conditorem appellabant; qui ideo maxime cum Græcorum Ioue conſentire videtur. Quare non eſt, cur quis miretur, quod eorum ſimulacra ſimul deſcribam; nam, licet nomine aut effigie inter ſe non conueniant; tamen, cum idem ſignificare videantur, non abſurdum eſſe ſum ratus, ſi ea conſociem. Creator ergo apud AEgyptios humanę erat formæ, cærulei coloris, circulum vna, altera manu ſceptrū tenebat, in capitis vertice pennam habebat; quæ deſignabat, rerum creatorem inuentu eſſe difficilem; qui & Rex eſt, cuius rei ſceptrum eſt argumentum; in eius enim manu eſt poſitum, vitam vniuerſo tribuere, quam ille ſuppeditat, cum ſe ipſum intelligens, in orbem quodammodo torquetur: quod circulus denotat. Ex ore idem ouum emittit, ex quo Vulcanus excluditur: ouum nobis mundum repræſentat: per Vulcanum autem calorem illum intelligimus, qui per mundi partes peruadens, rebus vitam elargitur.

Sed quando incidimus in Mundi ſimulacrum, non abs re fore arbitror, ſi pauca de ea dixero. AEgyptij ergo Mundum etiam adumbrabant, hominem pedibus inter ſe intortis pingentes: is indutus erat veſte variis coloribus diſtincta, vſque ad *Vniuerſi imagines.*

pedes demiſſa; capite magnum globum auratum ſuſtinebat: quæ eo referuntur, vt admoneant, Mundum rotundum eſſe, numquamque locum mutare, ac variam naturam aſtrorũ eſſe. Hoc Porphyrius ſcribit, quemadmodũ ex eo Euſebius refert: qui & narrat, ab AEgyptiis Mundum ita effictum: Duos circulos efficiebant, quorum vnum ſupra alium collocabant; quibus ſerpentem implicabant, qui accipitris caput haberet: circuli Mundi magnitudinem, ac formam oſtendebant; ſerpens bonum dæmonem vniuerſi conſeruatorem, quique ſua virtute id contineat deſignabat; hoc eſt, ſpiritum illum quaqua pertinentem, qui vitam omnibus, atque alimentum tribuit; namque Phœnices, & AEgyptij diuinæ cuiuſdam naturæ ſerpentes exiſtimabant; cum illos cernerent, non exteriorum membrorum adiumẽtis, aliorum animalium inſtar, ſed ſpiritu quodam, ac virtute intus latitante impulſos, velociſſime incedere, maximaque celeritate totum corpus in varias formas torquere; adde, quod diutiſſime viuant; nam ſenectutem vna cum pelle ponunt; itaque ad iuuentutem reformati, numquam occumbere poſſe videntur, niſi ab alio interficiantur. Accipitris caput ei imponunt, propter maximam ſcilicet volubilitatem, atque agilitatem Mundi ſignificandam.

Serpentes diuinæ cuiuſdam naturæ exiſtimati.

Iouis imago

Martianus lib. primo de Nupt. Philolog. ita in ſenatu Deorũ Iouem effinxit; In capite flammantem coronam habebat, & ſuper ea velamen rutilum, Mineruæ manibus confectum; veſti admodum candidæ obduxerat hyalinos amictus, crebris quibuſdam ſtellis interſtinctos; manu dextera duos orbes porrigebat, aureũ alterum, ex electro alterum; læua ἐννεάφθογγον chelin innitenti ſimilis premebat: calceos autem ſmaragdineæ fluctu viriditati herboſos veſtigiis eius Tellus attexuerat: inſidebat autem ex pauonum pennis intertextæ, oculatæque pallæ, ex qua multicoloribus notulis variata pictura vernabat: ſub calceis vero fuſcinum deprimebat.

Sæpe Ioui legimus ſtatuas quaſdam poſitas, quæ non ſolum qualis is eſſet, quidve poſſet docebant; ſed inde quoque facile diſcere poteramus; quid nobis eſſet agendum, præcipue vero Reges, cæterique principes viri quomodo ſe cum inferioribus gerere deberent; hi namque (vt ſuperius diximus) Dei nobis

imaginem

imaginem adumbrant: quare eos pro virili parte diuinam Prouidētiam, Iustitiam, atque Bonitatem in se exprimere oportet. Itaque Plutarchus in Isidis, & Osiridis libro scribit, Cretenses Iouis simulacrum effinxisse; quod auribus careret, & iis mutilum esset; id significantes, dominatorem omnium audire debere neminem, sed æque omnibus patulas offerre aures. Contra Lacedæmonij summum Iouem cum quattuor auribus depingere solebant; eum vndique, & omnia audire innuentes; quod Regis quoque ac cuiuslibet principis prudentiæ conuenit; qui pro munere sibi iniuncto, populorum, qui suæ fidei sunt crediti facta summo studio peruestigare, atque audire debet. Atque eodem forte spectabat, qui Ioui tres oculos tribuit; perinde atque nihil omnino eum lateat, sed omnia ei cognita ac perspecta sint: qualē esse hominibus præsidētem oportet. Hinc illud manauit, Iustitiam cuncta cernere, vt etiam ex eius imagine intelligamus licet. Sed Pausanias aliam quamdam rationem affert, cur Iupiter apud Argiuos tres oculos haberet, quorum tertius esset in fronte; quod scilicet is tria regna obtineret, vnū in cœlo; nam vulgo Iupiter in cœlo regnare existimabatur; alterum in inferno, quod est, in terra. nam terra cœlo cōparata, inferorū locorū vicē tenet: quare eum Homerus Iouem infernum appellat; tertium est in mari; nam AEschylus maris regē eum vocat: Martianus etiam Capella, vt paullo ante dicebamus, ei fuscinulum subiicit: Orpheus quoque quodam in hymno Iustitiam orat, vt omnium viuentium curam suscipere velit, qui a matre Terra, atque Ioue marino aluntur. Quamobrem iuxta Pausaniæ sententiam tres Iouis oculi triplicem eius potestatem significant in tria illa regna, in quæ orbis diuisus fingitur inter tres Saturni filios masculos, quorum Neptunus mare, Pluto infernum est sortitus.

Iupiter auribus carēs.

Iupiter quattuor auribus præditus.

Iupiter tribus oculis præditus.

Sed quia dicere cœperamus, antiquos sæpe in statuis effingendis id spectasse, vt iis quale esset Principis munus, adumbrarent; id operæpretium facturus arbitror, si paullo latius explicuero. Plutarchus refert, AEgyptios, cum Regem vellent innuere, sceptrum, in cuius vertice oculus esset, depinxisse (vt superius quoque in Solis imaginibus diximus) Iouem quoque eadem forma effinxisse; hoc significantes, Regem, sicuti pote-

ſtate plurimum pollet (ſceptrum enim principatus atque poteſtatis in inferiores exercitæ eſt ſymbolum) ita vigilantem in ſua adminiſtratione eſſe, in omnibuſquè ſumma iuſtitia vti debere: nam & interdum Ioui aſſiſtentem Iuſtitiam veteres fecerunt ea ratione, quod, quæcumque reges facerent, cum Iuſtitia coniuncta eſſe deberent. Solebant quinetiam veteres, vt Suidas refert, ſceptrum deſcribere, ad cuius verticem ciconia, ad calcem hippopotamus eſſet, ita Regem oſtendentes, pium, iuſtum, eorumque ſeuerum vindicem eſſe debere, qui, viribus

atque

atque iniuſtitia freti homines imbecilles opprimunt: nam ferunt, Ariſtotelesque ſua auctoritate confirmat, Ciconiam ſuos parentes, cum ſenuerint, alere, tamquam eis gratiam educationis referat: quod piũ, iuſtũque certè eſt opus: ſed cõtra, vt Plutarchus ſcribit, Hippopotamus eſt adeo iniuſtus atque impius, vt in patrem violenter inſurgere, eumque interficere non vereatur, vt poſtea liberius cum matre coeat. Apud eumdem Plutarchum eſt legere, Thebis quaſdam ſtatuas eſſe ſine manibus quæ iudices ſignificabant; ij namque manibus careant oportet, quod eſt, nullum præmium, aut donum oblatum capere debent, quibus corrupti iniuriam innocenti faciant, aut cauſſam indigno adiudicent. Inter has quædam carens oculis inerat, quæ principẽ, qui iudicibus præeſt, repræſentabat; is enim omnis perturbationis, odij, aut amoris debet eſſe expers, id tantum ſpectans quod iuſtum ſit, nulla perſonarum ratione habita; ſed omnibus abſque vllo diſcrimine iuſtitiam adminiſtrandam curãs: quod quidem officium, eſt Regis, ac principis, non ſolum eorum, quibus magiſtratus aliquis eſt mandatus, qui & naturæ lege iuſte munus ſuum obire tenẽtur, & ad id præſtandum ſe iuramento obſtrinxerunt. Quod ſi ſecus fecerint, vtrique a Ioue periurij vltore a ſe pœnas exigendas exiſtiment; quemadmodum quibuſdam quoque ſtatuis antiqui adumbrabant: nam apud Elæos quædam perfidis ac periuris vehemẽter formidanda viſebatur. Hæc fulmen vtraque manu continebat, tamquam ad pœnas a periuro capiendas eſſet paratiſſima.

De pœna quoque periuri Ariſtoteles in libro de rebus admirabilibus refert, quemdam fuiſſe fontẽ in Cappadocia apud Tyanam eius regionis primariam vrbem, quæ aquam haberet frigidiſſimam, ſed tamen ſemper feruere videretur: ad hunc fontem ſi quiſpiam ductus eſſet, de quo dubitaretur, periurus eſſet nec ne; ſi quidem verum dixiſſet, aqua lente defluebat; ſi vero peieraſſet, ea mirum in modum conturbata, ac tumeſcens pedes, manus, atque faciem periuri perfundebat, perinde atque ab eo periurij pœnas exigeret; neque contra eum quodammodo excandeſcere deſinebat, quoad is, veritate patefacta, veniam ſceleris imploraſſet: quod ſi in mendacij

cij asseueratione perstitisset, hydropicus inde recedebat, aut magnam saniei copiam ex ore euomebat. Quare fontem illum Iouis periuri appellabant. Pausanias in Corinthiacis refert, Corinthi intra septum Neptunij templi fuisse Portuni ædem, vbi erat cella: aditus ad eam erat subterraneus; ibi Portunum latere aiebant; eo in loco si quis vel ciuis, vel hospes peierasset, periurij pœnas effugere non poterat. Elæi ad aram Sosipolis, tutelaris ipsorum Dei, iuraturi accedebant; idque maxima cum religione: ritum quem seruabant Pausanias recenset. Idem quoque in Eliacis prioribus morem narrat, quo vtebantur olim veteres iuraturi in ludis Olympicis; quo vndique homines vel ad certandū cursu, aut pugilatione, aut luctatione, aliisue id genus ludis, vel spectādum confluebant: nam qui victoriam reportassent, summos consequebantur honores: quare bona fide, absque vlla fraude erat agendum. Itaque solenne erat cūctis athletis, eorumque parentibus, fratribus, gymnasij magistris super exsecti suis testibus verbis conceptis deierare, nihil se fraudis facturos, quominus Olympici ludi rite fierent: athletæ quidem ipsi hoc amplius iurabant, se decem perpetuos menses in ludicram exercitationem propositi certaminis consumpsisse: iurabāt præterea, qui de viris, vel de pullis equorum, in certamen prodeuntium pronunciaturi essent, ob rem iudicandam pecuniam se nullam capturos; qua vero re adducti, quemuis aut probassent, aut improbassent, se non esse in vulgus prolaturos. Quia vero id quoddā sacrificij genus erat, in quo victimæ carnem post sacram rem peractā comedebāt; idem Pausanias subiicit, sus ille, confecto iureiurando, cuinam esset vsui, percontari, sibi in mentem non venire; veteri quidem religione sancitum se scire, ne victima vescerentur homines, super qua iusiurandum conceptum fuisset. id Homerus testatur, cum exsectum illum suem, super quo Agamemnon iusiurandum concepit, Briseidem se non attigisse, in mari a Talthybio feciali abiectum dixit. Similis fere ritus penes Romanos erat in fœderibus percutiendis: iurabāt enim, exsecrationesque quasdam super porca concipiebant, præsentibus fecialibus. Sed nunc, iuramēti ritibus omissis, ad Deum, quem iuramenti præsidem dicebant, reuertamur; hunc Græci Iouem

Iurandi ritus.

Horcium

Horcium appellabant, eumque fulmen ambabus manibus tenentem effingebant. Sed eum Romani aliter & nominarunt & expresserunt; licet idem Iupiter Horcius apud Græcos, & Dius Fidius apud Romanos secundum nonnullorum sententiam esset; sicut enim ille iuramento præerat vt verum, iustumque esset; ita hic fidei seruandæ præses erat: atque hac de caussa diuini ei honores tribuebantur. Sed in antiquitatibus Romanis Fidij simulacrum ita effictum cernitur; Marmor est in fenestræ modum formatum in quo tres imagines exsculptæ sunt. Dextra quidem virilis, habitu pacifico; sinistra vero muliebris est, eodem habitu, coronam in capite ex lauro gestans; quæ dextram dextræ iungit cum priore imagine: in medio harum duarum ingenui pueruli effigies cernitur; cuius supra caput hæc duo verba legũtur, FIDII SIMVLACRVM: apud imaginem dextram virilem, HONOR, in sinistra imagine muliebri VERITAS legitur. *Iupiter Horcius.*

Quia vero Iouem periurij pœnas capere arbitrabantur, in hanc sententiam mihi nunc in mentem venit dicendum, eum non semper, vt prodesset, esse cultum, sed interdum, ne obesset; tũcque eum Veiouem appellatũ, quod nocendi vim habere crederetur: quod & eius effigie ostenderunt, nam eum, vt Agellius, & Alexander Neapolitanus referunt, puerum effinxerunt, capite cornuto, sagittas manibus continentem, tamquam ad nocendum videretur esse paratus; prope erat Capra; nam in fabulis exstat, eum, cum mater a voracibus Saturni faucibus eripuisset, alendũque in Creta duabus Nymphis, Amaltheæ scilicet atque Melissæ, vel vt alij dicunt, Hægæ, atque Helici tradidisset, melle ac lacte caprino esse nutritũ: hanc caprã, aiunt, cornu arbori illisum perfregisse: hoc mulierculæ, vt quæ eam in deliciis haberẽt, tulisse quidẽ molestissime; & cornu diuersis floribus ac fructibus refercientes, domum reuersas Ioui obtulisse: eũque id munus libentissime excepisse, vtque sempiterna suam nutricẽ memoria prosequerentur, id annonæ vbertatis signum esse voluisse: quare Cornucopiæ, interdumque Cornu Amaltheæ vulgo vocabatur, de quo Pherecydes dixit, vt Apollodorus refert, eius vim esse, vt affatim omnia ad esum & potum pertinentia suppeditet. Hoc idem cornu non capræ *Cornucopia*

Amaltheæ, ſed eius bouis fuiſſe fertur, in quem Achelous eſt conuerſus, cum certaret cum Hercule Dejaniræ cauſſa, quæ a Patre ambobus deſponſata erat: nam ei cornua ab Hercule effracta poetæ fabulantur, atque in profluentem fluuium abiecta; quæ Naiades vbi collegiſſent, variis floribus, ac fructibus referta ac frondibus coronata, Copiæ conſecrarunt. Itaque ei Cornucopiæ eſt nomen inditum. Hoc, vt rem, prout geſta eſt, examinare omittamus, ex aliquorum ſententia fortunæ vim nobis oſtendit; animalia.n. multa vires ſuas in cornibus paratas

habent

habent, quibus obuia quæque lædant. Fortuna ſuam adminiſtram Copiam habere fingitur; ea namque ditiſſima creditur, ac in eius manu eſſe ſitum, pro libidine aliis atque aliis diuitias tradere vel auferre; quæ floribus non inepte comparari poſſunt, quibus cornu refertũ erat. Illud quoque hic dici poſſet, cornucopiæ eſſe illud quidem Capræ, quæ Ioui vbera præbuit; ab eo enim cuncta bona in homines deriuare putabantur; vt & nos ſuperius diximus. Quare ei eamdem poteſtatem attributam legimus atque Soli; ideoque eidem ſagittas in manus tradebant, prout in effigie hic poſita cernitur. Aliqui Ioui numen quoque Bacchi adſcripſerunt, eum Bacchi inſigniis effingentes, qualem Polycletus, vt Pauſanias ſcribit, eum in Arcadia expreſſit: ei cothurni pro calceamentis ſunt, & altera poculum, Thyrſum altera tenet: Thyrſo aquila inſiſtit: eius forma forte erat iuuenilis, cuiuſmodi fuiſſe Bacchus pingitur, ac qualis Terracinæ exſtabat, quem axyron cognominauerunt, hoc eſt nouacula non indigentem, cum eſſet imberbis. *Iupiter cum Bacchi inſignijs.*

Paucæ quidem Iouis ſtatuæ viſuntur, quibus Aquila non ſit addita; ea enim auis eſt Ioui ſacra: quare eius currus ab Aquilis trahi fingitur: aut quod, vt Lactantius refert, fauſtum ab ea augurium ſuſcepiſſet, cum ad bellum contra Patrem Saturnum, ſecundum aliquorum ſententiã, proficiſceretur, ex quo victoriam poſtea reportauit. Itaque & in bello contra Titanes Aquila Ioui arma ſubminiſtrare fertur. Itaque eam frequenter vna cum Ioue pingunt, vnguibus fulmen continentem: aut quod inter aues ſola a fulmine numquã læditur: & ſola abſque oculorum detrimento, obtutus in ſole defigit. Quapropter ea non iniuria auium regina appellatur, Regique Deorum Ioui eſt ſacra. Exſtat apud Pauſaniam in Eliacis prioribus Iouis ſtatuæ deſcriptio, quam Phidias effinxit; Sedet in ſolio Deus, ex auro, & ebore factus: corona capiti impoſita eſt, ad oleagri nefrendis imaginem: dextera Victoriam, & ipſam ex ebore, & auro præfert cum tænia & corona: læua ſceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate diſtinctum: quæ auis ſceptro incumbit, aquila eſt: aurei ſunt duo calcei; pallium item aureum: in eo cum diuerſa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cælata ſunt: ſoliũ ipſum *Aquila Ioui ſacra.* *Aquila auium regina.* *Iupiter in Solio.*

auro, & pretiosis præfulget lapidibus; neque in eo vel ebenum, vel ebur desideratur: animalium vero formis intercurrentibus pictura exornatur: signa etiam in eo eminent Victoriæ quattuor saltitantium specie ad singulos sellæ pedes: duæ itidem ad pedum calcem sunt. In solij puteali supra simulacri caput sunt Gratiæ ex vna parte tres, totidem Horæ ex altera: & cætera, quæ ibi Pausanias persequitur. Iupiter præterea in quodam Neronis numismate sedet, dextera fulmen, sinistra vero hastã tenens: sunt ibi impressæ hæ literæ, IOVI CVSTODI. Lucianus, de dea Syria scribens, in eius templo refert, Iouis simulacrum supra duos tauros sedere. E contra in quibusdam etiam numismatibus Antonini Pij, & Gordiani Iupiter stat, nudusque cernitur, dextera hastam, sinistra autem fulmen gestans. Inscriptio est, IOVI STATORI; ita enim a Romulo fuit cognominatus, quod scilicet Romanos milites a Sabinis in fugam conuersos stitisset, qui renouato prælio, frõtem non terga hostibus ostẽdissent. Non longe diuersus exstat in quodam numismate Diocletiani; in quo est Iupiter stans dextera duas sagittas, vel potius duo fulmina, sinistra vero hastam habet erectã, cum his litteris, IOVI CONSERVATORI. In altero etiam eiusdem Diocletiani, idem est Iupiter, dextera Victoriolam porrigens, sinistra hastam erectam habens, inscriptio est huiusmodi; IOVI CONSERVATORI ORBIS. Nam nullum insigne est magis Ioui proprium fulmine; licet Romani olim idem etiã, vt Plinius refert, Summano attribuerint; qui quidem idem erat atque Pluto: sed tamẽ nocturnum tantum ei fulmen, diurnum vero Ioui adscribebatur. Verum Hetrusci fulminum diligentissimi obseruatores, Vulcanum atque Mineruam quoque fulmen iacere senserunt; quo ea Græcorũ classem exussit. Quare Virgilius in primo AEneidos Iunonem introducit, talia secum flammato corde volutãtem, cum videret Troianorum reliquias, AEnea duce, se ab Italia auertere non posse, nec eis pro libidine nocere;

Iupiter Custos. *Iupiter Stator.* *Iupiter Cõseruator.* *Fulmen datum Summano.* *Fulmẽ multorum Deorum insigne.*

-- Pallasne exurere classem
Argiuum, atque ipsos potuit submergere ponto?
Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem:
Ast ego, &c.

Iidem

Iidem dicebant, manubias ab aliis Diis emiſſas albas ac nigras eſſe. Sed quam Iupiter iaculabatur, rubram fuiſſe, vt Acron Horatij interpres refert, cum ſcilicet ea verba exponeret; *Manubiæ trium colorum.*

-- & rubente

Dextera ſacras iaculatus arces.

Sunt tria fulminum genera, ab Ariſtotele tradita; quorũ vnum eſt clarum, mirificæ maxime naturæ; quo dolia exhauriunt, intactis operimentis, nulloque alio veſtigio relicto: aurum, æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipſa citra vllũ aliud incommodum vixit: interficiuntur homines, veſtimentis nulla ex parte læſis. Hoc fulminis genus a Minerua proficiſci credebatur; quam Iouis e capite ortam ferebant, quæ puriſsimam, ac ſubtiliſſimam ignis partem ſignificat. Itaque fulmen inde manans, candens eſt. Alterum genus eſt, quod adurit, hocque eſt rubeum, Iouis manu emiſſum. Tertium humidum eſt, nõ vrit, ſed infuſcat: quare nigrum dixerunt, Vulcanoque attribuerũt, cui ignis noſter, qui fumoſus eſt, ſacer erat. Quamobrem poëtæ fulmen triſulcum appellarunt, vt quod triplici modo feriat, ac triplici ſit acumine præditum: à tribus etiam Cyclopibus illud effingi exiſtimabatur: vt inferius, cum de Vulcano loquemur patebit. Sed tamen nunquam Vulcani imago aut Mineruæ cum fulmine effingitur, licet id eis attribuatur, vt fulminis natura, atque effectus declarentur. Ioui vero interdum in manus tradebatur, alias ad pedes, aliquando id ei Aquila roſtro, vel vnguibus geſtabat: atque alias aliter, ſemper tamen Ioui fulmen adpingitur. Seneca libro II. Quæſt. natural. inquit, ad coërcendos animos imperitorum ſapientiſſimos viros Ioui fulmen tradidiſſe, vt ſupra nos ſcilicet aliquid timeremus: vtile enim erat, in tanta audacia ſcelerum aliquod eſſe, aduerſum quod nemo ſibi ſatis potẽs videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia niſi metu non placet, poſuere ſuper caput vindicem, & quidem armatum. Neque ſolum vt idem dicit, ipſe per ſe Iupiter fulmen mittebat: ſed etiam (quod ſuperius etiam diximus) ex aliorum Deorum conſilio: hocque genus pernicioſum ſane erat; ſicut placabile exiſtimabatur quod

Fulminum tria genera.

Miracula fulminum.

ſolus iaculabatur. Hinc Seneca infert, inquiens, quemadmodum Iouem prodeſſe ſolum oportet, nocere non, niſi cum pluribus viſum eſt; ita hos, qui magnam potentiam inter homines adepti ſunt, ſine conſilio pœnas irrogare non debere, ſed multos aduocare, conſiderare multorum ſententias, placita temperare, & hoc ſibi proponere, vbi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem ſuum ſatis eſſe conſilium. Idemque Iouem interdum leuioribus fulminibus, atque luſoriis telis vti, non autem ſemper grauibus, eo ſpectare vult, vt ij admoneantur, quibus aduerſus peccata hominum fulminãdum eſt, non eodem modo omnia eſſe percutienda; ſed quædam frangi debere, quædam elidi, & diſtringi, quædam admoneri.

Ægis à Ioue geſtatã. AEgida quoque Iupiter legitur ſiniſtro brachio geſtaſſe, quæ erat pellis capræ illius, a quo fuit nutritus; qua excuſſa, pluuiæ creari dicebãtur, perinde atque dextera fulmina emitti; quemadmodum Seruius apud Virgilium adnotàt in IIX. AEneid. cum dicit;

-- Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Iouem, cum ſæpe nigrantem
AEgida concuteret, dextra nimboſque cieret.

Diphthera, Iouis liber. In eadem pelle, quam Diphtheram vocabant, Iupiter omnia hominum facta perſcribere credebatur, ne ſcilicet e memoria effluerent; ac multa quidem pro tempore diſſimulare; verum aliquando de improbis pœnas ſumere: quare, cum aliquem improbum, poſtquam diu in ſua improbitate viuere ſitus eſſet, ſero tandem pœnas dare viderent, prouerbio dicebant; Inſpexit, etſi ſero, pellem Iupiter. Sed & idem abſque fulmine in quadam ſtatua, quæ erat in Caria, cernebatur; immo nec ſceptrum, nec quidquam eorũ habebat, quæ ſuperius eſſe Iouis inſignia diximus; ſed tantum ſecurim tenebat. Cuius quidem rei hanc cauſſam Plutarchus affert; quod ſcilicet, Hercules, Hippolyta Amazonum regina interfecta, ab ea vna cum cæteris armis ſecurim ademerit, quam & Omphalæ, ſuæ amaſiæ donarit, quæ erat Lyda genere: quare Lydorum reges eam poſtea tamquam ſacram ſeruarunt, & religionis ergo geſtare ſolebant. Hæc deinceps poſt longam annorum ſeriem tamquam per manus tradita ad Candaulẽ peruenit; qui eam ob faſtum

ferre

ferre detrectans, ferendam cuidam ſuo aſſeclæ tradidit: ſed Gyges Carię Rex ambobus interfectis, vna cum cæteris ſpoliis, ſecurim in Cariam detulit; ibique exſtructo Iouis ſimulacro, ſecurim in illius manu dedit, & Labradeum Ioue͂ appellauit; nam Lydi ſecurim λάβρην vocant. Ex huius Iouis Labradei ſtatua, quemadmodũ refert AElianus, gladius nomine Carius appe͂ſus fuit; qui ideo veneratione͂ habuiſſe dictus eſt, quod Cares primi belli officinas inſtituiſſe, pecunia & mercede militaſſe, loris clypeos appendiſſe, & criſtas galeis accõmodaſſe ferantur. *Iupiter Labradeus*

Quia

Bellicorum instrumentorũ inuentores.

Iupiter parturiens.

Quia vero pictores non minus interdũ poetarum figmenta penicillo exprimunt, atque ipsi poetæ effinxerint; Ctesilochus Apellis discipulus eam fabulam, qua Iupiter Bacchum peperisse fingitur, ad viuum suis coloribus repræsentauit; nam, vt Plinius lib. xxv. refert, Iouem parturientẽ mitratum depinxit, & muliebriter ingemiscentem inter obstetricia deorum. Nihil hic de Baccho dicam, quem Iupiter diu femori agglutinatum habuisse ferunt, quoad partus hora venisset: huiusmodi enim fabulæ ex Ouidij libro Metamorph. facile cuiuis notæ esse possunt. Sculptores etiam statuarum suarum exempla sæpe a Poetis mutuati sunt. Quare quidam Leontini, quemadmodum scribit Pausanias, suis sumptibus Iouem septem cubitos altum, aquilam sinistra, dextra vero iaculum continentem effinxerunt, quod eum scilicet ita a quibusdam poetis descriptum legissent. Strabo, cum de Iouis Olympij templo scribit, quo ex vniuersa Græcia concursus fiebat maximus, certatim omnibus splendida dona afferentibus, inter cætera dicit, ibi statuam Iouis videri, ex ebore a Phidia factam, eamque ita vastam, vt templum id, quamuis maximum, exiguum magnitudini statuæ esset: quare reprehensione dignus fuisse artifex visus est, quod statuam ibi posuerit, quæ loco minus congrueret; nam ea sedens, vertice tectum attingebat; quare si forte surrexisset, templi proculdubio operimentum perfregisset. Sed tamen ea apud omnes fuit laudatissima: nam, vt Quinctilianus ait, vastitas illa religionem iniicere intuentibus videbatur, & nescio quid maiestatis Iouis numini addebat. Hanc ad Homeri descriptionem exculpsisse, Phidias fassus est, qui in Iliade ita de eo inquit;

Annuit, & nutu totum tremefecit Olympum.

Sæpe etiam pictores sui animi commenta depinxerunt, vt fecit Apelles, cum coniurationis fuit factus reus, quod inferius in Calumniæ imagine exponemus: & Nealces ingeniosus, & solers in arte, & Plinius lib. xxxv. refert, cum prælium nauale AEgyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declarauit quod arte non poterat; asellum enim in littore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei: nam magna est in AEgy-

pto

to crocodilorum copia, ſicut in Perſia aſinorum. Quare a pictoribus ac ſculptoribus excogitatum dicunt, Deorum imagines abſque hominis vel animantis alicuius figura effingere; qualis legitur Veneris Paphiæ ſtatua fuiſſe. Sol etiam ita apud Phœnices fuit expreſſus. Sicionij, qui eſt Peloponeſi populus, Iouem Pyramidis inſtar habuerũt; quod eodem referri crediderim, quo eiuſdem effigies in inferioribus partibus nudi, & ſuperioribus tecti referebatur, de qua ſuperius diximus: baſis enim huius ſtatuæ tenebras ſignificat, quibus impediti, dũ hãc

vitam viuimus, diuina illa minus intueri possumus;quæ acutis mentis obtutibus sunt cernenda,quos pyramidis cuspis nobis adumbrat:tunc autem ea cernimus, cum omnibus rerum harum affectibus exsuti,intelligentię aciem acuimus,qua vel cælos ipsos penetremus;vel cum corporea hac mole deposita,sursum,ad Deo fruendum euolamus.

Iupiter Ammon. Quinctus Curtius lib. iv. scribit, apud Troglodytas in luco Ioui Ammoni consecrato, fontem exstitisse, quæ aqua Solis vocabatur;hæc oriente Sole tepebat,meridie frigebat, vesperi *Solis fons.* calebat,intempesta nocte feruebat,&nocte ad auroram declinante,paullatim vsque ad teporem deferuebat:ibidem ait,pro *Statua umbilici instar.* numine quoddam simulacrum habitum quod nullam cum cæteris similitudinem haberet;sed instar vmbilici esset,ex smaragdis, aliisque lapillis preciosis coagmentatum, subtus quidem latum,ac rotundum,quod paullatim versus cuspidem attenuaretur:cũque ex eo aliquid sciscitari vellent, solenni pompa a sacerdotibus supra auratam nauiculam gestatum,cui in circuitu multæ argenteæ pateræ adhærebant; in pompa sequi matronas atque virgines,incomposita quædam carmina concinentes,quibus sibi persuaderent, Iouem certa responsa redditurum.

Iupiter sub arietina specie. Sed & sub arietis specie,Iupiter Ammõ fuit cultus;cuius rei hanc esse aliqui caussam dicunt;quod Bacchus, cum exercitu per Libyæ deserta ambulans, sitiens, cum opem a patre Ioue petiisset ab ariete ad fontem sit ductus, vbi sitim vniuersus exercitus sedarit.Atque credentes Iouem formam illam indutum,aquas ostendisse,altare,atque arietis simulacrum ibi Ioui posuerunt.Ouidius,a fabula non recedens,vult Iouem eo tempore,quo dĳ Gigantum impetum declinantes, in AEgyptum secesserunt,vt tutus ab eorum vi esset,se in arietem conuertisse.Herodotus rationem afferens,cur Thebis,quæ ciuitas est in AEgypto,nefas esset,oues mactare,dicit,Iouem, cum nollet se Herculi,mirum in modum ipsius aspectum desideranti,videndum præbere;vbi quotidianis efflagitationibus sibi ab eo mo- *Aries cultu affectus.* lestia exhiberetur, tandem eius precibus victum cessisse, ac se pelle arietina tectum ostendisse; ex hocque AEgyptios Iouis simulacri exemplar sumpsisse, quod specie arietis effingebant:

bant. Quare hanc belluam apud eos diuinos honores meruisſe, neque vmquam in ſacrificium mactari, præterquam quod die Ioui ſacro quotannis caput arieti abſcinderent, ei pellem detraherent, qua Iouis ſimulacrum veſtirent; ad quod Herculis effigiem admouerent, ita vt hoc illud cerneret: poſt omnes ad decoriatum arietem verberandum proficiſci, cuius cadauer in ſacra vrna conditum, maxima cum religione ſepelirēt. Neque tantum apud AEgyptios Iupiter Ammon fuit, ſed & apud Arcades, quemadmodum Pauſanias recitat; apud quos eius effi-

gies cernebatur forma quadrata instar Hermarum, quæ sunt Mercurij statuæ. Alexander Neapolitanus scriptum reliquit, Celtas, qui sunt Galliarum populi, loco Iouis altissimam quercum veneratos esse; fortasse, quod eam arborem Ioui sacram scirēt, ex cuius fructibus olim homines victitassent; tamquam Iouis esset, eos alere, quos in lucem edidisse, eisque prospicere crederetur. Quamobrem antiqui omnes fere Iouis statuas quernis foliis coronare consueuerant; perinde atque ea arbor vitæ symbolum esset, quam ab eo in mortales dimanare existimarent. Itaque Romani, eos milites querna corona cohonestare solebant, qui ciuem Romanum in pugna ex morte seruassent; ei vitæ insignia tribuentes, qui vitæ alicuius auctor extitisset.

Sed & ex oleæ foliis aliquando Iouem redimebant; huiusmodi enim arbor semper viret; plurimum vtilitatis in mortales importat; eius folia cælestem colorem referre videntur: quamuis Mineruæ aut Palladi potius sacra esse videatur. Pausanias narrat, alicubi in Græcia Iouis simulacrū extitisse, quod in altera manuum auem, in altera fulmē teneret, variisque florum generibus circa tempora esset redimitum. Interdum Iupiter regiam coronam gestabat, quemadmodum superius ex Marciano vidimus; nam eius effigies, vt eam Pallas cum Arachne certās, apud Ouidiū acu pinxit, erat regia; idque non iniuria, cum Deorum, hominum, vniuersique orbis Rex crederetur. Seruius decimam Virgilij Eclogam enarrans, scribit, propria Iouis insignia, quæ triumphantes gestare solebant, sceptrum, togamque palmatam fuisse (quod erat vestimenti genus purpureum, magnum, atque latum, dictum a palma, in eo intexta; alij a latitudine clauorum aureorum, qui in eo picti erant, dictum putant) itemque faciem rubro colore tinctam habere: nam vt Plinius refert, Romani quolibet festo die Iouis faciem minio illinere solebant, & a censoribus imprimis Iupiter miniandus locabatur: ex quo mulieres sumpserunt exemplum, sese minio fucandi, vt rubræ videantur: quod putent se ita pulcriores reddi, cum interdum se his fucis maxime deformes exhibeant. Apud AEthiopes proceres totos se eo tingebant, hicque ibi Deorum simulacris color erat.

Victi

Victimæ,quæ Ioui diuersas ob caussas, aliis atque aliis temporibus,sub variis cognominibus immolabantur,erant capra; agna bima, candidus taurus cornibus auratis:idque apud Romanos,qui interdũ ei farre, sale,atque thure,absque alia victima faciebant.Apud Athenienses ei bos mactabatur, maxime quidem ridiculo ritu;qui erat eiusmodi,vt apud Pausaniam in Atticis legitur; In Poliei Iouis ara ordeum tritico permixtum apponebant,neque custodes adhibebant:bos ad sacrum comparatus dum ad aram accedebat, fruges eas attingebat:ex sacerdotibus is, quem βουφόνον, id est bouis percussorem appellabãt,securim in illum iaculatus,fugiens abibat:qui assistebant,tamquam eum,qui bouem percussisset, non vidissent,securim in iudicium ream citabant. Hic mos inde deriuauit, vt Suidæ videtur,quod in festo Iouis ferũt taurum sacras placentas deuorasse, paratas ad sacrificium, quem Taulon quidam, arrecta securi,statim interfecerit,atque fuga euaserit:bipennis relicta ad iudicium postulata, absoluta est:& eum deinceps ritum quotannis seruabant. Neque mirum, apud Athenienses securim ream peractam;nam inter Draconis leges res quoque inanimatas,cum facinoris auctor non reperiretur,citari, damnari,relegari, extraque ciuitatem abiici,aliasve pœnas irrogari pro criminis ratione volebant.Quare apud Pausaniã de Theagene,& apud Suidam de Nicone Athleta, simile quidpiam legitur.Hic pugil fuit,& pugnis,& lucta,pancratio,cursu,& aliis certaminibus,in Olympiis,Nemeis, Isthmiis & alibi victor acceperat coronas,vt aiunt,mille quadringentas: cum vero e viuis excessisset; quidam accessit ad statuam eius, quasi viueret, & flagellis eam cecidit;in quem illa collapsa,hominem contumeliosum vlta est:interfecti autem filij cędis ream egerunt statuam;itaque eã Thasij in mare abiecerunt secundũ leges Draconis. Pythia vero Thasios, ex hoc iniquo iudicio peste laborantes, eam statuam restituere iussit.Quicum dubitarent,quo pacto illa e mari extrahenda esset, piscatores retia cum laxassent,vt pisces caperent, eam e mari extraxerunt, quam Thasij in pristinum locum restituerunt, eique postea diuinos honores decreuerunt.

Victimæ Ioui immolatæ.

Ridiculus ritus sacrificandi.

Bipennis rea facta.

Fabulæ quæ plurimæ de Ioue narrãtur,multa præbẽt argu-

menta, eius effigiei diuerso modo exprimendæ. nam eum referunt alias atque alias subinde formas induisse, vt amatis rebus frueretur; in taurum enim se conuertit, vt cum Europa concumberet; in Aquilam, vt Ganymedem atque Asteriam raperet, in auream pluuiam, vt Danaæ illuderet; in Cycnum, vt Lædam opprimeret; in ignem, vt AEginam falleret; in Amphitryonem, vt cum Alcmena coiret; in Dianam, vt Calistoni se iungeret; atque in alias innumeras figuras se vertisse fertur; de quibus nihil dicendum statui; quandoquidem veteres ad eas nullam Ioui imaginem expresserunt.

DE IVNONE.

Iuno Iouis Soror.

QVI senserunt, antiquos sub variorũ Deorum nomine elementa coluisse, pro aere Iunonem intelligendam tradiderunt; quam ideo Iouis sororem fabulati sunt, quod Iupiter pro Igne poneretur: atque sicuti illum cæli regem, ita hanc Reginam vocauerũt. Ignis enim atque aer in sublimioribus locis degũt, maioremque vim in res has caducas possident, quam cætera duo elementa. Interdumque eandem pro terra acceperunt; quare & Iouis vxorem finxerunt; virtus enim quædam seminalis ex superioribus corporibus in terram influit, quæ vim illi elargitur, ea omnia proferendi, quæ affatim ipsa producit; non secus atque vir genitale mulieris aruum suo semine conspergens, id ad prolem concipiendam, suoque tempore edendam compellit. Itaque Virgilius hoc innuens, Iouem dixit in sinum vxoris copiosis pluuiis descendisse. Nonnulli Iunonem idem cum Luna numẽ esse voluerunt; ei aliqua Lunę cognomina attribuentes, nam Lucinam vocauerunt, tamquam ea esset, quæ a parturientibus implorata adesset, ac fœtum in lucem educeret. Hinc factum est, vt antiqui alia corporis humani membra aliis diis adscribẽtes, sub quorũ tutela essent; Iunonem superciliis præposuerunt; quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quem tribuere putabant Iunonem, Lucinam dictam. Sed tamen & brachia eidem sacra leguntur: quamobrem Homerus, qui vnicuique Deo pulcerrimum aliquod membrum tribuit, a quo eum cognominet; Iunonem λευκώλενον appellat, quod

Vxor Iouis.

Supercilia sub Iunonis tutela.

quod est, candida brachia habentem. Itaque eius simulacrum aliqui ex materia pura atque candida effinxerunt, corpus scilicet Lunæ adumbrantes. Lucianus testatur, quamuis Dea dicta Syria, quæ Hieropoli colebatur, Iuno esset; tamen eius statuam non vnum aliquod videri numen referre, sed plurima, in ea enim aliquid Palladis, Veneris, Dianæ, Nemesis, Parcarum, atque aliorum numinum manifesto deprehendebatur; ea supra duos leones sedebat, altera manu sceptrum, altera fusum gestabat, radiis caput insigniebatur; plurimaque alia in ea cernebantur, quæ aliarum Dearum erant propria. Hinc Lucianus ostendit, Iunonis numen sub diuersis nominibus honore atque cultu fuisse olim affectum. Quare minime mirum videri debet, si ea Lucina quoque est appellata; quã parturientes, vt sibi adesset, inuocabant, quemadmodũ Terentius in Andria facit Glyceriũ, dum partus dolores experiretur, ita dicentem; *Dea Syria.*

Iuno Lucina fer opem, serua me, obsecro.

Hæc ab antiquis fingebatur, sicut in Faustinæ numismatibus exstat, ibi enim matronæ stolatæ imago stans cernitur, quæ dextra pateram, sinistra hastam tenet, his litteris adscriptis, IVNONI LVCINAE. Fere omnibus Deorum imaginibus antiqui hastas tradiderunt, vt & in iam expositis patet, & in plurimis aliis dicetur: quare eius rei ratio nõ videtur mihi amplius differenda; quæ quamuis alibi commodius forte reddi posse videatur; non tamen hic incommode aliquid de ea re attingemus; nam quispiam hic admiretur, cur Iuno, quæ pacifica fingitur, hastam gestare dicatur, quæ bellicosorum est propria: hoc quidem non semper est verum; sæpe enim se valde ferocem præbuisse narratur; vt tunc scilicet, cum opem Græcis contra Troianos tulit, aduersus quos omnes suas vires est experta, & (si Homero credimus) armata currum cõscendit, vna cum Minerua in aciem prodiit: eius currus (nam præstantissimi quique bellatores e curru tunc pugnare consueuerant) ita ab Homero describitur: lignum trãsuersum, quo currus sustinebatur, erat ferreum, rotæ æneæ erant, octo radiis suffultæ, circuli eos ambientes aurei, ære obducti, argento tegebatur locus, vnde radij exsistebant. Supra Deæ sedes loris aureis, atque argenteis contexta erat, temo argenteus, iugum aureum erat; equorum

equorum insignia aurea: nam licet alias eius currus ab auibus tractus legatur, tunc tamen equis ei opus erat. Virgilius etiam eidem currum, atque arma adscribit, cum de Carthagine in primo AEneid. loquens, ita dicit;

-- *Hic illius arma,*
Hic currus fuit.

Quare nemini debet absurdum videri, Iunoni ab antiquis fuisse hastam concessam, neque me hoc loco rationem afferre, cur plurimis Deorum simulacris hastæ sint additæ; quæ ex Iustino est huiusmodi; olim scilicet reges pro diademate, aliisque regiis insigniis hastam gestabant; atque in orbis primordiis homines nullas Deorum statuas habebant, præterquam hastas, quas religioso cultu prosequebantur. Sed cum humana forma effingi Dij sunt cœpti, tunc statuas non hastas coluerunt: sed tamen vt antiquæ religionis aliqua vestigia exstarent, eorum simulacris hastas addiderunt. Cum Anchises apud Virgilium lib. v i. AEneid. AEneæ progeniem ex ipso orituram ostendit, ab adolescente incipit, qui hastæ inhæret: vbi Seruius adnotat; hastam apud veteres præmium eorum iuuenũ esse, qui, interfecto aliquo hostium in prælio, tunc primum suæ virtutis specimen ostendissent: hastamque plurimi ab antiquis factam, cæterisque armis præpositam; ea enim præstantiæ, atque imperij erat argumentum: quare fortibus viris donabatur; sub hasta quinetiam auctionem fieri solitam; denique Carthaginienses, cum bellum Romanis denunciassent, eis hastam misisse. Suidas refert, morem Athenis fuisse, vt cum efferretur cadauer eius, qui interfectus esset, hasta in pompa præferretur, aut ad sepulcri caput affigeretur, hoc ritu interfectore admonito, se inultum non abiturum. Quare olim hasta maximi ducebatur, & pulcerrimum erat insigne. Hæc igitur est caussa, cur ea sacris imaginibus adpingeretur. De Iunonis curru, ab Homero descripto dici posset, eum varios colores significare, qui interdum in aëre cernantur. Sed Buccatius lib. i x. Genealog. aliter sentit, dicens eum idcirco ita esse splendidum, quod Iuno diuitiarum Dea credebatur: arma quoque ideo ei data, vt intelligeremus, homines inter se fere diuitiarum caussa pugnare. Quare eidem sceptrum in manus tradiderunt, innuentes,

tes, in ipſius eſſe poteſtate, diuitias atque regna elargiendi: quemadmodum ea Paridi pollicita fuiſſe fingitur, cum ſcilicet vellet, trium Dearum pulcerrimam eius iudicio decerni. Quod quidem magnam habet probabilitatem, ſi pro ea Terram intelligamus; cuius ſententiæ eſt Fulgentius, qui Iunonem capite velo obducto, manu ſceptrum geſtantem deſcribit; hoc oſtendens, qua in parte regna, ac diuitiæ conſiſtant; in terra namque reges ſuam ditionem habēt; in terræ etiam viſceribus diuitiæ latitant, nam inde aurum, argentum, omnia-

que metallorum genera effodiuntur, indidem lapilli preciosi extrahuntur. Huic deæ Pauo sacer erat. Quare Pausanias templum Iunonis alicubi in Græcia describens, inter cætera, quæ inibi esse recenset, extitisse etiam dicit pauonem ex auro factum, atque gemmis maxime splendidis, quem Deæ Hadrianus Imperator obtulerat. Ratio autem, cur sub Iunonis tutela hæc auis esset, præter id quod de Argo refertur, esse potest, quod diuitiæ non secus animos nostros demulceant, atque pauo intuentium oculos oblectet. Buccatius lib. IX. de Deorum Genealog. pauones atque diuites inter se comparans, multa in eam sententiam dicit; nam vtrique voce maximam superbiam atque arrogantiam ostentant; aliis semper se præferunt; falsa aliorum laude se iactant; aliaque plurima apprime similia deprehendi in vtrisque possunt. Sunt aliæ quoque aues, quæ Iunoni consecrabantur; inter quas fuit quoddam accipitrum genus, item & vultur, quemadmodũ refert AElianus iuxta AEgyptiorum morem; qui huius auis pennis Isidis simulacrum coronabant; quæ apud eos plurima in se numina colligebat, quæ a Græcis atque Romanis colebãtur. Eisdem pennis domorum ianuas ornabant: quod secundum Alexandri Neapolitani sententiam ad domus nobilitatem, atque antiquitatem ostendendam referebatur. Anseres quoque Iunoni erant sacri; quorum aliquot Romani in eius templo alebant, quod scilicet anseres se in Capitolio a Gallis obsessos, patefactis hostium insidiis, a præsenti discrimine liberassent. Itaque in huius beneficij, ab illis accepti memoriã, publicis sumptibus in Capitolio aliquot semper alebantur; & censores id summo studio curabant, vt optime nutrirentur: item argenteus in Iunonis templo fuit dedicatus. Atque vt se magis gratos erga hanc auem ostenderent, quotannis solemni pompa maxima cum religione splendido ferculo anserem gestabant: eodemque tempore canem palo ex sambuco transfigebant, vt ab ea bellua pœnas male custoditæ arcis reposcerent.

Pauo Iunoni sacer.

Iris. Fabulantur præterea poetę, Iridem Iunonis nunciam fuisse, per quam arcus diuersicolor intelligitur, qui in cœlo pluuioso tempore exsistere videtur: eam dixerunt Thaumantis filiam; quod admirationem significat, quam intuentibus iniicit, cum

pulcerri

pulcerrima colorum ſpecie oculos ferit: hoc ſpectrum ad diuitias refertur, quæ primo quidem aſpectu inſipientium animos ſtupore percellunt, cum tamen non ſecus atque Iris ſtatim euaneſcant. Hæc apud veteres Dea eſt habita; quam fingebant habitu muliebri, verſicolore veſte, nonnumquam & croceo, in obſequium expeditam; alas etiam verſicolores ei Virgilius tribuit in IV. AEneid. cum eam a Iunone miſſam fingit, ad Didonis crinem incidendū. Iuno etiam fertur quattuordecim Nymphas ad ſua obſequia habuiſſe paratas, vt in primo AEneidos AEolum alloquens, ipſa de ſe dicit; quarum pulcerrimam illi in vxorem pollicetur, ſi ipſe ventos, quorum Deus credebatur, ad AEneæ claſſem diſiiciēdam emittat. Hoc aeris turbationem portendit, quem Iuno adumbrat; huiuſmodi ſunt nubes, venti, pluuiæ, niues; fulgura, tonitrua, caligines, atque id genus alia: quæ etiam a Martiano Capella lib. primo Philolog. ſub Iunonis imagine repræſentantur, quam ita deſcribit; Iuno tecto capite, lacteo quodam galumnate prænitebat: cui gemmis inſitum diadema precioſis: nam neque Scythidis vireta, nec Ceraunioru m vibrans, fulguranſque lumen, nec fructicolor hyacinthi credebatur abeſſe profunditas. Sed totum illud ſertum capitis fulgurantis Thaumantias obtuliſſe reginæ cælitum ferebatur. Ipſius vero diuæ vultus aſſidua perlucens gratia fratri cōſimilis, niſi quod ille immutabili lætitia renidebat: hæc commutationum aſſiduarum nubilo crebrius turbidabatur: nam veſtis eius hyalina, ſed peplum fuerat caliginoſum: quod tamen ſi appulſu cuiuſdam luminis tangeretur, inter obumbrantes nebulas ſudæ perſpicuitatis gratia præniteret. Hæc fulmen dextera, læua ſonorum bombis terrētibus ſuſtinet timpanum, huius calcei admodum furui; quorum ſoleę atræ noctis nigredine colorātur (ſed Heſiodus eas vult eſſe auratas: in cuius ſententiam poetæ omnes diſcedunt) eiuſdem genua zona quidem diuerſicolor ambiebat; quæ nunc præ fulgido reſplendebat orbe, nunc vaneſcentis gratiæ tenuata varietas ita penitus obliquabat, tamquam nihil habuiſſet ante diſcolorum. Hæc Martianus: quæ ita clare aeris qualitates oſtendunt, vt nihil ſit opus explicatione. Itaque ad aliam Iunonis ſtatuam, de qua Pauſanias in Corinthiacis meminit, veniamus: Deæ ſignum in

Iunonis imago.

ſolio ſedebat, eximia magnitudine, auro, & ebore fabricatum, Polycleti opus; corona erat capiti impoſita: ea Gratias & Horas egregie factas habebat: Dea manu altera punicum malum, altera ſceptrum tenebat, cui cuculus inſidebat: quod idcirco factum dicunt, quod Virginis Iunonis amore captus Iupiter, in eam ſe auem verterit, quam puella tamquam ludicrum captarit. In hoc ſuam ſententiam Pauſanias interponit, dicẽs, ſe hæc, & quæ his ſunt ſimilia, de Diis vulgata, etſi vera neutiquam exiſtimet, non putare tamen negligẽda: perinde atque aliquod

arca

arcanum ſub his fabularũ inuolucris latitet;quod tamen cum ipſe non patefaciat;neque ego audeo aliquid comminiſci; ſæpius enim ſum faſſus, me nolle ibi aliquid temere aſſerere, de quo antiqui tacuerunt.

Apuleius lib.x.de Aſino aureo,cum Iudicium Paridis in ſcena actum deſcribit,inquit,in ſcenam mulierem prodiiſſe, quæ Iunoni erat ſimilis,honeſta forma, habentem in capite candidum diadema,& ſceptrum manu geſtantem,Caſtore, & Polluce comitatam,qui caſſides in capite geſtabant,ſtellarum apicibus inſignes: atque ita quoque effícti in antiquis numiſmatibus viſuntur.

Hi Dioſcuri,id eſt Iouis filij dicebantur, qui ita charitate ſe mutuo complexi feruntur,vt vita inter ſe diuiſa, viciſſim viuerent,atque morerētur: cuius rei ergo digni ſunt habiti,qui in cælum transferrentur; efficerentque ſignum, quod Geminos vocant.Spartiatæ ita horum ſimulacra effingebant; erant duo ligna parallela duobus obliquis coniugata;id quod putabant, fraterno Deorum amori ſimulacrum proprium eſſe. Horum vnus pugilatu,alter equo plurimum valebat. Quare ambo ſæpe fuerunt effícti albis equis inſidentes, qui illos forte referebant,quos a Iunone dono acceperāt, a Neptuno ipſi traditos; quorum nomen vni Xanthus, alteri Cyllarus erat: equites hi in quodam peruetuſto Athenis templo viſebantur: atque ea forma Vacieno,cum e pretura Reatina Romam veniret,noctu viſi ſunt,dicentes, Perſem Regem illo die captum: quam rem Cicero lib.III.de Nat.Deor. narrat. Iuſtinus ſcribit, in prælio inter Locros,& Crotoniatas, duos adoleſcētes egregia forma, ſtatura procera, in equis albis, diuerſa ab aliis arma ferentes, purpureis veſtimentis indutos viſos eſſe,qui in prima acie fortiſſime pro Locrenſibus,quorum numerus ad quindecim millia perueniebat;contra Crotoniatas, qui ad cētum viginti millia erant: ſed tamen hos ab illis fractos, ac profligatos fugiſſe, duorum illorum proculdubio opera; qui eiuſmodi victoria parta,ex hominum oculis euanuerunt.Hi non iniuria Dioſcuri crediti fuere; nam cum Locri a Lacedæmoniis ſuppetias poſtulaſſent, iis non impetratis, ad Dioſcurorũ opem implorandam confugerunt.Qui qua forma eſſent, quæque inſignia ge-

Caſtor, & Pollux.

ſtarent, optime in ſe duo illi adoleſcentes Meſſenij, de quibus Pauſanias in Meſſeniis, expreſſerunt. Hi namque in Laconiæ fines populandi gratia ſimul excurrere ſoliti erant: forte Lacedæmonij per faſtos Caſtoris & Pollucis dies poſt ſolemne epulum in ipſis caſtris compotationibus ſe, & luſibus oblectabant: ibi duo illi adoleſcentes in albis tunicis, & purpureis lacernis, equis pulcerrimis inuehentes, haſtas manibus tenentes, de improuiſo ſe Lacedæmoniis oſtendere. Illi, Caſtores eſſe rati, qui ſacris intereſſe ſuis voluiſſent, adorabundi occur-

rerunt.

rerunt, eorum ſibi numen precibus implorantes. At iuuenes, vbi primum in medium recep.i ſunt, tumultum, & ſtragem, modo hos, modo illos haſtis ferientes, ediderunt; atqueinde ad ſuos impune, violatis ſacris, reuerterunt. Pileati præterea Caſtor atque Pollux fuiſſe feruntur, vt a Catullo in hoc ſcazonte;

A pileatis nona fratribus pila.

Nam Laconibus, ex quibus Dioſcuri fuerunt oriundi, pileatis pugnare mos fuit, vt Feſtus ſcribit. Pauſanias in quadam Laconiæ parte ſigilla nonnulla pileata extitiſſe narrat; quæ non certo aſſeuerat Caſtorum fuiſſent, nec ne.

Hic libet aliquid de pileo dicere, quod apud Romanos olim erat libertatis inſigne; nam cum ſeruum manumitterent, ei caput radebant, ac pileum tradebant: hoc apud Feroniæ fiebat; nam ea manumiſſis ſeruis, id eſt libertinis præeſſe putabatur. Quare Plautus in Amphit. ſeruum introducit ita optãtem; *Libertatis insigne.*

Vt ego hodie raſo capite caluus capiam pileum.

Interfecto Iulio Cæſare Romæ paſſim haſtæ cum pileo in vertice humi figebantur, quaſi populus ad libertatem vocaretur. Cum vrbs in magno diſcrimine verſabatur, vt vndique milites ad præſens periculum contraherentur; vel cum quis ſeditionem commouere vellet, ſerui ad pileum vocabantur; quo libertas eis certa promittebatur. Hinc legimus, Brutos monetam cudiſſe cum pileo, duobus pugionibus impoſito, eo innuentes, ſe, tyranno interfecto, patriæ libertatem reſtituiſſe. Nerone mortuo, Romæ, & per prouincias, quemadmodũ Suetonius teſtatur, paſſim populus curſitabat cum pileis, eo geſtu ſignificantes, ſe a ſeruitute in libertatem aſſertos. Apud Plutarchum legitur, L. Terẽtium nobiliſſimum ciuem Romanum Scipionis triumphantis currum pileatum ſequutum eſſe, quod captiuus cum eſſet apud Carthaginienſes, Scipionis opera liberatus eſſet. Idem multi quoque ciues Romani in triumpho T. Quincti fecerunt, quod ab eo deuicta Macedonia, vindicati eſſent in libertatem, quemadmodũ Plutarchus, atque Liuius referunt. Pileus præterea virtutis atque ſcientiæ eſt argumentum; ideoque noſtra tempeſtate ij, qui Doctoris inſignis decorantur, pileo donantur. Pileatos ſeruos væn̄um ire ſolitos,

quorum nomine venditor nihil præstaret, Agellius lib. VII. ex Cœlio Sabino refert.

Sed ad Castores reuertamur; nam sub Castoris nomine, Pollux quoque eius frater intelligitur. Itaque Bibulus, qui Cæsaris fuit collega in consulatu, cum suam ab eo auctoritatem vsurpari cerneret, qui solus amborum nomine cuncta præstaret; sibi fatebatur id accidisse, quod Polluci; nam templum, ambobus Dioscuris dedicatum, Castoris tantum, aut Castorum nomen præferebat. Hi, vt AElianus atque Suidas narrãt, iuuenes, proceræ staturæ, imberbes, inter se similes, militaribus indumentis, ornati gladios ad femur, hastasque in manibus habentes effingebantur; stellarumque loco, de quibus supra dixi, flammulæ eorum capiti adpingebantur. Nam scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempestate vna cum cæteris Argonautis agitaretur, Deis Samothracibus vota fecisse pro salute, ac incolumitate; & extemplo sedatam tempestatem, cum duo astra supra Castoris, atque Pollucis capita cecidissent; Deorumque prouidentia se seruatos credidere. Vnde factum est, vt qui tempestate deprehensi forent, Dioscuris vota facerent. Itaque Pausanias quamdam Neptuni statuam, apud Corinthios exsistentem describens, in basi inquit Castores fuisse exsculptos, vt qui nauibus, atque nautis salutaria numina crederentur: nam maxima aliqua tempestate in mari orta, solent interdum quidam ignes in sublime micare, qui tranquillitatis paullo post futuræ spem præbent; de quibus Seneca, ac Plinius scribunt: hi, cum in aere se ostendant, qui pro Iunone capitur; non iniuria gemini fratres, Castor, atque Pollux Iunoni sunt comites attributi.

Castorum opem cur nautæ implorarent.

Sed iterum ad Iunonem veniendum; quam fabulæ fingunt, vt Theopompus atque Hellanicus recitant, quondam a Ioue pedibus vinctam catenis aureis, ex quibus etiam grauissima ferri moles dependebat: itaque ea in sublime pendula visebatur. Hoc eo spectare arbitror, quod ea aeris pars, quæ ab æthere longissime recedit, in qua, vt omnium densissima, nubes, caligo, pluuiæ, aliaque huiusmodi procreantur, facile cum aqua, atque terra coit, quæ elementa, cum sint grauia, semper sidunt. Apud Pausaniam est legere, in quadã Bœotiæ parte Iunoni fa-

num

num conſecratu m,in qua ingens ſimulacrum eiuſdem ſtantis exſiſtebat:eam vero ibi Sponſam appellabant. Sed id nominis magis iure ei in inſula Samo attribuendum fuiſſe exiſtimo, quam olim,vt Lactantius ex Varrone refert,Partheniam voca bant,ex Iunone, quod adoleſcentula ac virgo ibi degiſſe feratur,ibidemque Ioui matrimonio coniunctam. Itaque in templo,quod in eo loco habebat,ei ſimulacrum erat poſitũ,quod ſponſæ ſpeciem referret, quæ forte flammeo obnubebatur; quod velum ita a flammeo colore, qui eſt ruber, dicebatur, quia ſcilicet recens nuptæ ingenuo quodam debeant rubore perfundi. Itaque Varro ſcribit,apud antiquos morem fuiſſe;vt nocte tantum nuper nupta cum marito coiret, perinde atque per noctis tenebras minus erubeſcerẽt.Eædem ad mariti ædes noctu lectica vehebantur,quæ a mulis,ſiue bobus geſtabatur, quemadmodum Suidas narrat; vbi ſponſa in medio ſedebat, eius latera ex vna parte marito, ex altera honeſtiſſimo aliquo aut amico,aut propinquo claudẽte.Eis quinque pueri totidem faces præferebant, vt ex Plutarcho in Problematibus nuptialibus habetur;quibus cum nocturnæ tenebræ diſpellebantur, tum fauſtum omen afferebatur,fore vt ex illo matrimonio fœcunda proles oriretur;generare enim nil aliud eſt, quam in lucem edere. Hæ faces quinarium numerum non excedebant; nam opinantur aliqui, mulierem vno partu ad quinctum peruenire poſſe,ibique ſiſtere. Sed alij,rem ſubtilius conſiderantes, veteres numerum imparem in nuptiis adhibuiſſe dicunt, vt eo pacem atque concordiam ſubmonerent; is enim in partes æquales diuidi nequit,ſemper aliquo medio numero remanente, qui ambabus communis, eas iterum inter ſe coniungere poſſit. Quamobrem cæleſtes Deos impari numero gaudere dicunt,qui pacis ſemper ſint auctores;inferis vero parem eſſe gratum,a quibus ſemper diſcordia proficiſcatur;par enim numerus in duas æquas portiones diſpeſci poteſt,nihil reliqui exſiſtente,per quod rurſus partes in vnum coeant. Ex imparibus veteres ad nuptias optimo iure quinarium deſumpſerunt; is enim primus eſt numerus, qui ex primis pari atque impari, inter ſe coniunctis exſiſteret;vnitas enim numerus non eſt,ſed numerorum principium. Itemque quinque Deos in nuptiis

Flammeus nuptarum velum.

Faces præferebantur nuptis.

Numerus Par, & Impar.

inuocabant, Iouem ſcilicet, atque Iunonē adultos, Venerem quoque, Suadelam, & Dianam. Proponebant præterea ſponſæ aquam atque ignem; aut vt oſtenderent, hæc per ſe ac ſeorſim infœcunda, hunc quidem, cum nihil humiditatis contineat; illam vero, cum ſit frigida; ſed ad rerum procreationem, caliditatem, atque humiditatem inter ſe coire debere; eodemque pacto ad prolem conficiendam, viri atque vxoris coniunctione opus eſſe: aut vt eam admonerent, vt, quemadmodum ignis res impuras expurgat, & quod in re ineſt fæcis excernit; aquaque ſordes cūctas eluit: ita ſe pudicam, ac puram præſtet, nihil vmquam in ſe admittens, quod labe connubiales leges aliqua reſpergere valeat. Ferebatur etiam colus atque fuſus: itemque in mariti domum per ouis vellus nupta trāſibat: alios præterea ritus veteres in nuptiis adhibebant; quos, vt ad noſtrum propoſitum minus facientes, prætermittimus; nam paucos hos recenſuimus, vt oſtēderemus, quo pacto Iunonis ſponſæ ſimulacrum eſſet effingēdum; nam hoc Varro reticuit, cum huiuſmodi ſimulacrum Iunonis in Samo inſula exſtare teſtatus eſt. Sed ad id reuertamur, quod ex Pauſania dicebamus, Iunonem ſcilicet ſponſam vocatam; rationemque, cur ita vocaretur, ex eodem in Bœoticis afferamus; quæ eſt huiuſmodi; Iunonem aiūt iratam Ioui, incertum qua de cauſſa, in Eubœam ſeceſſiſſe: Iouem, cum placare eam non potuiſſet, ad Cithæronem, qui tūc Platæenſibus imperabat, veniſſe: fuiſſe vero Cithæronem nemini calliditate ſecundum. Eius monitu Iupiter ſimulacrum e ligno fabricauit, illudque plauſtro veſtimentis velatum impoſuit: in vulgus vero prodidit, Platæam eam eſſe, Aſopi filiam, quę ſibi eſſet deſpōſata. Id vbi ad Iunonis aures peruaſit, accurrit illico, & ad plauſtrum accedens, veſte conſciſſa, ligneam eſſe effigiem comperit, quam nouam eſſe nuptā putarat: falſam ſe itaque lætanti animo ferens, facile in gratiam cum Ioue rediit. In eius rei memoriam feſtos celebrabāt dies, Dædala quæ nuncupabantur. Hanc fabulam Euſebius ex Plutarcho ita interpretatur; Iunonis ac Iouis bella, & diſſidia nihil aliud, quam elementorum intemperiem ſignificant; quæ, niſi certis proportionibus contemperentur, natura rerum ſoluta, magnam perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id eſt, calida virtus, ac ignea nimium

Ignis, & aqua ſponſæ propoſita.

Iuno ſponſa.

nimium excesserit, siccitate omnia pereunt: sin vero Iuno, humida scilicet, & ventosa natura, Iouem aspernata superauerit, magna vis pluuiæ delata diluuio cuncta vastabit: quod illis tẽporibus factum, Bœotiam maxime regionem probauit; quę multitudine aquarum tecta fuisse dicitur: quia quamprimum, tempestate transacta, terræ apparuerunt, Deorum reconciliatio facta fingitur: prima vero omnium arborum quercus effloruit; quæ non modo piis hominibus (vt Hesiodus ait) verum etiam diluuij reliquiis opitulata est; cum glandes rami ferant,

& apes cum tegat truncus.

Iunoniæ rosæ. Iunonē veteres candidis liliis coronabant, quæ Iunonias rosas appellabant; nam eius lacte respersa, vt fabulis fertur, candida euaserunt: fabulantur enim, Iouem ad eius dormientis vbera Herculem infantem admouisse, ne eum suo lacte nutritum, tam infecto odio prosequeretur. Sed eum nimis auide lac exsugentem effecisse vt Dea euigilaret, cognitumque, statim esse proiectum, ita vt lac per cælum spargeretur, indeque ea cæli pars dealbaretur, quam viam lacteam Astrologi vocant; *Via lactea.* aliquid etiam in terras instillaretur, ex quo lilia candescerent. Tertullianus testatur, Argis Iunonis simulacrum fuisse, vitium ramis circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat; perinde atque in Bacchi contumeliam pampinos gestaret, leonemque calcaret, vt Herculi iniuriam faceret; quos ambos priuignos maximo odio insectabatur. Lanuuij Iuno sospita, tamquā Dea tutelaris colebatur, vt Liuius refert; eiusque statua, sicut Cicero testatur, caprina pelle amiciebatur, hastam, atque parmam gestans. Festus de Iunone Februali loquens, cur ea ita nuncuparetur, inquit, ei Februario mense sacra fieri, eiusque ferias esse Lupercalia, qua die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina. Finxerunt præterea ipsius Iunonis simulacrum, æream forficem præferens; sumpta translatione (vt Suidas dicit) ab incidente capillos forfice, & purū corpus ostendēte: quod munus aeri, cuius Iuno est symbolum, in humanis corporibus expurgandis tribuitur. In quodam Neruæ numismate matrona est cum radiata corona, in throno sedens, læua sceptrum, dextera forficem præfert: Iuno iudicari possit: litteræ tamen, quæ in eo leguntur, hæ sunt; FORTVNÆ P. R.

Non memini, me de alio Iunonis simulacro legisse; nisi quod aliqui eam rectam effingunt, manibus papauerum capita tenentem, ac ad pedes iugum habētem; hoc innuentes quo pacto inter se coniuges coniuncti esse debeant; idemque refertur ad prolem ex eorum coniunctione exsistētem: huius imaginis nullam apud antiquos mentionem inuenio factam: præterquam quod Iugæ Iunonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Iugarius dictus est, vt Festus ait; quod ad hanc aram, veteri ritu nuben

nubentes vinculis iungebantur in omen futuræ concordiæ. Et Seruius ſuper illa Virgilij verba IV. Æneid.

Ne cui me vinclo vellem ſociare iugali:

Iugali, inquit, propter iugum, quod imponebatur matrimonio coniungendis; vnde etiam Iuno Iugalis dicitur. Et, cum Dido ſe Æneæ matrimonio coniungere ſtatuiſſet, ſacrificaſſe ibidem legitur,

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.

Ex quo nõnulli, itemque ex Veneris imagine, quæ cũ compedibus pingitur, Matrimonium expreſſerunt, quod collum iugo ſubmiſerit, & pedes compedibus habeat vinctos. Id alij ex Hymenæo deriuarunt, qui nuptiis præeſſe credebatur: in quibus eum olim, quibuſdam conceptis precibus inuocabant, vt is ſuo numine præſens, matrimonium fortunaret. Sed & aliis quibuſdam ritibus antiqui coniugalem concordiam adumbrabant: nam coniugibus fauſta quæque precati, in nuptiis a male ominatis verbis parcebant: quare ſæpe cornicem nominabant, vt inferius in Concordiæ imagine videbimus; Iunonique Iugali ſacrificantes, fel ex victima extrahebant, idque poſt altare proiiciebant, vt oſtenderent inter coniuges nihil amaroris intercedere, quod eſt, eos vacare omni diſſidio, atque odio debere. Atque ideo veteres in nuptiis celebrandis, Hymenæum inuocandum ſanxerunt; non quod is matrimonium inſtituiſſet, ſed quod poſt multos graueſque labores, atque diſcrimina, ad optatas tandem nuptias maxima cum felicitate perueniſſet. Res autem ita a Luctatio Statij interprete lib. III. Theb. narratur; Hymenæus puer Athenienſis fuit: is, cum annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc virum poſſet implere, ea pulcritudine prę̃ditus fuiſſe dicitur, vt fœminam mentiretur. Hic cum vnam ex ciuibus ſuis virginem nobilem adamaſſet, ipſe mediocribus ortus parentibus, quia nuptias deſperabat; quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligẽs, animum ſolo ſatiabat aſpectu. Cumque nobiles fœminæ cum virginibus ſacra Cereris Eleuſinæ celebrarent, ſubito piratarum aduentu raptæ ſunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat ſubſequutus, & ipſe puella creditus. Cum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexiſſent, ad

Matrimonium. *Hymenæus.* *Fel proiectũ* *Narratio de Hymenæo.*

quandam regionem tandem delati perueniunt;ibique somno oppressi,ab insequentibus sunt interempti.Hymenæus,relictis ibi virginibus, reuersus Athenas, pactus est a ciuibus dilectæ nuptias,si eis filias suas restituisset: quas vbi pro voto restituit, exoptatam accepit vxorem: quod coniugium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus nomen Hymenæi nuptiis miscere. Hæc Luctatius.Sed Donatus in Adelph.Terent.atque Seruius in primum Æneid. ipsum etiam Hymenæum tradunt puellas liberasse,cum piratas somno fatigatos interfecisset. Hæc Græci de nuptiarum suarum Deo:sed Romani ominis caussa Thalassionem in nuptiis inuocabant. Res ita habet; quemadmodum eam Liuius describit; Romæ scilicet in raptu Sabinarum virginem vnam, longe ante alias specie & pulcritudine insignem a globo Thalassij cuiusdã raptam fuisse;multisque sciscitantibus,cuinam eam ducerent, identidem, ne quis eam violaret,Thalassio ferri,clamitatum:propter quod nuptialem hãc vocem factam.Aut hic ritus inde originem trahit; quod Thalassio,iuxta Varronis sententiam,signum sit lanificij:nam Thalassionem vocabant quasillum vas vtique lanificiis aptum: vt hac voce sæpius repetita,sponsam admonerẽt, quodnam eius esset munus futurum: id etiam Plutarchus in Problematibus confirmat,referens quoque,quod superius de colo, atque fuso,atque transitu per vellus ouillum diximus:sed & Festus vult sponsam supra id sedere solitam;ex eo enim lana sumitur, quæ postea colo aptatur; atque hæc verba concepta dixisse;Vbi tu Caius,ego Caia:quibus verbis designabatur, omnia inter maritum atque vxorem cõmunia esse debere. Atque senserunt aliqui, huiusmodi nomen in nuptialibus cæremoniis fuisse adhibitum, in Caiæ Cæciliæ memoriam, quæ eadem Tanaquil Tarquinij Prisci vxor fuit, mulier sane sapiẽs,atque omni virtutum genere prædita, quæque domum summa cum prouidentia administrauit. Quare Plinius ex Varrone refert, Romæ magna cum religione eius fusum, atque colum fuisse seruatum;crepidas aliqui addunt.Hincque factum esse asserunt, vt sponsa,vbi primum viri domum ingrederetur,secum colum vna cum lana,atque fuso afferret,vt scilicet se ad virtutem mulieris huius imitandam excitaret, quæ suis laboribus regiam

Thalassius in nuptijs inuocatus.

vestem

vestem Seruio Tullo suo genero confecisse fertur:hanc postea ad Fortunæ templum suspenderunt. Cingulo insuper nupta cingebatur,quod vir in lecto soluebat. Factum id ex lana ouis Sextus Pompeius dicit;vt sicut illa in glomis sublata, cōiuncta inter se est;sic vir suus se cum vinctus, cōiunctusque esset.Cingulum id Herculano nodo vinctum, vir ominis caussa soluebat;vt sic ipse felix in suscipiendis liberis esset, sicut Hercules fuit, qui LXX. liberos reliquit. In quo Deam Virginensem vir inuocabat, quæ fasciis virginalibus feliciter soluendis præesse credebatur.Hanc Deam,vt D.Augustinus lib.VI.de Ciuit.Dei ex Varrone refert, vna cum magna Deorum turba in cubiculum ferebant,vt iis opitulātibus,vir facilius virginalem florem decerperet,neque sponsa id reformidaret, cum tot Deos præsentes cerneret,qui eam,ad sese marito permittendam hortabantur, quolibet suum munus exercente; nam distincta erant inter eos munera. Sed Coryphæi Venus atque Priapus erant. Sed quid referre est opus Deorum numerum, qui ab antiquis nuptiis præponebantur,cùm sit fere innumerabilis? neque id mirum;nam(vt supra diximus)apud veteres mos fuit,vt singulis hominum actionibus singulos Deos præficerent; qui etsi interdum non erant inter se numine diuersi,cognominibus tamen distinguebātur:quod ex Martiano Capella lib. II.Philol. patet, vbi eandem Iunonem ob quattuor munera, quibus in matrimonio fungi putabatur, quattuor cognominibus insignit;quæ sunt,Interduca,Domiduca,Vnxia,atque Cinxia; verba sunt huiusmodi; Iure te mortales puellæ debent in nuptias conuocare, vt earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas,& cum postes vngent, faustum nomen affigas, & cingulum ponentes in thalamis, non relinquas. Sed iam de Diis nuptialibus satis,de quibus nullam eorum imaginem apud antiquos me legisse memini: reuertamur ad ritus, qui in nuptiis adhibebantur,quatenus ad Hymenæi effigiem pertineant.Solebant olim vittis postes ornare, ac eosdem adipe vngere, ne quid mali medicamenti inferretur. Mariti nuces spargebant, pueris magno cum strepitu eas colligentibus, ne sponsæ clamor,dum fasciam virginalem sibi solui nollet, a circumstantibus audiretur. Aliis placuit, ea id gratia factum, vt se pueriliAbus

bus

bus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta ludicra relinquere, maritus eo indicio testaretur. Varro spargendarum nucum hanc esse rationem putabat, vt Iouis omine matrimonium celebraretur; vt noua nupta matrona esset, sicut Iuno: nam nuces in tutela erant Iouis. Sed de his hactenus. Pingebatur Hymenæus coronatus floribus, & amaraco, dextra facem tenens, sinistra flammeum (lutei velaminis id genus) quo velo nouæ nuptæ se tegebant; idque flammeum vocabatur, quo boni ominis caussa eas velari solitas Sex. Pompeius tradit, id-

Imago Hymenæi.

circo

circo quod eo assidue Flaminica vteretur; cui diuortium facere non licebat. Sed tamen non incommode id referri potest ad sponsæ ruborem atque verecundiam innuendam, quam idem dicamus licet cum Pudore, quem antiqui tamquam Deum venerabantur: quare ei Athenis altare erat dicatum; Lacedæmone vero simulacrum positum fuit ea de caussa, quam Pausanias in Laconicis narrat; Cum Icarius Vlyssi Penelopē nuptum dedisset, Vlyssis animum tentauit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes vbi hominem fefellit, filiam orare cœpit, ne se desereret, atque vt secū permaneret. Quin & Ithacam iam proficiscētem in curru prosequutus, multis eam solicitabat precibus. Vlysses, tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel se vt sequeretur, si id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam aiunt, nihil sane respondisse, sed faciem tantum velasse: Icarium, cum sibi probe nosse videretur, quid illa animi haberet, vt cum Vlysse abiret, permisisse. Signum vero Pudoris ea in viæ parte dedicasse, quo Penelope, cum faciem velauit, peruenerat: quod forte facie tecta effictum erat. Quare non temere recens nupta faciem flammeo velabat, quod sinistra Hymenæus gestabat; qui & in pedibus croceos soccos habebat. Sed eius imago præclare a Catullo in Epithalamio in Nuptias Iuliæ & Manlij adumbratur, his verbis;

Collis o Heliconij
Cultor, Vraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem o Hymenæe Hymen:
Cinge tempora floribus
Suaue olentis amaraci;
Flammeum cape lætus: huc
Huc veni, niueo gerens
Luteum pede soccum.
Excitusque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus,
Pineam quate tædam.

Seneca vero in Medea ſic eumdem effinxit his verſibus;

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem diſcutiens, auſpice dextera,
Huc incede, gradu marcidus ebrio,
Præcingens roſeo tempora vinculo.

Claudianus etiam in Epithalamio Palladij & Serenæ ita de Hymenæo canit;

Dulce micant oculi, mueas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis vmbram
Cæſaries intonſa tegit.

MAGNA MATER.

TERRAM exiſtimauere veteres, omnium Deorũ primam; quam ideo Magnam matrem, atque Deorum matrem dixerunt; & pro naturæ eius varietate, diuerſiſque qualitatibus, multa ac varia ei nomina impoſuerunt, multiplici cultu affecerunt, ac diuerſas illi ſtatuas poſuerunt. Quamobrem, cum de ea, prout interdum ſub Iunonis nomine intelligebatur, ſuperius differuerimus; nunc dicendum reſtat de aliis imaginibus, quæ aliarum Dearum nomine inſignitæ, terram nobis repræſentant; cui vni rerum naturæ partium, iuxta Plinij ſententiam lib. 11. naturalis hiſtoriæ, eximia propter merita cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, vt cælum Dei, quæ nos naſcentes excipit. Itaque ſolebãt veteres editum infantem ſtatim in terra deponere, tamquam ſi collocaſſent in vlnis omnium rerum matris: quem & illico leuabant; cui rei Deam dictam Leuanam præpoſuerũt: ſicut & Cuninã Deam colebant, quam infantes in cunis tueri, & faſcinum ſubmouere credebant. Erat & Vagitanus Deus, qui infantum vagitibus præeſſe exiſtimabatur. Pauentia puerorum pauoris Dea dicebatur. Eduſa & Potina Deæ præſides exiſtimatæ ſunt infantum eduliis & potionibus. Quare terra naſcentes nos vbi ſtatim exceperit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper; nouiſſime complexa gremio, iam a reliqua natura abdicatos, tum maxime vt mater operit. Neque homines tantum, aut belluæ, ſed omnia quæ hic ſunt, a Terra vitam haurire, ab eaque ali,

Terra cur mater dicta

ac

ac conſeruari vidētur. Merito igitur magna mater, & Deorum ipſorum mater appellatur; nam Dij, qui a veteribus colebātur, aliquando mortales fuiſſe perhibentur, ac ex terræ fructibus victitaſſe conſtat, inſtar mortalium cæterorum. Hæc eadem eſt atque Ops, Cybele, Veſta, Rhea, Ceres, aliæque, quæ Terram aliquomodo ſignificant; quarum nomina, fabulas, ac alia quæ de eis iactantur a nobis hic declarabuntur, cum earum imagines deſcribemus, ſi opportune ceciderit: nam ſicut pictores tabulas omnibus ornamentis conueſtiunt, quæ intuentium oculos oblectare poſſint; ita & nos has a nobis adumbratas imagines omni pigmentorum genere diſtinguere decreuimus, quo legentium animos maiori voluptate perfundant: nam hic interdum nomen aliquod expono, aliquando fabulam interſero, quam vel lōga interpretatione declaro, vel leuiter præſtringo; nec omitto aliquid attingere, quod ad hiſtoriā pertineat: omnia vero hæc ita præſtare ſtudeo, vt loco fiant; qua ex re ſi non magnam aliquam oblectationem lectoribus creo; at certe non mihi videor multum moleſtiæ afferre; cum rerum varietas per ſe nata ſit, faſtidium magna ex parte leuare. Magna ergo mater Ops ab antiquis fuit appellata, ab ope ſcilicet præbēda; *Ops.* quia nihil eſt, quod mortalibus maiori ſit adiumento, ad vitam tolerandam ipſa terra: quam & Homerus ζείδωρον, hoc eſt, vitæ elargitricem cognominat; ea namque vbi commode degere poſſimus, vndeque victitemus, affatim ſuppeditat; plurimiſque rationibus, piiſſimæ matris inſtar nobis prodeſt. Quare Martianus eam deſcribens, inquit, eam grādæuam, corpulentamque eſſe: quod cum iis conſentit, quæ Pauſanias in Achaicis de quodam Telluris ſimulacro refert, quam vocabant Euryſternon, id eſt, latum pectus habentem. Hæc quamuis fœcunda, circunfuſaque partubus, tamen floridam, diſcoloramque veſtem herbida palla contexuerat; in qua totus gemmarum, metallorumque cenſus, atque omnium prouentus, frugumque, & ſationum larga admodum vbertate ferebantur. Ex hac imagine Terram quiuis intellexerit; quam Varro vult, vt D. Auguſtinus refert, Opē vocari, quod humana opera melior euadat, & quo magis colitur, eo vberiores fructus proferat: eamdem dicit Proſerpinam nuncupari, ex ea enim fruges exeun-

tes proſerpunt. Veſta dicitur, quod viridibus herbis veſtiatur. Buccatius lib. III. de Geneal. Deorũ huius imaginẽ exprimit, & quid ea ſibi velit, exponit. Dicit ergo eam in capite turritam coronam geſtare; nam terræ ambitus, coronæ inſtar eſt ciuitatibus & oppidis inſignitus. Veſtis præterea ramorum, atque herbarum textura diſtinguitur; quæ arbores, plantas ac herbas oſtendit, quibus terra eſt conſita. Sceptrum manu tenet, quo regna, diuitiæ, ac humana potentia, quæ ſunt in terra, ſignificantur: timpana, quæ apud eam ſunt, ad terræ rotundita-

Expoſitio imaginis Opis.

tem

tem referuntur, quæ in duo hemiſphæria diuiditur, quorum vnum ſuperius vocatur,in quo nos degimus,alterum inferius, quod Antipodes incolunt.Quadriga vehitur;nam ea licet immobilis perſiſtat,opera tamen,quæ in ea exercētur,certo quodam ordine per quattuor annĩ tempora progrediuntur, alio aliud deinceps ſequente.Quod a Leonibus trahitur, vel agricolarum in tradendis terræ ſeminibus opera demonſtrat;conſueuere enim leones,vt Solinus dicit, ſi per puluereum ſolum iter faciant, cauda pedum ſuorum verrentes turbāre veſtigia, ne venatoribus ſui itineris præſtent indicium:quod & agricolæ ſeminibus iniectis,ſtatim faciunt,ſulcos tegentes,ne ſemen ſurripiatur ab auibus:vel cum ſint oſſa leonum oſſibus cæterorum animalium duriora, intelligi voluerunt, vertentium terram membra oportere eſſe ſolidiora,quam cæterorum : vel vt oſtendatur per leones,quos quadrupedum reges dicimus, iugo Opis ſubditos,orbis principes terrę legibus eſſe ſuppoſitos. Si vero fabulam ſpectamus,Hippomanes & Atalanta,eo quod in luco Matri Deorum ſacro, nulla religionis ratione habita, vna coierint, in leones ab ea conuerſi dicuntur, ac dominæ currui alligati. Sedes autem vacuæ circum illam poſitæ deſignant,non ſolum domus,ſed ciuitates, quæ incolentium ſunt ſedes,vacuas perſæpe fieri,vel peſte agente, vel bello; ſeu quia in terra plurima ſunt loca inhabitata : ſeu quia ipſa terra ſemper ſedes ſeruet vacuas naſcituris.Corybantes autem hanc armatos obire veteres voluerunt, innuentes, vnumquemque mortalium pro patria ſede debere ſe bellis exponere, & arma pro ſalute patriæ ſumere.Iſidorus præterea ſcribit, clauem Matri Deorum in manus traditam, vt eo intelligeremus, terram hyberno tempore claudi, in ſuumque ſinum ſemen ſparſum abdere, quod vere erumpit; tunc autem terra aperiri dicitur, ſecundum Alexandri Neapolitani ſententiam. Eam antiqui quernis ſertis interdum redimiebāt; nam olim homines glandibus,à terra productis victitabant, ſicut nunc frumento,aliiſque fructibus vitam ſuſtentant, quos & eadem terra abunde ſufficit.Coronæ aliquando erant pineæ; hæc enim arbor illi ſacra erat; ob maximam earum copiam,quæ in Phrygia eſt, vbi ea primum eſt Dea habita, & præcipuo cultu afficiebatur, ita

Leonum natura.

Clauis in manu Matris magnæ.

Dea Phrygia. vt Dea Phrygia ſit nuncupata. Quare ab eius regionis monte dicto Berecyntho, eſt dicta Berecynthia: ita eam Virgilius VI. AEneid. appellat, cum ei ſimilem Romam facit, ita dicens;

-- Qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru, Phrygias turrita per vrbes,
Læta Deum partu, centum complexa nepotes.

Pinus ſacra Magnæ matri. Aut pinus Magnæ matri fuit conſecrata; quod feratur, Atys pulcerrimus adoleſcens, ab ea adamatus, in eam arborem conuerſus. Fabula autem eſt huiuſmodi; Dea huius pueri amore capta, eum ad ſe adſciuit, ei ſuorum ſacrorum adminiſtratione credita: ita tamen; vt virginitatem coleret: quod ille & iuramento confirmauit, ſe facturum: ſed poſtea pulcritudine Nymphæ cuiuſdam, Sagaris fluuij filiæ captus, promiſſi oblitus, cum ea concubuit. Quod cum Dea reſciuiſſet, ſtatim Nympham de medio ſuſtulit; adoleſcentem vero a ſe expulit. Qui peccati conſcientia permotus, in eum furorem adactus eſt, vt montes peragraret, ſemper vociferans, vlulans, ac caput concutiens: petris vero acutiſſimis fruſta ex ſuis carnibus concideret, & abſciſſa virilia ab ſe proiecerit. Sed Dea, eius tandem commiſeratione mota, in pinum eum conuertit: vtque ſignificaret, ſe adoleſcentis memoriam retinere, pineis ramis ſe coronari voluit; ac ſuos ſacerdotes acuta petra ſe caſtrare, atque diebus ſibi ſacris, eos circumire iuſſit caput agitantes, brachia compungentes, totumque corpus vulnerantes, vt in eo Atyn imitarentur. Hi ſacerdotes Galli quoque vocabantur, a quodam regionis illius fluuio ſic dicto id nomen mutuati, ex cuius aquis qui bibiſſent, ſtatim in furorem atque inſaniã rapiebantur. Pauſanias in Achaicis ſcribit, fuiſſe in Dymæis templum Dindymenæ matri, & Attæ (qui idem eſt atque Atys) conſecratum. De Atta hanc refert fabulam; hic Matris Deum orgia apud Lydos peregit: quare cum apud eam in honore eſſet, Iupiter inuidit, aprumque immiſit, qui Lydorum labores & opera vaſtabat, tum & ipſum Atten interfecit. De eodem aliam longe abſurdiſſimam fabulam narrat; quæ eſt huiuſmodi; Iouem ferunt in ſomnis ſemẽ in terram effudiſſe, ex quo genius duplicis ſexus eſt natus; quẽ vocauit Agdiſtin. Hunc vero Dij metuentes, illi pudendum abſciderunt; atque exinde, nata

amygda-

amygdala: quæ matura cum facta essent, Sangarij aiunt fluuij filiam cepisse, & in sinum posuisse: tum statim fructus euanuit: ipsa autem puella prægnans facta, cum peperisset, hircus puerum expositum curauit. Sed supra hominem cum formosus adoleuisset, pueri amor Agdistin cepit: adultum autem iam Atten propinqui Pesinunta miserunt ad regis filiam. Canebatur iam Hymenæus: instar Agdistis: Attes vero furore correptus, sibi virilia amputauit: amputauit & Rex, qui filiam illi dabat. Porro pœnitentia Agdistin cepit ob ea quæ fecerat, & ab Ioue impetrauit, ne quid corporis Attes putresceret, neve liquesceret. Hæc Pausanias. Eusebius lib. III. de Prępar. Euang. Attis, inquit, maxime flores significat, qui antequam ad fructum veniant, defluunt: quapropter ei abscissa virilia feruntur. *Attis quid significet.* Sed iam ad Magnam matrem reuertamur, quæ olim maxima pompa e Phrygia Romam est aduecta: legatos enim eo Senatus miserat, cum de ea in vrbem accersenda libris Sibyllinis essent admoniti. Nauis autem, qua id simulacrum vehebatur, in faucibus amnis Tiberini vado hæserat, nec vlla vi inde amoueri poterat. Tūc Claudia Vestalis, quæ de pudicitia male audiebat (nam eam comptiorem, ac in hominum consuetudine liberiorem animaduertentes, in suspicionem parum integræ eius pudicitiæ venerant) manibus ad Deam leuatis, Tu optime nosti, inquit, me impudicam vulgo existimari: quare te precor, vt, si eius criminis sim rea, de me tu pœnas sumas: sin semper me castam integramque custodiui, in huius rei argumentum, meam pudicam manum sequi ne detrectes. His dictis, cingulo nauem alligauit, quam facillime quo voluit, traxit, maximo cum spectantium stupore. De ea autem virgine nemo postea ausus est vmquam aliquid, quod eius famam læderet, loqui, immo ne suspicari quidem. Hoc operæpretiū arbitratus sum narrare, vt qui Pudicitiæ imaginem exprimere velit, habeat vnde exemplar desumat: licet multa, eaque præclara argumenta non desint, quæ sparsim hoc in libro sunt disseminata, ad quæ facile quis eam effingat. Huius Deæ simulacrum Romam aduectum, in atro lapide erat exsculptum, quod cum eo peruenisset, vbi Almon in Tiberim influit, a sacerdotibus ex naui in plaustrum fuit impositum, quod a duabus vaccis trahebatur:

tur: atque in vrbem maxima cum pompa, & populi publica lætitia fuit receptum. Quotannis vero eadem pompa celebrabatur, & Carpentum, quo vehebatur simulacrum, Almonis vndis, immo etiam ipsum simulacrum, & sacerdotes, gladij quoque abluebātur: quod ostendit Ouidius in Fastis, sic dicēs;

Est locus, in Tiberim, quo lubricus influit Almon,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam, sacraque lauit aquis.

In

In hac pompa currum præcedebant multi nudis pedibus, qui longe obſceniſſima de hac Dea, & eius amaſio Aty concinebant. Quare D. Auguſtinus lib. II. de Ciuit. Dei exſecrabiles hos ritus deteſtans, Ante eius lecticam, inquit, die ſolenni lauationis eius talia per publicum canebantur a nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico Matrem Deorum, ſed matrem qualemcumque ſenatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum, immo vero qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire. Herodianus in hiſtoria Commodi idem teſtatur, dicens; Veris initio, ſolemnique die pompam Matri deûm Romani celebrant, in ea quæ apud quemque ſunt diuitiarum præcipua, ſupellexque materiæ, aut artis ſpectandæ, præferri ante Deam ſolent; paſſimque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic vt perſonas induāt, quas cuique libitum. Alij quoque feſti dies, ludi, ſacrificiaque in huius Deæ honorem apud veteres ſunt inſtituti. Sed quia ad rem nobis propoſitam minime facere videntur, de eis dicere omittamus. Sed tantum dicamus, ei porcam mactatam fuiſſe: hæc enim bellua, cum copioſam prolem vno partu effundat, maxime terræ fœcunditatem imitatur. Ouidius refert, ei, cum primum Romam ingreſſa eſſet, indomitam iuuencam fuiſſe immolatam, Romanis fortaſſe Ægyptiorum morem exprimentibus, qui hieroglyphicis ſuis litteris terram volentes innuere, bouem (vt Macrobius ſcribit) aut vaccam deſcribebant. Apud Tacitum legitur, quoſdam Germaniæ populos Matri Telluri diuinos honores tribuiſſe, tamquam quæ cunctas in mortalium res adhiberetur. Sed cum ij (vt ſuperius diximus) templis, ac ſimulacris carerēt, diuinam ei rem in luco faciebant. Erat currus, pannis opertus, quem nefas erat cuiquam præterquam ſacerdoti attingere, vt qui ſolus ſciret, ibi Deam eſſe: quare nuſquam ab eo curru recedebat, quem duæ vaccæ per eam regionem trahebāt. Tunc feſti dies omnibus incolis indicebantur; arma tractare non licebat, ſed ea clauſa omnibus erāt: regio vniuerſa pace, atque ocio abundabat: loca autem, per quę Dea iter feciſſet, maxima cum religione colebantur. Cum hæc diuturna peregrinatione defeſſa eſſet, neque amplius apud mortales verſari vellet, currum, quo vecta fuiſſet, quodam in lacu, vna cum veſtibus, qui-

Magnæ matris victima.

Tellus a Germanis Dea habita.

bus tecta fuisset, immo & ipsam quoque abluebant. Serui vero, qui id opus præstitissent, numquam amplius exsistebant, absorpti lacu illo: quod mirum in modum eorum populorum animos religione opplebat, & numinis maiorē venerationem iniiciebat. Hæc eadem (vt & Tacitus refert) ab aliis quoque Germaniæ populis colebatur, nullum eius simulacrum habentibus: qui tamen in eius religionis argumentum, apri imaginem ferebant; quam omnium armorum instar existimabant, sibi id persuadentes, eo se præsidio tutos ac incolumes a cūctis periculis, atque hostium vi conseruandos. In numismate quodam Faustinæ Magna mater ita exprimitur: Est mulier, corona turrita redimita; hæc sedet, dextero brachio sedi innixa; sinistra Clypeum continet, supra genu collocatum; ex vtroque latere singulos leones habet. Eadem & Cybele, a quodā scilicet Phrygiæ monte fuit nuncupata. Sed Festus Pompeius vult eam dictam ἀπὸ τῦ κύβου, qui est cubus; quin & eadem ratione ei cubus ab antiquis dicabatur, quo terræ stabilitas monstrabatur: nam quocumque tādem modo cubus iaciatur, semper rectus stabit. Eius imago cum ea consentit, quam supra Magnæ Matri attribuimus; nam & caput turrita corona habet ornatum, quemadmodum Lucretius de ea dicit lib. II.

Cybele. *Cubus.*

Muralique caput summum cinxere corona:
Eximijs munita locis, quod sustinet vrbes.

Murali corona qui nā donarētur.

Hac corona olim donabantur ij, qui primi hostilia mœnia ascendissent. Eiusdem currum leones trahunt: quod secundum aliquorum sententiam adumbrat, Terram in aere pēdere. Eius currus rotis sustinetur; nam circum terram cælestes orbes perenni motu voluūtur: quod etiam leonibus innuitur, quæ sunt belluæ feroces: cæli namque sunt maxime valida corpora, vt quæ aerem intra se coerceant, ac terrā contineant, ne diffluat. Quare eodem libro ita apud Lucretium legitur;

Hanc veteres Graium docti cecinere Poetæ,
Sedibus in curru biiugos agitare leones,
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque posse in terra sistere terram.

Leones etiam ei subiugati significare possunt, maternam pietatem omnia superare. Itaque de ea ita Ouidius lib. IV. Fastorum

rum scribit.

--Feritas mollita per illam
Creditur: id curru testificata suo est.

Cum hoc mirum in modum consentit id quod apud Aristotelem libro de mirabilibus rebus exstat; narrat enim, in Sipylo Phrygiæ monte lapidem paruum quidem, oblongum, ac rotundum inueniri, quem si quis repertum ad Cybeles templum tulisset, maxima pietate erga parentes afficiebatur, eosque in posterum summa obseruantia colebat, licet antea impius erga illos exstitisset, violentis etiam manibus in eos iniectis. Nonnulli opinantur, vt Diodorus refert, Cybele leones attributos, quod ea ab illis nutrita in monte Cybelo feratur, a qua ea id nomen sortita fuisset: nam & alij multi a belluis alti dicuntur, vt Æsculapius a canibus, Romulus atque Remus a Lupis, a ceruis Telephus, Semiramis ab auibus, a picis atque capra Iupiter: quæ licet fabulosa videantur, tamen ita historiis est traditum, atque pro vero confirmatum. Qui de rebus naturalibus scripserunt, elementa ita inter se communicare voluerunt, vt aliud facile in aliud commutetur, prout magis concrescit, vel attenuatur. Quare Plato inter ea decuplam proportionem esse existimauit. Si quis ergo id diligenter considerauerit, minus mirabitur, tantum inter se antiquorum Deos implexos, vt vix extricari posse videantur; nam idem Deus alias atque alias subinde res significat; e contra sæpe diuersa inter se nomina ad vnam, eamdemque rem referūtur: vt Iupiter plerumque ignis est symbolum, sed interdum etiam aeris: Iunoque fere pro aere capitur, sed tamen & terram aliquando adumbrat: Sol vnus ille quidem est, Luna quoque vna; plurima tamen nomina habent. Aqua multis est numinibus adscripta, terræ idem accidit; ea, cum assidue humorem ad se attrahat, vapores rursus ex sese in sublime emittit, qui concrescentes, in infima aeris parte nubes creant, ex quibus postea pluuiæ exsistunt. Hac de caussa Phornutus vult Terram Rheam vocari, tamquam ex ea pluuia ῥεῖ, quod est, fluat: cui tympana, & cymbala ideo adhibita fuisse, item faces, & lampades scribit, propter tonitrua scilicet & fulgura significanda, quæ pluuiis præuia esse solent. Alij opinantur, tympana ad ventos referri, quos terra intra sua *Rhea.*

viſcera continet: eius opinionis eſt Alexander Aphrodiſeus, qui eoſdem refert, Veſtæ adſcribi, quæ virginali facie eſt effi-ꝛcta:ea enim eſt Terra, quæ etiam ſedet:ita enim exſculpſit Scopas, vt Plinius ſcribit, in hortiſque Seruilianis viſebatur: hæc etiam tympanum tenebat. Phurnutus dicit, eam rotundam effingi ſolere, atque per medios humeros fixam, eo quod huiuſmodi eſt terra, & ſic coagulata ſedet: ſerta candida ait ei circumpoſita eſſe, quod coronetur, & occultetur vndecumque a candidiſſimo elemento. Sed hic eſt animaduertendum, duas apud antiquos fuiſſe Veſtas; quarum vna Saturni fuit mater, quam pro terra poſuerunt; altera filia; quæ ignem ſignificabat, hoc eſt vitalem illum calorem, qui per terræ viſcera fuſus, omnibus quæ ex ea oriuntur, vitam tribuit. Quare nullam ei antiqui ſtatuam poſuerunt, vt de ea Ouidius libro Faſtorum canit;

Veſta.

Nec tu aliud Veſtam, quam viuam intellige flammam;
Nataque de flamma corpora nulla vides:
Iure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis amat.

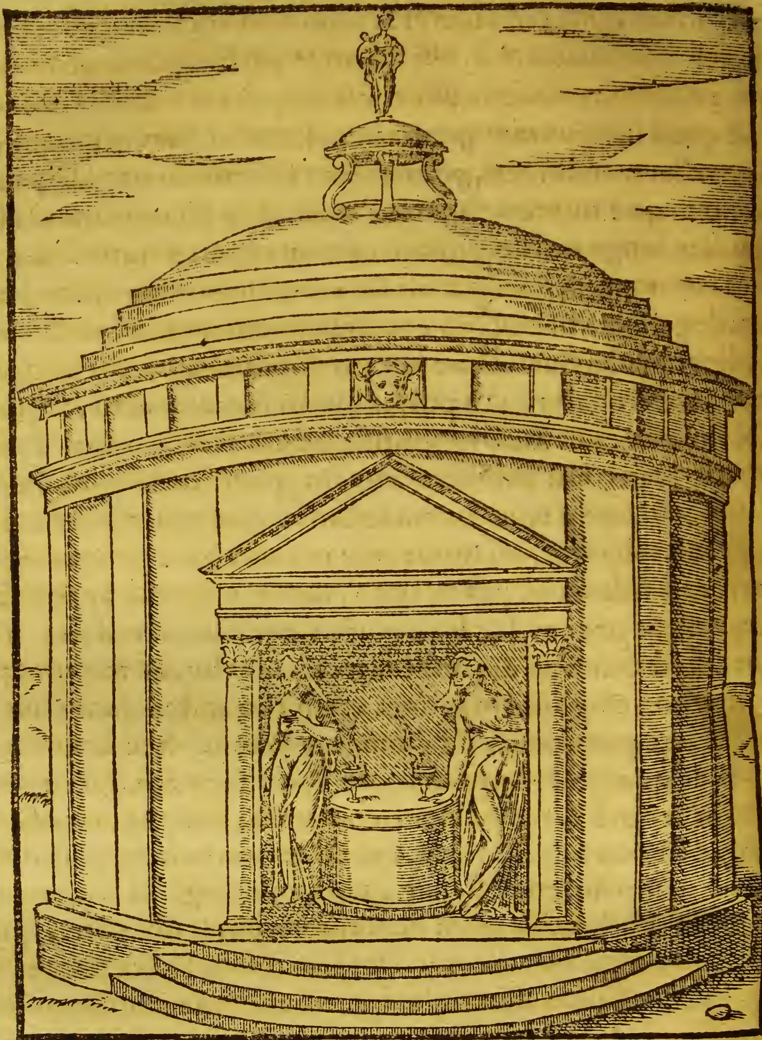
Itaque eius cultui virgines, Veſtales dictæ, dicatæ fuerunt; quæ primum a Numa, vt ex Liuio intelligi poteſt, inſtitutæ fuerunt. Scribit Agellius, quod virgo, dum a Pontifice caperetur, Amata appellabatur, ea ratione, quod quæ prima capta fuit, ita vocabatur: in id collegium cooptabantur illæ quidem non minores ſex annis, nec decẽ maiores; has oportebat nullo linguæ, aut oculorum, aut aurium, aut denique alicuius corporis partis vitio laborare; harum parentes eiuſmodi eſſe debebant, vt numquam ſeruitutem ſeruiſſent, neque quæſtuariam, aut ſordidam artem exercuiſſent. Initio quattuor tantum fuere, poſt ſex: neque homines aditu excludebant, præterquam noctu. Triginta annis ibi neceſſario eis erat permanendum, decem enim in ſacris ceremoniis atque in ſuo munere perdiſcendo conſumebant: hoc erat, curare, vt ignis ille ſacer, ipſarum cuſtodiæ creditus ne extingueretur: ſi enim id vnquam accidiſſet, maximum aliquod malum Romanis portendebatur: ea vero, cuius culpa id eueniſſet, a Pontifice acriter verberari ſolebat: mos autem erat, tabulam felicis materiæ tamdiu verberare,

Amata prima virgo Veſtalis.

Veſtales.

rare, donec ignis conciperetur; qui cribro aheneo in ædem a virgine deferebatur. Altero decennio eæ munus ſuum obibāt: quo abſoluto, tyronibus docendis aliis decem annis præerant. Poſt quod tempus tamquam rude donatis liberum erat, nubere ne vellent, an ibidem permanere: ſed tamen oppido paucæ fuerunt, quæ nuptias eligerent; nam quæ ab inſtituto reſiliiſſent, fere longe infeliciſſimum exitum experiebantur. Sed tamen eo tempore, quo erat eis ibi permanendum, vitam pudicam degere eas neceſſario oportebat: nam quæ in inceſto fuiſſet deprehenſa, viua adhuc feretro imponebatur, & tamquam mortua efferebatur, cum propinquorū ſuorum luctu, ſequentibus mœſto cum ſilentio pontificibus, & ſacerdotibus. Prope portam locus fuit ſubterraneus, in quem ſcalis quibuſdam deſcendebatur: in eum locum ſolam virginem demittebant, & ſcalæ auferebantur, locuſque ipſe occludebatur: in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei nonnihil apponebatur, vnaque ardens lucerna: quibus peractis, ſacerdotes, aliique diſcedebant. Eo die iuſtitium erat in vrbe, & mœror, pauorque non exiguus: magnum enim aliquod malum ciuitati portendere putabant Veſtalium ſupplicium. Sed tamen hæc Veſta, de qua modo loquimur, pro altera ſæpe apud ſcriptores ponitur, cum ſcilicet de Deorum natura, templis, ſacrificiis, aliiſque ritibus ſacris ſcribūt, qui ad eorum cultum pertinent. Quare nemo miretur, ſi quæ alterius ſunt, ego ad alteram interdum trāſtulero: vix enim de terræ viribus ſcribi poteſt, quin de terra quoque ipſa dicatur. Ouidius refert, Veſtæ templum, quod antea Numæ domus fuerat, rotundum exſtitiſſe, vt ſcilicet eo terræ globus adumbraretur, intra cuius viſcera ſemper ignis ardet, perinde atque eo in templo perpetuus ignis aſſeruabatur. Feſtus ſcribit, Numam Veſtæ rotundum templū conſecraſſe; nam eam terram eſſe crediderat, quæ hominum vitam conſeruat: hæc quia globi ſpeciem refert, Veſtæ quoque templum eadem figura conſtruēdum curauit: cuius ſtructura Deæ imaginem exprimebat. Quare Alexander opinatur, per eam diuinum animum repræſentari, in quo oculorum obtutus defigere nequimus, ſed ea tantum cernimus, quæ eum circūſtāt. Eius templum a Christophoro Landino, dum Virgilij illa ver-

Veſtæ templum.

ba enarrat, quibus Hector lib. 11. Æneid. AEneæ Vestæ sacra commendat, ita designatur. Templum erat sane magnum: in eius medio erat altare, in quo ignis ex vtraque parte ardebat; cuius custodiæ binæ Vestales præerant. In templi culmine virgo erat effícta, quæ vlnis infantem continebat: Iupiter enim a Vesta nutritus ferebatur. Huic Deæ antiqui vestibula consecrabant; vnde & nomen ea a Vesta habere, Ouidius arbitratur. Hic sæpe comedere erant soliti, ad suas mensas Deos inuitantes, quibus tamquam altaribus vtebantur, diis videlicet pe-

natibus

natibus consecratis. Cum autem nullum sacrificium absque igne fieret; ideo focus erat ei dicatus, qui & Lar dicebatur; nam & ibi Lares Dij colebãtur. Sed sciendum est, Vestam non pro quolibet igne capi; is enim prout varie considerari potest, ita varios sibi præpositos Deos admittit. Vesta ergo pro igne illo intelligitur, qui intra terræ viscera latitans, vitam cunctis terra nascentibus tribuit. In sacrificiis vero, aliis Diis oblatis, semper Vestæ nomen præfabantur, sicut etiam de Iano diximus. Cuius rei eam potissimum rationẽ Ouidius affert, quod vestibula, vbi olim sacrificabatur, Vestæ erant sacra: affertur quoque fabula, qua ea, post victoriam contra Titanes partam, a Ioue impetrasse dicitur, vt virgo permaneret, ac omnium sacrificiorum primitias sortiretur. Sed mihi eo præcipue veteres respexisse videntur, quod ea, quæ in sacrificiis adhibebantur, ab igne illo, quem Vesta designat, habent vt sint, vtque permaneant; adde, quod nil magis Deorum ipsorum puritatem, immortalitatemque exprimeret, flamma, ideoque nullũ sacrificium sine igne constabat, hinc est, vt Vestæ nomen cæteris omnibus præmitteretur.

Lares.

Vestæ nomẽ in sacrificiis præmittebatur.

Præter Vestã alia quoque fuere numina, quæ antiqui sunt venerati, vt quæ quasdam terræ virtutes significarent, quas terra iuxta diuersas sui partes exserit: nam, vt Virgilius cecinit;

-- Non omnis fert omnia Tellus.
Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ:
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina.

Quamobrem olim Ceres, Proserpina, Bona Dea, Flora, Pales, aliæque sexcentæ diuinos honores obtinuerunt. Sed de aliis inferius, nunc de Cerere dicamus, quam primam frumenti sationem, messionem, atque panis cõfectionem hominibus demonstrasse dicebant; antea enim herbis, ac glandibus victitabant. Itaque ita de ea Virgilius lib. 1. Georg. scribit;

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, cum iam glandes, atque arbuta sacræ
Deficerent siluæ, & victum Dodona negaret.

Et Ouidius de eadem ita scribit;

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro,

Prima

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris;
Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

Ceres legifera.

Hacque de caussa in diuos fuit relata, quod leges prima hominibus tulisse sit credita; nam ante frumenti vsum, a Cerere inuentum, homines passim ferarum more sine lege vagabantur; quæ feritas interrupta est, inuento vsu frumentorum; cum glandibus enim homines, vita illa rudi abiecta, ciuitates condere, vnum in locum coire, ac vna viuere cœperunt. Quamobrem Cereris numen veteres ad eam terram transferebant,

quæ

quæ frumenti eſt ferax. Itaque eius effigies matronam referebat ſertis ſpiceis redimitam, papauerìſque faſciculum manu tenentem; hæc enim fertilitatis ſunt argumenta; eius autem currum duo dracones, vt eſt apud Orpheum, trahebant, quos Claudianus lib. 1. de raptu Proſerp. ita deſcribit;

Hic vbi ſeruandum mater fidiſsima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit ſecura penates,
Turrigeramque petit Cybelem, ſinuoſa draconum
Membra regens, volucrique per auia nubila tractu
Signant, & placidis humectant membra venenis.
Frontem criſta tegit, pingunt maculoſa virentes
Terga notæ, rutilum ſquammis intermicat aurum.

Serpentes ideo Cereri ſunt attributi, ne ſegetes nimis ab humo ſe tollant, ſed potius humi ſerpant; aut, quod ſerpentum flexuoſa corpora obliquos ſulcos adumbrant: aut iuxta Heſiodi ſententiam, quod Salaminæ olim ſerpens prodigioſæ magnitudinis erat, qui omnem eam regionem populabatur; ſed inde ab Eurylocho depulſus, Eleuſim tranauit; & ad Cereris patrocinium ſuæ incolumitatis gratia quodammodo confugiſſe viſus, ſemper in eius templo tamquam Deæ miniſter permanſit. Quod autem Ceres latifundia ſignificet, quæ magnam frumenti vim proferant, id eius imago (vt Euſebius ex Porphyrio refert) non obſcuris argumentis oſtendit, cum ea ſit ſpiceis ſertis redimita, circum quam aliquot papauerum plãtæ viſuntur, quæ fertilitatis ſunt ſymbola. Itaque ei omnium gratiſſima Sicilia fuiſſe fertur: quod regio ea ſit fertiliſſima: atque inter eam ac Vulcanum diu controuerſum eſt, vtri eius poſſeſſio deberetur; ſed demum Cereri eſt adiudicata. Huc forte reſpiciebat ea Cereris ſtatua, de qua Cicero in Verrinis. Hæc dextera Victoriæ ſigillum geſtabat: quod etiam ad inſulæ fertilitatem referri poteſt. Itaque poetæ fabulati ſunt, Proſerpinam Cereris filiam, quæ etiam ſæpe pro fertilitate ponitur, in Sicilia a Plutone raptam; quod ſcilicet quondam Sicilia parum erat frumenti ferax: aut, quod Proſerpina ſeminis vim adumbrat, quæ in eo latitat, ad fructus ex ſe gignendos; Pluto autem, qui Solem repræſentat, eam correptam, ad inferos traxit; nam Solis virtus ſemẽ intra terræ viſcera clauſum hiemis tem-

Serpentes cur Cereri attributi.

Sicilia Cereri grata.

Proſerpina a Plutone rapta.

pore nutrit atque conſeruat. Hanc Ceres facibus quærit; agricolæ enim æſtiuo tempore, cum ſolis radij maxime vigent, maturas fruges quærunt, atque legunt. Hinc factum eſt, vt Praxitelis Ceres, quemadmodum Pauſanias in Atticis meminit, faces manibus teneret: ſacerdotes quoque diebus Cereris Eleuſinæ ſacris noctu cum facibus currerent. In his ſacris virgines Cereri ſacræ, vere calathos florum plenos, æſtate vero ſpicarum portabant. De his Tullius quoque aduerſus Verrem meminit. Eiſdem in pōpis, vt Euſebius refert, imago Creatoris, ab Hierophonta, Solis, ab eo qui & facem tenebat, Lunæ, ab altaris miniſtro, Mercurij, a Præcone geſtabatur. Theodoretus addit, hic fœminei pudendi imaginem, ſicut & in Bacchi ſacris maſculei circumferri ſolitam: quam quidem maxima veneratione proſequebantur; cum tamen Ægyptiorum Rex Seſoſtris, quemadmodum de eo narrat Herodotus, in eis regionibus, quas ſibi facile, parum aut nihil incolis repugnantibus, ſubegiſſet, columnas pro trophæis ſtatuiſſet, cum nominis ſui, atque patriæ inſcriptione, exſculpta etiam muliebris pudendi effigie, qua eorum populorum ignauia deſignaretur. Tanta autem religione, ac ſilentio Cereris ſacra celebrabantur, vt ſacerdos ſemper voce præiret, ita dicens ἑκὰς, ἑκὰς ὅςις ἀλιτρος: quod eſt, *Procul, procul eſte profani*: nemo autem ad ea admittebatur, niſi initiatus, quem etiam omni flagitio expiatum oportebat. Quare de Nerone legitur; numquam his ſacris eum voluiſſe intereſſe, ſcelerum ſcilicet conſcientia conuictum. Antoninum Imperatorem ferunt, in probitatis argumentum, ſe Cereris Eleuſinæ ſacris initiandum curaſſe. Neque hic ſilentio inuoluam ridiculum ſane morem eorum, qui his ſacris imbuerentur; nam ij primo ſuæ cōſecrationis die ſubuculam nouam, ac mundam induebant, quam numquam exſuerent, quoad detrita per ſe diſcerperetur; atque dicunt, fruſta illa maxima cura cuſtodita, vt ex eis faſciæ infantibus conficerentur. Quid illa pompa circumferretur, nemo ſciebat: hæc ſacra ciſtis opertis deferebantur; vnde puellæ, quæ illa geſtabant, dictæ ſunt canephoræ, id eſt, ciſtiferæ; nefaſque erat, rationem ceremoniarum illarum inueſtigare. Quare Macrobius de Numenio philoſopho lib. I. in Somn. Scip. narrat, ei offenſam numinum, quod

Eleuſina ſacra.

quod Eleusina sacra interpretando vulgauerit, somnia prodidisse: viso sibi, ipsas Eleusinas Deas habitu meretricio ante apertum lupanar videre prostantes, admirantique, & caussas non conuenientis numinibus turpitudinis, consulenti, respondisse iratas, ab ipso se adytu pudicitiæ suæ vi abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Pausanias de se refert, se, cum copiose de sacris Eleusinis differere statuisset, in somnis a quodam spectro ab ea re deterritum. Quare de eis nil attingit, nisi quod in propylæis erat Triptolemi statua, atque Vacca ænea, floribus redimita, ac cornibus auratis, quales erant victimæ immolandæ. Triptolemus vero fortasse in curru Cereris sedebat; nam fertur a Cerere per orbem terrarum allegatus, vt vbiuis gentium mortalibus terræ cultum, frumenti sationem, vsumque monstraret. Deæ autem Eleusinæ Ceres atque Proserpinæ intelliguntur; quæ etiam Magnæ Deæ a Græcis dicebantur: Arcades vero præcipuo quodam cultu eas afficiebant, ignem in earum templo semper ardentem maxima cum religione conseruantes: ibi, vt scribit Pausanias in Arcadicis, Ceres e marmore tota erat; Proserpina, qua veste velabatur, e ligno: singularum magnitudo quindecim ferme pedum. Præferebant puellæ duæ, talaribus amictæ tunicis, calathos vtroque capite, floribus refertos. Ante Cereris pedes Hercules collocatus erat magnitudine cubitali. Horæ præterea duæ ibidem affabre effictæ, & Pan fistula, Cithara Apollo canens: indicabat inscriptio, eos esse e primoribus Diis. In mensa Nymphæ eminebant; Nais inter eas paruulum Iouem gremio ferẽs: Anthracia vna ex Arcadicis Nymphis facem præferebat (quam Cereris esse diximus) Agno manu altera hydriam, phialam altera Anchirrhoe, & Myrrhoëssa, & ipsæ hydrias effluẽte aqua præferebant: quod forte quædam Cereris sacrificia innuebat, dicta Cereris nuptiæ, vbi vinum non adhibebatur, contra atque in aliorum Deorum sacrificiis fieri consueuerat: quod significat Plautus in Aulul. Sta. Cererin' Strobile has facturi nuptias? Strob. Qui? Sta. Quia temeti nihil allatum intelligo. Potest sus Cereri adiungi, tamquam propria eius victima. Ratio vero cur aliis Diis aliæ victimæ mactarentur, est iuxta Seruium non tantum in consensionem referenda, quam bellua aliqua

Deæ Eleusinæ.

Cereris nuptiæ.

Victimæ cur diuersæ.

cum aliquo Deo habet,sed etiam quod quædam inter eos inimicitia exsistat. Hacque de caussa in Cereris sacrificiis suem adhibitum dicunt; quod scilicet Deæ gratum esset futurum spectaculum, si inimicus ad pedes eius mortuus iaceret, qui non solum segetes vastaret, sed & terra rictu defossa, semina ipsa voraret.Eadem quoque ratione Baccho caper immolabatur,vt bellua maxime vitibus aduersa.Nonnulli opinantur gratum esse Cereri suis sacrificium,propter maximum, qui est inter eos consensum: ea enim est terrestre numen, cum terram significet; sus etiam semper humi volutatur; vt plurimum est niger, sicut & terra est sua natura nigra atque opaca:hæc præterea bellua præclare terræ fœcunditatem adumbrat. Itaque interdum Cereri porca prægnans cædebatur; nam ea legitur ad viginti fœtus vno partu profudisse: triginta ea porca pepererat,quæ AEneæ in Tiberis ripa prodigij loco visa est, quemadmodum Virgilius refert.Aliud quoque Cereris simulacrum in Arcadia visebatur, sicut refert Pausanias: vbi Ceres ipsa facem dextera præferebat, læuam Heræ admouebat (erat hæc & Arcadum Dea, quam Neptuni atque Cereris filiam existimabant;licet & id nomen Cereri quoque ab Arcadibus, sicut & Iunoni a Græcis fuerit tributum)Hera sceptrum & vas,quę cista dicitur,genibus sustinebat.Narrat quoque Pausanias ibidem,Cererem fuisse nuncupatam Erinnyn, ob huiusmodi scilicet caussam:Neptunum aiunt Cereri, dum illa errans, filiam quæreret, eius amore captum, vitium offerre conatum: sed cum in equam se Dea vertisset, & ad Oncium gregibus permista pasceret,Neptunum non fefellit; nam & ipse in equum mutatus,eam compressit:quod illa primum iracunde tulit:verum postea placabilior facta,lauisse dicitur in Ladone. Cognomina itaque attributa, Erinnys a verbo, quod furere Arcadibus est;Lusia vero,quod se in flumine abluisset. Hinc etiam factum est, vt Ceres Nigra appellaretur, propter vestem videlicet nigram,quam tum ira in Neptunum,tum luctu de Proserpinæ raptu commotam sumpsisse aiebant:itemque,in specum cum se abdidisset,diu lucem vitasse:ita vero accidisse, vt, cum omnes,quos terra educat, fructus corrumperentur, & homines passim pestis conficeret, Diis cæteris latebras ignorantibus,

Sus cur Cereri attributus.

Hera.

Ceres Erynnys.

Ceres in equam conuersa.

Neptunus in equũ conuersus.

Ceres Nigra.

bus, Pana per Arcadiæ montes inter venandum erranteͤ, cum ad Elaium venisset, ibi Cererem offendisse tali cum ornatu & vestitu: Iouem, re de Panis oratione cognita, Parcas misisse; quibus deprecantibus, compressa ira, & luctu lenito, placata Ceres fuerit. In rei memoriam se Phligalenses dicunt antrum illud cum ligneo simulacro Deæ dedicasse: simulacrum ita fabricasse, vt saxo insideret muliebri figura, præter caput, quod equinum atque adeo cum iuba esset; serpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus; reliquo corpore ad imos pedes tunica velato, altera manu delphinem, columbam altera præferente. Ibidem Pausanias scribit, prope fanum Cereris Eleusinæ lapides fuisse prægrandes duos, alterum apte alteri impositum, Petroma fuisse vocatum. Eos lapides, vbi anniuersarij sacri, quæ Maiora nominabant initia, dies appropinquabant, disiunxisse, atque inde litteras eduxisse, quibus pompæ ritus, & quæ fieri oporteret, omnia consignata erant. Eum commentarium, cum, sacrificulis audientibus, recitandum curassent, ea ipsa, quæ consequebatur, nocte, in pristinam sedem reposuisse: ad eam lapidum compagem Pheneatarum multitudinẽ de maximis quibusque rebus iusiurandum concipere solitum: saxo superiori operimentum fuisse rotundo ambitu: in eo effigiem Cereris cognomento Cidoniæ seruatam: eam effigiem sacerdotem tamquã personam indutum, statis, quæ Initia Maiora appellantur, diebus, populares patrio quodam ritu virgis cæcidisse: venisse in hæc loca, Pheneatas Cererem dictitasse, ante Naum, dum errabunda Proserpinam quæritaret; & iis, qui se comiter, ac liberaliter accepissent, legumina diuisisse omnia præter fabam. Qua autem maxime de caussa impurum legumẽ faba sit, idem Pausanias reticet, dicitque arcanis commentariis mandatum esse. Sed id fortasse dici poterit, fabas scilicet impuras esse existimatas, quod eas in manibus placandis adhiberent: is enim qui horum sacrificiorum fuit auctor, cum animaduertisset in huius floribus quasdam litteras videri inscriptas, quæ luctum atque mœrorem significarent, optimo iure in sacris illis, fabis est vsus: ideoque vulgo dicebatur, manes sese in fabas abdere: sed & Flamini Diali nefas erat, fabas tangere, ac nominare, nedum comedere. Pythagoras a fabis

Cereris statua.

Legumina a Cerere distributa.

Fabæ cur impuræ.

abſtinendum eſſe præcipiebat; hac fortaſſe de cauſſa, quod timendum eſſet, ne quis alicuius animam vna cum gurgulione voraret: eius enim fuit opinionis, vt ſentiret animas ſubinde ex alio in aliud corpus migrare. Aut a fabis cauere admonuit, innuens lugubres ac mœſtas cogitationes deponendas ei qui velit in rerum diuinarum contemplatione verſari: vel eo dicto ſignificauit, ne viui ſimiles mortuis eſſemus. Sed quomodocumque ſit, Pythagoras in hoc Cereri conſenſit, quod ambo fabas legumen impurum exiſtimauerunt. Sed quia, vt ſuperius dicebamus, diuerſæ terræ virtutes ab antiquis diuerſis numinibus adſcribebantur; ea quæ ad paſcua eſt idonea, Palis nomine fuit demonſtrata, quæ Paſtorum propria Dea dicebatur. *Pales paſtorum Dea.* Huius nullam adhuc imaginem apud antiquos exſtitiſſe puto: quare tantum dicam qui ritus in eius feſtis celebrandis vſurparentur, quæ Palilia dicebantur, *Palilia.* & in vrbis Romæ natalem diem incurrebant: eo die nulla victima cædebatur, perinde atque nefas eſſet, alicui tum vitam adimere, cum natale Vrbis celebraretur. Sed homines fumo ex ſanguine equino combuſto, vituli cinere, ex matris vtero auulſo, quæ in quibuſdā aliis ſacrificiis mactata fuerat, atque fabæ ſtipula expiabantur: ouilia etiam, oues, ac cæteræ pecudes purgabantur fumo ex ſulphure: roſmarinumque, ac herbam Sabinam, oleam ac tædam & laurum cremabant, poſtea per flammam fœno accenſam tranſibant. Item liba ex milio, & lactis mulctralia in Deæ honorem offerebant; ſolemnique prece ſacrificium abſoluebāt. Qui ritus non admodū ab iis differebāt, *Pomona.* quibus in Pomonæ pomorum Deæ ſacris vtebantur: Ouidius eam hortis præponit, dicitque Vertumni fuiſſe vxorem, ſub cuius etiam tutela horti erāt: ei in manus tradit falcem, qua inutiles arborum ramos amputet, felicioreſque inſerat. Quare qui eius imaginem vellet adornare, omnia ei inſtrumenta, quorum eſt vſus in re hortenſi, eſſent adiungenda. Hæc arboribus vim ad maturos fructus producendos tribuere credebatur: *Flora.* ſicuti & Floram floribus ex eis eliciendis præponebant; ideoque florum Dea dicebatur tam eorum, qui in arboribus, quam qui in pratis erant. Eius imaginem tunc deſcribam, cum de Zephyro ipſius marito dixero. Sed tamen hiſtoriis traditur, eam in lupanari meretricem

exſtitiſſe,

exſtitiſſe, infanteſque Romulum, ac Remum ſuo lacte nutriuiſſe; aut etiam aliam, quæ ex meretricio quæſtu ingentem hæreditatē Populo Romano legarit. De hac id ſcriptum reperio. *De Flora narratio.* AEdituus quidam Herculis, otio ſuperfluens, teſſeris, & id genus luſionis diem terere ſolebat; ſed cum forte aliquādo colluſores deeſſent, Deum Herculē, vt colluderet, ea lege prouocauit, vt, ſi Deus vinceretur, boni aliquid elargiretur: ſi vero æditiuus, Deo cænam ſe præbiturum, puellamque inſuper formoſam, cum qua Deus miſceretur. Tali propoſita conditione, teſſeras æditiuus pro ſe, & Deo iecit; iactu a Deo victus eſt æditiuus; qui ideo cœnam apparauit; & Laurentiam formoſum ſcortum conduxit: in templo diſcubuere: poſt cœnam puella clauſis foribus, in templo eſt relicta. Ferunt autem noctu cum Laurentia non humanitus congreſſum; puellæque iuſſiſſe, vt mane in forum prodiret; & cuicumque primo occurriſſet, illum ſibi amicum pararet: id cum feciſſet puella, Tarruntio homini prædiuiti, & iam natu grandi, & cælibi obuia facta eſt; cui eſt matrimonio iuncta. Ei, viuens, poteſtatem fecit Tarruntius omnis ſuæ rei familiaris; morienſque hæredem teſtamento inſtituit, quæ & moriens Pop. Rom. ſcripſit hæredem: qui quidam maxima eius memoriam veneratione eſt proſequutus. Sed quia flagitioſum arbitrabatur, meretricem colere, eius nomen in Floram commutauit; vtque pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finxerunt eſſe, quæ floribus præeſſet: & ludi eidem Florales ſunt nuncupati, in quibus omnes nequitiæ, & laſciuiæ nudis mulieribus peragebantur: in iis etiam venationes leporum, atque damarum inſtituebātur; hæ enim belluæ in hortis cuſtodiuntur, qui ſub eius Deæ tutela eſſe putabantur; vt de ſe ipſa apud Ouidium dicit. Erat olim quoque Bona Dea, numen quod ad terrā pertinebat; Porphyrius enim opinatur, quemadmodum refert Euſebius, illam terræ virtutem, quæ iactum ſemē fouet, ac nutrit, ab antiquis ſub Bonæ Deæ nomine ſignificari: cuius rei illud eſſe argumento dicit, quod eius effigies virides quaſdam plantas manibus porrigit, tamquam quæ recens pullularunt. *Bona Dea.* Victima quoque, quam eidem immolabant (hæc autem prægnans porca erat) oſtendebat, veteres hanc Deam pro terra cepiſſe. Hæc Bona

eſt

est nuncupata, quod ex terra sexcenta in nos bona deriuant: eadem Fauna appellabatur; ea enim nobis fauet, cum eius ope egemus: alia etiam nomina habet, quæ Plutarchus enumerat, cum narrat, quo pacto Clodius, vxoris Cæsaris amore captus, muliebrem habitum gerens, in huius Deæ sacra penetrauit. De hac legitur, eam tam insigni fuisse pudicitia præditam, vt marito excepto, hominem nõ viderit, immo ne de nomine quidem audiuerit; nec vmquam extra proprias ædes sit visa. Hinc factum est, vt in eius templum hominem ingredi, vel eius sacrificiis interesse, nefas esset: eius sacra vel in domo Pontificis Max. vel Consulis, vel Prætoris celebrabantur: tuncque omnes inde homines emigrabant, mulieribus succedentibus, quæ totam noctem peruigiles Deæ litabant; non enim interdiu diuinam ei rem facere licebat. Nec tantum homines inde cedere oportebat, sed & viriles effigies tegebantur; tantum ea Dea a masculeo sexu abhorrebat. In eius templo variæ multorum generum herbę erant, quas templi custos libenter ægrotis, qui eis indiguissent, impertiebat. Atque ea de caussa nonnulli eam Medeam esse sunt opinati, quæ, a Iasone decepta, postea omnem hominum conspectum refugiebat. Sed tamen exstat in fabulis, hanc Bonam Deam, siue Faunam eam dicere malimus, filiam fuisse Fauni; qui, cum filiam deperiret, nihil non fecit, vt eam ad sua scelerata vota pertraheret; neque quidquam promouisse tamen: quare ad vim conuersum, ab illa myrtea virga capite percussum fuisse, ac vulneratũ. Patrem ergo, vbi se a filiæ complexibus repulsum vidisset, quos neque blanditiis, neque vi expugnasset, dolis in posterum agere decreuisse: itaque eam inebriasse: sed & sic sua spe falsum; cum desiderio patris filia nec vino pressa cessisset: demum eum se in serpentęm trãsfigurasse, & cum filia coiisse creditum. Horum hoc tale proferunt indicium, quod virgam myrteam in eius templo haberi, nefas fuerit; & quod super caput eius extenderetur vitis, qua maxime caussa eam pater decipere tentauerit: quod vinum in templum eius non suo nomine soleret inferri; sed vas, in quo vinum inditum esset, mellarium nominaretur, & vinum lac; quodque serpentes in eius templo nec terrẽtes, nec timentes apparerent. Quare eius imago effingebatur, sceptrum

Fauna.

Sacra Bonæ Deæ.

Bonæ Deæ imago.

ptrum ſiniſtra manu tenens (nam eam parem Iunoni poteſtatem habere, aliqui crediderunt) vite eius capiti incumbente; ad latus erat ſerpens, ac myrteus baculus.

Huic Deæ ſane quam ſimilem poteſtatem Proſerpina habebat; cum veteres pro Proſerpina vim illam terræ intellexiſſent, quæ ſemina ſub ea condita conſeruaret. De hac apud Euſebium ſimilis fabula legitur, ac ea quam de Bona Dea retuli. Ea ſic habet; Ceres ex Ioue Proſerpinam genuit, quam aliqui Pherephatten appellant; filiæ amore correptus parens, ei in

ſerpentem conuerſus coniũgitur. Vnde in Sabaziorum myſteriis draco in ſpiram inuolutus in ſacrificiis ad factorum memoriam adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filium: quare poetæ nonnulli taurum laudant draconis patrem, & draconẽ rurſus tauri patrẽ. Proſerpina etiam fruges ſignificari legimus, quæ e terra, Cereris nomine denotata, ortum trahunt; idque non abſque vitali quodam calore, qui e cælo deriuat: Iupiter autem cælum adumbrat. Hæc a Plutone rapta fingitur; aut quia ſemina in terram iacta interdũ non naſcũtur, ex quo terra quodammodo dolere videtur; cum ſe ſuis ornamentis ſpoliatam cernat: aut quod natiuus terræ calor correpta ſemina fouet, donec ea ad maturitatem perducat. Eadem Proſerpina aliquando pro Luna capitur: quare poteſt eodem pacto effingi, quo Luna. Sed & eius effigies, anſerem manu retinens cernitur, vt Pauſanias in Bœoticis narrat; dicit enim, prope Trophonij lucum Ercynam cum Proſerpina ludentem, anſerem e manibus inuitam dimiſiſſe; volitantem illum ſubiiſſe cauernoſum antrum, ibique ſe ſub lapide occultaſſe; Proſerpinam ſubingreſſam auem a fuga retraxiſſe: quo loco lapidem ſubmouerat, aquam erupiſſe, qui poſtea fuerit Ercyna amnis appellatus. Manebat ergo ad Ercynæ ripas ædes, & ſignum in ea, virgo anſerem manibus præferens; quæ Proſerpina Cereris filia erat.

Proſerpina pro frugibus capitur.

NEPTVNVS.

NEPTVNO inter fratres ſorte aquarum regnum obtigit; inde maris Deus dictus. Eum veteres interdum tranquillum, mitem, ſedatumque, ſæpe etiam vultu turbato effinxerũt: quod apud Homerum atque Virgilium legere eſt; mare enim ſtatim ex altero in alterum ſtatum permutatur, quod ex tranquillo fit turbulentum, atque e contra. Eidem tridentem in manus tradiderunt, qui in Concha veluti in curru ſtat, hæc ab equis marinis trahitur, qui poſteriore ſui parte piſcis ſpeciem referunt. Hi à Statio lib. II. Thebaid. ſic deſcribuntur;

Illic Ægæo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit equos: prior haurit habenas

Vngu

Vngula; postremi soluuntur in æquora pisces.

Eum vestibus cæruleis induerunt, quæ, vt Phornutus inquit, marinum colorem referunt. Lucianus in sacrificiis cæruleis capillis, & nigris effingit; quāuis Seruius dicat, apud antiquos, marinos deos canis capillis, atque senes plerumque depictos fuisse; quandoquidem eorum capita spuma candescunt. Quare Philostratus in Imaginibus Glaucum depingens, qui est etiam marinus Deus, eum dicit barbam habere madefactam, comas autē aqua perfusas per humeros spargi; supercilia densa, hirsuta, & inter se iuncta; brachiumque attollentem, vndas scindere, aptasque ad natandum efficere; pectus marina alga, ac lanugine obsitum, ventremque paullatim attenuari, ac inde cæteras corporis partes in piscem desinere; itaque cauda erecta, extraque aquas exsistente ostendi. Ouidius lib. XIII. Metamorph. ita Glaucum de se loquentem inducit; *Glaucus.*

Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi:
Vix bene combiberant ignotos guttura succos,
Cum subito trepidare intus præcordia sensi,
Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui restare diu, repetendaque numquam
Terra vale, dixi, corpusque sub æquore mersi.
Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam,
Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, & cærula brachia vidi,
Cruraque pinnigero curuata nouissima pisce.

Idem Philostratus Neptunum cum equis & cetis in mari tranquille incedentem facit, ac tridentem præbet; quem tres maris mediterranei sinus significare, aliqui volunt: alij ad triplicem aquarum naturam referunt; fontium enim sunt dulces, marinæ salsæ; quæ autem in lacubus continentur, non sunt amaræ illæ quidem, sed gustatui sunt ingratæ. Idem buccinam eidem tradit; ea autem est coclea, qua Tritones vtuntur: nam & hos antiqui inter marinos Deos numerauerunt, Neptunoque comites adiunxerunt. Poëtę fingunt Tritones maris tubicines; cocleam enim retortam gerunt, qua terribilem quēdam sonum edunt. Itaque Hyginus refert eo tempore, quo Titanes aduersus Deos bellum gerebant, quemdam Tritonem bucci- *Tritones.*

na nuper à se reperta, ita insonuisse, vt Gigantes sonitum ferre non valentes, terrore illo consternati, statim sese in fugã conuerterint. Hi potius belluæ quam Dij, aut homines erant existimandi; nam vt Virgilius lib. x. Æneid. scribit,

Frons hominem præfert, in pristin desinit aluus.

Hæc eorum duplex forma, secũdum nonnullorum sentẽtiam, duplicem aquarum vim ostendit; nam eæ interdum prosunt, aliquando etiam nocent. Neque tamen poetarum omnino est commentum, quod de Tritonibus iactatur; nam ex historiis discimus, homines marinos sæpe visos qui figura partim hominem, partim piscem referunt. Plinius lib. I X. Natur. histor. testatum reliquit, Olysippone Tyberij principis tempore, legatos missos Romam, qui nunciarent, apud se Tritones buccina sonantes esse auditos, immo & a plurimis visos. Et Alexander Neapolitanus lib. III. refert se a quodam certæ fidei homine audisse, qui diceret se, cum esset in Hispania, marinum hominem & vultu & corpore prorsus humano, absoluta similitudine pube tenus, postremis vero in piscem desinentibus, vidisse, in melle ex vltima Mauritania, & Oceani finibus eo pro monstro allatum: fuisse autem facie hominis vetusti, capillo, & barba hispida, atque hirta, colore cæruleo, statura procera, & maiore humana; alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & membrana passim interlucente munitum. Quod ne quis commentitium arbitraretur, idem Theodori Gazæ auctoritate confirmat, qui affirmauit, se, dum in Peloponeso ageret, fœda maris tempestate oborta, cum nonnulla piscium monstra ad litus illisissent, inter cætera vidisse Nereidem in litore, fluctibus expositam, viuentem iam, & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decora, neque inuenusta specie, corpore squamis hirto ad pubẽ vsque, nisi quod cætera in locustæ caudam desinebant. Quamobrem minime mirum videri debet, si poëtæ Nereides pulcerrimas. Nymphas esse finxerunt, quæ marinos Deos, Oceanum scilicet, Nereum patrem, Neptunum, Thetin, Doriden, cæterosque eiusmodi comitarẽtur, qui varios aquarum effectus significãt; ab antiquisque colebantur, quod crederent, sibi plurimum ab eis commodari, incommodarive posse. Quamuisque plurimæ ferantur

Homines marini.

Nereis.

rantur

rãtur fuiſſe Nereides (nã Heſiodus eas ad quinquaginta nominatim enumerat;tamen de vna tantum, Galathea dicta, mihi dicendum ſuſcepi. Hæc ſic eſt a candore nominata, qui in ea aquæ ſpumam repræſentat: quare Heſiodus ei albicantes comas,faciemque lacti ſimilem tribuit.Polyphemus eius amator apud Ouidium,eam liguſtris candidiorem vocat. Philoſtratus in quadam imagine Galatheam per quietum mare incedẽtem facit, eamque in curru collacat à delphinis tracto, quos Tritonis filiæ regunt, Nymphæ circumſtantes, eiuſque obſequiis paratiſſimæ. Cæterum ipſa purpuream veſtem ſupra caput ad Zephyrum tollit, vt & ſibi vmbraculum, & currui velum ſit. Ipſius autem comæ Zephyro minime diffuſæ; madidæ enim ſunt,& quam vt a vento agitari queant,grauiores.Hic non duxi prætermittendum,quod Alexander Neapolitanus loco proxime citato refert; nempe ſuo tempore in Epiro ad fontem iugis aquæ, ad quam mulieres ex oppido aquatum ventitabant, Tritonem,ſeu marinum hominem a ſpelunca, quam forte ibi nactus fuerat,obſeruare ſolitum,ſiquando ſolam ad aquas accedẽtem, aut per litus obambulantem mulierẽ videret,ipſum ex vndis,& ſpelunca leni greſſu,tacitiſque veſtigiis deſilire, & a tergo accedere, ac vi compreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus cauſſa arripere, arreptamque ſub vndis deferre conſueuiſſe. Quod cum apud loci incolas percrebuiſſet,diligentius marinum monſtrum obſeruaſſe,& cum diutius laqueos illi intẽdiſſent,haud multo poſt dolo captum, & laqueis vinctũ cepiſſe:cumque cibo abſtineret, extra aquas multum viuere nequiſſe. Pauſanias in Bœoticis ita Tritones nobis depingit; colore eo ſunt, quo eſſe videntur ranæ paluſtres in dorſo:nares humanas habent, branchias ſub aures,os reſciſſum,latumque,ferinos dẽtes,glaucos oculos,manus cum articulis ad humanam effigiem, vngues oſtreorum conchis perſimiles; reliquum porro corpus paruulis ſquamis contectum eſt,& in piſcem deſinit, non diſſimiles extremis delphinorum partibus.Ab his, aut a Naiadibus non multum Sirenes differunt:vt enim fabulantur poëtæ,muliebrem aſpectum habent; idque vmbilico tenus,nam in poſterioribus partibus piſcem imitantur:aliqui alas addunt, pedeſque gallinaceos. Eas

Galathea.

Tritones.

Sirenes.

dicunt Acheloi, & Calliopes filias tres fuisse, quarum vna canebat, altera tibiam inflabat, tertia lyram pulsabat; quæ omnes ita suauem edebant concentum, vt facile miseros nautas allicerent, vt ad quosdam in Sicilia scopulos impingerent, vbi eæ degebant. Sed, vbi se ab Vlysse contemptas vidissent, qui illac transiens, se ad malum religandum, sociis vero cera aures obstruendas curauit, ne ipsarum cantus audirent; statim sese in mare præcipites dedisse; atque hinc forte factum fuit, vt diceretur a posteriori parte pisces euasisse. Seruius eas nō pisces, sed aues ea in parte vult fuisse: sicut & Ouidius, cum easdem dicit Proserpinæ comites fuisse; quæ, postquam illa a Plutone correpta fuit, in huiusmodi monstra versę fuere, habentia quidem faciem atque pectus muliebre, sed in cæteris aui similia. Suidas refert, secundum fabulas Sirenas aues fuisse, pulcra mulieris facie insignitas, quæ suauissime concinerent; sed reuera quosdam scopulos exstitisse, ad quos aqua allisa, ita suaue murmur redderet, vt nautæ ab ea suauitate pellecti, illuc nauē dirigerent, atque ita confracta ad cautes naue, misere *disperirēt.* Plinius quoque, de fabulosis auibus loquens, in India inquit; aues quasdam exstitisse creditum, quæ cantus suauitate hominibus somnum iniiciebant, dormiētesque deuorare solebant. Sed tamen siue pisces, siue aues, siue aliud quodcumque tandem Sirenes sint; illud certū sit, fictitium quidpiam esse; atque iis nonnulli meretriciam pulcritudinem, atque illicia innui volunt: eæ cantu nautas sapiunt, ac tandem deuorāt: nam incaute se meretricum blanditiis de mente ac sanitate deturbari sinentes, ab eis tandem patrimoniis abliguritis, ad extremā inopiam rediguntur. Quare Buccatius narrat, apud antiquos *Sirenas* fingi in amœnis pratis degere mortuorum ossibus conspersis; eo extremum exitium, quod lasciuiam sequitur, significantes. Apud Virgilium quoque Sirenum scopuli multorum ossibus albi valdeque ardui, ac periculosi describuntur. Sed Xenophon aliter sensit: nam in libro de dictis & factis Socratis, Sirenas vult eorum laudes concinere, qui dignissimi sint, quorum virtus præconiis summis celebretur; easque ideo ab Homero fingi de Vlysse cecinisse; quod reuera is esset Græciæ vniuersæ ornamentum: hocque fascinum esse, atque præstigias,

gias, quibus ſtudioſos homines ad ſe pellicerent; nam eos, audito virtutis præconio, cuius amore capti ſint, multo maiores erga illam concipere ardores, & ad eam ardentius accurrere, atque dulces præconis voces ſequi. Atque hac de cauſſa forte factum fuit, vt, quemadmodum Ariſtoteles libro de rebus admirabilibus teſtatur, quibuſdam in Inſulis, Sirenarum dictis, quæ in Italiæ finibus ſitæ erant, templa atque altaria meruerint, atque ab incolis colerentur: earum autem nomina fuerũt, Parthenope, Leucoſia, & Ligia.

Nunc

Scylla. Nunc ad alios Deos, siue monstra marina veniamus. Homerus Scyllam fingit, in antro obscuro, & horrendo habitare, terribili illam esse latratu, canũ videlicet simili, pedes habere duodecim, colla sex longa, capita totidem, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videatur; capita vero assidue in mare porrigere, ac circumspicere e scopulo, an inde nauis aliqua circumnauiget, vt ex ea saltem tot deprædetur, quot ipsius sunt capita; atque totidem ex Vlyssis sociis abstulisse. Cum Helenus apud Virgilium lib. III. AEneid. AEneæ cursum, quem tenere debeat, ostendit, monet vt duo hæc horrenda monstra caueat, Scyllam scilicet, atque Charybdim; de quibus ita dicit;

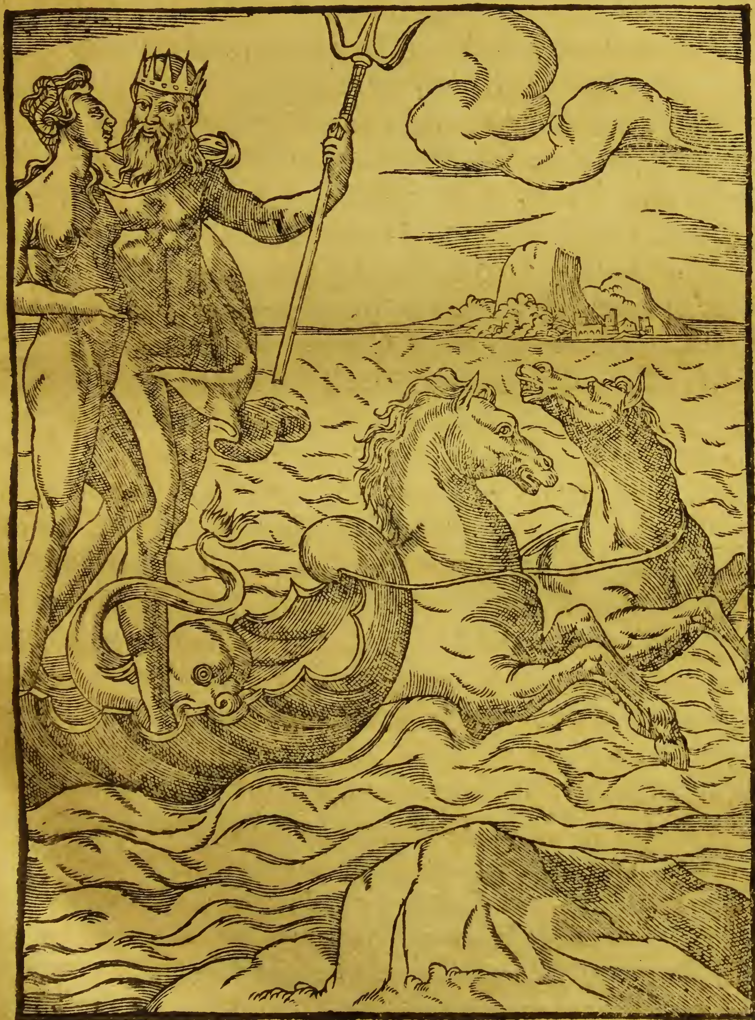
Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulcro corpore virgo
Pube tenus: postrema, immani corpore Pristis,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Huiusmodi figuram induisse Scylla dicitur, veneficiis scilicet Circes quæ videret Glaucum, quem ipsa deperibat, non suos, sed Scyllæ amores sequentẽ: itaque aquis, vbi se Scylla abluere consuerat, suis veneficiis infectis, eam in ita deformem figuram conuertit. Sed ea, se ita aspectu horribilẽ videns, præ mœrore præcipitem in mare se dedit, vbi & nautas transeuntes perterrefacit; sicut & Charybdis, quæ, cum esset mulier rapacissima, Herculis boues ausa est furari; quare a Ioue fulmine icta, ac in mare præcipitata, in scopulum est cõuersa, pristinam autem naturam apprime seruat. His fabularũ inuolucris poetæ nobis geminorum scopulorum, qui in angustiis freti Siculi se mutuo respiciũt, naturam adumbrare voluerunt. Sed hinc ad

Nereides. alia maris monstra describenda deueniamus. Nereides centum fuisse, quæ totidem delphinis insidebant, Plato inquit, cum mirabile illud templum describeret, quod apud Atlanticos Neptuno erat consecratum, qui ibi in curru erat effictus,

alatorum

alatorum equorum fræna manu continens, tamque ingens erat, vt capite alti illius templi fastigium contingeret. Maxima pars Neptuni comitum in quodam templo quod est in agro Corinthio, vt Pausanias refert, cernebatur, vbi is vna cum Amphitrite sua vxore in curru erat; puer quoque Palęmon delphino innixus visebatur; equi quattuor currum trahebant; Tritones duo erant ad latus: in basi media, quæ currum sustinebat, mare erat exsculptum, atque Venus, quæ inde emergebat, pulcerrimis Nereidibus comitata. Palæmon, qui a Latinis Portu-

nus dicitur, portuum erat Deus; cui nautæ reduces ſacrificabant: itaque eſt Neptuno comes attributus.

In quodam templo Neptuni, quod erat in Ægypto, Canopus Menelai nauta colebatur, qui poſt mortem in aſtra tranſlatus dicebatur. Eius effigies erat craſſa, breuis, & quaſi rotunda, collo obtorto, breuiſſimis cruribus: cauſſam, cur ita effingeretur, hanc dicũt: Cum Perſæ Ignem, quem vt maximũ Deum colebant, quaqua circumducerent, vt eo cæterorum Deorum, quos reliquæ nationes venerarentur, vires experirẽtur; nullus autem, cuiuſcumque tandem materiæ eſſet, non illi cedebat; tunc Canopi ſacerdos, ne ſuus Deus flãmis abſumeretur, quiddam contra Ignem callidum excogitauit. Solebant in AEgypto fictilia quædam vaſa fieri, minimis foraminibus pertuſa, quibus turbida aqua limpidiſſima effluit: horum ille vnum, cera foraminibus obturatis cepit, variis coloribus vndique depictum, aqua repletum, ac vt Deum ſtatuit; & excidens Canopi ſimulacri caput, illi diligenter aptauit: adſunt poſt hæc Perſæ: itur in conflictum; circa hydriam ignis accenditur; cera diſſoluitur, qua foramina erant obturata: diffluente aqua, ignis extinctus eſt. Aſtu igitur ſacerdotis Canopus Deus victor Dei Perſarum euaſit; & ex eo Deus cultus eſt, vt Suidas refert. Quare in poſterum ea forma eſt effictus, qua dixi, vtque cernere eſt in quodã Antonini Pij numiſmate. Delphini omniũ piſciũ Neptuno gratiſſimi feruntur; quare Hyginus teſtatur, ſemper, cum Neptunus effingeretur, delphinem in eius manibus, vel ſub pedibus fuiſſe; hac fortaſſe de cauſſa, quod ſicut leones ferarum, aquila auium, ita & delphines piſcium ſunt reges. Martianus eum in nuptiis Philologiæ expreſſit, ſic dicens; Nudus eſt, maritima inundatione viridior, coronam albidi ſalis *inſtar* candidam, atque ſpumarum caniciei concolorem habens. Pallas cum apud Ouidium lib. v i. Metamor. cum Arachne de texẽdi arte contẽderet, duodecim Deorũ cõſeſſum pinxit, vbi diſceptaretur, vtri, ſibi ne, an Neptuno concederetur, vt Athenis recẽs conditis, nomẽ imponeret: Carmina ſunt huiuſmodi;

Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aſpera ſaxa facit, medioque e vulnere ſaxi
Exiluiſſe fretum, quo pignore vindicet vrbem.

Virgilius

Virgilius in primo Georgicorum equum dicit exiisse;

--Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percussa tridente,
Neptune.

Quod Seruius ideo fictum esse vult, vt velox, frequensque maris motus ostenderetur. Quare equi sub Castoris & Pollucis tutela esse dicti sunt, eorū enim astra velocissime mouētur. Quidam ideo Neptuno equorum inuentionem tributam dicunt, quod equi latos campos, æquosque desiderant, qui ab æquore optime repræsentantur. Idem Seruius principium lib. IIX. AEneidos enarrans, vbi Poëta sic dicit;

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit:

refert, Romanos belli tempore, duplicia signa extulisse, alterum scilicet purpureum pro pedestribus copiis, alterum vero cæruleum pro equestribus; hic enim est maris color, cuius Deus putabatur Neptunus, qui & equos inuenisse fertur. Diodorus Siculus scribit, Neptunum primum omnium equos domuisse, artemque equitandi docuisse, hincque factum esse, vt equestris appellaretur: cui Pausanias etiā cōsentit, qui vult ideo Homerum, cum ludos equestres describeret, Menelaum induxisse, qui certatoribus iuramentum per Neptuni numen proposuisset, se nullam fraudem adhibituros. Idemque subiicit, hoc Neptuni cognomen cæteris præstare, cum cunctis nationibus sit commune. Hinc arbitror profectum fuisse vt ludi Circēses apud Romanos, qui erant equestres, Neptuno essent sacri: celebrabantur autem in Consualibus, quæ erant a Romulo instituta, in memoriam, vt inquit Liuius, raptus Sabinarum; nam, quemadmodum Plutarchus refert, cuiusdam Dei aram conditam sub terram in Circo inuenerat; eique Deo indidit nomen Conso, siue a consilio, quod consiliarius foret; *Consus.* aut, quod magnarum rerum consilia occulta esse oporteret: quare ad eius aram aditus numquam patefiebat, præterquam ludorum Circensium diebus. Quod effecit, vt Neptunus idem ac Cōsus crederetur; de quo hæc strictim attigisse sit satis; nam nullam adhuc eius imaginem apud scriptores reperi. Quod autem equi sub Neptuni tutela essent, Pausanias in Eliacis po-

ſterioribus oſtendit, cum circum, vbi equi currebant, deſcribit, dicens, ad alterum curriculi latus aram fuiſſe figuræ rotundæ, ad eamque Deum coli, Taraxippum, ab incutiendo equis pauore, nuncupatum. Solitos enim eſſe iniecto terrore, circa aram hanc equos tam vehementer conſternari, vt incertũ vnde coorta trepidatione, ſæpe illiſis curribus affligerentur aurigæ: quo igitur æquo, & propitio vterentur Taraxippo, ad eam aram aurigas vota nuncupaſſe. De hoc Deo multas multorum opiniones idem Pauſanias affert; ſed eam tamquam omnium

proba

probabiliſſimã approbat, qua Taraxippus Neptuni fuiſſe cognomen dicitur; ab eo enim equorum origo profluxit: a quo duos equos Iunoni dono datos, ferunt, quos illa Caſtori & Polluci tradidit. Cui fabulæ illa quoque concordat, qua iactatur, equuleum ab Ope Neptuni loco ſuppoſitum Saturno fuiſſe: hacque de cauſſa Feſtus vult, Neptunum Equeſtrem fuiſſe dictũ, ob idemque inquit, in Illyrico quatternos equos iaci ſolitos nono quoque anno in mare. Aliqui ſentiunt, Neptuno equos optime accommodari; quod ſcilicet mare vndique ad nos neceſſaria vſibus noſtris aduehat, ſicut & equi. Quare Philoſtratus cum duas paruas inſulas deſcriberet, quibus, rerum venalium forum erat commune, in quod quod ab agris legeretur, altera inferebat, altera vero quidquid ex maritima præda corrogaſſet; ibi Neptuno ſtatuam poſitam inquit cum aratro, atque curru, tamquam ſi agricola eſſet: quo incolæ innuebant, ſe etiam terræ fruges Neptuno acceptas referre: ſed ne eum terreſtrem tantum colere videretur, aratro nauis proram aptarunt; ita vt Neptunum nauigantem, terram arare diceres.

Apud Eleos, ſicut Pauſanias refert, adoleſcentis imberbis ſtatua viſebatur, qui pedem pede premebat; ambabus vero manibus haſtæ innitebatur; hęc ſtatis tẽporibus nunc lineis, nunc laneis veſtibus induebatur. HęcNeptuni eſſe eſt credita, aliũde illuc trãſlata, vbi maximo cultu ab incolis afficiebatur. Sed nõ Neptuni, verum Satrapis effigies appellabatur. Duo numiſmata exſtant, Veſpaſiani vnum, alterum Adriani, in quibus Neptuni imago cernitur nudi ſtantis: ſed in læui humeri tergo propendet amictus; dexteraque trilorem ſcuticam, læua elatum tridentem tenet. In alio quopiam numiſmate idem eſt effictus nudus, rectuſque, ſiniſtra elata tridenti inhærens, delphinem dextera porrigens, alterumque pedem in prora tenẽs. Illud præterea eſt ſciendum, apud veteres vrbium portas Iunoni, arces Mineruæ, mœnia atque fundamenta Neptuno fuiſſe ſacra; quod Seruius adnotat, illud II. AEneid. enarrans, vbi Venus inducitur, AEneæ oſtendens, Troiæ ruinas reparari non poſſe; cum horum Deorum pro ſe quiſque id dirueret, quod ſibi eſſet proprium, ita inquiens; *Fundamẽta Neptuno ſacra.*

Hic, vbi diſiectas moles, auulſaque ſaxis

Saxa vides, mixtoque vndantem puluere fumum:
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit; totamque a sedibus vrbem
Eruit.

Terræmotus a Neptuno fit. Hacque de caussa a Græcis ἐνοσίγαιος est dictus, quod est Terriquassor; quo significarunt, terræmotum Neptuno tribui, propter aquarum scilicet motum. Quamobrē Thessali, Neptunum aquis exitum aperuisse dicebant, quæ vniuersam olim Thessaliam inundabant; nam ingenti terræmotu excitato, montes discidit, ita vt latus fieret Peneo flumini exitus, terraque inter mōtes interiecta cōmode habitari posset: quod & Herodotus confirmat. Quod dixi de Neptuno Terriquassore, perbelle ad Terręmotus imaginem aptari posset, si quis eam vellet effingere.

Oceanus. Imagines Neptuni atque Oceani non multum inter se erāt dissimiles. Hunc Oceanum veteres patrem Deorum dixerunt; pro eo autem non solum mare, quod vniuersam terram ambit, sed etiam aquæ virtutem intellexerunt, quam Thales omnium rerum principium statuit. Eum ergo Deorum patrem nuncuparunt; Thetimque vxorem ei tribuerunt; ex quibus innumeri propemodum Dei marini, fluuiatiles, ac fontani, item & Nymphæ profluxisse feruntur. Thetis vero fingebatur vetus, cana, atque alba: eam poetæ matrem, atque venerandam appellabant. Hæc vna cum viri sui imagine poni potest: qui, vt Ioānes Buccatius refert, in curru effingebatur, a quattuor balænis per mare tracto; eum Tritones cum buccinis præcedebānt, circumstabant Nymphæ, magnus belluarum marinarum nume- *Proteus.* rus sequebatur, quæ sub Proteo duce ac pastore erant. Hic ex marinis Deis erat, qui ventura prædicebat, sed non nisi coactus; eosque, qui sibi vim parassent, fraudibus decipiebat, varias subinde formas induens, vt ex eius manibus elaberetur. Quare necesse fuerat, eum vincire, ac tamdiu cōtinere, quoad in pristinam figuram reuertisset: tunc enim facile ad interrogata respondebat. De hoc Diodorus refert, eum in regnum ab *Proteus cur in varias formas mutaretur.* AEgyptiis adscitum, tamquam qui omnibus sapientia antecelleret, per quam erat ita dexter in cōsiliis pro tempore capiendis, vt ea alia ex aliis prout res requirebat, commodissime mutaret,

taret,atque hinc factum esse, vt se in diuersas figuras conuertere diceretur:quod idem erat,ac si dixissent, eum foro vti sciuisse. Græci volunt, id de Proteo dictum, vt scilicet ad AEgyptiorum regum morē respiceretur:nam illi, cum in publicum procedebāt,semper aliquod insigne in capite gestabāt, quod regiam maiestatem prę se ferret;id quidem subinde mutabāt; aliquando enim leonis, aut tauri, aut draconis priorem partem, interdum arborem, quandoque ignem, nonnumquam redolentia vnguenta præferebant. Vnde factum locum fabu-

læ,

læ, Proteum in ea omnia, quæcunque capite gestabat, solere transformari. In Carpatho etiam insula idem regnasse legitur, a qua mare Carpathium nomen habet, quod est prope AEgyptum, cum vero Phocis id mare abundet (quæ & vituli marini appellantur; priores enim partes corio, ac pilis tectas ad vituli similitudinem habent) atque aliis marinis belluis; ideo marini gregis pastor est dictus. Oceani quoque filia Eurynome putabatur; eam Homerus Thetidi comitem adiunxit, cum Vulcanũ adiret. Nonnulli eam Dianam esse crediderũt, vt Pausanias refert: quod quidem nihil cum eius simulacro cõsentit: id fœmineam formam referebat vsque ad summa fœmora, cætera piscis figuram; erat autem aureis catenis reuinctum. Id numen a Phigalensibus, qui erant in Arcadia, colebatur: templum eius stato quotannis die aperiebant: sacra eo die publice & priuatim fiebant. Huic non admodum dissimilis quædam Dea erat, quæ Derceto appellabatur: hæc capite excepto, quod muliebre erat, piscis videbatur. De hac Diodorus Siculus lib. II. scribit, eam Nympham fuisse, sed grauidam postea effectam, a quo autem, ignoratum, Semiramidem peperisse; sed sui erroris pudore affectam, se in quemdam Syriæ lacum abiecisse, atque inde ab illis populis numinis loco habitam, ac in piscem se conuertisse creditam: ideoque factum esse, vt a piscium esu abstinerent, qui in eo lacu essent, quos omnes illi Deæ sacros arbitrarentur.

Eurynome.

Derceto.

Sed ad Oceani imaginem reuertamur: eius currus, eum terram ambire significat; rotæ terræ orbicularem figuram ostendunt: balænæ currum trahunt, quod mare vniuersam terram percurrat, ac in eam se insinuans, magnam eius partem alluat. Nymphæ aquarum proprietatem designant; quas veteres non solũ sub Oceani, Neptuni, Thetidis, Doridis, Amphitrites, atq; aliorum marinorum Deorum nominibus, sed etiã sub Acheloi nomine adumbrarunt. Licet nonnulli prioribus illis salsarum aquarum naturam, hoc vero posteriore dulcium innui, cuiusmodi sunt fluuiorum aquæ; qui etiam ab antiquis pro numinibus sunt habiti, & humana figura efficti. Sed antequam ad eorum simulacra veniam, ventos describam: nam, cum de mari dixerim, vbi illi maxime vires suas exserunt; non abs re mihi factu

Venti.

facturus videor, si statim ventorum tractationem subiecero. Quamquam vero non absurde cum Iunone coniunxissem: ea enim aërem significat; ventus autem, secundum Physicorum sententiam, est aër concitatus. Itaque AEolus ita Iunoni apud Virgilium lib. 1. AEneid. respondet;

Tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptra, Iouemque
Concilias; tu das epulis accumbere Diuum,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.

Non tamẽ hic locus videtur a ventis alienus. Veteres vt Deos, sunt ventos venerati; eisque sacrificabant, vel quod eis propitiis vsi essent, vel vt in posterum vterentur. Eos cum alis effinxerunt, tumescentibus buccis, inflatis, ac spirantibus: sed alij alios suo flatu effectus producunt; nam aliqui nubes cogunt, & pluuias creant; alij e contra nubes dispellunt; alij aliter suas vires ostendunt. Itaque diuerse a poëtis descripti fuere: qui quamquam multi sunt; tamen præcipui quattuor, qui a primariis quattuor mundi cardinibus flant, numerari solent, vt ab Ouidio, cum lib. 1. Metamorphos. vniuersum in suas partes distribuit. Fuerunt aliqui, vt refert Strabo, qui duos tantum ventos posuerunt. Sed ex quattuor vnus est Aquilo, qui & Boreas dicitur, a Septentrione flans: hunc Pausanias in Eliacis scribit in Cypselli arca exsculptum fuisse, Orithyiam rapientem; non tamen eius effigiem designat, nisi quod eum pro pedibus anguium caudas habuisse dicit. Hic ergo, quia niues ac frigus affert, glaciemque creat, barba, capillis, ac alis niue conspersis effingitur. Alter est Auster, qui & Notus nuncupatur, qui a meridie flat; hic, quod flatu suo pluuias adducit, ita ab Ouidio describitur;

Venti principales. *Boreas.* *Notus.*

-- Madidis Notus euolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba grauis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæque sinusque.

Tertius est Eurus, qui ab Oriente flat. Hic niger effingitur ob AEthiopes, per quos transit; cumque Sol occidens si forte rubeat, signum sit fore vt sequenti die (quemadmodum Virgilius in Georgicis testatur) Eurus excitetur, ideo eius imagini sol igneus ad caput adpingitur. Quartus lenissimus ille qui-

Eurus.

Zephyrus. dem,& Zephyrus,qui ab Occidēte ſpirat.Hic vere primo terram herbis conueſtit, flores excitat. Quare Floræ maritus eſt

Flora. ab antiquis dictus,quæ florū Dea habebatur. Eius imago pulcerrimā Nymphā referebat. Itaque ea, cum ab Ouidio lib.v. Faſt.loquens inducitur,ita de ſua pulcritudine dicit;

Quæ fuerat mihi forma,graue eſt,narrare modeſtæ:
Sed generum matri repperit illa Deum.

Ei & ſertum ex variis floribus additur; item & veſtis verſicoloribus floribus pingitur;nam flores quibus terra veſtitur,omnia

colo

colorum genera referunt. Philostratus ita Zephyri imaginem adornat;Is est forma iuuenili,facie decora,alatis humeris,tempora habens pulcerrimis floribus redimita.

Sed iam ad fluuios transeamus, qui ab antiquis etiam numina habebantur, item votis ac sacrificiis colebantur. Eis capillum quodam peculiari ritu incisum offerre solebant; præcipue Græci, vt Pausanias testatur: quod etiam ex Homero intelligimus,cum Peleum inducit, vota Sperchio flumini faciẽtem,se capillos suos illi oblaturum,si filius Achilles incolumis ad se ex Troiano bello reuertisset. Et in agro Attico apud Cephisum fluuium adolescentis statua visebatur,sibi comam cædentis,vt illi consecraret.Fluuiorum effigies hominem referebat barbatum,promisso capillo,iacentem,cubito innixum, vt Philostratus Thessaliam describens, meminit;nam numquam fluuij in pedes se erigunt; sæpe etiam magnæ alicui vrnæ incumbunt, quæ aquam abunde effundat.Ita enim Statius Inachum depingit.Seruius inquit, cornua quoque fluminibus tribui; aut quod aquæ murmur, boum mugitum exprimat; aut quod fluuiorum ripæ cornuum instar sint incuruæ. Quamobrem Virgilius lib.IIX.AEneid.de Tiberi dicit; *Inachus.*

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.

Eumdemque ita paullo ante describit;

Huic Deus ipse loci,fluuio Tiberinus amœno
Populeas inter senior se attollere frondes
Visus:eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus,& crines vmbrosa tegebat arundo.

Idem libro IV.Georg.de Eridano ita dicit, *Eridanus.*

Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus.

Vbi Probus Eridanum inquit facie taurina pingi; quod sonus quem edit, sit taurino mugitui perquam similis; eiusque ripæ veluti cornua,sint intortæ. AElianus scribit,fluminum simulacra, quæ antea nullam certam formam habebant, bouis postea effigiem expressisse. Idem apud Festum Pompeium legitur,fluuiorum scilicet statuas esse forma taurina,quod est, cornigera; nam ij sunt taurorum instar efferati. Fluuios quoque arundineis foliis antiqui coronabant;arundo enim feliciter in

aquoſis locis prouenit. Ouidius lib. XIII. Metamorph. cum de Aci in fluuium mutato fabulam recenſet, quem Polyphemus, grandi quodam ſaxo proiecto, cõtriuerat, ita de eo Galatheam narrantem induxit;

Acis in fluuium mutatus.

Miraque res, ſubito media tenus exſtitit aluo
Incinctus iuuenis, flexit noua cornua cannis.
Qui niſi quod maior, quod toto cærulus ore eſt,
Acis erat.

Romæ etiamnum in Vaticano Tiberis ſtatua viſitur, qui nec cornua

cornua, nec ſerta arundinea habet; ſed eſt corona, ex variis floribus ac fructibus cõtexta redimitus: quod, ſecundum meam quidem ſententiam, eo refertur, vt fertilitatem, atque annonæ copiam ſignificet, quam is fluuius incolis affert. Sed tamẽ non omnino eſt poeticis ornamentis ſpoliatus; nam & arundinem manu geſtat. Cum Achelous apud Ouidium lib. IIX. Metamorph. Theſeo narrat contẽtionem, quam cum Hercule pro Deianira ſuſcepit, brachio innititur, caput habet arundine cinctum, viridi amictu induitur, neque tamẽ ambobus cornibus, ſicut cæteri fluuij, eſt inſignitus; nam alterum ei ab Hercule eſt diffractum, quod poſtea floribus, ac fructibus variis refertum, AEtolis eſt donatũ, qui id Cornucopiæ appellarunt. Quod eſt ideo ab antiquis fictum, vt Diodoro videtur; quod Hercules ſcilicet maximo cum labore alterum huius fluuij ramum a priſtino curſu in aliam partem diuerterit; quæ cum fœcundis illis aquis irrigaretur, maxime fructifera euaſit. Itaque varie flumina a poetis deſcribuntur; nam ij, vel aquarum qualitatem, vel illorum curſum, vel regionis naturam, per quam tranſeunt, conſiderantes, fluuios diuerſis deſcriptionibus deſignãt. Quare Pauſanias in Arcadicis refert, in quodam Arcadiæ templo nobilium quorundam amnium e candido marmore ſigna videri; ſed vnius Nili ſimulacrum e nigro lapide: cuius quidem rei hanc cauſſam affert; quod ſcilicet per nigros AEthiopes Nilus in mare delabitur. Lucianus ſcribit, AEgyptios Nili effigiem ſupra Crocodilum, aut equum fluuiatilem collocaſſe: equus autem fluuiatilis eſt, vt Herodotus eum deſcribit, quadrupes, magnitudine taurum æquans, bouino capite, depreſſis naribus, caprarũ inſtar, iubis dorſo, ac hinnitu equino, dentibus aprorum aduncis, renidenti cauda, pelle ita craſſa atque dura, vt, cum eſt exſiccata, ſit iaculis conficiendis apta. Hæc bellua a Græcis eſt dicta ἱπποπόταμος. Circum Nili ſimulacrum pueros aliquot ludentes effingebant; vt etiam apud Plinium lib. XXXV. legitur, vbi de marmore, quod Baſaltem vocabãt, loquitur; ſcribit enim, ex hoc marmore ſtatuam Romæ in templo Pacis ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatam, argumento Nili, XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentis ſe amnis eius intelligeren-

Achelous.

Cornucopiæ

Nilus fluuius.

tur. De quadã Vertũni ſtatua, in foro Romano poſita legitur, quæ Tiberim olim illac tranſeuntem repræſentabat: hæc floribus atque fructibus erat ornata, vt fertilitatem agrorũ oſtenderet, iuxta quos Tiberis præterfluit. Vertumnus etiam Deus, humanis cogitationibus præpoſitus credebatur, qui diuerſas formas indueret, ſicut & homines ſubinde conſilia mutant. Aliqui eum anni Deum putauerunt, qui iuxta tempora varias ſumit figuras; atque ideo eius natura cunctis figuris eſt opportuna, vt Propertius de eo lib. I V. dicit; cuius deſcriptionem ope

ræpretium

ræpretium fore ſum ratus, hic apponere, cum ſit longe elegantiſſima; ea vero ſic habet;

Quid mirare meas tot in vno corpore formas?
Accipe Vertumni ſigna paterna Dei.
Tuſcus ego, Tuſcis orior, nec pœnitet inter
Prælia Volſcinos deſeruiſſe focos.
Nec me turba iuuat, nec templo delector eburno;
Romanum ſatis eſt, poſſe videre forum.
Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulſa ſonos.
At poſtquam ille ſuis tantum conceſſit alumnis,
Vertumnus verſo dicor ab amne Deus.
Seu, quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rurſus credidit eſſe ſacrum.
Prima mihi variat liuentibus vua racemis,
Et coma lactenti ſpicea fruge tumet.
Hic dulces ceraſos, hic autumnalia pruna
Cernis, & æſtiuo mora rubere die.
Inſitor hic ſoluit pomoſa vota corona,
Cum pyrus inuito ſtipite mala tulit.
Mendax fama noces: alius mihi nominis index:
De ſe narranti, tu modo crede Deo.
Opportuna mea eſt cunctis natura figuris:
In quamcumque voles, verte: decorus ero.
Indue me Cois, fiam non dura puella.
Meque virum, ſumpta quis neget eſſe toga?
Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno:
Iurabis, noſtra gramina ſecta manu.
Arma tuli quondam; &, memini, laudabar in illis:
Corbis & impoſito pondere, meſſor eram.
Sobrius ad lites: at cum eſt impoſta corona,
Clamabis, capiti vina ſubiſſe meo.
Cinge caput mitra; ſpeciem furabor Iacchi:
Furabor Phœbi, ſi modo plectra dabis.
Caſsibus impoſitis, venor, ſed arundine ſumpta,
Faunus plumoſo ſum Deus aucupio.
Eſt etiam aurigæ ſpecies Vertumnus, & eius,

Traijcit

Traijcit alterno qui leue pondus equo.
Suppetat; hoc pisces calamo prædabor, & ibo
Mundus, demißis institor in tunicis.
Pastorem ad baculum possum curare, vel idem
Sirpiculis medio puluere ferre rosam.
Nam quid ego adijciam, de quo mihi maxima fama est,
Hortorum in manibus dona probata meis?
Cæruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre
Me notat, & iunco braßica vincta leui.
Nec flos vllus hiat pratis, quin ille decenter
Impositus fronti langueat ante meæ.
At mihi, quod formas vnus vertebar in omnes,
Nomen ab euentu patria lingua dedit.

PLVTO.

LICET in ditionis diuisione, alij Saturni filiorum cæli regnum obtigerit, alij aquarũ, alij inferorum, prout fabulis fertur; quod, si rei veritatem spectare velimus, innuit, Ioui sorte orientis partes, Plutoni Occidentis, Neptuno vero maris insulas obuenisse. Sed tamen eorum quemlibet passim suum imperium exercere, interdum videmus; nam Neptunus apud Virgilium lib. I. AEneid. ventis minatur, quod sine eius permissu, cælum, terrasque turbare ausi fuissent. Iupiter nonnumquam inferorum res administrat: necnon & Pluto in cælum suum ius extendit. Itaque Iouem dicunt fulmen triplici cuspide præditum, Neptunum tridentem, Plutonem canem tricipitem habere. Quamobrem cum Plutonis imaginem describemus, mirum videri nemini debebit, si eum interdum parem Soli potestate statuemus, & aliquando terræ. Sed tamen tunc etiam inferorum Deus est intelligendus, vtpote qui præcipuam ibi potestatem exerceat, imperiumque in animas corporeis vinculis exsolutas habeat. Hic, vt quilibet iuxta promerita iustas pœnas aut præmia consequatur, tres æquissimos iudices habere fingitur, qui inferorum iudicio præsint, quorum vnus dicitur esse AEacus, alter Minos, tertius Rhadamanthus: de quibus, antequam ad Plutonem veniam, aliquid ex Platone dicam; nam id cum

Inferorum iudices.

cum in primis cognitu iucundum videtur, ac multum facere ad intelligendum, quo pacto eorum imagines ſint exprimēdæ; tum hinc diſcamus licebit, quales iudicum debeant eſſe mores. Ita igitur Plato habet; Saturni tempore lex erat, quæ etiamnum apud Deos viget, viguitque ſemper, vt ſcilicet ij, qui vitam cum iuſtitia tranſegiſſent, poſt mortem ad beatorum inſulas proficiſcerentur; contraque qui nequam, ac flagitioſe vixiſſent, morientes eo abducerentur, vbi pœnas ſuorum ſcelerum luerent. Sed Saturno regnante, & in primordiis regni Iouis adhuc viui, poſtremo videlicet vitæ die homines etiam a viuis iudicibus iudicabantur: quo fiebat, vt multi non pro vitæ meritis iudicium ferrent. Quod vbi Iupiter ex Plutone reſciuiſſet, ex eiſque qui beatorum inſulis præſiderent; multos ſcilicet illuc deſtinari, qui eum locum nullis promeritis ſibi comparaſſent; ſe huic ordinis perturbationi obuiam iturum inquit, cuius cauſſam in id referebat, quod homines ante mortem iudicarentur, dum mortali adhuc corpore circundarentur, multique eos circumſtarent, qui bene, maleve de ipſis ſentirent. Itaque plurimos animos ſceleribus coopertos ſe coram iudicibus ſiſtere audere, tamquam ſi eſſent ſumma innocentia præditi; ſuam enim peruerſitatem corporis pulcritudine, familiæ nobilitate, diuitiarumque copia tegere; nec teſtibus deſtitui, qui aſſerant, ſe vitam, omni culpa carentem duxiſſe. Itaque iudices, corpore impeditos, quod veluti velum eſt animo obiectum, quominus verum cernere poſſint, tot rebus deceptos ac tantam bonitatem admirantes, non poſſe eos non omnibus bonis digniſſimos iudicare. Quare illud in primis facto opus eſſe, nē homines, quando ex hac vita ſint migraturi, præſentiant: cuius rei Prometheo fuit demandata prouincia. Deinde, vt cunctis rebus corporeis exſuti iudicibus ſe ſiſtant, qui & corpore careant; ita vt animis tantum animos nudos & apertos cernant; atque ita facile iuſtum iudicium futurum. Quamobrem decreui, inquit, vt ex meis filiis duo Aſia oriundi, Minos ſcilicet, & Rhadamanthus, vnuſque Europa, AEacus vocatus, cum ex hac vita migrarint, ad quoddam pratum proficiſcantur (quod Veritatis ager appellabatur) ibique vbi duæ viæ ſe diuidunt, altera ad beatorum inſulas, altera ad inferorum loca tendens,

Iudices cur fallantur.

Iouis decretum de animis iudicandis.

animorum,qui e corporibus recesserint,iudicia exerceāt.Asiaticis iudicandis præerit Rhadamanthus,AEacus iis,qui ex Europa aduenerint;sique quid dubij inciderit,Minos cognoscet; vt sine vlla fraude quisque ad eum locum destinetur,qui meritis conueniat.Hoc fuit Iouis decretum, vt hominum animi iuste iudicarentur.Itaque Rhadamanthus , atque AEacus, cum iudicant , virgam manu tenent;Minos seorsim sedet , singulorum caussas secum dispicit,auratum sceptrum ipse quoque gestans ; ita enim Vlysses apud Homerum refert, se eum vidisse, cū mortuis ius dicit.Iudicādi animi omniū affectuū signa,quibus tenentur, præ se ferūt; itemque quidquid vmquam gesserint,dum adhuc corpore coërcerentur, facile in eis argumenta deprehenduntur. Quare cum se coram iudicibus statuunt, nequaquam interrogātur, quinam olim fuerint;iudices enim, iis tantum cōpertis, quæ dū adhuc inter mortales versarentur, perpetrarint,eos ad commerita loca ablegant.Hic Plato explicat, quinam animi ad inferorum carceres destinentur , & qui ad beatorum sedes mittantur.Sed nos contenti trium horum iudicum effigiem designasse,ad alia transibimus.Dantes Algerius Minoi videtur formam belluæ tribuisse ; ita enim in Poëmate de Inferno dicit;

Cernere erat tetro aspectu Minoa sedentem,
Horribili rictu latrantem,ac torua tuentem.
Quæsitor sæuus vitasque,ac crimina discit;
Atque alias aliis pœnas decernit;& vmbras
Pallentes audit,tentat,subigitque fateri,
Quæ quis apud superos commisit crimina:quorum
Pro meritis pœnas taxat,numerumque,locumque,
Tot caudæ corpus spiris immane reuincens,
Pœnarum gradibus quot vult torquerier ipsas.

Minos quid significet. Aliqui in ea sunt sententia , vt putent,Minoem scelerum conscientiam significare, qua assidue , qui sibi facinorum est conscius,se ipsum vexat,accusat,supplicium ob oculos statuit, torquet,exagitat. Sed nunc ad Plutonem reuertamur , qui etiam diuitiarum Deus est habitus,πλοῦτος enim Græce diuitias significat.Per eum autē terra intelligitur vnde tot opes hauriuntur. Itaque Latini eum Ditem ad diuitias innuendas, appellādum duxe

duxerunt. Hunc manium Deum putarunt, quod is ſcilicet funebres pompas inuenerit, ac iuſta, quæ mortuis perſoluimus. Sed hæc miſſa faciamus, & eius effigiẽ, a poetis adumbratam, deſcribamus. Apud inferos is tamquam rex in ſolio ſedet; ita enim eum Claudianus Lib. 1. de Raptu Proſerp. deſignat, cum refert, eum Mercurium ad Iouem, vxorem ſibi petitum miſiſſe.

Ipſe rudi fultus ſolio, nigraque verendus
Maieſtate ſedet: ſqualent immania fœdo
Sceptra ſitu.

Martianus Capella regiam coronam ei tribuit, cum eum vna cum Neptuno fratre deſcribit, ita dicens; Pluto lucifuga inumbratione palleſcens, in capite coronam ex hebeno, tartareæ noctis obſcuritate feruesceſ. Sceptrum, quod manu gerit, eum regem monſtrat; id eſt paruum; nam inferioris huius orbis regnũ repræſentat; ita Porphyrius hoc explicat, quemadmodum Euſebius refert; ſubque Plutonis nomine Solem intelligit; qui ideo inferorum Deus dicitur, quod hieme parũ ſe nobis oſtendat, ſed maximam temporis partem degat cum Antipodibus, quos in inferiori orbe habitare dicimus: cum tamen illi ſe nobis ſuperiores arbitrentur, vt Seruius ex Tiberiano refert, qui ait, olim a vento ab Antipodibus litteras ad nos allatas, cuius id erat initium; Nos ſuperi vos inferos ſalutamus. Ariſtoteles etiam rationibus conatur oſtendere, nos reuera inferos eſſe. Sed hoc non multum ad rem; illud hinc intelligamus, Plutonem, ſi pro Sole capiatur; ſub terris degere creditum, cum noſtrum hunc orbem non colluſtrat. Is idcirco Proſerpinam, a ſe raptam retinere dicitur, quæ ſeminis vim exprimit; quia hiemis tempore, cum Sol a nobis longius receſſit, ſemen intra terræ viſcera concluſum latitat. Galeam Pluto geſtat, vt Homerus, Plato, atque Hyginus dicunt. Solis enim verticem nequimus intueri. Itaque ſecundum fabulas, quicumque galeam ſibi Plutonis aut Orci induiſſet (vtroque enim nomine idem appellatur) mortalium oculis cerni non poterat, cum tamen ipſe alios cerneret: quam Perſeum geſtaſſe fabulantur, cum Meduſæ caput abſcidit, hocque præſidio fretum, ab eius ſororum impetu ſeſe ſartum, tectum præſtitiſſe. Hanc Mineruæ beneficio

Plutonis color.

Corona, Sceptrum.

Pluto pro Sole capitur.

Proſerpina.

obtinuisse ferunt, quæ etiam apud Homerum huiusmodi galeam sibi aptasse fingitur, ne a Marte contra Troianos pugnãs deprehendi posset. Cerberus ei ad pedes iacet, quemadmodum Fulgentius scribit, qui Plutonem terræ præsidem, ac custodem appellat, eumdemque obscuris tenebris circũdatum, sceptrumque manu tenentem describit; hæc eo referuntur, vt intelligamus, tria semini opus esse, vt ad fructus perueniat; primum scilicet, vt humi spargatur; deinde vt terra tegatur; postremo, vt sub ea latitans germinet. Pindarus Plutonem facit, manu virgam tenentem, hacque animas ad inferos eum dicit perducere. Nonnulli ei clauem in manus tradunt, qua sui regni fores claudat, ne videlicet animæ ibi conclusæ, aliquando elabantur. Quare apud Pausaniam legitur, in quodam Iunonis templo, quod alicubi in Græcia erat, tabulam quãdam exstitisse, in qua inter alia multa, incisus erat Pluto cum Proserpina, duabusque Nymphis, quarum vna manu pilam, altera clauem continebat; huius rei hanc rationem affert, quod clauis scilicet sit Plutonis insigne; cum is inferna loca ita conclusa teneat, vt nemo inde possit elabi. Ex quo locus fabulæ est datus, Cerberum ad inferni portas excubare, vt eos perterrefaciat, qui fugam moliantur: quem ita Seneca in Hercule furente describit;

Clauis in Plutonis manu.

Hic sæuus vmbras territat Stygius canis,
Qui terna vasto capita concutiens sono,
Regnum tuetur; sordidum tabo caput
Lambunt colubri; viperis horrent iubæ;
Longusque torta sibilat cauda draco.

Ita etiam eum Apollodorus lib. 11. Bibliothecæ describit; nisi quod addit eum in dorso serpentum omnium capita habuisse. Dantes quoque in libro de Inferno sic eius imaginem designat;

Cerberus vmbrarum latratu regna trifauci
Personat; atque animas multa formidine complet.
Truces illi oculi; barba est implexa colubris;
Immanis venter; necnon ferus vnguibus vncis
Dilaniatque, voratque animas, manditque, rapitque.

Hesiodus ei centum capita tribuit; eumque Plutonis ostiarium

rium appellauit, eiſque blandiri, qui infera loca ingrederētur, ſed qui egredi ſtuderent, continuo ab illo corripi, atque deuorari dixit: quod quidem eius nomini congruit; nam Cerberus quaſi κρεοβόρος, hoc eſt, carnem vorans dicitur. Atque ideo aliqui per eum terram ſignificari dixerunt, quæ cadauera vorat, atque conficit. Huic ſimilis erat quidam Eurynomus, de quo ex Delphicis interpretibus Pauſanias libro poſtremo ſcribit, ipſum inferorum fuiſſe dæmonem, qui mortuorum carnes abſumeret, ita, vt oſſa ſolummodo relinquerentur: colore erat

inter cærulcum, & nigrum medio, quales muſcæ eſſe ſolent, quæ carnibus inſederint:dentes oſtentabat; vulturis erat ſubſtrata pellis. Quidam ſenſerunt, Cerberum noſtrum hoc corpus referre;ſicut enim ille infernum adeuntibus ſe mitē oſtendit,ita & hoc ſe præbet facile atque obſequens iis, qui genio, ac voluptatibus indulgent; item non ſecus maximum faceſſit negotium iis qui a vitiis ad virtutes deficere volunt, atque ille in eos inſurgit,qui ex inferno exire tentant.Et ad hanc fortaſſe ſignificationem Virgilius lib. VI. AEneid.reſpexit,cum fingit, belluam hanc, AEneam, hominem ſcilicet omnibus virtutibus inſignitum, primo ingreſſu allatrantem: quod contrarium videtur iis, quæ de eadem Heſiodus aliique ſcripſerunt, qui volunt,eam ingredientibus abblandiri.Sed nihil eſt inter eos diſcrepantiæ,ſi rem ſuis momentis velimus expendere: nam qui ad inferos deſcendit, hoc intellectu, vt vitiorum cœno ſeſe ingurgitet,is Cerberum in aditu offendit,qui miris modis ipſum demulceat; hoc enim corpus animi libidinibus magnopere acquieſcit,ac oblectatur: quod tamen acriter reclamat,ſi quis a tantis ſordibus reſilire velit.Qui vero infera loca adit,quemadmodum AEneas feciſſe fingitur,vt ſcilicet,vitiorum turpitudine conſiderata, vehementer ab omni ſcelere abhorreat, ac virtutes ſummo ſtudio ſectetur, is Cerberum habet aduerſarium;hoc eſt, appetitus magnopere repugnantes ſentit, qui ſe ab inſtituto ad virtutes curſu quantum poteſt, retardet. Eadem ratione a poetis eſt fictum, Herculem inferos penetraſſe, ac inde victum Cerberum ſecum abſtraxiſſe;quia is prudētem hominem referebat, qui ſenſus hos corporeos rationis vinculo ita conſtringit, vt ſecum ex inferorum vitiis facile educat, atque per virtutis ſemitam eos ambulare compellat: e contra vero de Pirithoo fertur, eum, cum ad infernum deſcendiſſet, vt vxorem a Plutone abſtraheret, quacum libidines ſuas expleret,a Cerbero interfectum fuiſſe;qui enim ſe in fœdis voluptatibus immergit,fere numquam emergit, ſed illis tenaciter adhæreſcens,tandem obruitur. Hecatæus Mileſius, vt Pauſanias in Laconicis refert,quæ de Cerbero narrantur,figmētum eſſe teſtatus eſt;nam in cauerna,quæ erat in Tænaro promontorio,vnde ad inferos deſcenſus patere putabatur, immanem

ac tetrum serpentem lustrum habuisse refert; qui sit idcirco inferorum canis dictus, quod quem morsu impetisset, subita eum veneni vi mori statim necesse esset: eum serpentem ab Hercule ad Eurystheum pertractum. Homerus vero (is enim primus Ditis canem, quem Hercules extraxisset, appellauit) neque nomen ei proprium imposuit, neque de eius figura est quidquam fabulatus: posteriores & Cerberum appellarunt, & eum, cætera cani similem, tria dixerunt capita habere. Sed de Cerbero hactenus. Nunc ad Plutonem postliminio redeamus; quem Seneca in Hercule furente ita describit;

-- Superbo digerit vultu sedens
Animas recentes: dira maiestas Deo:
Frons torua; fratrum quæ tamen specimen gerat,
Gentisque tantæ: vultus est illi Iouis,
Sed fulminantis: magna pars regni trucis
Est ipse dominus, cuius aspectum timet
Quidquid timetur.

Huic veteres quadrigas tribuere, quas equi quattuor atri, & naribus ignem spirantes trahunt: quattuor equos Claudianus lib. 1. de Raptu Proserpin. recenset. Sed Buccatius lib. 11 x. tres tantum nominat, currumque tres etiam rotas habere dicit; quod ad difficultatem, atque pericula, quæ experiuntur ij, qui diuitias parant, & ad futuros rerum euentus incertos refert. Plutonem enim interdum Diuitiarum Deum posuerunt: licet Græci alium quemdam diuerso nomine appellatum diuitiis præponerent, quem Plutum dixere; qui a Plutone saltem effigie differebat; nam Aristophanes in Comœdia, quæ Plutus inscribitur, eum cæcum repræsentat, a Ioueque excæcatum dicit, ne viros probos, modestos, doctosque cognosceret. Lucianus etiam in Timone eum cæcum, claudum, interdum lectica vectum, aliquando pedibus celerem facit; nam dum diuitias malis hominibus elargitur, velocem se ostēdit; sed cum ex eis aliquid probis imperat, mirum quam sit segnis & lentus: quod etiam est Fortunæ proprium. Itaque Pausanias in Bœoticis laudat eum, qui Plutum in manibus Fortunæ posuerit, tamquam eius matris, atque nutricis: neque minus prudenter fecisse Cephisodotū statuarium dicit, qui Pacem Athe-

Plutonis quadrigæ.

Diuitiarū Deus.

Plutus.

nienſibus

nienſibus fecerit, Plutum in ſinu habentem; pax enim diuitias conſeruat, quas bellum diſſipat. Plutarchus ſcribit, apud Lacedæmonios Plutum cæcum, atque iacentem eſſe effictum. Rhodij, vt Philoſtratus in Imaginibus refert, eumdem videntem, alatum, ac inauratũ habebant; & arcis ſuæ cuſtodiæ præfecerunt: eſt quidem volucris pictus, vt e nubibus, ad eos deſcenderit; aureus autem eſt, ob materiam, in qua eis primum eſt viſus; pictus eſt & oculatus, ad eos enim ex prouidentia acceſſit: dicunt enim in ortu Mineruæ Rhodiis aurum depluiſſe; quod & apud Claudianum in Paneg. Stiliconis legitur. Quod ideo factũ fuiſſe, idẽ Philoſtratus narrat, quod Rhodij Mineruam eximio cultu proſequebãtur; ſed ei non quemadmodum par erat, litabant; in re enim ſacra ignem non adhibebant: itaque Iupiter in eos cælitus aurum depluit, non autem Mineruam demiſit; quæ ad Athenienſes, vt ſapientiores, riteque ſacrificantes profecta eſt; nam ij in ſacrificiis igne vtebantur. Plutoni cupreſſus erat ſacra, e cuius foliis, ac ramis ei ſertum contexebatur; erat enim arbor infauſta, cuius vſus in funeribus plurimus erat; aut, quod ſemel abſciſſa, numquã amplius germinat; aut, quod iuxta Varronis ſententiam, rogos hoc ligno olim circundarent, ne teter nidor ex concrematis cadaueribus circumſtantes offenderet. Apud veteres enim erat in more poſitum, vt propinqui ac amici funus ad locum, vbi erat cremandum comitarentur; vbi ad præſicæ modos omnes flebant, ac lamentabantur: hæc autem erat mulier pretio conducta, quæ mortuum maxima qua poſſet voce defleret, eiuſque egregia facta prædicaret; nemo autem inde recedebat, quoad cineres vrna non eſſent conditi; præſica voce præeunte; Ite; dimiſſio eſt. Adianto etiam herba Pluto legitur coronatus. Fuerunt qui narciſſo eius caput adornarint; hic enim flos mortuis gratus eſſe credebatur; fortaſſe propter adoleſcentem quemdam, hoc nomine vocatum, qui moriens in hunc florem dicebatur mutatus. Quare ex eodem Furiis ſerta contexebant, quemadmodum Phornutus refert.

Aurũ pluuia delapſum.

Narciſſus flos.

Furiæ autem Plutonis adminiſtræ putabãtur: ex inferiſque in terras emergere aliquando, ſunt creditæ, ad pœnas a mortalibus ſuorum flagitiorum exigendas, aut eos ad alia peiora

ſcelera

ſcelera impellendos:tres eæ numerantur, Alecto ſcilicet, Tiſiphone, ac Megæra. Eædem ab antiquis colebantur, magis ne obeſſent, quam vt prodeſſent; quo cultu etiã olim Deos Auerruncos proſequebantur, vt ſcilicet mala auerterent: auerruncare enim eſt auertere. Ea de cauſſa, vt Pauſanias in Atticis meminit, Furiis Græci ſacrificabãt. Furiæ ergo fana, ac aras apud veteres, ſicut & cæteri Dei habuerunt; eas Athenienſes σεμνὰ θεοὺς, hoc eſt, ſeueras Deas; Sicyonij vero εὐμένιδας, id eſt, a contrario ſenſu, beneuolas, ac mites appellabãt: iisquotãnis die ſtato ſacrum facientes, prægnantes oues mactabãt, ac mulſo pro libamentis, pro corollis floribus vti, ſollẽne habebant. Alicubi etiam in Achaia Eumenidum fanum erat dedicatum; eo ſiquis cæde, vel quouis inceſti, aut impietatis genere pollutus intrauiſſet, ſpectandi cauſſa, ſtatim eum mente capiendum diris terroribus exagitatum credidere: quare omnibus, etiam alio contendentibus templi aditu interdictum fuiſſe, ſcribit Pauſanias in Achaicis: qui etiam Arcadiam deſcribens, narrat, in quadam eius regionis parte templum, atque agrum Deis Maniis cõſecratum fuiſſe; quas is Furias fuiſſe arbitratur; nam hoc in loco ob matris cædem Oreſtem inſaniuiſſe tradebant; itemque non longe ab eo fano terræ agger ſurgebat, e lapide exciſum digitum inſigne prætendens; vnde & illi tumulo Digiti monimentum nomen eſt: ibi furentem Oreſtem tradebant, manus digitum abroſiſſe: prope erat & alter tumulus Ace nomine; quod ad eum inſaniæ medelam Oreſtes nactus fuerit. Et illic erat alterum Furiarum templum: has Deas Oreſti, cum primum eſt mente captus, nigras obuias factas memorant: eaſdem, cum digitum adediſſet, albas apparuiſſe; & earum aſpectu ſtatim illum ad ſe rediſſe; idcirco iis, quarum effugit iram, inferias miſiſſe; poſterioribus vero rem diuinam feciſſe dicitur: ac Candidis quidem Deabus & Gratiis pariter incolas poſtea ſacra feciſſe, idem Pauſanias refert. Cicero libro III. de Nat. Deorum de Deæ Furinæ luco meminit, quam Furias eſſe vult. Earum ſerpentibus eſſe crinem implicitum, primus omnium finxit AEſchylus, quemadmodum in Atticis refert Pauſanias. Itaque Seneca in Hercule furente ita Iunonem dicentem facit, cum vult furorem Herculi iniicere;

Auerrun-cis Dij.

Incipite famulæ Ditis, ardentem incitæ
Concutite pinum; & agmen horrendum anguibus
Megæra ducat, atque luctifica manu
Vastam rogo flagrante corripiat trabem.

Dantes in Comœdia de inferno dicit, se, cum in imo inferno esset, oculos ad quamdam turrim erexisse;

Aspexit diras vbi tres residere sorores;
Fœmineum quibus os, facies respersa cruore,
Tortis cinctæ hydris, redimitæ tempora sæuis

Anguibus,

Anguibus,& crines quibus ornauere cerastæ.

Hæ quales in reliquo essent, ex Strabone colligi potest, qui lib.IV. Cassiteridas insulas describens, inquit, homines ibi habitantes fuisse colore fusco, tunicis ad talos demissis, cingulo pectus incinctos, baculosque manu gestasse, Furiis persimiles. Suidas etiam de Menippo Cynico referens, qui insania captus; se inferorum ministrum esse dictitabat, seque huc ab infernis Deis allegatum, vt hominum facta exploraret, ac ad ipsos de cunctis referret, eum Furiarum habitu vsum scribit; nempe veste nigra, ad talos vsque demissa, non admodum lata, fascia incinctum, pileum gestantem, in quo duodecim signiferi signa erant expressa, tragico cothurno calceatum, manu fraxineum baculum tenentem, prolixa barba, qualis philosophorum solebat esse: quæ nihil ad furiarum habitum faciebat, sicut nec pileus. Itaque vestis illa nigra, ad terram vsque protensa, fascia, ac baculus in Menippo, iuxta Suidam, Furiarum habitum adumbrabant, quemadmodum etiam Strabo paullo ante depinxit.

Ariadna, cum se a Theseo solam in littore relictam vidisset, qui clam cum Phædra profugerat; multum, diuque misera est de sua acerba fortuna conquesta; demum ad Furias conuersa, ab eis contra perfidum illum, ac proditorem vltionem exposcit apud Catullum in poëmate de nuptiis Pelei, & Thetidis.

Quare facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo,
Frons expirantis præportat pectoris iras,
Huc, huc aduentate, meas audite querelas.

Perinde atque nemo melius eis ab illo pœnas impietatis reposceret; cum nihil magis homines excruciet, quam mentis perturbationes, ac morbi, cum a ratione animum abducunt. Neque quidquam aliud intelligendæ sunt Furiæ, quæ a Poetis homines vexare dicantur: quare de eis Lactantius in diuinarum institutionum Epitome, Tres inquit affectus, vel (vt ita dicam) tres Furiæ sunt, quę in animis hominum tantas perturbationes ciunt: Ira, quæ vindictam cupit: auaritia, quæ desiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. Hi non per se mali sunt, quos Deus homini rationabiliter inseruit: sed cum sint vtique

natura boni (quoniam ad tuendam vitam sunt attributi) male vtendo fiunt mali. Ita igitur ad coertionem peccatorum, id est, ad regendam subiectorum disciplinam, data est a Deo, vt metus licentiam comprimat, & compescat audaciam: cupiditas ad desideranda, & conquirenda vitæ necessaria tributa est: libidinis autem affectus ad procreandos filios insitus & innatus est. Redigendi sunt ergo isti affectus intra fines suos, & in viam rectam reducendi. Si enim illis omnem, qua velint, vagandi licentiam tribuimus, omnem mentis tranquillitatem, Furiis immissis, perturbant. Furias antiqui cum ardentibus facibus effingebant, vt hoc intelligeremus quibus ardoribus nostra pectora deprauati affectus inflamment; vt melius in Tisiphonis imagine videbimus,

Centum illi astantes vmbrabant ora Cerastæ,
Turba minor diri capitis: sedet intus abactis
Ferrea lux oculis: qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte color: suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit cutis igneus atro
Ore vapor: quo longa sitis, morbique, famesque,
Et populis mors vna venit. riget horrida tergo
Palla, & cærulei redeunt in pectore nodi.
Atropos hos, atque ipsa nouat Proserpina, cultus.
Tum geminas quatit illa manus: hæc igne rogali
Fulgurat; hæc viuo manus aera verberat hydro.

Et Ouidius lib. IV. Metamorph. cum fingit eam a Iunone ad furorem in Athamantem iniiciendum missam; ita eam describit;

Tisiphone canos, vt erat turbata, capillos
Mouit, & exstantes deiecit ab ore colubros.
Nec mora Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tetroque incingitur angue:
Egrediturque domo: Luctus comitatur euntem,
Et Pauor, & Terror, trepidoque Insania vultu.

Quare Furiæ non solum operam Plutoni dabant, sub cuius ditione erant, sed Iunoni quoque ac Ioui; qui ius aliquod in inferos habere videbantur. Itaque vterque interdum Infernus, ac

Stygius

Stygius a Stygia palude, quæ Inferorum regionem dicitur ambire, appellatus est; per cuius aquas Poëtæ fabulantur, Deos iurasse; periuri autẽ eam fuisse pœnam, vt annum diuinitate se abdicaret, ambrosia, nectareque priuaretur. Id paludi Stygiæ tributum ferunt, vt Dij per eam iurarent, quod Victoria eius filia in bello contra Gigantes a Ioue steterit. Vel potius id confictum est, quod στύγος mœrorem significat, a quo Dij longissime recedunt, qui sempiternis fruuntur bonis; perinde atque per id iurarent, cuius penitus sunt expertes. Hæc palus infernum dicitur circumdare; nullibi enim maior mœstitia reperiri potest. Ibidem Lethe, Achæron, Phlegethõ, Cocythus, aliique fluuij esse dicuntur, qui luctum, tristitiam, aliasque huiusmodi animi perturbationes significant, quibus perpetuo illic inclusi afficiuntur. Sed Platonici ea volunt in hac vita contingere; hunc enim mũdum infernum vocant, in quem animum tunc dicunt descendere, cum huic mortali corpori coniũgitur, vbi primum ei Letheus fluuius occurrit, cum scilicet rerum præcedentium obliuione capitur; ex hoc ad Achærontem transit, qui lætitiæ priuationem significat; animus enim, res cælestes oblitus, omni statim voluptate destituitur, quam in illarum contemplatione sentiebat. Itaque est in maxima mœstitia; & id sibi vult, eum palude Stygia circumdari. Ex quo in luctu, atque lacrymis versatur, quas Cocythi nomen repræsentat. Phlegethon autem, cum ab igne nomen trahat, iræ ardores, aliorumque animi morborum æstus, quibus in hoc corpore incendimur, atque torquemur, designat. Idem ministerium Furiis tribuitur; quibus Virgilius alas addit, easque præsto Ioui esse dicit, cum eas ad magnum aliquem mortalibus terrorem incutiendum velit allegare; cuiusmodi sunt bellum, pestis, aliaque id genus. AElianus turtures scribit, Furiis fuisse consecratas: nec aliud animans earum proprium reperio, præter quod Virgilius lib. x i i. AEneidos, vnam ex iis in noctuam fingit conuersam, cum a Ioue ad Turnum cum AEnea pugnantem perterrefaciendum mittitur. Aliqui tribus prædictis Furiis quartam addunt, nomine Lyssam; hæc rabiem significat. Vnde Euripides in Hercule furente, Irim inducit Iunonis iussu Lyssam adducere, quæ Herculi furorem ac rabiem iniiceret: hæc cen-

tum serpentum capitibus sibilantibus caput incinctum habere, manu vero stimulum gestare fingebatur.

Furiis nō incōgrue Harpyias adiūxerimus; nam & hæc olim a Diis immitti credebantur, ad hominum scelera punienda: & eorum sedes erant in inferno; quamuis Virgilius in Strophadis insulis, quæ sunt in Ionio, habitasse dicat. Sed tamen ad earum imaginem designandam, parum referre puto, vbi tandem illæ degissent. Ita vero a Virgilio describuntur lib. III. Æneid.

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuies vncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Dantes etiam ad Virgilij exemplar easdem ita adumbrauit;

Hæc loca monstra colunt Harpyiæ pessima, quondam
Quæ Strophadis a se pulsos Troas cecinere
Tibridis ad ripas vexatum iri fame dira.
Virginei volucrum vultus, collumque, capillique,
Immanis venter plumis contectus; acerbos
Dant gemitus ramis hærentes arboris altæ.

Ex Harpyis Ouidius lib. VI. Fastorum vult Striges natas, quas ita designat;

Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
Canicies pennis, vnguibus hamus inest.
Nocte volant, pverosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostro:
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Statius eas fabulatur in inferno natas, ac eis faciem, collum, pectusque muliebre, serpentesque a capite in vultum descendentes tribuit: eas etiam dicit, noctu per domos euntes, vt infantum sanguinem exsugant. Quare antiqui Deam Carnam, seu Cardineam, de qua superius diximus, sacrificiis placabant, vt hanc a se calamitatem auerteret. Plinius lib. XI. fabulosum arbitratur de Strigibus, vbera eas infantium labris immulgere; fuisseque dicit in maledictis apud antiquos hoc nomen; sicut & nos mulieres maleficas strigas appellamus. Nonnulli *Lamiæ.* voluerunt Lamias idem apud Græcos sonare, atque Striges apud Latinos. Sed Philostratus in Apollonij vita dicit, Lamias esse

esse cacodæmonas peruersos sane, crudeles, ac libidinosos, humanarumque carniũ deuoratores. Suidas atque Phauorinus, Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium suscepit: sed Iuno præ zelotypia filium perdidit; & Lamia præ mœrore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicebatur. Non defuerunt qui eas belluas fuisse dicerent, facie muliebri, ac pedibus equinis. Sed Dion in Libyca historia hæc de Lamiis scribit; Facies est eis mulieris, & formosæ quidem, vbera ac pectora longe pulcer-

rima,

rima, quæ neque melius pictor possit effingere; color splendidissimus; gratia quædam, & venustas ab oculis, & mansuetudo in animũ incidit, quoties aliquis eas spectarit: reliqua pars corporis dura, & infrangibilis ob squamas confertas, inferiora sunt serpentis, vt ima pars in caput desinat serpentis, & quidem horribilis. Hæ feræ alas non habent, neque loquuntur, neque aliam vocẽ emittunt, sed solum sibila acutissima, quemadmodum dracones: terrestrium omnium hæ velocissimæ, vt nullum possit eas animal effugere. Cætera quidem animalia viribus expugnant homines; hæ solæ fraude, ac deceptione: pectora aperiunt, & vbera ostentant (quod & Hieremias propheta confirmat, cum dicit, sed & Lamiæ nudauerunt mammas suas) eum vero, qui aspexit, veneficiis quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium: & hic quidem veluti ad mulieres accedit; illæ intrepidæ manent, deorsum in humum sæpe respicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes; atque ita eum, qui propius accesserit, rapiunt; namque manus sunt ferarum, quas aliquantisper occultant: cæterum serpens mordens, veneno interficit; cadauer ipsum comedit serpens, & quod reliquum est, feræ. Sed de Lamiis satis.

Iam ad Sphingas venio; quæ sunt mõstra, non admodũ præcedẽtibus dissimilia, & partim fabulosa, partimque ad verum accedentia. Nam Plinius lib. I I X. eas scribit fusco pilo, mammis in pectore geminis in AEthiopia generari. Albertus Magnus de animalibus scribens, eas inter simias connumerat; ex cuius verbis coniiciamus licet, eas esse cercopithecos. Sed tamen aliter de eis poëtæ loquuntur; a quibus postea pictores ac statuarij exemplar desumpserunt; nam ij, vt AElianus refert, Sphingem ita effingunt, vt media eius pars mulieris speciem præferat, media leonis; ita enim fabula, quæ de Thebis narratur, eam describit, vbi illa erat; & scopulo insidens, viæ imminenti, insolubilia ænigmata transeũtibus proponebat; & quotquot dissoluere non poterant, vnguibus & alis interficiebat. Eius ergo imago secundum fabulas hæc erit, vt caput manus & pectus puellæ, alas auis, reliquum corpus leonis habeat, vt ex quibusdam Ausonij poetæ carminibus intelligimus. Plinius lib. X X X V. scribit alicubi in AEgypto sphingem effictam, vel

magis

magis mirandam, quasi siluestre numen accolentium: fuisse autem saxo naturali elaboratam, & lubricam: capitis monstri ambitum per frontem centum duos pedes colligere, longitudinem pedum C X L I I I. altitudinem a ventre ad summum apicem in capite L X I I. Neque hic de Chimæra siluero, quod quidem monstrum est penitus fabulosum. Id (iuxta Homeri, ac Lucretij descriptionem,

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra)

ex ore maximam flammarum vim euomebat; quod & Virgilius testatur, cum eam lib. V I. AEneid. in primo inferni aditu, vna cum aliis monstris collocat. Sed res ita habet: Mons erat in Lycia igniuomus, in cuius cacumine leones habitabant; in medio autem, vbi pascuis abundabat, capræ; in radicibus autem serpentes. Et quoniam Bellerophontes montem hunc habitabilem reddidit, Chimæram fingitur occidisse. Huc multorum malorum descriptio quæ ad Stygiam familiam pertinent, non incommode referri posset; sed tamen, quia alibi opportunius tractari posse videntur, ea ad alium locum reseruo. Quare, illis omissis, ad Parcas venio, quæ ab antiquis in Diuos relatæ sunt, & templa, ac altaria obtinuerunt. Hæ tres fuerunt, Plutonique suam nauabant operam, vt earum vna apud Claudianum lib. I. de Rapt. Proserp. fatetur, cum Plutonē orat, ne bellum Ioui velit inferre, ita dicens;

O maxime noctis
Arbiter, vmbrarumque potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis, & semina præbes,
Nascendique vices alterna morte rependis;
Qui vitam, lethumque regis.

Neque mirum est, Parcas Plutonis esse administras; nam eæ vitam humanam quasi e colo ducere credebantur; quæ est breuis vel diuturna, prout corpus solidiori, aut infirmiori est materia coagmentatum; materiam autem Pluto repræsentat. Eas antiqui tres finxerunt, quarum primam hominis generationi, alteram vitæ, tertiam morti præfecerunt; nam quæ est inter eas adolescentula, colum tenet, ac inde pensa trahit; quæ est hac natu maior, fusum habet, quo fila colligit; postrema anus collecta iam fila incidit. Quamobrem cum Poëtæ mortem innuere

volunt,de filorum incisione meminerunt;vt Martialis,

Ruperunt tetricæ cum mala pensa Deæ.

Fulgentius Plutoni Parcas tribuit; earũ enim vis in res has inferiores dominatur; diximus autẽ superius,Plutonẽ terræ esse quoque symbolum. Varro , vt exstat apud Agellium , lib. III. nomina Parcis antiquos ait fecisse a pariẽdo,& a nono, atque decimo mense:nam Parca,inquit,immutata littera vna , a partu nominata : item Nona , & Decima a partus tempestiui tempore. Sed quia qui natus est,mori quoque debet; earum tertia

Nona.
Decima.
Morta.

Morta

Morta fuit appellata a morte, quam ea homini credebatur afferre. Hanc Pausanias in Eliacis prioribus describit, cum de Cypselli Arca narrat;ita dicēs: Hic Polynicem in genua collapsum frater Eteocles vrgebat:a tergo adsistebat fœmina dentibus, & aduncis vnguibus quauis fera immanior. Testabatur inscriptio, Mortam illam Parcarum vnam esse; & fati quidem vi Polynicem succubuisse,Eteoclem vero merito suo cecidisse. Quia vero multi Philosophorum senserunt, diuinam prouidentiam semel cunctas vniuersitatis huius res ita disposuisse, vt numquam amplius vlla ratione mutari queant; quandoquidem earum caussæ ita inter se per seriem quandam sint connexæ,vt non possint non omnia necessario ab eis proficisci; hinc fati nomen ortum habet, quod Poëtæ sub Parcarum fictione adumbrarunt;easque tres constituerunt; nam omnia ex principio quodam prodeant, necesse est, vt per sua media progredientia ad finem tandem,quo sunt destinata,perueniant. Hæ ex Chao emersisse finguntur; nam in prima illa omnium separatione,singulis suæ propriæ caussæ tributæ fuerunt. Sunt qui ex Herebo (qui est penitissima terræ pars) ac Nocte eas natas voluerunt: vt ex patris matrisque obscuritate intelligeremus, quam difficile in caussarum cognitionem perueniamus.Plato lib.x.de Repub.eas Necessitatis filias facit;interque earum genua magnum illum fusum adamantinum collocat, qui ambos polos attingit. Hæ ergo iuxta Platonis sententiam æqualibus inter se interuallis in throno sedent, vestibus albis, capite coronato,&ad Sirenum harmoniam canunt,Lachesis quidem pręterita,pręsentia Clotho,Atropos vero futura:omnes fusum vna cum sua matre Necessitate tractant; Clotho dextera, sinistra Atropos;ambabus manibus Lachesis.Humanæ vitæ fata a Lachesi pendent:aliaque multa diuinus hic Philosophus adiicit,quæ nunc non est explicandi locus.Earum matri Necessitati atque Violentiæ templum apud Corinthios dicatum esse Pausanias refert,quo nemini fas erat ingredi. Serta Parcis aliqui ex narcissis confecerunt; alij candida fascia earum capita cinxerunt; queadmodum Catullus,qui eas ita in Pelei,& Thetidis Epithalamio ita describit;

Necessitas Dea.

Parcarum coronæ.

His corpus tremulum complectens vndique vestis,

Candida purpurea talos incinxerat ora;
Et roſeo niuea reſidebant vertice vittæ;
Æternumque manus carpebant rite laborem.
Læua colum molli lana retinebat amictam:
Dextera tum leuiter deducens fila, ſupinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti verſabat turbine fuſum.

Homerus in hymno Mercurij, Parcas tres ſorores, virgines, alataſque facit, ac eas caput farina cōſperſum habere dicit. Apud

Pausaniam est legere, Venerem a Græcis, inter Parcas adnumeratam fuisse, præsertim ab Athenienfibus, qui huic Deæ simulacrum vt Hermæ quadratum dicauerant; epigramma autem indicabat Cælestem Venerem esse, Parcarum natu maximam; de qua nihil fide dignum ait, ab Atheniēsibus traditum. Hoc mihi in mentem reuocat, Romanos olim in Libitinæ templo feretrum reposuisse: cuius rei Plutarchus eam rationem affert, quod scilicet Libitina Venus esset, in cuius templo sepulcralia insignia custodirentur, vt nos humanæ vitæ fragilitatis admoneremur, cuius initio atque fini eadem Dea præesset: nam Venus generationis credebatur Dea: quare qui eam Parcarum maximam natu faciebant, proculdubio innuebant, eamdem humanæ vitæ finem imponere. Possumus etiam dicere, id eo referri, quod Parcæ cælestes haberentur, licet Plutoni inseruire essent dictæ. Itaque in quadam Græciæ parte altare erat Mœrageti Deo dicatum, qui Parcarum ducem significat. Pausanias scribit, id certissime Iouis esse cognomen; is enim solus Parcas in sua potestate habere creditus est. Eadem fortasse de caussa eumdem Deorum scribam vocant; tamquam eius esset munus Deorum voluntatem sibi cognitam atque perspectam litterarum monumentis commendare, vt suo tempore eam exsequendam curaret. Petrus Appianus in libro Antiquariorum refert, in Stiria non diu admodum plumbeam laminam repertam fuisse; vbi circulus ductus est; intra cuius ambitum adolescens quidam nudus supra paruum sedile sedet, qui vtraque manu oculos, faciemque cōtegit; Epigrāma supra caput, est CLOTHO: ad pedes est puer alatus, nudus quoque, qui dextera manu genu dexterum tangit; sinistra hominis caluariæ inhæret, quæ in ore transuersum ossum habet; puero est inscriptū nomen LACHESIS, caluariæ autē ATROPOS: a pueri dextera, non admodū longe ab eo, ardēs flamma videtur exsistere; prope adolescentem herba cum quibusdam floribus cernitur; reliquum solum est aridum, saxis hinc inde conspersum. Sed vt tandem Stygiæ familiæ finem imponamus, nunc de Nauiculario videamus, quem ferebant, animas, mortalibus corporibus exsutas, Achærontem fluuium transportasse; non tamen omnes, sed eas, quæ Deum infensum haberent; vt Dan-

Venus inter Parcas.

Deorū scriba.

tes Virgilium ſibi narrantem inducit,

Scito, animas, quarum diuinum haud numen amicum,
Vna omnes Stygias huc vndique tendere ad vndas.

Sed tamen antiqui abſque vllo diſcrimine omnes illuc confluere aſſerebant; licet non omnes eodem modo vlteriorem ripam tranſueherentur; quemadmodum ex Virgilio lib. VI. AEneid. intelligimus; nam eæ tantum ſtatim fluuium tranſmittebant, quarum corpora ſepulturam eſſent nacta; ſed ſi ea adhuc inſepulta iacerent, centum errabant annos, antequã Charontis

rontis nauim ingrederentur. Charontem Seneca in Hercule furente ita designat;

Hunc seruat amnem, cultu & aspectu horridus,
Pauidosque manes squalidus gestat senex.
Impexa pendet barba, deformem sinum
Nodus coercet: concauæ squalent genæ:
Regit ipse conto portitor longo ratem.

Exemplar autem a Virgilio lib. VI. AEneid. est mutuatus; qui ita dicit;

Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat
Terribili squalore Charon, cui plurima mento
Canicies inculta iacet: stant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus:
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba,
Iam senior, sed cruda Deo, viridisque senectus.

Ita etiam eundem Polygnotus expresserat quibusdam in tabulis, quæ apud Phocenses in Apollinis templo asseruabãtur; nam is in eo pingẽdo, poetas antiquos sibi imitãdos proposuerat, quẽadmodum Pausanias in Phocaicis refert; qui etiam de quadam aqua meminit, ibi exsistente, quã pro Achæronte poni putat, magnã quoque vim palustris arũdinis inesse, & pisciũ potius vmbras, quã pisces ipsos cerni scribit. Ioannes Buccatius hanc imaginem exponens, inquit, Charontem pro tempore capi, vt etiam Seruius intellexit; hic est Herebi filius, qui arcanum diuinæ mentis consilium repræsentat, a quo tempus, cæteraque vniuersa sunt progenita. Eius mater dicitur esse Nox; nam antequam tempus exsisteret, nondum lux erat; ideoque in tenebris est is generatus, ex tenebrísque natus est. Hic ad inferos relegatus est; nam cælites tempore minime indigent, quemadmodum nos, qui infimam orbis partem colimus: quare illis cõparati, in inferno degere iure dicimur. Animas Charon ad alteram fluminis partem transuehit; nam nos statim in lucem hanc susceptos, tempus ad mortẽ ducit; per fluuiumque Achærontem transfert, qui gaudij priuationem significat; nam vitam hanc transigimus fragilem, caducam, miseriarumque plenissimam. Idem est quidem senex, sed tamẽ robustus;

Expositio imaginis Charontis.

bustus; nam tempus numquam diuturnitate ſuas vires amittit. Panno quodam atro, ac ſordido contectus eſt; nos enim, dum tempori ſumus obnoxij, nullam fere cogitationem aliorum ſuſcipimus, præterquam terrenorum, quæ viliſſima ſunt, ſi cum cæleſtibus conferantur; quibus tantum nobis eſſet inhiãdum: ſed tamen mortalis huius corporis velum, quo induimur, ita nobis rationis lumen occultat, vt cæcutientes inferna hæc loca obeamus, ſenſus, ac deprauatos animi affectus tamquam duces ſequentes. Quare minime mirum videri debeat, ſi ſexcenta nos opprimant mala, ſtatim atque in hunc infernũ delabimur, hoc eſt, animi noſtri mortalia corpora induunt; nam huc referri poteſt, quod Virgil. lib. VI. Æneid. de Malis, inferni portas obſidentibus fingit: Carmina ita habent;

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci
Luctus, & vltrices poſuere cubilia Curæ:
Pallenteſque habitant Morbi, triſtiſque Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, & turpis Egeſtas:
(Terribiles viſu formæ) Lethumque, Laborque:
Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque aduerſo in limine Bellum:
Ferreique Eumenidum thalami, & Diſcordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

MERCVRIVS.

INTER fabuloſos antiquorum Deos ita erant munera diſtributa, vt alij aliud ſibi tantum proprium eſſent ſortiti. Inter hos duo hoc officio fungebantur, vt Deorum eſſent nuncij; Mercurius vnus, qui Ioui operam ſuam nauabat; Iris altera, quæ Iunoni; non ſoli tamen; nam & Ioui interdum miniſtraſſe legitur: ſed tunc tantum, cum mortalibus bellum, peſtem, famem, aliudve ingens malum annunciaret. Mercurij autem opera in rebus lætis Iupiter vtebatur; ſed & cæteri Dij eumdem ſibi nuncium, cum eſſet opus, adſciſcebant. Hæc fabula innuit, ſermone id exprimi, quod mente, quæ diuina eſt in nobis particula, conceperimus. Hunc veteres non ſolum nunciis, ſed & lucris præpoſuerunt, quemadmodum is de ſe apud Plautum

Deorũ nũcij.

Mercurij munus.

tum in Amphitryone,

Nam vos quidem id iam ſcitis conceſſum,& datum
Mihi eſſe ab Dijs alijs,nuntijs præſim,& lucro.

In libro Antiquariorum Petri Appiani Mercurius imberbis effingitur, duabus paruis alis ſupra aures affixis, nudus, niſi quod in dorſo palliolum habere videtur; dextera marſupium continet,quod ſupra caput hirci iacet; ſiniſtra vero caduceum præfert;ad pedes gallus,& hircus ſubeſt. Caduceus erat eius inſigne; qui initio erat virga quædam, ab aliis non differens, *Caduceus.*

quam ab Apolline dono accepit, pro citharæ munere, quod in eum contulerat, cum post boues surreptas, fœdus cum eo percussit. Itaque Homerus in hymno in Mercurium, Apollinem ita ei dicentem inducit;

Hancque tibi virgam, qua felix, atque beatus
Efficiere, dabo; placeant si munera nostra.

Angues cur cũ Caduceo. Caduceo duo angues sunt additi; vel quod Mercurius, cũ duos inter se serpentes pugnantes offendisset, sua virga inter eos coniecta, illos reconciliauit; aut ob eam rationem, quam Plinius lib. XXIX. affert, qui, postquã retulisset, cur serpentes æstate inter se complicentur, subiicit; Hic complexus anguium, & efferatorum concordia caussa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circũdata effigie anguium, fecerint. AEgyptij, quibus non iniuria id tamquam primis inuentoribus tribuerimus, caduceum ita pingebant; Erat virga erecta, vbi dracones, mas, & fœmina parte media voluminis sui inuicem nodo, quem vocant Herculis obligabantur; primæque partes eorum reflexæ in circulum, pressis oculis ambitum circuli iũgebant, & postmodum caudę reuocabantur ad capulum caducei, ornabanturque alis, ex eadem capuli parte nascentibus. Eam virgam Latini Caduceum appellabãt, quod eo apparente, statim discordiæ caderẽt. Itaque pacis insigne erat; *Legati pro pace.* & legati, pro pace missi, illum ferebant: qui & Caduceatores appellabantur: iidem interdum Oleæ ramum ferebant, hoc *Olea pacis signum.* præ se ferẽtes, se vt amicos venire. Ita Virgilius fingit AEneam centum oratores ad Latinum allegasse, olea coronatos; eumdemque, cum ad Euandrum proficiscitur, Pallanti, qui primus sibi occurrisset, manu oleam extulisse, hoc signo ostendentem se tamquam amicum ad eos accedere. Statius, cum scribit, Tydeum legatum pro Polynice Thebas ad Eteoclem pro recuperando regno profectum, eum oliuæ ramum prætulisse refert; cum vero re infecta, eum reuerti oporteret, eumdem humi abiecisse: ex quo sceleratum illud intẽr fratres bellum initium duxit. Appianus Alexandrinus scribit, Asdrubalem, cum videret, se diutius Carthaginis arcem contra Romanos oppugnantes defendere non posse, vxore filiis, aliisque multis in AEsculapij templo relictis (qui postea se ipsos combusserunt) clam ad Scipionem

pionem profugiſſe, oleæ ramum ſecum ferentem; quo ſignificabat, ſe pro pace impetranda ad illum accedere: quod multi præterea ex eius militibus paullo ante effecerant, qui ad Scipionem ſe contulerant, vt ab eo obtinerent, quo non eſſet fraudi eis, qui ex arce fugiſſent, verbenam, non oleam præferentes; licet ex Appiani verbis non ſolum verbena, ſed & alia herbarum genera, quibus AEſculapij templum, atque ara ornabatur, quæ in arce erat, intelligi poſſint; nam Verbenæ nomine herbæ omnes, ac folia capiebantur, quæ Deorum aris imponerentur. Sed & alicui herbam porrigere, apud veteres ſignificabat, eum fateri, qui porrigebat, ſe victum ab eo, cui porrigebatur. Quod Feſtus ſcribit, primis illis temporibus a paſtoribus introductum; nam, cum curſu, aut alio ludorum genere inter ſe certabant, victus ſe humi inclinabat, & herbam manu decerptam victori porrigebat. Sed tamen Verbena ipſa erat pacis ſignum, vt Plinius ſcribit; hacque legati coronabantur, qui pro fœdere aut pace ineunda mittebantur, præſertim a Romanis; nam aliæ nationes alia pacis inſignia vſurpabant; apud enim Appianum de quibuſdam Hiſpaniæ populis legitur, qui legatos ad Marcellum pro venia ac pace impetranda miſerunt, eos lupi pellem pro Caduceo, aut olea, vel verbena prætuliſſe; quæ magis apud cæteros in huiuſmodi negotiis erant vſitata: his veteres interdum vela quædam, aut laneas faſcias prætendebāt, quæ eorum qui ferrent infirmitatem atque ſubmiſſionem denotabant: ouis enim eſt animal infirmum, atque vile, quemadmodum Seruius, AEneæ primum ad Euandrum ſermonem enarrans teſtatur.

Verbena.

Porrigere herbā, quid ſignificet.

Pax Caduceo repræſentata apud antiquos Dea habebatur, Romęque pulcerrimum, ampliſſimumque templum habebat, ita vt exteræ nationes ad illud viſendum vndique confluerent. Id a Veſpaſiano poſt Victoriam e Iudæis partam, exędificatum ferunt; in quod omnia Hieroſolymitani templi ornamenta tranſtulit. Pacem Ariſtophanes aſpectu pulcerrimam deſcribit, eique Venerem, ac Gratias comites tribuit. Pauſanias refert, eius ſtatuam Athenis ad mulieris ſpeciem eſſe effictam, Plutum puerum diuitiarum Deum (vt ſuperius diximus) manu tenentis; diuitiæ enim pace magis, quam bello parantur, ac

Pax.

Pacis imago.

conſeruantur. Itaque veteres Pacem Cereris amicam dicebãt, vt Tibullus lib. 1. Eleg. vltima dicit;

Pax Cereris amica.

--Pax candida primum
Duxit araturos ſub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit vuæ,
Funderet vt gnato teſta paterna merum.

Bellum autem cõtrarium efficit. Quare Claudianus Cererem fingit, filiam Proſerpinam Marti, aut Phœbo noluiſſe collocare, qui eius erant proci; nam ſicut vehementes Solis æſtus, atque diuturni ſegetibus officiunt, ita & bella. Quamobrem antiqui, vt in quibuſdam numiſmatibus cernitur, Pacem effinxerunt, mulierem, manibus ſpicam continentem: de qua ita ibidem Tibullus ſcripſit;

At nobis Pax alma veni, ſpicamque teneto;
Perfluat & pomis candidus ante ſinus.

Eam olea interdum coronabant, aliquando lauro: in numiſmatibus roſeis ſertis ſæpe cernitur redimita. Cõcordia atque Pax quamquam diuerſa nomina habent, & diuerſo modo effingantur, tamen idem vtræque ſignificare videntur. Ambæ ab antiquis diuino cultu affectæ ſunt, vt ab eis vitam trãquillam, ac ab omni perturbatione liberam conſequerentur. Concordiam effingebant, dextra craterem tenentem, læua Cornucopiæ. Itaque de ea ita Seneca in Medea dixit,

--Et aſperi
Martis ſanguineas, quæ cohibet manus,
Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet diuite copiam,
Donetur tenera mitior hoſtia.

Interdum & ſceptrum habebat, ex quo fructus exire videbantur. Ariſtides in oratione pro Concordia ad Rhodienſes eam expreſſit decoram, compactam, bene coloratam, gratioſam, & vndique per omnia ſibi quadrantem, & congruentem, Deorumque diligentia, ac benignitate in terram delapſam. Hanc eamdem Deam idem orator ait, ab Ioue horas confirmare, ſolam obſignare cuncta, agros cultibus exornare, ſuarum cuiuſque rerum fructus, aliarumque poſſeſſionem præſtare, res vrbanas gerere pro voto, perquã mature nuptias tum dare, tum

accipere inquos,& a quibus libeat,liberos educare,atque erudire.Sed & duabus tantum dexteris manibus interſe iunctis in quodam Neronis numiſmate cernitur:id quod & Fidei tribuitur,quam etiam veteres Deam habebant. Eam Silius Italicus lib.11.de bello Punico in penitiſſima cæli parte collocat, cum Herculem fingit eam ita alloquentem, *Fides Dea.*

Ante Iouem generata,decus diuumque,hominumque,
Qua ſine non tellus pacem,non æquora norunt,
Iuſtitiæ conſors,tacitumque in pectore numen.

Fides enim debet esse tecta, atque secreta; hoc est, res, quæ alicuius fidei creduntur, non sunt vllo pacto prodendæ. Eamdem omnis doli, atque fraudis expertem esse oportet. Albo panno velati Flamines ei ex Numæ instituto sacra faciebant, quemadmodum Liuius refert, vt eo intelligeremus, fidem omni sinceritate custodiendam esse. Fidei dextera manus erat consecrata; quod innuebat, Fidem dextera tutandam esse. Virgilius lib. 1. AEneid. albam, & canam Fidem vocauit; quod Seruius enarrans, ideo dictum esse inquit, quod fere in canis hominibus fides reperiatur. Horatius suorum temporum iniquitatē accusans, inquit,

Fidei color.

--& albo
Rara Fides colitur velata panno.

Vbi Acro ait, albo panno caput velasse eos, qui Fidei sacrificarent: quod eo referebatur, vt significaret, candidissimum animum semper Fidei debere esse comitem. Quare Ludouicus Ariostus hæc de Fide dixit;

Olim sancta Fides niueo vestita colore
Tota videbatur; nihil & nigroris inesse,
Cernere erat: totum nam illi decus ore perisset.

Dextera Fidei consecrata.

Quia vero Fidei propria sedes in dextera manu credebatur; ideo interdum duabus iunctis manibus fingebatur; interdum duabus imagunculis, dexteram dexteræ iungentibus. Quamobrem apud veteres manus dextera tamquam res sacra putabatur. Vnde profectum est, vt, cum tumultum aliquem repente excitatū sedare volumus, eam in altum tollamus; eamdemque apertam porrigentes, pacem afferre indicamus. Itaque plurimæ principum, ac illustrium imperatorum statuæ cernuntur cum pedestres, tum equestres, dexteras manus tendentes. Iosephus quoque in libris de antiquitate Iudaica refert, inter barbaros, cum quis dexteram manum alteri porrexisset, significasse, nullum dolum subesse, quominus alter alteri non fideret. Hinc forte consuetudo manauit, Dominorum, ac principum manus osculandi; quæ non solum apud nos sed etiam apud veteres seruabatur; vt ex Plutarcho discere possumus; vbi Popilius Lena, postquam diutius cum Cæsare, in senatum abeunte eo ipso die, quo fuit interfectus, esset colloquutus, manu

Manus osculari.

oscula

osculata, discessit. Et Macrobius lib. I. Saturn. sub Prætextati persona in seruorum defensionem dicit, inueniri inter seruos aliquem pecunia fortiorem; inueniri & dominum spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Hoc significabant, se eius fidei commendare, cuius manum oscularentur; ideoque eum suum dominum agnoscere. Vsque ad tempora nostra veterum etiam mos deriuauit, dexteræ manus in fidei signum porrigendæ. Fides etiam sub canis candidi symbolo ostendebatur; plurima enim, eaque admirāda de canum fidelitate narrantur. Sed ad Concordiam reuertamur, cui antiqui ciconiam consecrarunt; ideoque ciconiæ multæ in eius templo alebantur; licet Angelus Politianus nō ciconiam, sed cornicem Concordiæ tribuat; ad cuius confirmationem vetera numismata aliquot adducit, atque Ælianum, qui dicit, veteres in nuptiis, postquam Hymenęum inuocassent, cornicem quoque aduocasse, in faustum scilicet omen concordiæ futuræ inter eos, qui liberorum quærendorū gratia conuenissent. Sed hoc fidem innuebat, quam inter se coniuges seruare debebant; vt idem quoque Ælianus refert; dicitque cornices ita sibi mutuo fideles esse, vt, si coniugum altera mortua fuerit, altera perpetuo vidua perseueret. Sed & apud antiquos mala punica Concordiam significabant, vt Hebræorum scriptores tradunt; ideoque in veste sacerdotali depicta tradunt.

Ciconia Cōcordiæ sacra.

Cornix concordiæ auis.

Mala punica pro concordia sumpta.

Nunc ad Mercurium reuertamur; quem Homerus pedibus alatis, manuque virgam tenentem designauit, cum a Ioue vel ad Calypsonem missum, vt Vlyssem a se dimitteret, vel ad Priamum in Græcorum castra perducendum allegatum fingit, vt filij Hectoris cadauer repeteret. Eum Virgilius felicissime est imitatus; cum lib. IV. Æneid. Mercurium inducit Iouis iussu ad Æneam proficiscentem, qui tunc Carthagine desidebat. Carmina ita habent;

-- Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tunc virgam capit: hac animas ille euocat orco
Pallentes; alias sub tristia tartara mittit:

Dat

Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

Pennæ cur Mercurio tributæ.

Mercurio pennę sunt attributæ, vt diximus, sermo enim, cuius habebatur Deus, vel quem ipse significabat, perinde ac alatus esset, euolat. Itaque Homerus ἔπεα πτερόεντα solet appellare, id est, verba alata. Quod autem Mercurius & caput semper alatum haberet, ex Plauto discamus licet; nam is, cum paullisper alienam sibi personam induisset, pennas deponere noluit; licet id se facere diceret, vt spectatores haberent, quo ipsum ab Amphitryonis seruo, in quem se verterat, dignoscere possent; eius

verba

verba ſunt hæc;

Nunc, internoſſe vt nos poßitis facilius,
Ego has habebo vſque in petaſo pinnulas.

Nam Mercurius pileo erat indutus, cui hærebant alæ; quamuis Apuleius lib. x. de Aſino aureo de eis non meminerit; cum Iudicium Paridis in ſcena actum refert, Mercurium inducens puerum luculentum, nudum; niſi quod ephebi chlamyde ſiniſtrum tegebat humerum, flauis crinibus conſpicuum, inter cuius comas aureæ pinnulæ ſimul coniunctæ prominebant, cum caduceo, & virgula. Martianus lib. I. Philolog. eum deſcribit adoleſcentem, venuſto, alto, ac robuſto corpore, pubeſcentibus genis (qualem etiam Lucianus deſignat) ſeminudum incedentem, chlamydeque indutum parua, inuelatumque cętera, humerorum cacumen obnubentem: neque vllam alarum aut caducei mentionem facit; ſed addit; palæſtra, crebriſque diſcurſibus exercitum corpus lacertoſis in iuuenilis roboris excellentiam toris virili quadam amplitudine renidere. Quod cum eo conſentit, quod Philoſtratus ſcribit, Palæſtram Mercurij filiam fuiſſe; quę vix diſcerni poſſet, mas ne, an fœmina eſſet; nam facies erat eiuſmodi, vt vehemēter ambigeres, num puer, an puella eſſet, flauæ comæ nondum tam longæ erant, vt in nodum contrahi poſſent: pectus virginis erat; ipſæ mammæ vt in adoleſcentulo molli paullum exſtare videbantur; brachia a ſole colorem ducebant; ei ſedēti oleæ ramus in ſinu poſitus erat; nam Palæſtra hanc plantam diligebat; quandoquidem luctatores oleo ſe vngebant. Ita Philoſtratus Palæſtram adumbrat; quam Mercurij filiam facit; is enim luctæ inuētor fuit, vt etiam Horatius in hymno in eum meminit. Neque ſolum Mercurius corporis exercendi artem inuenit, ſed & quibus meditationibus animus eſſet aſſueſcendus, docuit. Iamblichus, AEgyptios omnes bonas artes Mercurio acceptas retuliſſe; atque ideo omnia ſua ſcripta ei dedicaſſe refert. Cicero lib. III. de Natura Deorum ſcribit, Mercurium AEgyptiis leges, ac litteras tradidiſſe, & ab eis Thoit, vel Theut nominatum, vt & apud Platonem legitur. Alij addiderunt, præter litteras, Muſicam quoque a Mercurio, geometriam, ac palæſtram repertam; cuius rei gratia quadratam in gymnaſiis ſtatuam ei ponebant; qualis

Palæſtra.

Mercurius omniū bonarū artium inuentor.

Thoit.
Theut.

erat ea, quam Pausanias in quapiam Arcadiæ parte fuisse scribit eo habitu, vt pallium induere videretur, in quadrangulam figuram desinentẽ, neque pedum tenus expolitam. Galenus in oratione suasoria, Mercurium, inquit, vt orationis parentem, & artium omniũ auctorẽ in aliam effigiẽ quam Fortunæ effinxerũt tum pictores, tũ statuarij. effingũt enim iuuenẽ formosum, non tamẽ fucatũ, aut comptum, sed natiua quadã virtutis specie, vultu hilari, acribus oculis, in basi quadrata, quę stabilitatis, ac firmitatis figura est. Suidas narrat, quadratã figurã Mercu-

rio datam, vt verus ſermo innueretur, qui ſemper conſiſtit, nec cuiquam impugnatori vmquam cedit; ſicut e contra mendacium ſubinde mutatur, nec vſquam conſiſtere poteſt. Alexander etiam Neapolitanus lib. I V. ſcribit Mercurij ſtatuam apud Græcos haberi quadrato ſtatu, capite ſolum effícto; tali ſpecie pluribus figuratis, quas pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant: eas etiam ante domorum priuatarum oſtia olim ſtatuebant, quemadmodum Suidas memorat. Thucydides in V I. & Plutarchus in Alcibiade prodiderunt, huiuſmodi ſtatuas, cuiuſmodi plurimæ erant Athenis, vna nocte deiectas; quæ res Alcibiadi negotium non paruum factitauit, cum in affectati principatus ſuſpicionem veniſſet. Huiuſmodi ſtatuæ Hermę dicebantur; quod & Mercurius ἑρμῆς Græcis diceretur: ponebantur autem, vt diximus, in gymnaſiis, & Academiis: quare Cicero in quadam epiſtola ad Atticum lib. I I. Hermem omnium Academiarum ornamentum vocat: & in alia lib. I V. ad eumdem ſcribit ita; Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis me admodum delectant; hortaturque eum, vt quamprimum ad ſe mittat, quo iis ſuam bibliothecam adornare poſſet. Athenienſes primi harum ſtatuarum opifices leguntur: poſtea non ſolum Mercurij, ſed aliorum quoque Deorũ ſtatuas Græci quadratas non raro effinxerunt; præſertim Arcades, apud quos ara Ioui cum eiuſmodi ſimulacro erat dicata. Cyllenius fuit Mercurius cognominatus a quodam Arcadiæ monte ſic dicto, vbi is eſt natus: ſed tamen Feſtus dicit, eum ita appellatum, quod omnem rem ſermo ſine manibus conficiat; quibus partibus corporis qui carent, κύλλοι vocantur: ideoque quadratum eum fingebant. Mercurij vires, quas per ſermonem exercet, præclare Horatius in Hymno in eum expreſſit, dicens;

Hermæ.

Hermarũ primi opifices.

Cyllenius.

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus.

Quod is forte eſt a quapiam Græcorum fabula mutuatus, qua fertur Prometheus aliquando Iouem adiiſſe, oraſſeque, vt homines, rudi illa vita relicta, quam initio viuebãt, ad politiorem ſe cõferrent; tuncque Iupiter Mercurium vna cum illo miſiſſe, præcipiens, vt eos, quos maxime idoneos exiſtimaſſet, eloquen

tiam doceret,qua instructi,aliis persuadere possent,vt vitam ciuilem socialemque degerent. Itaque veteres linguam Mercurio consecrarunt:& mos fuit,vt, cum cubitum irent,vinum libarent,& victimarum linguas ei sacrificarent. Mercurius primus est habitus, qui lucrandi modos ostēderet;ideoque mercatorum erat Deus : hacque ratione factum fuisse, Suidas scribit, vt crumenam eius simulacro adderent. Fulgentius alatos Mercurij pedes vult ad velocem , atque perennem negotiatorum discursum referendum,qui suorum negotiorū transigendorum caussa,hac illacque cursitant.Quare Cæsar in commentariis de bello Gallico, Gallos refert, Mercurio præcipue inter omnes Deos diuinos honores tribuere, cuius apud eos multa simulacra visebantur ; nam , præterquam quod eum omnium fere artium repertorem crederent,putabant etiam multum in lucris , ac in negotiandi arte prodesse posse : in qua quantum homines vigilantes esse debeant, præclare sane gallus , eius simulacro appositus innuit ; licet nonnulli putent , id potius solertiam , atque vigilantiam sapientum hominum designare, quibus turpe est,totam stertere noctem:nam Mercurius, cum pro ratione,ac diuino illo lumine capiatur,quod nos ad rerum cognitionem ducit ; non diu nos in somno sepultos delitescere permittet,sed, animi ac corporis viribus modico somno recreatis,nos ad consueta opera excitabit;neque tamen omnino insomnes ducere noctes nos volet ; nam homines cum in perpetua corporis, aut mentis agitatione persistere nequeant,breui quiete,quam somnus affert , indigent. Pausanias in Corinthiacis scribit de quadam ara , vbi Musis , atque Somno simul res sacra fiebat,tamquam maxime inter se consentirent.Veteres enim Somnum Deum habuerunt;cui & statuas ponebant: eum Homerus, ac Hesiodus Mortis fratrem appellarunt : quo etiam quædam imago in Cypselli arca exsculpta respiciebat; erat enim mulier quæpiā,quæ sinistro brachio puerum candidum dormiētem sustinebat,dextera autem nigrum,qui etiam dormiebat , atque distortos pedes habebat ; hic Mortem , ille Somnum denotabat ; fœmina illa Noctem,amborū matricem significabat. Nox vero apud antiquos mulieris speciem habebat,magnis alis iisque atris præditæ, quæ expansæ essent ita vt

Lingua Mercurio consecrata.

Mercatorū Deus.

Gallus prope Mercurium.

Somnus vna cū Musis.

Noctis imago.

iam

iam volare velle videretur; iis vniuersam terram complectebatur, vt Virgilius scripsit. Ouidius papauere tempora eius cingit, vnaque cum ea magnam mittit nigrorum Somniorũ multitudinem. Alij ei currum rotarum quattuor attribuunt, quæ iuxta Buccatij sententiam quattuor noctis partes repræsentãt, in quas a militibus, ac nautis, cum excubias agunt, est distributa. Ea est fusci coloris, sed vestis micat aliquantulum; quod ad cælum refertur, in quo semper sidera fulgent. Tibullus lib. II. Eleg. I. ei comites adiungit stellas, quas eius filias dicit, item Somnum, atque Somnia, cum ita dicit;

Ludite: iam Nox iungit equos; currumque sequuntur
Matris lasciuo sidera fulua choro.
Postque venit tacitus, fuluis circumdatus alis
Somnus, & incerto Somnia nigra pede.

Quibus ex verbis, Somnũ etiam alas habere coniicimus; quod & Statius habet lib. V. Siluarum, vbi Somnum alloquens dicit; *Somnus alatus.*

--Nec te totas infundere pennas
Luminibus compello meis: hoc turba precatur
Lætior; extremo me tange cacumine virgæ.

Idem de eo Silius lib. X. dicit,

--Quatit inde soporas
Deuexo capiti pennas, oculisque quietem
Irrorat, tangens lethea tempora virga.

Statius loco supradicto eum adolescentem facit; atque placidissimum Deorum vocat; nam nihil mortalibus gratius accidere potest quiete post labores; eam autem Somnus affert. Itaque de eo Seneca in Hercule furente dixit;

Tuque o domitor Somne malorum,
Requies animi, pars humanæ melior vitæ,
Veris miscens falsa, futuri
Certus, & idem pessimus auctor.
Pater o rerum, portus vitæ,
Lucis requies, noctisque comes,
Qui par regi, famuloque venis,
Placidus fessum, lenisque foues
Pauidum lethi genus humanum,
Cogis longam discere mortem.

Philoſtratus in Amphiarai imagine ; in cuius antro portam Somniorum eſſe dictitabant(nam ſi quis illic dormiſſet, quod ſcire optabat,in ſomnis diſcebat)ita Somnum deſcribit;Facie, inquiens,reſoluta videbatur; candidam veſtem habebat ſupra nigram,quaſi diem,& noctem indicaret;cornu in manu habebat: quod & poëtæ de eo affirmant, e quo ſomnia ſuper dormientes effundere videatur;quod ideo fictum eſſe dicũt;quod cornu attenuatum pellucidum ſit, reſque, prout ſe habent, oſtendat;itaque ſomnia,quæ vera ſunt,cornea dicuntur. Cum

Veſtes Sõni.

Cornu Sõni.

vero

vero Somnus vana denuntiat, ebur, & elephantis dentem gestat; nam illud in laminas vel tenuissimas dissectum, nũquam pellucidum redditur. Quare Virgilius lib. VI. geminas portas finxit, per quas ad nos Somnia deriuent, alteram corneam, alteram eburneam: per hanc falsa, per illam vera in dormientes spectra immittuntur. De quo, ex Homero expresso ita Porphyrius disserit, quemadmodum Macrobius lib. I. in Somnium Scipionis refert; latet, inquiens, omne verum: hoc tamen anima, cum ab officiis corporis, somno eius, paullulum libera est, interdum aspicit; nonnumquam tendit aciem, nec tamen peruenit: & cum aspicit, tamen non libero, & perfecto lumine videt, sed interiecto velamine, quod nexus naturæ caligantis obducit: hoc velamen cum in quiete ad verum vsque aciem introspicientis admittit, de cornu creditur, cuius ista natura est, vt tenuatum visui peruium sit: cum vero a vero hebetat, ac repellit obtutum, ebur putatur, cuius corpus ita natura densatum est, vt ad quamuis extremitatem tenuitatis erasum, nullo visu, ad vlteriora tendente penetretur. Idem Virgilius lib. eodem de vlmo Somniorum scribit; *Portæ Somniorum.*

In medio ramos, annosaque brachia pandit,
Vlmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.

Vbi Seruius, qui de insomniis, inquit, scripserunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana esse somnia. Alij dicunt, vlmum arborem esse sterilem, ideoque Somniorum vanitatem exprimere, quæ a veteribus cæca sunt appellata, vt Suidas refert; aut quod fallacia sint, aut quod cum eis loquantur, qui oculos habent clausos. Virgam nonnumquam Somnus in manibus habere dicitur, qua homines tangens, soporem inducit: hac se tangi Statius in poemate paullo ante posito, orat. Ouidius eius sedes apud Cimmerios vult esse, Homerus in Lemno insula, Statius apud AEthiopes, Ludouicus Ariostus apud Arabes. Ouidius ergo postquã lib. XI. Metamorph. Somni regiam descripsisset, hæc subiungit; *Somnia vana.* *Virga Somni.*

In medio torus est hebeno sublimis in antro,
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis.

Hunc

Hunc circa paßim varias imitantia formas
Somnia vana iacent, totidem quot meßis aristas
Silua gerit frondes, eiectas littus arenas.
At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem, simulatoremque figuræ
Morphea: non illo iussos solertius alter
Exprimit incessus, vultum, somnumque loquendi;
Adijcit & vestes, & consuetißima quæque
Verba: sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens,
Hunc Icilon superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat: est etiam diuersæ tertius artis
Phantasos; ille in humum, saxumque, vndamque, trabemque,
Quæque vacant anima, fallaciter omnia transit.

Sed nunc ad Mercuriũ quadratum: quem Pausanias in Achaicis refert, alicubi in via exstitisse barbatum, atque pileatum: neque arbitror alibi de Mercurio barbato mentionem fieri; nam semper imberbis describitur: quod significat, elegantem sermonem numquam senescere. Sed tamen primam lanuginem ex eo pullulare, ex Martiano supra didicimus; & Lucianus, in libro de sacrificiis idem confirmat. Homerus quoque fingit, ita Vlyssi visum, cum ad eum Molij herbam attulit, qua contra Circes veneficia eum muniuit. Mercurij insuper statuis viatores solebant lapidum aceruos accumulare, vt singuli singulos adiicerent; id innuentes, vel ita Deum honorandum, re scilicet ea, quæ ad præsens sit in promptu, & obuia; vel quod ita viam videbãtur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offenderent; vel quod eo lapidum cumulo statua Dei notior prætereuntibus fieret: alij in orationem ipsam referunt, quæ ex minimis particulis consistat. Suidas scribit hos lapidum aceruos in triuiis fuisse; ne viatores scilicet errarẽt. ideoque ibi fructuum primitias olim ponebãt, vt viatores ex iis quod sibi esset opus, caperent. Mercurius quoque triceps effingebatur, vel ad vim sermonis exprimendam, vel ad vias ostendendas; in iis enim suberant subscriptiones, quo scilicet illa via ferret, & quo alia, & alia. Sedenim & Pastores a Mercurio curari, ex Homero habetur, cum in Iliade testatur, Phorbam ditissimum Troianorum

Mercurius cur imberbis.

Acerui lapidum circa statuam Mercurij.

Mercurius triceps.

norum fuiſſe armentorum, atque gregum; nam Mercurius, cui is præcipue curæ erat, illum ita locupletarat. Itaque Pauſanias in Corinthiacis, illius ſtatuã, ait, æneam fuiſſe apud Lecheum ſedentem, & iuxta eum arietem: cuius rei tamquam arcanę rationem reticet. De alia apud Tanagreos, qui erat Bœotiæ populus, idem meminit, quæ a collo ſuſpẽſum habebat arietem; nam dictitabant, Mercurium, ea figura per oppidi mœnia diſcurrentem, magnam peſtem, quæ tunc ibi graſſabatur, depuliſſe. Itaque cum anniuerſarium ſacrum in eius rei memoriam

celebraretur, venuſtus adoleſcens vrbem obibat, agnum collo ſuſtinens. Idem Pauſanias de quadam alia Mercurij ſtatua meminit, ex Arcadia, in Iouis Olympij templum allata. Hæc erat galeata, amicta chlamyde, & tunica, arietemque ſub ala portans. Macrobius libro 1. Saturn. qui ſub aliorum Deorum nominibus Solis multiplices virtutes intelligi vult, Mercurij imaginem ad Solem applicat, alas, inquiens, Solis velocitatem referre; nam ex fabulis habetur eum Argum Ius Inachi filiæ custodis, quæ erat in vaccam verſa, interfeciſſe. Itaque eius ſtatua interdum gladium habens effingitur: Argus autem eſt cælum, ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cæleſtium videtur oculorum: & videtur terram deſuper obſeruare; quam AEgyptij hieroglyphicis litteris cum ſignificare volunt, ponunt hominis figuram. Is ergo ambitus cæli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus a Mercurio, cum Sol diurno tempore obſeruando ſidera veluti enecat. Pleraque etiam ſimulacra Mercurij, idem inquit, quadrato ſtatu figurari, ſolo capite inſignita, & virili membro; vt Solem innuant, qui eſt mundi caput, & rerum ſator: quattuor item latera ea ratione fingi, vt totidem mundi plagas, vel quattuor vices temporum, quibus annus includitur, ſignificent; vel quod duobus æquinoctiis, duobuſque ſolſtitiis zodiaci ratio diſtincta eſt. Argumentum Caducei ad genituram quoque hominum, ſecundum eiuſdem ſententiam, Ægyptij protendunt, Deos præſtites homini naſcenti quattuor adeſſe memorantes, Dæmonem ſcilicet, Fortunam, Amorem, ac Neceſſitatem: & duos priores, Solem ac Lunam intelligi volunt; quod Sol auctor ſpiritus, caloris, ac luminis, humanæ vitæ genitor ac cuſtos eſt: & ideo naſcẽtis Dæmon, id eſt, Deus creditur: Luna eſt Fortuna; quia corporum præſul eſt; quæ fortuitorum varietate iactatur: Amor ex amborum ſerpentum, qui caduceum ambiunt, oſculo ſignificatur: Neceſſitas nodo, quo inter ſe illi connectuntur, innui videtur. Martianus Capella lib. 1. ſcribit, Philologiæ, cum ſecundum cælum intraſſet, obuiam veniſſe virginem, quæ cælatam ex hebeno tabulam, argumentis Mercurium deſignantibus afferebat. Erat autem in medio auis AEgyptia, quæ Ibis memoratur ab incolis: ſed cum petaſo vertex,

Mercurius pro Sole poſitus.

Caduceus quo modo ad hominis geneſim referatur.

tex,

tex, atque os pulcerrimum videbatur:quod quidem ſerpentis gemini lambebat implexio: ſubter quædam prænitens virga, cuius caput auratum, media glauca, piceus finis exſtabat: ſub dextra teſtudo, minitanſque nepa: a læua caprea; ſed dilophon alitem, quæ ſit oſcinum mitior, in certaminis tentamenta pulſabat. Hæc omnia ex AEgyptiorum arcanis ſunt deſumpta, apud quos Mercurius ſub Anubis nomine colebatur; nã hunc cum caduceo effingebant, vt eum Apuleius deſcribit, qui de eo ita dicit; Erat ibi Anubis, quem Mercurium dixerunt, nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, attollẽs canis ceruices arduas, læua caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens. Capite canino effingebatur, vt ex eo Mercurij ſagacitatem in nos deriuantem intelligeremus; nullum enim cane ſagacius animal. Aut iuxta Diodori Siculi ſententiam, quod Anubis Oſiridis filius eſſet, qui cum patrem ſemper in bello aſſectaretur, magna ſuæ virtutis argumenta præbuit. Itaque poſt mortem eſt in diuos relatus: quia vero is viuens canem pro inſigni geſtabat, ideo canina facie illum Ægyptij coluere, id innuentes, eum ſcilicet fidelem patris cuſtodem ſemper fuiſſe. *Anubis.*

Hercules etiam idem erat cum Mercurij numine, vel certe non ab eo abhorrens: cuius rei fidem facit eius imago, a Gallis excogitata, qui eum tamquam prudentiæ atque eloquentiæ Deum colebant: ea autem, quemadmodum Lucianus refert, erat huiuſmodi; Senex videbatur pene decrepitus, caluus, pau cis capillis, coloratus, fuſcusve, & rugoſus, leonina pelle indutus, cum rhopalo, id eſt, claua dextera, ſiniſtra arcum tenens, pharetra ex humeris dependente, catenulis vero ex auro, & electro admodum tenuibus, linguæ ſuæ extremitate perforata, inſertis, maximam hominum multitudinem non inuitam, ſed ſponte ſequentem, auribus alligatis trahens. Hic eloquẽtiæ vires adumbrari, eſt perſpicuum, quam Galli Herculi tribuebant; qua magis, quam corporis viribus eum pollere credebãt. Eum igitur ſenem effinxerunt; nam eloquentia magis viget in ſenibus, quam in adoleſcentibus: quemadmodum Homerus in Neſtore nobis oſtendit; ex cuius ore dulcior melle fluebat oratio. Itaque in Arcadia templum commune cum Mercurio, eloquentiæ Deo habuiſſe fertur. Athenienſes etiam in Acade- *Hercules.* *Eloquentiæ vires.*

mia aras non ſolum Muſis, Mineruæ,& Mercurio, verũ etiam Herculi poſuerunt; quod putarent huius quoque numen adeſſe iis,qui ibi exercerẽtur:Pauſanias quoque ſcribit, Græcos, atque barbaros credidiſſe,Mercurium,atque Herculem gymnaſiis præeſſe; qui in gymnaſiis præcipue colerentur. Itaque apud Lacedæmones in dromo (erat autem is locus, vbi curſu ſe adoleſcẽtes exercebãt) vetuſtum erat Herculis ſimulacrum, cui qui maiores erant natu, ſacrificabant: & alicubi in agro Corinthio,Herculem aiebant,clauam ſuam Mercurio dicaſſe,

Gymnaſiorum Dij.

quæ

quæ erat ex oleaſtro; & radicibus actis, in magnam arborem excreuiſſe credita fuit. Hic non dixerim, num vnum, an multos fuiſſe Hercules exiſtimem; (quamuis me nō lateat, Varronem XLIV. numeraſſe, aſſerentem, fortiſſimos quoſque, Hercules fuiſſe dictos) neque quis ex tot in Diuos fuerit relatus: hoc enim extra meum propoſitum eſſe arbitror. Id hic dixiſſe ſat ſit, veteres vnum tantum Herculem coluiſſe, AEgyptioſque eum in duodecim principalium Deorum numerum retuliſſe, quemadmodum Herodotus refert. Licet autem facinora Herculis inſignia a diuerſis, hoc nomine appellatis facta legantur; tamen vni illi omnia adſcribebātur, qui Deus habebatur. Huius ſimulacrum erat vtplurimum ingens, vt eo Herculis vires ſignificarentur: ob quas Melampygos eſt cognominatus, hoc eſt, cluniater, quod eſt magni roboris argumentum: de quo huiuſmodi fabula refertur. Paſſalus, & Alcmon fratres fuere, Memnonis filij, omni ſcelere inquinati; quibus mater prædixerat, vt a nigriclune cauerent: illi nil magis ab inſtituto deſtiterunt. Accidit, cum forte Hercules ſub arbore feſſus recubaret, vt ij fratres Herculi inſidias tenderent: quod præſentiens Hercules, viuos ambos cepit, per pedeſque ligatos, a tergo ſuſpenſos claua geſtabat: qui demiſſis capitibus, cum Herculis nigras nates viderent, maternæ monitionis memores, inter ſe tacite ſubmurmurabant: quos audiens Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine adeo delectatus, vt ſtatim vinculis ſolutos, impune abire permiſerit: qui, poſtea Iouem fallere tentantes, in cercopithecos verſi fuerunt, vt Suidas refert. Itaque ſub Cercopum nomine doloſi, atque aſſentatores intelligūtur; quemadmodum eſt legere apud Plutarchum in libello de diſcernendis amicis ab adulatoribus; vbi ſcribit, Principes ita adulatoribus delectari, vt Hercules Cercopibus. De iis etiam meminit Herodotus, cum Xerxis iter in Græciam deſcriberet, dicēs, eum Aſopum fluuium tranſiſſe, apud dictas Cercopum ſedes, vbi erat & lapis, qui Melampygus appellabatur, quod nomen nigrum etiam fontem ſignificat. Sed pergamus de Hercule dicere; cuius ſimulacrum hominem fortem, ac robuſtum referebat; erat etiam nudum, niſi quod leonis pelle tegebatur; cuius caput ei erat loco galeæ; clauam vna manu, altera arcum tene-

Hercules Melanpygus.

bat;pharetra pendebat ex humeris.Huiusmodi quoque simulacrum æneum,decem cubitos altum Olympiæ visebatur,a sociis Thasi, Agenoris filij, qui ad quærendam Europam venerat,dedicatum,vt apud Pausaniam in Eliacis prioribus legitur. Fuit etiam apud Lacedæmonios Herculis armati signum.Cur esset autem eo habitu Hercules,refert Pausanias in Laconicis hanc fuisse caussam;Oeonus(vel Lycimnius, secundum Apollodori sententiam lib.11.) Herculis consobrinus, cum adolescentulus adhuc esset, cum Hercule Spartam venit: cumque visendæ vrbis caussa obambulans, ad Hippocoontis ædes forte accessisset,in eum canis, domus custos inuasit; at ille lapide canem percussit.Hippocoontis filij cursim egressi,puerum fustibus conficiunt. Ea res Herculem vehementer commouit: subito itaque animi impetu impulsus, Hippocoontis filios est armis adortus. Verum in ea dimicatione vulnere accepto, se clam periculo subduxit.Mox vero copiis comparatis,patre, & filio male multatis, probe Oeoni cædem vltus est. Ideoque Arcades Herculis simulacrum cum cicatrice in coxendice effinxerunt; propter vulnus scilicet in dicta pugna acceptum; quo sanato,templum AEsculapio Cotylæo dicauit(κοτύλη enim est coxæ cauitas) ei sanitatis beneficium acceptum referens. Apollodorus lib.11. refert,Herculem tunc etiam armatũ fuisse, cum pro Thebis contra Mineos pugnauit; Mineruamque ei arma suffecisse: idemque dicit, Herculem, cum ab Euryto sagittandi artem didicisset, sagittas ab Apolline, ensem a Mercurio, thoracem a Vulcano, a Minerua peltam sumpsisse; clauam autem sibi in Nemea silua confecisse. Plinius lib.XXXIV. cum memorabiles statuas recenseret, quæ erant apud antiquos,iuxta rostra Herculis tunicati, eo habitu Romæ, torua facie,sentienteque suprema in tunica fuisse scribit. Eum vero terribilem aspectu fuisse, vel illud fuerit argumẽto; quod quidam eum tantum exhorruit,vt in saxum obriguerit, cum eum transeuntem cerneret e spelunca quapiam, in quam eius timore se abdiderat:is vero lapis, vt Suidas refert, hominis formam præferebat,qui caput exserit, vt prospectet. Fabulantur quoque poetæ,Solem ingens poculum Herculi dono dedisse, quo & mare iuxta Athenæum transmisit. Macrobius lib.v. id

Æsculapius Cotylæus.

Herculis arma.

ad Scyphum refert, quod eſt nauigij genus, & ad poculum id etiam nomen accommodari poteſt: quare olim in Herculis ſacrificiis eo tantum poculi genere vſi ſunt. Virgilius itaque libro IIX. de Herculis ſacrificio ab Euandro celebrato ſcribens, inquit; *Scyphus Herculis poculum.*

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.--

quod vaſis magnitudinem oſtendit; cum quo Hercules interdum effingebatur; aut vt ad fabulam dictam alluderetur, aut vt innueretur, eum maxime fuiſſe bibacem, quemadmodum *Hercules bibax.*

de

de eo Athenæus narrat: quo fortasse eius simulacrum respiciebat, quod in quadam eius ædicula in Corinthio agro videbatur, in qua quidam adolescens ei poculum porrigebat; licet Pausanias in Corinthiis scribat, Herculem, cum apud socerum suum cęnaret, digito vno Cyathi pueri, qui erat pocillator, eius in fundendo vino, ministerio offensum, tam grauiter caput percussisse, vt ex eo vulnere puer diem suum obierit: in cuius facti memoriam illa simulacra fuisse effcta. Apud Apollodorum, Athenæum, atque alios legitur, Herculem mirum in modum fuisse epulonem, atque voracem; itaque solum interdum integrũ bouem absumpsisse: atque ideo ei auem λάρον a Gręcis, a Latinis fulicam dictam esse dicatã: ea enim iuxta Suidam est maxime rapax, atque vorax. Ex quo factũ est, vt in quibusdam eius sacrificiis verba bona præfari non liceret; nam, vt Lactantius lib. primo ac Apollodorus lib. II. refert, Hercules, cum Lindum, quod est oppidum Rhodi, delatus esset, famemque pateretur, aratorem quemdam aspexit operantem, ab eoque petere cœpit, vt sibi vnum bouem venderet. Enimuero ille negauit, fieri posse; quia spes sua omnis colendæ terræ duobus illis iumentis niteretur. Hercules, solita violentia vsus, quia vnum accipere non potuit, vtrumque sustulit. At ille infelix, cum boues suos mactari conspiceret, iniuriam suam maledictis vltus est; quod homini eleganti, & vrbano gratissimum fuit: nam, dum comitibus suis epulas apparat, dumque alienos boues deuorat, illum sibi amarissime conuiciantem cum risu, & cachinnis audiebat. Sed postquã Herculi diuinos honores ob admirationẽ virtutis deferri placuit, a ciuibus ei ara posita est, quam de facto βούζυγον, id est, bouis iugum nominauit; ad quam Deo iuncti boues immolarentur, sicut illi, quos abstulerat aratori; eumque ipsum sibi cõstituit sacerdotem, ac præcepit, vt iisdem maledictis semper in celebrandis sacrificiis vteretur: quod negaret, se vmquam epulatum esse iucundius. Neque hic silentio inuoluam quoddam sacrificiorum genus, non minus fortasse ineptum, ac ridiculum, atque superius fuerat impium, & nefarium; quod quidem etiam ab Herculis voluptate ortum habuit. Id sic habet, prout Suidas refert; Bos, cum esset Herculi immolandus, aufugit: cum vero nihil esset, quo res sacra Deo

fieret,

fieret,malum, quattuor ſuppoſitis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in formam bouis illi in ſacrificium oblatum eſt. At Iulius Pollux in primo ait, in Bœotia de malis fructibus Herculi rem ſacram fieri;idque ea cauſſa cōtigiſſe; quod,cum forte aries ei in ſacrum adduceretur, Aſopus fluuius adeo excreuit,vt adduci non poſſet:tum qui ſacrum procurabant,malum maturum,& pulcrum accipientes pro ariete, ei quattuor feſtucas pro pedibus, & duas pro cornibus infixerunt; atque eo modo rem ſacrā peregerunt.Vnde poſtea apud Thebanos, & Bœotios id moris permanſit. Sed, quia non minor Herculis virtus in egregiis ac fortibus geſtis eluxit, quam in edacitate, aut bibacitate;plurimæ ei quoque ſtatuæ,& tabulæ,in quibus illuſtria eius facinora expreſſa fuere,tam in eius templis,quam alibi dicata ſunt;alicubi enim infans Hercules cernitur, in cunis exſiſtens,duos ſerpētes,qui ad ſe acceſſerant, ſtrangulans: idem maior iam natu effectus videtur effictus, qui capita Hydræ ſubinde renaſcentia abſcindat,quæ poſtea comburat: alibi vero poſt ceruum currens,æneos pedes,atque aurea cornua habentem,eumque comprehenſum interficiens;itemque malas ferociſſimi leonis confringens, aut eum ſuffocans. Interdumque exprimebatur,ferociſſimos quoſdam equos contemplans,qui regis cuiuſdam membra,a ſe ſuppoſiti, dilanient,atque mandant;humeris quoque impoſitum aprum geſtans; ſagittis aues quaſdam conficiens,quæ ita erant ingentes,vt alas pandentes, lumen ſolis mortalibus eriperent; vinctum ſecum ferociſſimum taurum perducens, qui naribus ignem efflabat; fortiſſimum quemdam gigantem pectore comprimens, eumque elidens;feroci dracone interfecto, aurea mala ex Heſperidum hortis decerpens; humeris ſuppoſitis, cælum ſuſtinens; tricorpore quodam rege ſublato, eius armenta boum ſecum abigens;in ſpelunca quapiam formidabilem latronem,ore fumum ac flammam exſpirantem enecās;tricipitem Cerberum, catenis a ſe vinctum ſecum pertrahens; ſagittis aquilam conficiens, quæ iecur Promethei, ad Caucaſum montem religati abſumebat;ſexcentos demum latrunculos,atque tyrannos per vniuerſum terrarum orbem de medio tollens; infinitum enim eſſet,ſingula eius glorioſa facinora percenſere, quæ præclara

Herculis labores.

argumenta variis imaginibus effingendis suppeditant; & ob quæ ἀλεξίκακος, hoc est, malorum demolitor fuit cognominatus. Sed, quia nulla vmquam mõstra sunt tetriora, atque immaniora, nec tyranni sæuiores, ac truculentiores inter mortales reperiri possunt, fœdis animi vitiis; ideo nonnulli in ea sententia fuere, vt dicerent, Herculis fortitudinem in animo, non in corpore constitisse, qua is indomitas animi cupiditates, rationis imperio minus audientes, atque animi tranquillitatem mirum in modum perturbantes, compescuerit. In hanc sententiã Suidas scribit, veteres, vt Herculem prudentissimum, ac omnibus virtutibus ornatissimum fuisse ostenderẽt, eum pelle leonina indutum depinxisse; quod magni, ac generosi animi est argumento: clauam dexteræ addidisse; quod eius prudentiam, ac sapientiã nobis ob oculos statuit; quibus virtutibus præditum, fabulæ eum draconem, Hesperidum horti custodem interfecisse, ac tria mala aurea quę sinistra gestabat, inde abstulisse fingunt; appetitum enim edomuit, eumque a gubernaculis amouit; eis rationem præficiens, quam omni virtutum genere insigniuit. Macrobius lib. 1. Saturnal. sicut cæteros omnes Deos pro Sole capi vult, ita etiam & Herculem ad eumdem refert; eius vero duodecim illa memorabilia gesta, à Sole, duodecim signiferi signa superante, adumbrari sentit. Alij tempus Hercule repræsentari voluerunt; quod omnia vincit, atque domat: atque ea de caussa eum populea fronde coronatum dicunt: hanc enim ei arborem veteres dicarunt. Itaque Virgilius lib. IIX. AEneid. Euandrum, Herculi sacrificantem, populea fronde, quam & Herculeam vocat, caput cinxisse fingit; hæc enim duplici colore duas temporis partes exprimit, nam albus ad diem, fuscus autem ad noctem refertur. Fabulæ vero huius rei hanc caussam afferunt, quod scilicet, populea corona, cum ad inferos descenderet, caput Hercules velauerit; vnde foliorum pars, quæ illius temporibus adhæserat, candida, quæ exterior fuerat, ex atro inferorum colore, nigra permansit: qui colores adhuc, in ea arbore cernuntur: easque frondes semper postea Hercules amauit, nam ei capit a tetro inferorum fumo defenderũt. Quod autem Hercules pro tempore caperetur, quidam ritus, qui in eius sacrificiis adhibebantur, apposite significabant;

Herculis fortitudo in animo.

Hercules pro Sole positus.

Hercules pro tempore positus.

Populus Herculi sacra.

Ritus in Herculis sacris.

bant; nam præter morem, qui in aliorum Deorum ſacrificiis ſeruabatur, aperto capite ei ſacrificabant, quemadmodum Macrobius lib. II. Saturnal. refert; ad quam rem eadem ratio accommodari poteſt, quam ſupra in Saturno attulimus, cui item capite aperto rem ſacram faciebant. Apud Plinium lib. x. legitur, Romæ in ædem Herculis in foro Boario nec muſcas, nec canes intraſſe; hos quidem, aut quod clauam foribus appoſitam ſubolfacerent; aut, quod magno ab Hercule odio habiti feruntur, ob cauſſas a Plutarcho in Problematibus allatas, cum ſcilicet rationem redderet, cur canes eius templum non ingrederentur. Illas vero; quod, vt in fabulis narratur, cum in Olympia rem diuinam faceret Hercules, & muſcæ illi valde moleſtæ eſſent, Iouem oraſſe ferunt; atque ita muſcæ omnes vltra Alpheum amnem euolauere: quare ab eo tempore Elienſes Iouem Apomyion, hoc eſt, Muſcas abigentem coluere. Licet aliqui putent, non Iouem, ſed Myiagrum (qui & Myiodes dicitur) muſcas ab Hercule abegiſſe. Huic Deo cum alicubi in Græcia rem ſacram facerent, muſcæ omnes extra regionem auolabant. Cyrenæi, qui ſunt Libyæ populi, Achorem muſcarum Deum colebant; eique ſacrificabant, multitudine peſtilentiam afferente; quæ protinus interibant, ſtatim atque eſſet litatum. Accaronitæ, quorum vrbs erat in Palæſtina, Beelzebubum venerati ſunt, quem muſcarum Deum Hieronymus interpretatur. Et ſicut muſcæ ab Herculis ſacrificiis excludebantur; ita mulieribus eis intereſſe, nefas erat; quod ab eo ſtatutum ferunt; propterea quod mulier quædam ei ſitienti potum negarit, ſe excuſans, quod Bonæ Deæ ſacrificiis impediretur, quo minus hominibus aliquid præberet. Quare, vt par pari referretur, factum eſt, vt, ſicuti homines a Bonæ Deæ ſacris repellerentur, ita & mulieres Herculis ſacrificia ſpectare, aut eius templum ingredi non poſſent; niſi paucæ quædam apud Erythræos, qui Herculis ſimulacrum apud ſe habebant in lignorum rate inſertum, quemadmodum Pauſanias in Achaicis refert. Ea ratis per Ionij pelagus ad inſulam quandam appulſa eſt, quæ inter Erythras, & Chium eſt media. Cum iam terram ea attigiſſet, conſpecto ſigno, ſummis viribus Iones, & Chij certatim ad ſe illud pertrahere ſunt conati. Erythræus poſtremo

Iupiter Apomyion.

Achor.

Beelzebubus.

Mulieribus Herculis ſacrificiis intereſſe nefas.

quidam, cui e mari, & piscatu victus fuerat, sed ex morbo erat oculis captus, quod per somnum moneri sibi visus fuerat, exposuit, oportere Erythræorum fœminas comas tondere; e capillo earum si viri funes contexuissent, non difficulter, quo vellent, ratem pertracturos. Ei somnio vt obtemperarent, cum ciues fœminæ animum non inducerēt, e Thracia mulieres, quæ volūtaria seruitute, ingenuæ ortu cum essent, victum sibi apud Erythræos quæritabant, se tondendas præbuerunt. Qua iam rate potiti Erythræi, edixerunt solis e Thracia mulieribus in Her-

culis

culis fanum introire, vt liceret. Idem Pauſanias in Phocicis ſcribit, Delphis fuiſſe ſtatuas Herculis, & Apollinis, qui tripodem prenſitabant, & de eo iam prope erant pugnam commiſſuri: ſed Latonam, & Dianam Apollinis, Mineruam Herculis leniuiſſe. Tradebant enim, venienti ad Oraculum Herculi, ſacerdotem reſponſum dare recuſaſſe, Herculem vero ira commotum, ſublatum e templo tripodẽ ſecum aſportaſſe; ſed poſtea, tripode reddito, quidquid voluit, ab oraculo didiciſſe. Erant tripodes ollæ æreæ, tribus fultæ pedibus; quorum alij ἀναθηματικοὶ dicebantur, quod ſcilicet ornatus gratia dicati erant in domibus, vel templis, ignibus prorſus intacti, quos Homerus ἀπύρους appellat, quod eſt, ignis expertes; qui vero ad ignis vſum comparati erant, αἴθωνας. Priores illi maximo in pretio erant, Diiſque, ac præſtantibus virtute viris dono dabantur. Quare Virgilius lib. v. AEneid. eos inter præmia recẽſet, quæ AEneas in ludis Anchiſæ patris manibus celebratis propoſuerat: qui erant illi fortaſſe, quos dono ab Heleno acceperat, quos Virgilius lib. I I I. AEneid. lebetes appellat; hos Seruius vult vaſa eſſe, ad manus abluendas idonea; cum dicat, ſibi videri, non multum decere, tali viro vaſa culinaria donare. Sed Athenæus, Homericam tripodum diſtinctionem referens, vſu introductum dicit, vt ambo genera lebetes appellentur; vultque αἴθωνας illos ad aquam calfaciendam eſſe accommodatos, ἀπύρους autem eſſe paterarum inſtar, quorum vſus ſit in vino fundendo. Sed tamen ad rem, qua de agimus, hæc non admodum facere videntur: illud potius facit; quod Tripus ſit menſa in templo Apollinis Delphici, cui ſuperpoſita Phœbas, vaticinabatur, Apollineo ſpiritu inflata, qui ex partibus inferioribus ſacerdotis corpus ingrediebatur: itaque nonnulli referunt, eum tripodem in medio fuiſſe perforatum, ne vllum ſcilicet eſſet impedimentum, quominus ſpiritus in eam penetrare poſſet. Tripodem autem pro Veritatis ſigno capere poſſumus: nam oraculum e tripode editum, ſemper verũ habebatur. Itaque Athenæus olim prouerbio iactari ſcribit, cum vellent hominem veridicum innuere, eum ex tripode loqui. Eadem ratione, idem dicit, Baccho tripodem attributum, qui in pateræ formam erat effictus, nam vinum veritatem patefacit, non ſecus ac Deorum oracu-

Mulieres quibus licet Herculis tẽplũ ingredi.

Herculis cũ Apolline pugna.

Tripus quid eſſet.

Lebetes.

Veritas.

Tripus Bacchi.

la:nam de omnibus fere Diis legimus,eos alicubi oracula edidisse. De quibus non est nunc dicendi locus;operæpretium tamẽ mihi facturus videor, si in extrema hac Mercurij imagine, aliquid de Mercurij oraculo dixero. Pausanias in Achaicis scribit,alicubi in ea Græciæ regione in medio foro Mercurij marmoreum signum exstitisse cum barba,e quadrata basi eminẽs, modica magnitudine:proximo loco oraculum fuisse;ante Mercurij signum Vestam & ipsam marmoream; appositas ei fuisse plumbo ferruminatas æneas lucernulas: qui Deum consulerent,Vestam primum,thure incenso,placasse,deinde, oleo infuso, lucernas accendisse; tum vero in aræ dextera parte nummum,patria nota signatum dedicasse: vbi quod ex vsu fuerit, rogassent,aurem simulacro admouisse, inde vero e foro abeuntes,manibus aures pressisse.vbi e foro excessissent, amotis manibus, quam primum excepissent vocem, eam sibi oraculi loco duxisse.

Mercurij oraculum.

MINERVA.

DICVNT Philosophi,Deum opt.Max.inter plurima,quæ in hominem contulit dona,duo præcipue admiranda esse elargitum: vnum esse orationem,alterum manuum vsum. Sermo enim,animi sensa exprimens,maximam vim ad id,quod volumus, persuadendum habet; manus autem maxima industria cuncta ad vitam humanam facientia procurant, cunctarum artium munera obeuntes,quæ aut olim sunt repertæ,aut in futurum reperientur. Quia vero ornata oratio sæpe non prodest, immo nocet plurimum, nisi rationem, atque prudentiam comitem habeat; nec prudentia in commune aliquid boni afferre potest, nisi sit orationis præsidiis instructa, qua aliis persuadere valeat,vt a malis refugiant,sectentur bona,ciuilisque vitæ rationem tueantur,id veteres hoc symbolo innuerunt,Mercurium videlicet,ac Mineruam coniungentes. De Mercurio autem iam diximus;restat nunc de Minerua disserere,quam Prudentiæ Deam,ac omnium artium inuentricem arbitrabantur. Amborum ergo Deorum statuas copulantes, vnam reddiderunt,quam ἑρμαθήνην appellarunt; ἑρμῆς enim Mercurium,ἀθήνη, Miner

Mineruam ſonat: eam in Academiis collocabant; vt eos ſcilicet commonefacerent, vt qui ibi ſe exercebant, eloquentiam prudentiæ coniungerent; hanc reputãtes per ſe parum poſſe prodeſſe, illam vero obeſſe plurimum; quemadmodum etiam Cicero in prooemio librorum de Inuentione pluribus verbis differit. De Hermathena idem ita lib. I I I. ad Atticum ſcribit; Quod ad me de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, & ornamentũ Academiæ proprium meæ; quod & Hermes commune omnium, & Minerua ſingulare eſt eius gymnaſij. Si quis Mineruam velit effingere aut ſolam, aut cum Mercurio coniunctam, eam vultu virili effingat, & truculento, glaucis oculis; perpetuum enim fere id eius eſt apud Homerum epithetum, vt dicatur γλαυκῶπις ἀθήνη. Pauſanias etiam in Atticis poſt deſcriptum quoddam Mineruæ ſimulacrum, quod Athenis in Vulcani templo exſtabat, dicit, in fabulis fuiſſe, Neptuni filiã Mineruæ ſimilem fuiſſe, quod ambæ cæruleos oculos haberent; cuiuſmodi etiam pater Neptunus haberet. Sed Cicero in libris de Natura Deorum, Mineruæ oculos cæſios, Neptuni autem cæruleos fuiſſe ſcribit: in quo quidem aliqua differentia, quamuis non admodum magna cernitur; ambæ enim voces apud Latinos viridem colorem ſignificant, qui ad claritatem tendat, qualis in cati, aut noctuæ oculis deprehenditur: ſi tamen quis velit in Mineruæ oculis ſplendorem quemdam magis ignitum ineſſe, cuiuſmodi eſt in Leonum oculis; non repugnabo. Eadem quoque longa haſta & cryſtallino clypeo armata effingatur; qualem ſe apud Ouidium lib. V I. Metamorph. cum Arachne certans, acu pinxit: carmina ita habent;

Mineruæ effigies.

Mineruæ oculi.

At ſibi dat clypeum, dat acutæ cuſpidis haſtam,
Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Quæ omnia hominis prudẽtis ingenium exprimunt, vt poſtea pluribus docebo. Claudianus etiam in Gigãtomachia, aliique nonnulli eodem pacto Mineruã expreſſere, ab Homero exemplar mutuantes; qui cum eam fingit a Iunone in Martem Troianorum propugnatorem immiſſam, vt Græcis ſuppetias ferret, ei fortiſſimæ bellatricis figuram attribuit; auratam galeam capiti accommodans; nam ſapiens, ſua ſapientia munitus, facile ſe ſartum, tectum a cunctis quæ obſtant, præſtat; totuſque

ſplendet

ſplendet in operibus, quæ aſſidue ſua induſtria molitur. Aurum etiam in Mineruæ galea diuinum ſplendorem innuit, qui humanam mentem ſuo fulgore colluſtrat; ab eo enim prudentia, ac ſapientia in homines deriuat. Dicebatur etiam olim Minerua ex Iouis capite exſtitiſſe; cuius rei ſimulacrũ quoddam in arce Athenarum viſebatur, quemadmodum Pauſanias in Atticis refert; nam Vulcanus adamantina ſecuri Iouis caput ſcindebat, ex quo Minerua abſque matris opera emergebat; nam intelligentis animi virtus in cerebro reſidet, ac a diuina mente,

Mineruæ galea.

Minerua quomodo nata.

mente, quam Iupiter adumbrat, tota promanat, omnis enim ſapientia a Deo eſt, & ab ore altiſſimi procedit, non autem ortum ab inferioribus trahit, quæ per Iunonem repræſentantur. Sed Martianus Capella, Mineruam inquit, abſque matre natam ideo fingi; quia mulieres omni conſilio, ac prudẽtia deſtituuntur: in quo Ariſtotelẽ ſequitur, qui in Ethicis ſcribit, mulieres non pollere conſilio. Caput quinetiam Mineruæ galea texerunt, vt innuerent, prudentem hominem non ſemper ſua conſilia paſſim cuiuis patefacere ſolere, nec aſſidue loqui, ita vt ab omnibus facile intelligatur; ſufficit enim ei, vt a ſui ſimilibus ſua verba percipiantur, quæ cæteris ænigmatum Sphingis inſtar ſint. Itaque AEgyptij in Iſidis templi veſtibulo (quæ eadem erat, ac Minerua) Sphingem collocarunt: licet id poſſit ad religionis arcana accommodari, quæ ſub ſacris integumentis tegi debẽt, vt a promiſcuo vulgo non ſecus atque ænigmata a Sphinge propoſita ignorentur. Pauſanias in Atticis teſtatur, Athenis Mineruæ ſimulacrum fuiſſe, in cuius galeæ cono Sphinx eminebat, vtramque autem galeæ partem gryphes tenuiſſe; qui caput, atque alas ſimiles aquilæ habent, cætera leones repræſentant: hæ belluæ dicuntur eſſe (ſi tamen reperiuntur; nam Plinius lib. x. fabuloſas eſſe arbitratur) in Scythia; & cum Arimaſpis, qui vnicum habent oculum, auri cauſſa, quod cuſtodiunt, aſſidue bellum gerere. Ex quo intelligimus, quam cuſtodiam noſtro ingenio adhibere debeamus, ne Arimaſpi irruentes, eo nos priuent. Interdum & gallum eiuſdem galeæ impoſuerunt, vt apud Elæos in quadam ſtatua, a Phidia ex auro & ebore confecta cernebatur: quod Pauſanias ad audaciam, quæ in bello eſt adhibenda, refert; gallus enim magnam præ ſe fert audaciam: ſed poſſumus ad vigilantiam quoque accommodare, quæ in forti, ac ſapienti imperatore ineſſe debet; nam eam antiqui tam bellicæ rei quam pacis artibus præfecerunt; ac propterea armatam effinxerunt: fabulis quoque ea fertur Pallantem gigantem occidiſſe, a qua Palladis nomen iuxta quorumdam opinionẽ ſumpſit; alij autem ἀπὸ τοῦ παλλεῖν τὸ δόρυ, id eſt, a concutienda haſta ſic dictam volunt; nam eius Palladium haſtam vibrare, ac oculos motare videbatur. Erat autem Palladium Palladis ſimulacrum, quod cælitus delapſum cre-

Gryphes. *Arimaſpi.* *Pallas.* *Palladium.*

debatur;Romæque in Vestæ templo erat repositum,tantaque diligentia custoditum,vt nemini vel ad intuendum pateret accessus,nedum tangendum,nisi ex virginibus cuidam, cui eius custodia erat demandata. Eadem Tritonia cognominata fuit, aut a quadam Libyæ palude sic dicta,cuius filiam nõnulli eam fecere; fortasse quod ibi primum ea sit visa; aut quod tres sint sapientiæ partes,præsentia nempe nosse , futura præuidere ac præterita meminisse:aut quia tria sunt sapientis præcipua munera,bona scilicet consilia dare,recte iudicare,& iuste operari:

Tritonia.

cætera

cætera prætermitto, quæ ad hoc nomen explicandum faciunt; parum enim nostro proposito congruunt, sicut & illud, Mineruam dictam aut a monendo, sapientia enim semper nos nostri officij admonet; aut a minuendis eorũ viribus, qui sese sapientiæ studiis dediderunt; aut a minãdo; nam vt belli Dea semper terribilis intuentibus videbatur: quod postremum cum eo mirum in modum consentit; quod & Bellona vocaretur: nam alíqui idem vtriusque numen esse voluerunt: Bellonam autem ceteres bellis præfecerunt. Cæsar scriptis testatum reliquit, Cappadoces eam tantum veneratos fuisse, vt eius sacerdos secundum a rege locum teneret; id Deæ maiestatem decere existimantes. Sed tamen earum inter se diuersæ imagines differentiam inter eas esse aperte indicant; quod scilicet Minerua Imperatorum bellicis in rebus prouidentiam, diligentem administrationem, consiliumque sapiens repræsentaret; Bellona autem cædes, furorem, strages, & alia huiusmodi, que exercentur in prçliis, significaret: nam eam poetę Martis aurigam fingunt, vt Statius lib. VII. Thebaid. vbi sic inquit; *Minerua.* *Bellona.*

-- regit atra iugales
Sanguinea Bellona manu, longaque fatigat
Cuspide.

Eamdem etiam sanguine aspersam faciunt, qualem Silius Italicus eam describit, dicens;

Ipsa facem quatiens, & flauam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.

Sed tamen Statius lib. II. Thebaid. eamdem vim Mineruæ tribuit, cum Tydei ad eam preces exponit in hunc modum;

Diua ferox, magni decus, ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torua genis horrore decoro
Cassis, & asperso crudescit sanguine Gorgon.
Nec magis ardentes Mauors, hastataque pugnæ
Impulerit Bellona tubas: huic annue sacro.

Bellona igitur ab antiquis Dea iræ, ac furoris plena credebatur, cui cædes, humanus sanguis, bellaque cordi essent. Itaque eius sacerdotes, qui Bellonarij appellabantur, se ipsi cultris feriebant, & proprio sanguine numen placabant. Hanc effingebant interdum flagello pugnas concientem; nunc tuba belli-

cum canentem;nunc facem gestantem:nam apud Lycophronem legitur,veteres ante tubarum vsum inuentum, cum prælium essent commissuri, præmittere solitos qui ardentes faces contra se mutuo iacularentur, a quibus tamquam auspicato funestum prælium inchoabant. Quo respexit Statius, cum pugnæ initio Bellonam ardentem facem ostēdisse scribit. eodem Claudianus spectauit,cum lib.1.de Rapt.Proserp.dixit,

Tisiphone,quatiens infesto lumine pinum,
Armatos ad castra vocat pallentia manes.

Columna bellica. Ante Bellonæ fanum columna quædam exstabat, non admodum magna, quam Romani bellicam columnam vocabant: nam,cum patribus certa sententia inferendi in aliquem populum belli sedisset,ad eam post Iani portas patefactas,alter consulum accedebat;indeque hastā iaculabatur ex ea parte, quæ ad populum, cui erat bellum offerendum, vergebat; & ex eo tempore bellum denunciatum intelligebant.Sed Romani,antequam imperij fines multum protulissent, ita bellum edicebant;Fecialem ad hostem allegabant, qui, belli caussis narratis,hastam in eorum castra coniiciebat.Sed & alij fuerūt apud veteres,belli denuntiandi ritus,quos in Iano attigi, & inferius in Marte,si locus dabitur,attingam. Et, vt de Bellona concludam, eam imagine saltem a Minerua differre constat: Mineruæ Apuleius lib. x. galeam oleagina corona circumdat; nam hæc arbor olim ei erat sacra; eius enim repertrix putabatur; quemadmodum & Virgilius eam lib. 1. Georg.nominat; & sicut in fabula habetur litis inter eam,atque Neptunum,vtri scilicet Athenarum possessio esset adiudicanda. Herodotus scribit, eamdem oleam quam Minerua e terra eduxerat, quando cum Neptuno contendebat, arsisse vna cum ciuitate, a Persis combusta,sed eodem die repullulasse, & ad duos cubitos creuisse.Nonnulli dicunt,ideo hoc fictum; quod Minerua prima modum olei ab olearum baccis exprimēdi docuerit;vel etiam, quod scientiæ absque diuturnis vigiliis, & multo oleo insumpto,comparari nequeant.Quamobrem,vt Pausanias in Atticis

Lucerna Mineruæ. refert, aurea lucerna huic Deæ Athenis dicata fuit, in quam oleum infusum non consumebatur, nisi exacto demum anno; cum tamen lucerna dies, noctesque arderet: id adeo eueniebat,

bat, quod lucernæ inerat e lino carpasio funiculus; quod sane linum vnum ex omnibus igni non conficitur. Idem in Corinthiis narrat, Epopeum pro quadam victoria Diis gratulatum, Mineruæ templum erexisse, ac, opere iam absoluto, Deam esse precatum, sibi signum aliquod vt daret; num ei accepta fuisset fani dedicatio; statimque oleum ante templum diuinitus fluxisse. Ex quibus pateat, non iniuria Mineruæ oleam dedicatam; idque non solum ob sapientiæ studium, sed ob artium, ab ea repertarum exercitationem; ei namque ars nendi, suendi, texendique accepta refertur, aliæque quæ mulierum sunt propriæ. Itaque apud Græcos ea lignea erat effícta, ambabus manibus colum tractans. Apud Romanos quibusdam Mineruæ festis, Martij mense celebratis, dominæ ancillis prandentibus inseruiebāt, hoc præ se ferentes, a Minerua se emolumentum capere, quod ab ancillis per supradictas artes traherent; ancillæ etiam hoc veluti præmium a Dea se recipere fatebantur, ob labores in artibus, ab ea repertis toleratos. Noctua interdum Mineruæ galeæ imponebatur; vt quæ esset ipsi auis sacra, quam tantum amasse fertur, vt aut supra caput, aut ad pedes, aut alias aliter semper fere cum ea esse cernatur. Cuius rei caussam nonnulli eam esse volunt, quod Athenis, quæ vrbs erat omnium Deæ charissima (cuius rei vel illud sit argumento, quod & ipsa ἀθήνη vno nomine cum ipsa ciuitate vocaretur; neque iniuria, cum ibi, si vsquam alibi, quondam omnium artium studia maxime floruerint) maxima noctuarum erat copia. Sed tamen si fabulas audire volumus, cornicem olim Minerua amabat, in quam adolescentulam quamdam, sibi charissimam conuerterat, vt eam a Neptuni vi defenderet, qui, vt virginem comprimeret, post eam in littore maris maxima qua poterat celeritate currebat: eam igitur cornicem factam Dea in deliciis habuit, quoad Cecropis filias accusasset. Ex qua re indignata Dea, eam ex alba in nigram, cuius nunc est coloris, commutatam, a se repulit, atque in eius locum noctuam suffecit. Itaque ex eo tēpore maxima est inter has aues inimicitia. Noctua autem sapiens viri prudētis consilium significat; quemadmodum apud Iustinum legitur, qui refert, Hieroni, cum adhuc adolescentulus in militiam tunc primum profectus esset, noctuam supra

Artes à Minerua inuentæ.

Noctua vna cum Minerua.

Noctua quid significet.

haſtam aduolaſſe;quod cõiectores interpretati ſunt, eum conſilio plurimum valiturum: neque a vero aberrarunt, nam licet obſcuro eſſet loco natus, Syracuſarum eſt rex effectus. Quia vero oculos habuiſſe fertur eiuſdem ac noctua coloris, quæ noctu optime cernit;id innuit, ſapientem hominem res vel occultiſſimas, ac difficillimas facile diſpicere; eumdemque, amoto ab animo mendaciorum velo, ad veritatem intuendam penetrare;hæc enim deliteſcit, nec facile omnibus paſſim ſe videndam exhibet. Quamobrem Democritus eam in putei profundo obrutam dicebat, neque inde vmquam emergere, ni tempus, aut Saturnus (vt Plutarchus in problematibus dicit) eius pater ex eo loco eam quandoque in lucem extrahat. Hippocrates autem in quadam ad Philopæmenem epiſtola hoc modo eam deſcribit, Mulierem pulcram, magnam, ſimpliciter ornatam, illuſtrem, ac ſplendidam, cuius oculorum orbes puro lumine nitebant, vt aſtrorum fulgorem imitari viderẽtur. Idem ibidem & Opinionem deſcribit hoc pacto, Mulierẽ, quæ non mala videatur, ſed audacior aſpectu, & cõcitatior. Exſtat apud Epiphaniũ ex Marco hæretico Veritatis effigies, litteris Græcis: cuius caput ex α, & ω conſtabat; collum ex β, & ψ, ac cætera deinceps membra ex litteris prioribus ſe deinceps ſequentibus, & poſterioribus præcedentibus per ſeriem quamdam. Eadem fingebatur, vt Philoſtratus in Amphiarao ſcribit, virgo niueis induta veſtibus; eamque alibi Virtutis matrem appellat. Hæc etiam apud antiquos Dea habebatur; cui Romani fanum ante Honoris templum, dedicarunt; nam, cum Marcellus, vt Valerius Maximus refert, ambobus templum vouiſſet, Romani, obiecta ſibi a Pontificibus religione, duo exædificauere;dicebant enim, ſi forte aliquod ibi prodigium accidiſſet, dubitaſſent, vtri numini litãdum eſſet. Virtutis vero delubrum ante poſitum fuit, poſt inde Honoris; vt oſtenderetur, aditum nõ patere ad verum honorem conſequendum, niſi per virtutem ipſam; cuius ille tantum & eſt, & habetur precium, & præmium: quare virtutem alatam effinxerunt; propter gloriam ſcilicet, & honorem, qui eam ex humo in ſublime euehunt: quod fortaſſe Luciani ætate raro vſuueniebat, ſicut & aliorum temporum, præcipue noſtrorum ratio fert, vt homines videlicet omni

Veritas. *Opinio.* *Virtus.*

omni virtute illustres sæpissime humi serpere videamus; nam is in quodam Dialogo de Virtute,& Fortuna,Virtutem a Fortuna male habitam describit, laceram, & mœrentem , vt quæ nec ad Iouis aspectum admitteretur. Quare non inepte eam quidam peregrino habitu induerunt,vt quæ, apud nos diuersorio non inuento, in alias regiones migret. Eamdem antiqui interdum matronæ specie expresserunt, quadrato saxo insidentis.In M.Val.Acilij triumuiri numismate mulier est insculpta,columnæ læuo nixa cubito,dextera serpentem tenens.Exstat etiam mascula Virtus in vno quidem Gordiani Imperatoris, in cuius altera parte imago est senis barbati, stantis, nudi, clauæ innitentis,cum leonis pelle, brachio aduoluta,cum hac inscriptione, VIRTVTI AVGVSTI:in altero vero Numeriani numismate eadem prorsus cernitur imago senis cum inscriptione,VIRTVS AVGG. In Vitellij numismate Virtus est, adolescentis formam præferens, succincte vestiti, galeam in capite habentis,cuius conus est ex pennis quibusdam; is sinistra eleuata rectæ hastæ inhæret; dextera , qua & sceptrum tenet,dextrum genu cõtingit,quod sinistro est eleuatius, nam pede testudinem premit, ocreas pedibus induit, & oculos in Virginem quandam, quæ est e regione, intendit; hæc Honorem repræsentat; quæ dextera manu hastam erectam tenet; ex ea parte vsque ad ventrem est nuda : sinistra cornu copiæ habet: galeam pede proculcat; caput flaua coma est ornatum, quæ concinnum in modum est aptata. Prodicus Sophista, vt, apud Xenophontem in vita Socratis,& apud Ciceronẽ lib.I I. Offic.legitur,refert, Herculi,cum primum pubesceret, iuissetque in solitudinem quamdam , vbi duas vias inuenit, diuersas in partes ducentes, nescientique vtri se committeret, dum in ancipiti versaretur , duas visas esse mulieres ; quarum vna erat Voluptas,primo aspectu pulcra,lasciua, venustaque ob fucos, quibus se obliuerat; quæ Herculem secum conabatur per deliciarum viam abducere , latam illam quidem initio , planam, facilem,variis herbis,floribus,ac arboribus consitam,quæ mirum in modum oculos oblectabant; sed in fine artam,salebrosam,sentibusque obsitã:altera aspectu seuerior, simplicemque habitum gerens, Virtus erat ; quæ viam suam initio artam, accliuem,

Virtus mascula.

Voluptas.

accliuem, atque difficilẽ oſtentabat, ſed quæ demum in amœniſſima prata, ac in campos, omnibus deliciis circumfluentes ducebat. Huic ſe Hercules adiunxit, illa reiecta: atque idcirco tam celebre eſt nomen conſequutus. Dantes, in ſuo Purgatorio Voluptatem ſe vidiſſe fingens, illam deſcribit mulierem balbam, ſtrabam, pedibus diſtortam, mutilis manibus, pallido colore; quæ poſtea expedite loqui inciperet, in pedes ſe erigeret, vultuique exalbeſcenti eos colores induceret, quos amor vellet; ab eaque ſe dulciſſimis verbis illiciendum fuiſſe, niſi ſtatim

tim Dea quædam ſancta, atque honeſta exſtitiſſet, quæ alteri comprehenſæ veſtes abſcidiſſet, ventre ſibi patefacto, qui tantum fœtorem ex ſe emittebat, vt ſomnum ſibi ademerit. Quæ maxime cum ſupradicta Prodici fabula conſentiũt. Sed ſi quis viam Virtutis, atque Voluptatis aliter vellet adumbrare, Pythagoræ litteram effingat, cuius deſcriptio, atque ſignificatio inter Virgilij opuſcula inuenitur: ea autem ſic habet,

Littera Pythagoræ, diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert;
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtendit iter via lata: ſed vltima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus Virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemque, decuſque parabit:
At qui deſidiam, luxumque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inopſque ſimul, miſerabile tranſiget æuum.

Idque non iniuria dicitur; nam voluptates nihil tandem ad extremum afferunt, niſi mœrorem, pœnitentiam, atque ruborem; contra virtutes non ſolum nobis animum pacatum reddunt, eumque ingenti lætitia complent, ſed etiam apud alios nobis gloriam, atque honorem pariunt. Alciatus in Fidei ſymbolo Honorem purpurea veſte depingit, laurea coronatum. *Honor.* Alij Virtutem Deam fingũt præcedere, deinde ad eam Honorem a Cupidine duci. Veteres Volupiam voluptatum Deam *Volupia.* coluere, vt ex Varrone diſcimus: cuius effigies mulieris pallidæ ſpeciem referebat, quæ Reginæ inſtar in ſublimi loco ſedebat, Virtutemque pedibus proterere videbatur. In eius ara An- *Angeronia.* geroniæ ſimulacrum viſebatur, ab angoribus leuandis dictæ: a qua parum differenti voce Agenoriam Deam vocauerunt an- *Agenoria.* tiqui, ab agendo appellatam; quod ad agendum homines excitaret; ſicut & Stimulam, à ſtimulando dictam, & Hortam, ab *Stimula.* hortando, habuerũt. Plutarchus in Problematibus huius Deæ *Horta.* Hortæ ædem numquam claudi ſolitam tradit; ea ſcilicet cauſſa, quod ſemper præclari aliquid fieri hortaretur, numquam-

que cessandum. Sed ad Angeronam reuertamur, quam ab angore vocatam dicebamus; vel quod Pop. Rom. morbo, & angina, dicitur præmisso huic Deæ voto, liberatus fuisse. Ac propterea fortasse huius collum fascia erat obligatum, qua & os tegeretur. Macrobius lib. 1. Saturnal. ex Masurio refert, simulacrum eius Deæ ore obligato, atque signato in ara Volupiæ propterea collocatum; quod, qui suos dolores, anxietatesque dissimulant, perueniat patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Plinius lib. 11. atque Solinus scribunt, hanc Deam ita effictam, vt intelligeremus, religionis arcana non euulganda: quod etiam Numa instituit, cum Deam quamdam, Tacitam dictam, colendam proposuit; nam diuinas res tacere nos oportet. Itaque AEgyptij silentij Deum inter præcipua sua numina sunt venerati; eum Harpocratem vocauerunt, quem Græci Sigaleonem dicunt. Hunc Apuleius, & Martianus lib. 1. redimitum puerum faciunt, ad os compresso digito salutari, quasi silentium commoneret. Silentij Deus interdum effingebatur absque distincta facie, pileo caput contectum habens, lupina pelle indutus, quæ oculis, atque auribus plurimis erat distincta; vt eo intelligeremus, multa videnda, atque audienda, sed loquẽdum parum; omnes tacere posse, cum libuerit, sed loqui non item: id pileo quidem innuitur, quod est libertatis symbolum, vt superius diximus. De lupo narratur, eum, quem prior ipse viderit, mutum reddere; ac, postquam aliquid rapuerit, ita tacitum profugere, vt ne hiscere quidem audeat. Perseam arborem Harpocrati dicauit Ægyptus; quod eius arboris frondes linguæ, fructus autem cordi sit quam simillimus; perinde atque lingua, quod in corde latet, patefaciat; sed id non antea sit faciendum, quam diligens & diuturna cogitatio præcesserit. Itaque tempore tacere; non mediocris est virtus; vt Minerua significauit, cum Cornicem a se dimisit, quod esset auis perquam loquax, ac garrula; nam prudenti homini non est in nugis tempus conterendum, sed in silentio est etiam, atque etiam considerandum antequam loquatur, quid de quaque re loqui debeat. Quo fortasse Mineruæ quædam statua, quæ erat apud Messenios, respiciebat; quæ secundum Pausaniã in Messenicis cornicem manu continebat; nempe, quod vir prudens sermo

Tacita.

Harpocrates.

Lupus silentium significat.

Persea arbor sacra Harpocrati.

Cornix a Minerua expulsa.

Cornix in Mineruæ manu.

ſermonem in ſuam poteſtatẽ habere debeat, vt, cum expedire iudicauerit, eum cohibere, aut emittere poſſit. Haſtam etiam Minerua, vt dixi, tenet; eamque, vt Apuleius libro x. ſcribit, quatit; brachiumque attollens, clypeum oſtentat; idemque ei duos pueros addit, qui nudatis gladiis minitari omnibus videntur; quorum vnus eſt Terror, alter Timor; qui quidem in bello dominantur. Itaque Statius lib. v i i. Thebaid. cum fingit Martem a Ioue miſſum ad bellum inter Argiuos, & Thebanos excitandum, eum dicit, ſecum Pauorem, & Terrorem ad-

sciuisse;quos ita adumbrat,

Inde vnum dira comitum de plebe Pauorem
Quadrupedes anteire iubet:non alter anhelos
Insinuare metus,animumque auertere veris,
Aptior:innumeræ monstro vocesque,manusque,
Et facies quæcumque libet;bonus omnia credi
Auctor,& horrificis lymphare incursibus vrbes:
Si geminos soles,ruituraque suadeat astra,
Aut mutare solum,aut veteres descendere siluas;
Ah miseri vidisse putent.

Pausanias dupliciter ab antiquis descriptum Terrorem refert, nam scribit in Eliacis prioribus,eum in Agamemnonis clypeo leonis capite fuisse expressum:in Corinthiis autem, Pauorem muliebri habitu,ad terrorem quam maxime effictum,exstitisse refert; hancque imaginem Corinthios Medeæ filiis dedicasse, a se lapidibus obrutis, ob perniciosa dona à matre ad Creontis filiam allata,quæ ei exitium,vniuersæque eius domui attulerunt. *Timor Deus habitus.* Timorem quoque Lacedæmonij coluerunt,vt Plutarchus in Cleomene ostendit:sed eum non sicut alios dæmones venerabantur, quos tamquam noxios procul abesse à ciuitate volebant, at hoc Rempub. maxime contineri arbitrabantur,cum scilicet leges, atque magistratus timerentur. Itaque Ephori statimatque magistratum iniissent, publica præconis voce edicebant, quemadmodum Aristoteles refert, vt omnes barbam abraderent, legibusque parerent, ne ipsi ad supplicium alicui inferendum adigerentur:idque factitabant, vt adolescentes vel in rebus leuissimis magistratuum dicto audientes efficerent. Neque vera illa apud antiquos animi fortitudo est existimata,cum quis sibi animũ induxit, nihil vmquã timere, immo illud vere hominis fortis argumentum statuebant, *Vera fortitudo.* si quis,ne quid se indignum pateretur, vehemẽter timeret; huncque magis contra hostes fortem, atque audacem fore ducebant,qui legum timore percelleretur, quam qui nihil eas formidaret; infamiæque timorẽ homines ad quiduis perpetiendum fortiores reddere. Quare legimus apud Lacedæmonios,Ephoros Timoris sacellum construxisse prope locum, vbi ipsi tribunal habebant, vt essent cæteris maiori formidini.

Et

Et huc fortaſſe Tullus Hoſtilius, Romanorum rex reſpexit, cum Pauorem, Palloremque ſimul colendos propoſuit, vt Lactantius lib. 1. refert; raro enim vſuuenit, vt is non expalleſcat, qui pauet: dignus profecto fuit, vt ibidem Lactantius dicit, qui ſemper Deos ſuos præſentes haberet. Sed ad Mineruam reuertamur; quæ, dum haſtam quatit, clypeumque attollit, vna cum comitatu, quem illi Apuleius libro x. attribuit, bellicas minas repræſentat. Sed ſi eamdem pacificam conſideremus; clypeus, qui ex cryſtallo erat, corpuſque totum ab vniuerſis periculis protegebat, ſignificat, hominis ſapientis animum hoc mortali corpore eſſe tectum, vt eum tueatur, atque cuſtodiat, non vt mentis aciem impediat, quominus cernere verum poſſit. Quia vero clypei vtplurimum rotunda ſunt forma (quamuis alio modo interdum videamus eum effectum, quem Minerua geſtabat) ideo Martianus Capella clypeum, Mineruæ brachio inſertum ſcribit denotare, Mundum, qui rotundus eſt, prouidentia regi, non temere, ac caſu ferri, quemadmodum Democrito ac Epicuro eſt viſum. Haſta vero, hominem prudētem aliis etiam eminus obeſſe poſſe oſtendit; aut tantam eſſe prudentiæ vim, vt nil ſit ita durum, quod ipſa non penetret, eamdem interdum tantum ſe extollere, vt cælos ipſos contingat. Itaque Claudianus Mineruæ haſtam tam longam effecit, vt nubes tranſiret. Et Homerus lib. 1. Odyſſ. Mineruam fingit, cum ad Telemachum proficiſceretur vt de Vlyſſe patre inquireret, hortatura, aurata ſibi talaria induiſſe (de quibus in Mercurio diximus) nilque præter haſtam geſtaſſe. Apud Ciceronem lib. III. de Nat. Deorum legitur, vnam ex quinque Mineruis, de quibus meminit, alatos pedes habuiſſe. Pauſanias in Atticis, cum ſimulacrum Mineruæ cum Sphinge, ſuperius poſitum deſcriberet, longam ei haſtam in manus tradit, dicitque id recto ſtatu cum tunica talari fuiſſe; item ad pedes fuiſſe clypeū, atque ad imam haſtam draconē; nonnulli noctuam addunt; ex quo Demoſthenis dicterium ſumpſit argumentum; cum enim a ciuibus Athenienſibus relegatus, in exſilium proficiſceretur, dixiſſe fertur, Mineruam, quæ Athenienſium erat tutelaris Dea, tribus admodum belluis delectari, noctua ſcilicet, ſerpente, ac populo: nam in ea Repub. plurimum populus po-

Mineruæ clypeus.

Mineruæ haſta.

Minerua serpens sacer. terat. De serpente, sicut de noctua dicam; eum Mineruæ fuisse sacrum; quod sit prudentiæ symbolum. Quamobrem Romæ ad pedes magni Mineruæ simulacri erat serpens collectus in spiras; sed caput ad clypeum exserebat, quem illa ex brachio suspensum gestabat, quemadmodum Seruius illum locum lib. II. Æneid. Virgilij enarrans dicit, vbi duo illi angues, qui Laocoontem vna cum filiis interfecerunt, recta ad Mineruæ fanum contenderunt, sub pedibusque Deæ, & sub clypei orbe se protexerunt. De talari tunica, cui thorax erat suprapositus, *Minerua habitus.* Herodotus scribit, Græcos hunc habitũ ab Afris mulieribus, quæ ad Tritonidem paludem habitant, mutuatos esse; neque vllam esse differentiam, nisi quod harum tunica interior est pelliceа; exterioris autem thoracis fimbriæ non ex anguiculis, sed ex corio constant, in minuta segmenta conciso: thoracem ex caprina pelle conficere solebant; vnde eum ægida ἀπὸ τῆς αἰγός Græci appellarunt, cuius forte fimbriæ anguiculos apud *Ægis. Gorgon.* Grecos continebãt. In ipsa ægide caput Gorgonis effingebãt, quod erat Medusæ caput, anguibus crinitum, linguamque exsertans: quod interdum in clypeo insculpebant, quem nonnulli etiam ægida vocarunt; nam Diodorus refert, a Ioue eum capræ Amaltheæ corio fuisse obductum, Mineruæque dono datum. Sed frequentius pro ægide pectoris ornamentum sumitur; quod Hyginus lib. II. ab AEga Solis filia nomen vult habe- *Æga Solis filia.* re, quæ multo candore corporis præstabat, cui contrarius pulcritudini horribilis aspectus exsistebat, quo Titanes perterriti, petierunt a Terra, vt eius corpus obscuraret: quam Terra specu quodam celasse dicitur in Insula Creta. Sed, cum Iupiter bellum contra Titanes appararet, responsum est ei, si vincere vellet, vt AEgos pelle tectus, & capite Gorgonis bellum administraret. Itaque, victoria parta, reliqua AEgos ossa, caprina pelle contecta anima donauit, & stellis figuratam memoriæ commendauit: & postea, quibus ipse vicerat tectus, Mineruæ concessit. Virgilius lib. IIX. AEneidos, ita Mineruæ arma describit;

AEgidaque horrificam, turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore diuæ

Gor-

Gorgona, desecto vertentem lumina collo.

Pro Gorgone autẽ Medusę caput intelligitur; quod inspectum homines interficiebat. Sed Atheneus scribit, in Libya apud Nomades quamdam fuisse huius nominis belluam, quæ oui, aut secundum aliorum sententiam, vitulo similis erat; hæc afflatu solo (ita erat is teter) alias belluas ad se accedentes enecabat; aspectu etiam interficiebat, si quando ab oculis quemdam crinem, qui eos tegebat, dimouisset: quod milites quidam Mariani sunt experti, qui, cum belluam hanc capere vellent, ipsi ab ea sunt interfecti, statimatque ab ea sunt conspecti. Sed incolæ captam a se bestiam, ad Marium mortuam attulerunt, eius natura narrata; nam ipsi eius capiendæ artem callebãt. Pellis erat ita multiplicibus coloribus distincta, vt Romam missa, nemo posset coniicere, cuius esset animantis, & tamquam res aliqua admiranda, in Herculis fano sit reposita. Proclus Carthaginiensis scriptis testatum reliquit, vt Pausanias in Corinthiis refert, in Africæ desertis bestias gigni multas mirabili specie, atque inusitata, feros inter eas viros, & fœminas, ac virum se Romam illinc deportatum vidisse; coniicere itaque se, ex illis fœminis vnam fuisse Medusam, quæ, cum a suis gregibus aberrans, venisset ad Tritonidem paludem, eius accolas male multauit, vsque dum a Perseo est occisa. Adiutricem vero Perseo Mineruam fuisse, idcirco proditum, quod, qui stagnum illud accolunt, homines Mineruæ sacri erant. Diodorus, Gorgonas in Africa fœminas bellicosissimas fuisse tradit, quæ a Perseo superatæ fuere, earum regina Medusa interfecta: quod fortasse re vera fuit gestum. Sed fabulis fertur, vt Apollodorus lib. 11. narrat, Gorgones tres fuisse sorores, quarum Medusa sola mortalis esset, cæteræ, Euryale & Stheno, immortales; his capita serpentibus obuoluta, dentes suum instar, æneas manus, alas aureas fuisse, quibus, cum fuisset collibitum, volarent, eosque in lapides mutasse, quos conspexissent; Perseumque, eis dormientibus repertis, caput Medusæ abscidisse, quod Mineruæ dono tradiderit, a qua multum in ea re esset adiutus; nam clypeum ab ea est mutuatus, sicut a Mercurio mucronem acceperat; talaria, ac Orci galeam, quæ gestantem non aspectabilem reddebat: item & peram, in quam formidabile illud caput coniecit;

Gorgon.

Medusa.

Gorgones.

coniecit, a Nymphis quibusdam sumpsit, quæ a tribus aliis Gorgonum sororibus ipsi sunt ostensæ, vt oculum, atque dentem ab eo ablata, recuperarent; de his enim legitur, eas ab ortu ipso statim anus factas, vnoque tres oculo, & dente vno præditas, quibus vicissim inter se vtebantur. Itaque alicubi in Græcia in Mineruæ fano Persei statua visebatur, vt Pausanias refert, cui, tamquam in Africam profecturo, nymphæ quædam galeam capiti aptabant, ac pedibus talaria annectebant. Sed de Gorgonibus magis vulgata fabula habet; pulcerrimarum trium sororum, quæ Gorgones ab Insulis, vbi habitabant, ita nominatis, sunt appellatæ, Medusam cæteras pulcritudine anteisse, quæ aureos etiam capillos habuerit. Quare eius amore Neptunum captum, cum ea in Mineruæ templo concubuisse; Deam vero ob id piaculum indignatam, Medusam, auratis eius crinibus in serpentes conuersis, maxime deformem, ac visu formidabilem effecisse; voluisseque eum in lapidem verti, qui in eam amplius oculos intendisset; sed huiusmodi monstrum, cum ob maximum exitium, quod orbi importabat, diutius ferri nequiret, a Perseo, eorum quos dixi, subsidiis fuisse de medio sublatum, cuius caput Minerua ab interfectore dono habuerit, idque in clypeo, vel in thorace gestauerit. Homerus, cum Mineruam contra Troianos armari fingit, eam sibi thoracem induisse scribit, maximo horrore circumdatum, cui Medusæ caput erat infixum, inclusosque habebat ingentes animos, maximã fortitudinem, trucesque minas: quæ quidem sunt bellorum Deæ propria, quæ eadem est quoque Victoria. Quamobrem Pausanias in Atticis scribit, Athenienses ei Victoriam in pectore vna cum Medusæ capite insculpsisse; sed apud Elæos eidem illam prope adesse. Hæc sapientiæ ac prudentiæ vim ostendunt; nam hæ virtutes, admirabilibus quibusdã ex se operibus editis, stuporem intuentibus iniiciunt, quos veluti saxa admiratione quadam ingenti obrigentes reddit. Itaque homo sapiens, quidquid tandem vult, impetrat; cum animi sui sensa mirabili artificio exponat. Quare non iniuria horribile id Medusæ caput linguam exserere fingitur: quod aliquando Deæ peplo obtectum fuisse legitur. Erat id vestimenti genus, quo Deorum simulacra induebantur, absque manicis, vt

Mineruæ thorax.

Peplũ Mineruæ.

vt Luctatius Statij interpres ſcribit, album illud quidem, ſed auratis bullis diſtinctum; quod nobiles matronæ ſuis manibus conficiebant, Deæque tertio quoque anno offerebant. Sed hoc apud Athenienſes vſurpabatur, quorum Minerua erat tutelaris Dea. Sed peplum vt plurimum intelligebatur id indumentum, quod Athenis poſt quinctum quemque annum ſolenni cæremonia huic Deæ dicabant; licet Suidas ſcribat, id nequaquam veſtimentum fuiſſe, ſed cuiuſdam nauis velum, quæ ſtatis Deæ feſtis maxima cum pompa adornabatur. Sed & veteres peplum huic Deæ offerre ſolebant, cum numinis ſibi opem in maximo diſcrimine conſtituti conciliare vellent. Itaque apud Homerum Hecuba, Heleni filij, vatiſque conſilio vſa, cum Troianos a Græcis intra mœnia compulſos videt, ex pretioſiſſimis ſuis veſtibus, magnificentiſſimum peplum seligit, quod comitibus ſibi nobiliſſimis quibuſque matronis adſcitis, ad Palladis templum fert, idque curat Deæ ab Antenoris vxore Theano offerendum, quam vnam tunc temporis inter Troianas maxime venerabantur: omneſque ſimul a Dea precantur, vt ſibi propitia eſſe velit. Quod Virgilius lib. 1. AEneid. optime expreſſit, cum refert in parietibus tẽpli Iunonis quod Carthagine exædificabatur, eſſe depictum, ita dicens;

Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſsis, peplumque ferebant,
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis.

In hoc vero Mineruæ peplo Athenienſes acu Enceladum, aut alium quẽcumque ex Gigantibus pingebant, quem Minerua interfeciſſe ferebatur. Sed & interdum aliquos maxime in bello fortes, ac gloria digniſſimos exprimebant. Enceladus autem ſuperiori corporis parte hominẽ referebat, inferiori anguem; eadem forma fuiſſe præditi à Poetis narrantur Gigantes illi, qui cælitibus bellum inferre ſunt auſi. Itaque Suidas de Commodo imperatore, omnium crudeliſſimo, ac teterrimo refert, eum ſe Herculem, Iouis filium vocari voluiſſe: quare ſibi quandoque Leonis pellem induere, clauamque ſumere in manus; qua multos homines ludens interficiebat: vtque pro Deis pugnare videretur, miſeris illis crura anguium inſtar diſtorquenda curaſſe, quo gigantes illos referret; atque ita claua totum

Gigantes.

Commodi crudelitas.

eorum corpus confregiſſe. Apollodorus, gigãtes truci aſpectu, capillo ad humeros promiſſo, barba ad pectus protenſa fuiſſe ſcribit. Partes eorum inferiores nobis innuunt, homines impios, numiniſque contemptores nihil vmquam rectum, honeſtum, iuſtumque prꝗſtare, ſed alia omnia potius. Itaque non iñiuria ſerpentibus cõparantur, qui ſe humo attollere nequeunt, nec rectum iter incedere, ſed oblique hac, illac repant oportet. His Minerua mortem afferre dicitur; nam ſemper in ignorantiæ tenebris verſantur, nec vmquam oculos ſurſum attollunt, ad diuinum illud lumen intuendum, quod iis prælucet, qui ad glorioſam, æternamque vitam contendunt: idque ſignificat ſubſidium, atque fauor ille, quo Minerua eos proſequitur, qui ſuam opem implorent; quales fuiſſe narrantur Perſeus, atque Bellerophon, qui, ab eadem Pegaſo equo alato, domito, & ad equitandum accommodato inſidens, Chimæram confecit. Quamobrem apud Corinthios, vt Pauſanias in Corinthiis narrat, erat ligneum ſimulacrum, facie tamen, manibus, atque pedibus marmoreis exſiſtẽtibus, quam Mineruam Frænatricem vocabant; eam enim primam eſſe dicebant, quæ Pegaſum equum frænaſſet, eumque Bellerophonti tradidiſſet. Prometheus etiam eiuſdem ope fretus, cælum conſcendiſſe dicitur, indeque ignem in terras aſportaſſe, quo tot artes mortalibus oſtenderit; quæ & Mineruæ ideo attribuuntur; quod humanum ingenium nouas quotidie artes inuenit, eaſque ignis miniſterio exercet; nam in eis duo ſunt neceſſaria; quorum vnum eſt induſtria, qua quid ſit faciendum, excogitamus; alterum eſt ipſum opus, ingenio iam excogitatum, atque deſignatum; prius Minerua ſignificatur, poſterius Vulcano, qui ſuo nomine ignem adumbrat; quo inſtrumento ad omnia fere cõficienda vtimur; ignis enim ſimul calefacit, atque ſplendet; quorum alterum ſi deſit, nihil propemodum perfici poteſt. Sed tamen non omnia ars exſequi valet, quæ ingenio excogitata, inuentaque fuerint; ea enim, corpori alligata, ab eo ne latum quidem vnguem poteſt recedere, nec præſtare quod ſit ſupra eius vires: ſed ingenium ſæpe e corporeo habitaculo euolat, & qua libet, diſcurrit, naturæ, atque etiam Dei opera conſiderans, eorumque exempla mente, & cogitatione concipit, quæ tamen opere

Gigantes quid ſignificent.

Minerua Frænatrix.

Vulcanus.

opere ipſo repræſentare nullo pacto poteſt. Itaque fabulis eſt fictum, Vulcanum numquam Mineruam vxorem ducere potuiſſe, quamuis ſummis viribus ad eius nuptias expugnandas eſſet vſus, Ioue præſertim concedente. Sed tamen ſæpe legimus, eorum ſimulacra ſimul in eodem templo fuiſſe repoſita. Quod Plato in ſuo Atlantico confirmat, dicens, ambos Deos ex æquo Athenarum vrbi præeſſe; ibi enim illa tempeſtate non ſolum litterarum ſtudia, ſed etiam cæteræ omnes artes floruerunt. Ita quoque de Neptuno, atque Minerua fertur, quos ſimul Iupiter eiſdem Athenis præfecerat. Itaque Athenienſes in ſuis numis ex vna parte Mineruæ caput, ex altera tridẽtem, Neptuni inſigne imprimebant: hunc Regem appellabant, illam vero Ciuilem cognominabãt, illuc alludentes, quod ciuitatem pacifice, ac prudenter adminiſtrare oporteat: quod quidem etiam priuatis in ædibus opus eſt facto. Quamobrem in vrbium, ac domorum portis Mineruæ effigiem olim exprimebant; ſed Martem in ruſticis ædibus effingebant, hoc innuentes, bellum quoad eius fieri poſſit, a nobis propellere nos debere. Eadem ratione Romani ea numina, quæ rebus noxiis præeſſe exiſtimabant, a ciuitate in ſuburbana ablegabant, vt de Bellona, ac Marte legitur. Sed tamen hic templum etiam intra pomeria dicitur habuiſſe, vbi pacificum numen ſit habitum, ac Quirinus nuncupatus. De eo mox dicam, cum aliqua de Vulcano diſſeruero; de quo apud Euſebiũ in libro de Præparatione Euangelica legitur, eum ignis virtutem eſſe appellatum, & in forma hominis ei ſimulacrum conſtitutum, in cuius capite pileus eſſet cæruleus, cæleſtis ſymbolum volutionis, vbi integer, ſincerúſque ignis inuenitur; nam qui e cælo in terras delapſus eſt, cum materia hac impura alatur, impurus & ipſe eſt. Vulcanus autem claudus dicitur quod hæc apud nos flamma claudicare videatur; nam ſurſum non recta tendit, ſed tremula hac, illac ſe commotat: hoc accidit, cum non ſit pura, ſed craſſa cum hac materia commiſta, a qua impeditur, quominus recta ad ſuperiorem locum contendat. Alexander Neapolitanus in libris genialibus ſcribit (quod quidem eum arbitror ab Herodoto fuiſſe mutuatum, licet in aliquibus ab eo differat) in AEgypto Vulcani ſtatuam fuiſſe, manibus murem

Neptunus & Minerua ſimul.

Mineruæ effigies in portis.

Vulcanus.

Vulcanus cum claudus.

Vulcanus murẽ tenẽs.

continentis, eumque ideo ita effictum, quod vulgo ſit creditum, Vulcanum quondam maximum murium numerum contra Arabes immiſiſſe, qui AEgyptum ingenti exercitu inuaſerant: qua ex re domum regredi compulſos. Sed eamdem rem Herodotus ita narrat. Seton idem Vulcani ſacerdos, ac AEgypti Rex, cum militibus fere deſtitueretur; nam numquam eorum vllam rationem habuerat, a Senacheribo Arabum rege maximo exercitu imparatus offenſus; in ſumma rerum omnium difficultate animum deſponderat, ſed maximo mœrore

affectus,

affectus, prope Vulcani simulacrũ somnum cepit; vbi in somnis est ei Deus visus, qui eum bono animo esse iuberet, & vt paruam illam manum, quam secum haberet, armaret, præcepit; nam se ei suppetias missurum pollicebatur. Itaque Rex euigilans, exiguas quasdam copias, vt potuit, instruxit; quibus hostibus obuiam processit, ac castra contra eos est metatus. Sed noctu in Arabum castra, innumeræ murium turmæ irruerunt, qui, arcuum chordis, clypeorum loris, & cæteris bellicis instrumentis, quæ ex corio constant, corrosis, eos ex Ægypto concitatissime fugere compulerunt. Itaque in Vulcani templo Setonis effigies visebatur, manu murem continẽtis; & huiusmodi Epigramma legebatur; Ame pietas discatur, & religio. Ex hac re Arabes forte tantum in mures odium conceperunt, vt eos postea semper ad necem quæsierint; quemadmodum Plutarchus de eis, de Æthiopis, ac Persarum Magis refert; qui dicebant, sonitum illum, quem huiusmodi bestiolæ rodendo ederent, maxime Diis esse molestũ. Neque vlla, quantum me legisse meminerim, exstat apud scriptores ratio, cur supradicta murium immissio Vulcano tribueretur. Sed non absurde fortasse pro eo temporis, ac soli siccitas capi posset. nam Plinius lib. x. de murium fecunditate scribens, prouentum eorum siccitatibus adscribit: itaque hyeme non amplius exstant; illudque latet, quonam modo illa multitudo repente occidat; nam nec exanimes reperiuntur, neque est, qui murem hyeme agro effoderit. Fabulæ, quæ de Vulcano feruntur, sunt multiplices, eæque nobis præclara argumenta suppeditare possunt, varie eum effingendi. Sed, vt ab ortu eius incipiamus, ex Iunone natus dicitur; quæ, cum eum admodum deformem cerneret, e cælo præcipitem dedit, qui in Lemnum, quæ est Ægæi insula, cecidit, ex casuque; diffracta tibia, claudus est effectus. Quod Physici interpretãtur de fulmine, quod est ignitus vapor; hoc est infima aeris parte, maxime omnium crassa, ac densa in terras cadit: aerem autem Iuno adumbrat. Vulcanus, iam grandior natu effectus, iniuriæque à matre acceptæ memor, vt eam vlcisceretur, aut, ne Herculi pro libidine noceret, prohiberet, prout Suidas ex Pindaro, & Epicharmo refert, auratam sedem ei dono misit: in qua illa cum se collocasset, ita

Vulcanus e cælo proiectus.

adhæsit, vt exsurgere nequiret, nec cælitum ope vsa, se ab illa extricare valuerit. Itaque Dij summis precibus a Vulcano contenderunt, vt, in cælum ascendens, matrem vinculis illis, a se artificiose intextis, exsolueret: sed ille, qui eorum nemini se crederet, illuc se conscensurum negauit: tandem vni Baccho fidens, iuit, matremque liberauit. Id Pausanias etiam in Atticis confirmat, scribēs, Athenis Bacchi effigiem cerni, Vulcanum in cælum secum, ad matrem soluendam reducentis; & in Laconicis, apud Lacedæmones in Mineruæ templo esse Vulcanum, matris vincula soluentem. Idem etiam in vasta spelunca exsistens effingitur, qui vna cum Cyclopibus ad caminum adstat; vbi ex ferro varia opera fabricat: nam Dij, quotiescumque armis indiguissent, quibus ipsi, vel aliquis eis carus fuisset vsurus, Vulcanum adibant; quemadmodum de Thetide narratur, quæ arma pro Achille filio ab eo efficienda curauit. Ita is fuit in Cypseli arca exsculptus, vt Pausanias in Eliacis prioribus refert, dicens, eum, qui Thetidi arma præberet, claudum fuisse, cui quidā cū forcipibus retro adstabat. Venus quoque ab eodem arma pro AEnea filio habuisse fingitur. Poëtæ, cum quidpiam magno cum artificio confectum, ac affabre factum describere volunt, id a Vulcano fabricatum dicunt. Quæ narrationes quamuis fabulosæ, optime iis accommodari possunt, quæ de eo iuxta historiam Suidas narrat; eum scilicet in AEgypto regnasse; ibique numinis loco habitum, quod dubia, quæ in religione inciderent, omnium optime dissolueret; eumdem admodum bellicosum fuisse. Itaque ex vulnere in prælio susceptō, claudus est effectus; illum etiam primum exstitisse, qui ferrum ad arma bellica atque rustica instrumenta conficienda adhiberet. A poëtis præterea Vulcanus traditur, Venerem vxorem in adulterio cum Marte deprehensam reti subtilissima implicasse; idemque vim Mineruæ intulisse, sed frustra; plurimaque alia de eo feruntur, quæ, cum ad eius imaginem adumbrandam minus facere videantur, a me consulto prætermittuntur. Is dicitur claudus fuisse, niger, turpis, fuligine inquinatus, quales fabri ferrarij solent esse: quare est ita effingendus. Nonnulli eum nudum depingunt; alij pannosum, & laceris vestibus semi indutum exprimunt, pileumque capiti imponunt.

Vulcanus ad caminū.

Ferro quis primus vsus sit.

Vulcani imago.

Apud

Apud Herodotum legitur, Memphis, quæ est Ægypti vrbs, Vulcani simulacrũ simile esse Plataicis Diis, sic a Phœnicibus dictis, quos illi in nauiũ proris ferre solebant, formamque Pygmæorum referebant. Vulcanũ ergo sic effictum Cambysem Regem, cum in eius fanum esset ingressus, vehementer irrisisse. Huic etiam ab AEgyptiis leones dicatos fuisse refert AElianus; sunt enim naturæ igneæ: indeque fit, vt propter maximũ, quem intra pectus ardorem inclusum habent, vehementer ignem reformident. Alexãder Neapolitanus scribit, Romæ canes Vulcani templum custodisse, qui numquam latrarent, nisi quis eo animo illuc ingressus esset, vt aliquid inde surriperet. In AEtna etiam canes eiusdem templo, ac luco custodes erant appositi. Victores quinetiam, spoliatis hostium cadaueribus, ac in aceruum scutis, aliisque armis collectis, & postea incensis, Vulcano sacrificium offerre solebant; quemadmodum Virgilius lib. 11 x. AEneidos Euandrum inducit, qui id se fecisse dicat, cum victor fuit Præneste sub ipsa. Quod Seruius vult ex historia Romanorũ esse desumptum, vbi legitur, Tarquinium Priscum, deuictis Sabinis, omnia eorum arma in Vulcani honorem combussisse, cæterosque eius exemplum esse sequutos. Itaque in more erat positum, vt quidquid in Vulcani sacrificiis oblatum esset, flammis traderetur. Sacrificium etiam apud veteres fuit, quod vocabatur Proteruia: in eo mos erat, sicuti refert Macrobius, vt, si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonis iocus est; nam Albidium quemdam, qui sua bona comedisset, & nouissime domum, quę ei reliqua erat, incendio perdidisset, Proteruiã fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combussisse. Est in fabulis, Venerem, & Vulcanum coniuges fuisse; nam rerum ortus, qui Venere adumbratur, absque calore effici nequit: calorem autem Vulcanus optime repræsentat. Hac eadem ratione veteres finxerũt Martem cum Venere concubuisse, eum pro Solis æstu capientes: licet Aristoteles id eo respicere velit, quod homines bellicosi valde sint ad Venerem procliues. Quare Acitani, Hispana gẽs, simulacrum Martis, vt Macrobius lib. 1. Saturnal. refert, radiis ornatum Solis instar maxima religione colebant. Et certe ratio naturalis exigit, vt idem subiicit, vt Dij, caloris cælestis parentes

Leones sacri Vulcano.

Canes Vulcani custodes.

Venus & Vulcanus cõiuges.

Mars cum Venere.

rentes magis nominibus, quam re, ſubſtantiaque diuerſi ſint: Feruorẽ enim, quo animus excandeſcit, excitaturque alias ad iram, alias ad virtutes, nonnumquã ad temporalis furoris ex-
Mars. ceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominauerunt: quem belli Deum eſſe dixerunt, quemadmodum etiam Mineruã: quæ ſicut abſque Matre nata eſſe fingitur, ita & ille abſque patre: nam in fabulis habetur, Iunonem cum Ioui inuideret, quod filiam abſque ſe peperiſſet, ipſam quoque ſine illius opera filium edere voluiſſe; alij dicunt, floribus qui-

bus

busdam vsam, quos ei Flora ostenderit, vt Ouidius refert; alij aliter de re fabulantur. Ea ergo grauida effecta, Martem in Thracia peperit, vbi populus est admodum ferox, atque bellicosus: ex quo discimus, bella plerumque nasci ex cupiditate regnorum, ac diuitiarum, quas Iuno significat. Mars est ab antiquis effictus ferox, truci aspectu, armatus, manu hastā atque flagellum gestans: eumque interdum equo, interdum currui imposuerunt. Homerus eius currum a duobus equis trahi dicit, quorum vnus Terror, alius Timor appelletur. Alibi idem non equos eos vult esse, sed comites; quibus etiam Impetum, Furorem, ac Violentiam adiungit: quod Statius lib. VII. Thebaid. imitatur, cum Martem inducit, ad dissidia in duos fratres Eteoclem, ac Polynicem serenda, proficiscentem; posteaquam eius arma descripsit (hæc sunt galea quæ ardere, ac fulmen ei coni loco effixum esse videbatur; thorax auratus, ac terribilibus & formidandis monstris refertus, clypeus luce sanguinea fulgens) eum circumstare dicit Furorem, & Iram; equorum fręna Terrorem moderari; Famam omnes præcedere, tam veri quam falsi nunciam: nam ea ex leui interdum rumore oritur, quod paullatim crescens, omnia demum loca complet. Homerus eam Iouis nunciam vocat. Veteres hāc etiam Deam habuerunt, mulieremque effinxerunt, panno quodam admodum subtili indutam, & subcinctam, quæ tubam inflans velociter hac, illac discurrere videretur: alas etiam ei addiderunt. Sed pręstat, vt artificiosissimam eius descriptionem ex Virgilio lib. IV. AEneid. petamus: ea sic habet;

Martis ortus.

Martis imago.

Equi Martis.

Arma Martis.

Monstrum horrendum, ingens, cui, quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit aures.
Nocte volat cæli medio, terræque per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes;
Tam ficti, prauique tenax, quam nuncia veri.

Hæc non solum tristia, sed etiam interdum fausta nuncia affert: ideo duplicem Famam fecerunt: malam illam alis nigris effinxerunt; iuxta illud Claudiani contra Alaricum;

Fama duplex.

Famaque nigrantes succincta pauoribus alas.

Eas alas aliqui Vespertilionis similes efficiũt. Fama ergo Martis currum præcedere dicitur; nam bellorum initio plura effutiunt homines, quam postea ita esse deprehendãt. Hæc vtriusque partis animos ardentissima ira incendit; quæ plerumque in bello dominatur. Ira autem est omnium animi perturbationum, vt inquit Seneca, vehementissima; nam non solum rationem de sua sede deturbat, sed etiam sæpe corpus ipsum magnopere immutat: vt enim idem Seneca, ac Ouidius testantur, iratorum facies inflatur, ignescit, oculi ardent. Itaque iratus ita se terribilem ostentat interdum, vt non minorem terrorem iniiciat, atque Medusæ facies. Hominem iratum designaui: eo quod nullam apud veteres Iræ imaginem repererim, vt, si quis eam depingere velit, ex irati effigie exemplar desumere possit.

Ira.

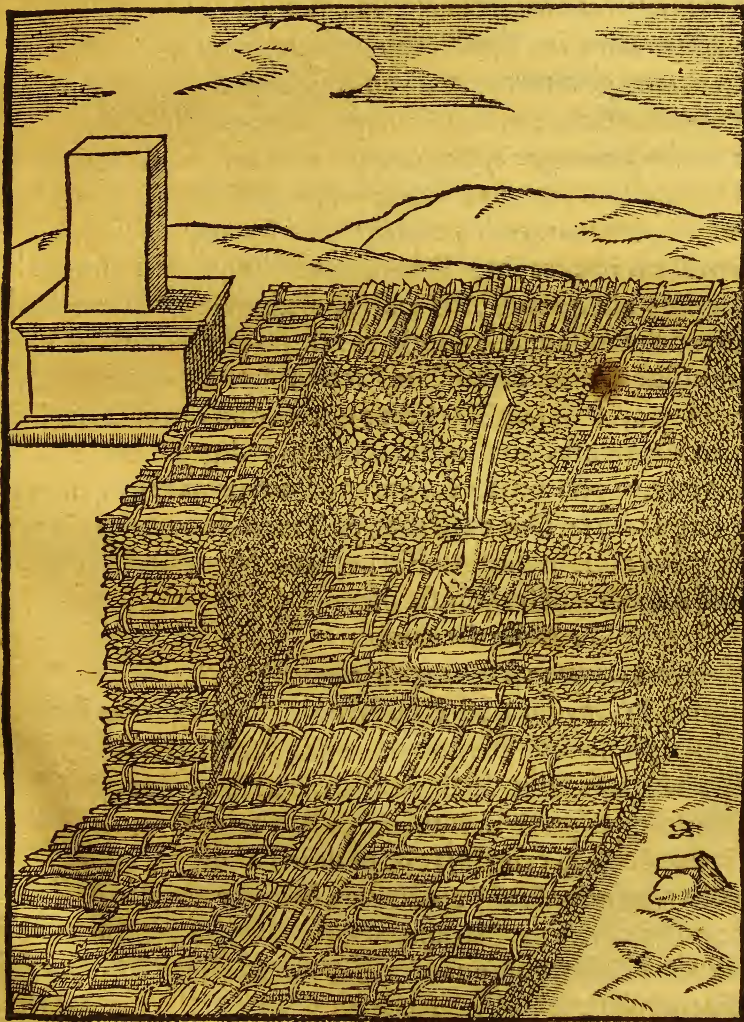
Furor.

Furor etiam est Ira quammaxime incensa. Eum veteres vultu terribili, ac sanguine consperso effingebant, qui supra thoraces, clypeos, galeas, gladios, aliaque arma sedens fremat, reuinctus post terga catenis: ita enim eum Virgilius lib. 1. AEneidos describit, vultque esse intra Iani templum conclusum. Eumdem vinculis exsolutum Petronius Arbiter, cum bellum Ciuile describeret, effinxit. Sed, vt ad Martem reuertamur, nonnulli eius currui quattuor equos alligarunt, qui naribus ignem spirarent. Isidorus refert, Martem quandoque pectore nudo depictum; quiquumque enim in prælium ingreditur, eo animo debet esse, vt aduerso pectore fortiter se omnibus periculis opponat. Apud Herodotum legitur, Scythas, licet plurimos Deos colerent, nemini tamen templum, aram, aut statuam dedicasse, præterquam Marti; sed omnibus eodem ritu sacrificasse; qui cum sit valde mirabilis, mihi referendus videtur. Erat autem huiusmodi; Victima prioribus pedibus vincta, in medio ponebatur; Sacerdos pone eam in capite percutiebat; qua humi procumbente, ipse eius Dei nomen inuocabat, cui eam immolaret: postea laqueum eius collo iniiciebat, quem baculo quodam intorquens, tãdem eam suffocabat. Eam autem corio denudatam, ac in frusta concisam, igni ex eiusdem ossibus incenso subiiciebat (nam Scythæ maxima lignorum penuria laborant) carnes autem interdum in lebetes, interdum & in belluæ

immola

immolatæ ventriculum coniiciebat. Itaque eadem victima ex se in se ipsa coquebatur. Sacerdos, hoc peracto, sacrificiũ Deo, cui constituerat, offerebat. Inter victimas autem primaria erat equus, quem Marti præsertim immolabant. Eius templum, quod sæpe pluuiis, malaque regionis temperie destruebatur, quotannis reficiebant hoc pacto; omnes simul maximam sarmentorum copiam in vnum conducebant, ex quibus struem quadrata forma conficiebãt, quæ ex tribus lateribus alta erat, sed reliquum ita demissum, vt ex eo commode ascendi ad me-

Martis victima.

Martis simulacrum. dium posset, vbi acinacis erat; id verum Martis simulacrum arbitrabantur, quem præ cæteris Diis religiosissimo cultu prosequebantur. Arabiæ Petrææ incolæ, vt Suidas refert, Martis simulacrum sic effingebant; lapidem nigrum, quadratum, quattuor pedes altum, latum duos dedolabant, nulla alia figura expressa: hanc Martis effigiem venerabantur. Statius lib. VII. Thebaid. Palatium, ædesque Martis apud Thracas finxit, atque ita descripsit;

Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur aduersum Phœbi iubar, ipsaque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor;
Digna loco statio. Primis salit Impetus amens
E foribus, cæcumque Nefas, Iræque rubentes,
Exsanguesque Metus; occultique ensibus astant
Insidiæ, geminumque tenens Discordia ferrum.

Discordiam veteres inter Deos numerabant, quos non spe boni alicuius assequendi, sed mali auertendi colerent: nam vbicumque ea tandem esset, inde continuo pax, quies, omnisque tranquillitas effugabatur. Eam ideo Iupiter e cælo expulisse dicitur. Hæc ad Pelei, ac Thetidis nuptias, quo omnes Dij, Deæque conuenerant, non vocata, tantum indig[illegible]ionis côcepisse fingitur, vt pomum in eorum medium proiecerit, vnde postea magna inter Deos dissidia, ac Troiæ demum exitium est profectum. Eam in morem Furiæ formauit antiquitas; qualem Virgilius lib. VI. descripsit, sic dicens;

--Et Discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

Aristides in quadam ad Rhodienses oratione eam dicit esse supino capite, labris liuentibus, oculis strabis, putridis, tumefactis, lacrymis subinde fluentibus, manibus incontinêtibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferentem, tenuibus, & obliquis innixam cruribus, & pedibus; caligine, & tenebris ceu reti circumuolutã. Pausanias in Eliacis prioribus in Cypseli arca Aiacem, atque Hectorem insculptos scribit, qui inter se, Discordia præsente, pugnarent; hancque deformissimæ mulieris speciem præ se tulisse. Nec aliud de ea dicit; nec explicat,

quo

quo pacto eam Caliphon Samius,inde exemplo desumpto, in Ephesinæ Dianæ templo depinxerit, vbi & Bellum longe a Græcorum nauibus expressit, vt idem eodem in loco testatur. Sed eam omnium optime, ac elegantissime Petronius ita adumbrauit;

Intremuere tubæ,ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos stygium caput.huius in ore
Concretus sanguis,contusaque lumina flebant.
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens,obsessa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore vestem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Sed ad Martis domus descriptionem ex Statio desumptam reuertamur;

Innumeris strepit aula Minis:tristißima Virtus
Stat medio,lætusque Furor,vultuque cruento
Mors armata sedet:bellorum solus in aris
Sanguis,& incensis,qui raptus ab vrbibus,ignis:
Terrarum exuuiæ circum,& fastigia templi
Captæ insignibant gentes,cælataque ferro
Fragmina portarum,bellatricesque carinæ,
Et vacui currus,protritaque curribus ora.
Pœnæ etiam,Gemitusque adeo,Vis omnis,& omne
Vulnus vbique ipsum,sed non vsquam ore remisso,
Cernere erat.

Pausanias in Laconicis Lacedæmonios refert, Martis statuam vinculis implexam apud se retinuisse, existimantes se eo pacto bellorum Deum apud se semper retenturos,cuius præsidio de hostibus numquam non Victoriam reportarent. Quod apud multas quoque nationes erat vsitatum:nam Romani leguntur quædam simulacra vinxisse,eorum præcipue Deorũ, sub quorum tutela vrbs erat: nam ex infinito propemodum Deorum numero,quos antiqui venerabãtur,quęlibet vrbs vnum,duosve sibi peculiares seligebat, Tutelares nuncupatos, quos vel hostes ipsi offendere reformidarent.Itaque cum vrbẽ aliquam obsidione premerent,Deos Tutelares euocabant,ac ad se con ceptis a sacerdote verbis traducebant,hoc pacto ostendentes, *Dij vincti.*

ſe Diis, vrbem illam curantibus nolle bellum inferre. Quare Romani Dei ſuæ vrbis cuſtodis nomen ignorari voluerunt, ne ſcilicet ab hoſtibus euocatus, vrbem deſereret. Quamobrem, cum Virgilius lib. I. Georg. Veſtam Tiberis, ac Romę cuſtodem nominat, Seruius id poetice dictum eſſe cauet, neque exiſtimandum eſſe dicit, id vere tutelare fuiſſe vrbis Romanæ numen: nam religione inquit, id prohibitum fuiſſe, ne cuiquam manifeſtaretur; Tribunumque quemdam ſupplicio affectum, qui id efferre auſus eſſet. Sed, ne forte Tutelares euocati, recederent, eos vinctos continebant; quemadmodum Q. Curtius de Tyriis narrat, qui Apollinis ſimulacrum, primarij vrbis numinis, ad Herculis aram catenis aureis religarunt; nam ſub Herculis tutela eorum erat ciuitas; vt, ſi forte is fugam moliretur, ab Hercule retineretur; cum enim Alexander Magnus vrbem obſidione cinxiſſet, is cuidam ciui in ſomnis fugam adornare fuerat viſus. Huic rei illud conſentire videtur, quod apud

Victoria ſine alis. Athenieſes viſebatur; nam ij, vt Pauſanias in Atticis refert, eam ſine alis habebant, ne ſcilicet à ſe auolaret. Hæc, ſicut Heliodorus inquit, dextera malum punicum, ſiniſtra galeam continebat. Romani autem, vt libentius ſecum permaneret, ei ſedes apud Capitolium in Iouis Opt. Max. templo conſtituerunt, quemadmodum Liuius ſcribit, eo tempore, quo Hieron, Siciliæ Rex, poſt Cannenſem pugnam, ad eos Victoriam auream, vna cum aliis quibuſdam dono miſerat; quæ quidē illi omnia repudiauerunt, Victoria excepta, quam apud ſe boni ominis

Victoriæ effigies. cauſſa retinuerunt. Hæc ab antiquis vt plurimum alata, volans, virginis pulcræ ſpeciem præferens, altera manu lauream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingebatur; vt in numiſmatibus, ac lapidibus antiquis cernitur: ſed eamdem interdum ſolam coronam habentem, aliquando cum ſola palma videmus. Romani ei quandoque laurum in manibus poſuerunt; nam eam Victoriæ ſignum ducebāt, eamque

Laurus Victoriæ ſignū. cum laureatis litteris coniungebant, quibus ſcilicet victoria nunciabatur. Itemque cum publica eſſet in Vrbe lætitia de aliqua victoria nuper nunciata, huius arboris folia in Iouis Opt. Max. gremium coniiciebant. Hac etiam triumphātes coronabantur. Ægyptij in hieroglyphicis litteris Victoriam aquila in-

nuebant.

nuebant; hæc enim cæteras aues fortitudine vincit. Hinc forte factum est, vt Romani in suis vexillis aquilam frequentius effingerent. Sed & lupum interdum depinxisse, quod esset Marti sacer, & Minotaurum leguntur; vt videlicet ostēderent, Imperatoris consilium ita latere debere cæteros, quemadmodum Minotaurus in Labyrintho latitabat. Suem etiā in vexillis expressum ferebant; nam absque hac bellua fœdus, aut pax non conciliabatur: in quo huiusmodi ritum adhibebant. Cum ex vtraque parte pacis aut fœderis legati vna cōuenissent; fecialis

Aquila Victoriæ signū.

Romanorū vexilla.

Pacis aut fœderis percutiendi ritus.

cialis post concepta verba,& pacta recitata, silice porcam feriebat, atque interficiebat, Iouem orans, vt ita percuteret eum qui fœderis, aut pacis conditiones minus seruasset. Legimus etiam Romanos olim pro vexillo fœni fasciculo ad hastæ cuspidem religato, fuisse vsos, itemque & manu aperta, & velo quopiam, quod Labarum appellabāt. Effigies quinetiam equi, aut bouis interdum in eorum vexillis videbatur designata. Sed tamen his vexillis fere cum se intra castra continerent, vtebantur; nam si esset prælium committendum, Aquilam efferebāt; eam enim, vt Iosephus inquit, principatus insigne arbitrabantur, ac boni ominis loco esse credebant. Itaque apud Iustinum legitur, cum aquila Hieronis adolescentis, & tunc primum militantis scuto insedisset, ab auguribus ei regnum prædictum; vt re vera accidit, licet obscuro esset loco natus. Cyrus quoque, quemadmodum Xenophon in Cyri institutione refert, auream aquilam, alis expansis in hastæ vertice ferendam curauit; quod sequentes Persarum reges sunt imitati. Pausanias in Laconicis narrat, in Iouis templo, quod apud Lacedæmones erat, duas aquilas fuisse, quæ secum singulæ singulas Victorias portarent; quas Lysander dedicarat, propter duplicem victoriam, quam de Athėniensibus reportauerat. In celebri illo spectaculo, quod Ptolemæus Philadelphus, teste Athenæo, exhibuit, geminæ Victoriæ alatæ visebantur, quæ vestes habebant, in quibus variorum animalium species intextæ erant, ipsæque plurimis ornamentis aureis insigniebantur, ferebantque aureas acerras instar hederæ foliorum fabrefactas (forte quod Baccho tunc ministrarent) ad altareque progrediebantur, quod erat aureis hederæ ramis ornatum. Claudianus in laudibus Stiliconis Victoriam trophæis ornatam describit; viridem ei palmam in manus tradens, alas humeris addens; quæ incertos bellorum euentus significant; nam Victoria, quæ nunc ab hoc stare videtur, statim ad illum migrat, eadem victo vires sæpe addit, diuque victoris memoriam apud posteros virere facit; perinde atque palma, quo magis onere aliquo premitur, eo maioribus viribus sursum renititur; eius lignum non putrescit, sicut cæteræ arbores, foliaque diutissime viridia conseruantur. Quia vero bellorum exitus est dubius, Victoria Dea communis

Victoria cōmunis Dea.

communis est appellata, non secus ac in medio esset ei adhæsura, qui maiori fuerit vsus industria, vt ipsam ad se pertrahat. Eadem quoque ratione Mars est Deus communis dictus: nam vtriusque partis commune est, vinci, aut vincere posse. Legimus quandoque Victoriam armatam, vultu hilarem, sed puluere fœdatam, atque sudore, fuisse depictam, quæ cruentis manibus spolia, ac captiuos victoribus præberet. Hanc Prudẽtius contra Symmachum deridens, atque illos, qui eam colerent, sic inquit;

Vincendi quæris dominam? sua dextera cuique est,
Et Deus omnipotens, non pexo crine Virago,
Non nudo suspensa pede, strophioque recincta,
Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.

Sed iam ad Martem reuertamur. Huic equum sacrificabant Romani, qui in cursu victor exstitisset, hoc præ se ferentes, se Marti victoriam acceptam ferre: licet nonnulli dicant, id fieri ad nimiam velocitatem puniendam; hæc enim victis summi præsidij loco est, vt ostenderent in pedum velocitate nequaquam sperandum. Marti quoque vel tamquam victimæ, vel sicut comites quædam aliæ belluæ sunt assignatæ; quales sunt canis, & Lupus, quæ eius imagini adiũgi possunt; ille quidem, quia natura est domesticorum animalium ferocissimus, atque fortissimus, vt Pausanias scribit: hic aut quod oculorum acie cæteris præstat, ita vt & noctu cernat; quod exercitus imperatorem admonet, vt sit perspicax, ne in hostium insidias incidat: aut quod natura sit rapax, & cruentus; quod in belli Deum optime quadrat. Cui etiam ex auibus Gallus est dicatus, vt eo vigilantia, quæ in militibus inesse debet, significaretur; vel, vt est in fabulis, Luciano teste, Alectryon miles perquam Marti carus, in hanc auem est conuersus, quod non bene excubias, sibi a Marte mandatas, egisset, cum scilicet is cum Venere concumberet. Itaque, dum nihil mali suspicarentur, ambos Vulcanus ingressus, tenuissima reti iniecta, inuoluit. Vultur quoque Marti consecrabatur; nam is cadaueribus pascitur; ideoque castra sequitur, vt natura edoctus, hæc ad cædem faciendam cogi: immo, vt Plinius lib. x. scribit, triduo ante, aut biduo (aliqui dicũt septem diebus ante) volare eos, vbi cadauera futura sunt.

Equus immolatus.

Animalia Marti sacra.

Vultur Marti sacer.

Quare olim Reges ante conflictum explorabant, in vtrorum castris plures vultures inuenirentur, ex eo coniiciētes, ab vtris victoria esset statura. Picus interdum cum Marte depingitur; atque hac de caussa Picus Martius est cognominatus; aut, quod sicut hæc auis rostro lignum vel durissimum percutiens, tandem excauat; ita etiam milites crebris machinis vrbis mœnia quatientes; tandem aliquando diruunt; aut, quod ei præcipuus locus sit datus in auguriis, quibus magnopere milites erant dediti; immo omnes fere olim ita erant addicti, vt nihil vel publice, vel priuatim inauspicato aggrederentur. Ex arboribus nullam adhuc reperi Marti sacram: sed legi gramen illi dedicatum; fortasse, quod, vt Buccatius scribit, hæc herba plerumque latis in locis oriatur, vbi plerumque castra locantur: neque apud Romanos corona honorificentior, quam graminea reperiebatur, qua is coronabatur, qui exercitum extremo in discrimine constitutum liberasset. Nil de Marte mihi dicendum restat, nisi quod sollenne festum, Paprimide, quod est AEgypti oppidum, in Martis honorem celebratum, non mihi silentio videtur inuoluendum. Id ab Herodoto ita narratur; cum anniuersarius festi dies in orbem reuertisset, quando circumuicinæ gentes in ciuitatem confluebant; sacerdotum aliqui intra fanum in sacris faciendis circa aras occupabantur, alij circa portas cum ligneis clauis erant; contra quos, ij qui ad festum conuenerant baculis armati insurgebant, Martis simulacrum, aurato tabernaculo inclusum, ac currui impositum intra fanum inferre conantes: quod cum vehementer sacerdotes prohiberent, orta inter eos pugna, in qua se mutuis ictibus cędebant; tandem qui foris erant, expulsis custodibus, currum intra parietes inuehebant. Quāuisque multi pessime baculis, ac clauis acciperentur, numquam tamen ideo eorum aliquis mortuus narratur. Huius ridiculi ritus eam caussam proferebant; quod, cum Martis mater in eo templo degeret, filius iam grandior factus vt cum ea concumberet, eo accesserit; sed a sacerdotibus, qui de re dubitabant, licet eum nō nouissent, aditu fuerit prohibitus. At is paullo post, coacta non parua ex vicino oppido manu, male tractatis sacerdotibus, ad fanum penetrarit, matremque violare non dubitarit. Hæc fabula num quid

Picus Marti sacer.

Gramen Marti sacrum.

Martis festum.

arcani

arcani contineat, me latet; nihil certe Herodotus de ea dixit, quid significaret. Similis fere ritus ab eodem in Mineruæ sacris institutus narratur; quem nos referre non grauabimur, vt, sicut ab ea huius imaginis tractationem incœpimus, ita in eam desinamus. Erat autem huiusmodi; quotannis circa Tritonidē paludem, quę est in Africa, stato die illius regionis virgines in quēdam locū cōueniebāt; vbi in duos ordines diuisæ, prælium lapidibus, ac baculis inibant; quæque cæterarum iudicio fortissime se gessisset, ab aliis seposita, militaribus armis induebatur, ac currui imposita, circa paludem maxima cum pompa circumducebatur: quæ vero in hoc conflictu vitam amisissent, pudicitiam minus seruasse, ac Mineruæ opera periisse credebantur; ea enim perpetuo virgo fuisse dicitur; quandoquidem vera Sapientia, quam Minerua adumbrat, nullam vmquam labem admittat, sed semper munda, ac sincera perseueret. Itaque in Mineruæ sacrificiis mundæ victimæ adhibebantur, quales erant, agna, candidus taurus, indomita iuuenca auratis cornibus; vt hoc ostenderetur, virginitatem nequaquam libidinis iugo subiectam, sed puram, ac candidam permanere.

Mineruæ festum.

Minerua virgo.

BACCHVS.

LICET ex historiis habeatur, Bacchum fortissimum fuisse imperatorem, qui plurimas nationes armis deuicerit; non tamen tantum ob egregia sua facinora est ab antiquis celebratus, quantum, quod vini inuētor fuisse sit creditus. Itaque eum olim Deum habuerunt, neque Bacchum solum, sed & Dionysium, Liberum patrem, Lenæum, Lyæum eum appellarūt; quibus nominibus diuersos vini in nobis effectus expresserunt, vt deinceps, data occasione, explicabimus. Eius imaginem diuerse olim effinxerunt; nam quandoque pueri formam, interdum adolescentis, aliquando & senis ea referebat: eadem nuda interdum, interdum vestibus cōtecta cernebatur, itemque eum curru aliquando expresserunt, aliquando sine curru. Itaque Philostratus in Ariadnæ imagine multis insigniis Bacchū cognosci scribit; nam hederæ sertum cum corymbis, duo etiam cornua, quę recens ex temporibus videantur prodire, itemque

Bacchus pro vino captus.

panthera prope posita Bacchum indicare solent. Quæ omnia ad vini naturam referuntur, quod Bacchi nomine a Poëtis innuitur;nam is, vt paullo ante dixeram, vini inuentor fuisse est creditus,cum mortalibus ostendisset, quo pacto vuæ a vitibus recidendæ,ac earum succus esset exprimēdus; qui non solum iucundus futurus esset, sed & vtilis iis, qui temperate eo vterentur;sicut immodice sumentibus,maxima detrimenta afferre solet: quod quidem veteres variis Bacchi imaginibus adumbrarunt: eum enim nudum effingentes, nos docere volebant,

bant, vinum, ebrietatemque veritatem, antea ſumma cum diligentia celatam, in apertum proferre: quare prouerbio iactabatur, Veritatem in vino ineſſe, vt etiam ſuperius, cum de Tripode loqueremur, dicebamus. Idem eiuſdem ſtatua ſignificat, ſenis formam præferens, capite caluo, ac capillis omnino nudato: præterquamquod oſtendit etiam, immodicum vini vſum ſenectutem accelerare, qua in ætate multum vini homines abſumunt: cauſſa enim ſenectutis eſt, propterea quod humidum innatum in nobis deficit, quod quidem vino reparare ſtudemus; ſed tamen ſæpiſſime fallimur: quoniam vinum re ipſa eſt humidum illud quidem, at virtute eſt ita calidum, vt multo maiorem humiditatis partem abſumat, quam addat: quod Galenus de egregiis vini potatoribus dicit, eos bibendo, magis ſitim accendere, dum eam exſtinguendam curāt. Quare, quoniam vinum calefacit, ideo Bacchi imago plerūque iuuenem imberbem, florentem, atque hilarem repræſentat. Huic Comus, conuiuiorum Deus habitus, eſt perquam ſimilis; eius enim imago, quemadmodum a Philoſtrato deſcribitur, iuuenis, mollis, nec adhuc ephebi figuram exprimit: adſtat ad thalami fores, vbi ſponſi cubant: ipſe præ vino eſt rubicundus; &, quod ebrius eſt, rectus dormit: dormit autem, faciem in pectus deiiciens, & gutturis nihil oſtendens, ſiniſtram venabulo ſuſtinens. Sed manus ſuſtineri viſa, ſoluitur: vnde & quæ eſt in dextera, facula, manum præ ſomno languentem effugiſſe videtur: ſed Comus metuens cruri adhærentem ignem, ſiniſtram quidem tibiam in partem dexteram, faculam vero ad ſiniſtram transfert, vt ignis vaporem declinet, ab expoſito genu manum arcens. Pauimentum, ac loca omnia vicina ſunt floribus referta; ſed & ipſe Deus floribus contexto ſerto eſt redimitus: flores etenim ſunt lætitiæ, ac curarum omnium abſentiæ argumentum. Itaque eos veteres in conuiuiis adhibebant, vbi hilares homines, ac omnibus curis vacui eſſe debēt: neque iis ſua tantum capita coronabant, ſed & vaſa, quibus potabant. Quare flores non ſolum Baccho (vt paullo poſt oſtendam) ſed & Como conueniebant. Sed ad Bacchum reuertamur, quem dicebamus, adoleſcentem, hilarem, iucundumque effingi ſolere; nam qui temperate vino vtuntur, animos excitant, alacriores,

Bacchus cur ſenex.

Comus.

Florū vſus apud veteres.

& vegetiones euadũt, & meliori quoque ingenio esse creduntur. Hinc factum est, vt veteres Bacchum Musarum ducem, sicuti & Apollinem finxerint; neque solum lauro, quæ est sacra Apollini, sed & hedera, quæ Baccho tribuitur, Poëtæ coronarẽtur. Quamobrem in fabulis habetur, Bacchum a Musis Nysæ (quæ vrbs est in India) fuisse educatum: a qua aliqui volũt, eum dictũ esse Dionysium. Ab hoc Amphitryon Athenarum Rex, vt Atheneus refert, didicit, aquam cum vino permiscere; quod quidem inuentum maximam attulit mortalibus vtilita-

Bacchus Musarum Dux.

Aqua vino admixta.

tem:

tem: quare ei in Horarũ templo aram posuit: hæ namque cum sint anni tempora, viti augmentum, atque fructus præbent: prope aliam Nymphis dicauit, quo admonebat vino temperate vtendum: nam Nymphæ pro fontium, ac fluuiorum aquis capiuntur, quæ ad potandum sunt idoneæ: sed & Musæ, quæ sæpe eædem cum Nymphis sunt, Dionysij nutrices fuisse perhibentur: sicuti Silenus eius pædagogus exstitisse dicitur; ideòque eum semper comitari fingitur, asello vectus, cũ, quod senectute debilitatus, pedibus ambulare nequit; tum, quod plerumque est ebrius: quod innuit ille, qui apud Eleos, vt Pausanias refert, Ebrietatem effinxit, ei poculum porrigentem. Eum etiam a Bacchi consiliis Plautus facit, cum eum, asello insidentem, Bacchiadis prologum recitantem inducit, profitentemque eiusdem ambos esse sententiæ. Idem Naturæ Deus efficitur; de cuius primordiis Virgilius Eclog. VI. eum disserentẽ introducit, a duobus Satyris ac Nympha quapiam coactum; qui, cum eum in antro quodam dormientẽ atque ebriũ deprehendissent, prope pendente cantharo, propriis eum sertis, quæ ex capite delapsa erant, colligarunt. Nympha vero moris frontẽ, ac tempora tinxit. Huiusmodi belluas verum, nisi coactas, fateri noluisse apparet. Itaque legitur, Midam, Phrygiæ regem, cum nescio quid hominibus incognitum discere vellet, diu Silenum quemdam insectatum esse; quem tandem comprehenderit, vino in fontẽ quempiam large effuso, quem Pausanias scribit, suis etiam temporibus ostendi. Plutarchus refert, Midam a Sileno didicisse, homini præstare cito mori, quam diu viuere. Apud Pliniũ legitur, in Paro insula, aliquando, dum marmor secaretur, Sileni imaginem fuisse repertam: cuius effigies, qualis esset, facile cognosci potest ex iis, quæ supra in Panis imagine de Satyris diximus: nam Pausanias Satyros asserit, cum senes euasissent, Silenos fieri: licet enim Dij existimarentur, senectuti tamen, & morti erant obnoxij. Exstat apud Diodorum, Bacchum dupliciter effingi solere; nam interdum seuerus, promissa barba cernebatur; aliquando pulcro aspectu, hilari, ac iuuenili erat præditus. Eius prior effigies significat, vinũ immodice sumptum, homines terribiles, feros, iracundosque reddere: posteriori docemur, eodem temperate

Silenus.

Bacchus dupliciter effictus.

haușto homines hilares, ac iucundos effici ſolere. Macrobius lib.1. Saturnal.omnes Bacchi facultates,ſicut & cæterorũ Deorum ad Solem refert,dicẽs eius imaginem interdum puerum, interdum adoleſcentem, item & virum iam maturum, ſenem etiam aliquando exprimere, quod in Sole omnes has ætates cernamus liceat; nam is paruulus refert brumam, quod tunc breuiſſimus ſit dies:exinde autem procedentibus augmentis, æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque iuuenis ornatur: poſtea eius ætas ſtatuitur ple-

niſſima,

nissima, effigie barbæ, solstitio æstiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum: exinde per diminutiones veluti senescenti quarta forma Deus figuratur. Cumque Baccho cornua sint addita, quidam iis Solis radios repræsentari dixerunt. Sed Diodorus id eo spectare arbitratur, quod Bacchus primus omniū homines docuerit, quo pacto boues essent ad aratrum trahendum iungendi. Itaque Martianus lib. 1. ei falcem in dextera tradit, quæ agrorum cultum innuit, vt supra in Saturno diximus; aut quod ea sint vites recidendæ, vt ampliorem fructum proferant: idem eius in sinistra Cantharum collocat; sed eum aspectu iucundum, hilaremque describit. Nonnulli pro cornibus audaciā intelligunt, quam largo potu homines concipiunt, quemadmodum Festus, Philostratus, ac Porphyrion tradunt. Sed omnium optime Athenæus ex antiquorum auctoritate varios vini effectus colligit, cum scilicet eius vsus moderatus fuerit, aut immodicus. Ex Persio, Catullo, aliisque poëtis habemus, in huius Dei sacrificiis cornua veteres adhibuisse. Musonius in hanc sententiam ita scribit; Baccho non solum cornua sunt tributa, sed is a nonnullis poëtis taurus est appellatus; nam fabulantur Iouem, in taurum conuersum, cum Proserpina sua filia concubuisse, quæ, ex eo grauida effecta, Bacchum, taurinam formam habentem peperit. Itaque apud Cyzicenos Bacchus tauri facie exprimitur; fortasse, quod veteres pocula ex cornibus efficiebant; nam Theopompus scribit, in Epiro boues ita magna cornua habere, vt ex eis vascula fabrefiant, quibus veteres circa os circulum aureum, aut argenteum accommodabant. Idem multorum auctoritate comprobat, olim cornibus pro poculis homines vsos fuisse. Quare Athenienses argenteis vasculis potabant, cornuum formam referentibus. Quidam Bacchi cornua voluerunt esse capillos, qui ex vtraque capitis parte prope aures promittuntur, reliquo capite raso, quales videmus nostra tempestate Armenios Sacrificulos. Dicunt etiam Lysimachum regem cornutum effictū, vt in antiquis numismatibus cerni potest. Seleuci etiam Nicanoris statua cornuta exstitit, cuius rei ea est caussa, vt Suidas refert, quod taurum ab ara fugientem, cum Alexander eum esset immolaturus, is cornibus comprehēderit. Bacchum

Cornua Bacchi.

autem longas comas habuiſſe, Seneca in Oedipo oſtendit, ita chorum loquentem inducens,

Effuſam redimite comam, nutante chorymbo,
Mollia Nyſæis armate brachia Thyrſis, &c.

Eum interdum habitu fœmineo induerunt, vt apud Philoſtratum in Ariadnæ imagine cernitur, cum eum ad Ariadnã proficiſcentem veſte purpurea, ac longa, roſiſque coronatum deſcribit: eumque comitabantur mulieres quædam, Bacchæ dictæ, Nymphæ, Sileni, Satyri, Fauni, Syluani, & cæteri eius miniſtri, quos in marmore a Dædalo in Creta inciſos Strabo refert. Hi omnes a Catullo in Epithalamio Nuptiarum Pelei, & Thetidis in Bacchi comitatu fuiſſe dicuntur; ita enim ibi ſcribitur;

Horum pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos;
Pars e diuolſo iactabant membra iuuenco;
Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant;
Pars obſcura cauis celebrabant orgia ciſtis,
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani:
Plangebant alij proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant;
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

Hæc erant Bacchi myſteria, quæ in eius feſtis diebus celebrabantur: & erant huiuſmodi; vini amphora, pampinis circumdata præferebatur, poſt ſequebatur is, qui caprum trahebat, huic is ſuccedebat, qui phallum geſtabat. Ita eam pompam Plutarchus deſcribit, cum de diuitiarum cupiditate loquitur, quæ, paupere & ſimplici hoc ritu etiã in Bacchanalibus contempto, aurea vaſa, veſtem pretioſam, ſumptuoſos currus introduxit, vt Athenæus refert, cum Bacchanalia ſplendidiſſima a Ptolemæo Philadelpho celebrata recenſet. *Vãnus Baccho ſacer.* In Bacchi pompa vannum ferre ſolebant, qui quidem ei erat ſacer; nam vt Seruius inquit, olim Bacchi myſteria multum ad animi purgationem facere credebantur, perinde atque Vannus ad tritici expurgationem eſt inuentus. Buccatius ſcribit, huiuſmodi purgationem ex aliquorum ſententia per ebrietatem perfici, quæ *Ebrietas Bacchi myſterium.* Bacchi eſt myſterium; nam, vbi eius impetus per vomitum, aut alia ratione deferbuerit, & animo ad tranquillitatem redacto, videtur

videtur homo omnium præteritarum curarum oblitus, maxima iucunditate frui; quod etiam Seneca in libro de Tranquillitate animi testatur. Ideoque iuxta nonnullos Bacchus est Liber pater cognominatus, nam qui largioribus sese ingurgitauerit poculis, a solicitudinibus liberatur, multo loquitur liberius, quam si esset siccus. Alij voluerunt, nomen deductum esse a libertate, cuius Deus is credebatur; nam Bacchus pro ea multum, diuque, quemadmodum Plutarchus in Problematibus narrat, tamquam pro aris, & focis pugnauit. vnde profectum

est, vt apud veteres in liberis ciuitatibus simulacrum Marsyæ, qui ex Satyris, Bacchi ministris erat, veluti libertatis insigne, vt Seruius alicubi scribit, statueretur. Apudque Plinium lib. XXI. legitur, P. Munatium, cum demptam Marsyæ coronam e floribus capiti suo imposuisset, ob id in vincula coniectum fuisse. De Marsya in fabulis habetur, eũ ab Apolline pelle nudatum, quod tibia inuenta, quam Minerua proiecerat, ausus esset eum ad eius inflandæ certamen prouocare; ob cuius mortem tot lacrymas Nymphæ, ac Satyri profuderunt, vt flumen, Marsyam dictum, effecerint. Sed ita se res habet, cum scilicet peritissimum fuisse musicum, tibiæque inuentorem, quemadmodum ex Metrodoro Athenæus refert, qui mente captus, vt Suidas testatur, se in fluuium proiecerit, qui postea ex eo Marsyas sit dictus. Pausanias in Atticis scribit, in Athenarum arce Mineruæ simulacrum fuisse, Marsyam verberantis, quod tibiam, a se proiectã, sumpsisset. Sed, vt ad Bacchi vestes reuertamur, nonnulli muliebres eas faciunt; nimius enim vini vsus vires debilitat, hominemque effœminatum reddit. Itaque Pausanias in Eliacis prioribus refert, in Cypseli arca Bacchum promissa barba, talarique veste exsculptum fuisse, quique in quodam antro vitibus ac fructiferis arboribus multis circundato iacens, pateram porrigeret. Fertur quinetiam Bacchus Bassareus fuisse cognominatus, quod nomen ex quapiam veste est factum qua ipse, eiusque sacerdotes, dum sacrificarent, vtebãtur. Hæc Bassara dicebatur, a quodam Lydiæ oppido sic vocata, vbi ea conficiebatur; vel a vulpium pellibus, quæ Thracum lingua Bassaræ appellabantur. In Thracia autem eum Bacchæ assectabantur, quæ ideo etiam Bassaræ sunt dictæ, vel Mænades, quod nomen est a furore ductum; nam hæ in Bacchi festis sparsis capillis, thyrsos gestantes, ac furentes hac, illac discurrebant, vt ea commemorarent, quæ quondam gesserũt, cum, Baccho se comites adiungentes, orbem terrarum, plurima regna pessundantes, peragrarunt. Neque solum huiusmodi mulieres vulpium pelles sibi induebant, sed pantherarum quoque, atque tigrium, thyrso armatæ, comas interdum Hederæ sertis adstringentes, interdum & populi frondibus: hæc namque arbos Diis Manibus erat sacra, eamque in Achærontis ripis natam

Marsyas.

Bassareus.

Populus Dijs Manibus sacra.

ram credebant; ideoque Bacchi ministris tradiderunt; quod eum Infernum Deum fuisse ducerent. Itaque, vt superius diximus, ex Proserpina eum natum dixerunt: quod recte se habet, si sub Bacchi nomine solem intelligamus; quem diximus, interdum Deum infernum appellari. Eodem modo, quo Bacchæ exprimuntur, etiam Bacchus ipse aliquando videtur expressus, vt apud Claudianum lib. 1. de Rap. Proserp.

Lætusque simul procedit Iacchus
Crinali florens hedera, quem Parthica tigris
Velat, & auratos in nodum colligit vngues,
Ebria Mæonijs figit vestigia thyrsis.

Quod Claudianus de thyrso dixit, alij ferulæ tribuerunt, qua Bacchus innixus, se sustineat, eamdemque cunctis Bacchi comitibus in manus tradiderunt. Cuius rei rationem Eusebius ex Diodoro affert, quæ talis est; cum homines initio, nimio vini vsu inebriati, ad crebras contentiones venirent; in quibus baculis se feriebant, ac sæpe alter alteri vulnera ac mortem inferebant; Bacchus iis persuasit, vt in posterum pro baculis ferulas ferrent; nam ex earum plagis nullum fere periculum timendum fuerat. Ferula autem est admodum arūdini similis, cuius folia asinis sunt gratissima: ideo asinus ei Deo, secundum Plinium, est datus, cui ferula erat sacra. Scribit præterea Diodorus, Bacchum quandoque in bello se armasse, solitumque sibi pantherarum pelles induere; nam non semper ebrius erat, sed sæpe fortissime pugnasse legitur, ita vt multos reges superarit, vt Lycurgum, Pentheum, ceterosque, Indiamque sibi subegerit, vnde victor, elephanto insidens, dum reuerteretur, primus omnium triumphauit. Quare Baccho, tamquam triumphi inuentori pica dicata fuit, quæ auis est sanequam garrula, ac loquax: in triumphis etenim cuilibet fas erat, triumphatori probra omnia obiicere, vt Suetonius in Iulio Cæsare refert. Huic quoque Deo veteres sertorum inuentionem tulerunt acceptam; nam, vt Plinius testatur, is primus sibi coronam ex hedera factam capiti aptauit. Quamobrem Alexander Magnus, eum imitatus, cum victor ex India reuerteretur, vniuersum exercitum hedera coronari iussit. Hedera autem Baccho multis de caussis est data: Festus vult, id ideo esse factū, quod Bac-

Ferula Baccho data.

Bacchus triumphi inuentor.

Serta a Baccho inuēta.

Hedera cur Baccho data.

chus ſemper iuuenis effingatur, ſicut illa ſemper viret: aut, quod quemadmodum ea arte complectitur id, cui adhęret, ita & vinum humanas mentes artiſſimis quibuſdam vinculis alligat, quo minus ſuo poſſint munere fungi. Plutarchus ſcribit, hederam occultã quamdam vim poſſidere, quæ mentẽ de ſede ſua dimoueat, & furore quodam cõpleat, ita vt abſque vini potu homines ebrios reddat. Hedera a Græcis κισσὸς dicitur, a quo κισσᾷν deriuat, quod eſt libidinoſe aliquid appetere: ideoque Euſtathius vult, hederam Baccho tributam, quod maxime

me homines ad libidinem a vino concitentur. Itaque prouerbio fertur, ſine Cerere & Baccho frigere Venerẽ. Macrobius lib. 1. Saturnal. de Bacchi thyrſo ſcribit, in eo latens telum fuiſſe, cuius mucro hedera lambente protegebatur; idque oſtendere, vinculo quodam patiẽtiæ obligandos impetus belli; cum hedera habeat vinciendi, & obligandi naturam. Diodorus ſcribit, ab Ægyptiis hederam, Oſiridis plantam appellari, eique fuiſſe conſecratam, tamquã ab ipſo fuiſſet inuenta; ab eiſdemque in ſacris rebus pluris hederam, quæ ſemper viridis perſeueret, quam vitem, cuius folia hieme areſcant, eſſe factam. Id a veteribus in cæteris arboribus obſeruatum legimus, quæ aſſidue virent: ideoque Veneri myrtum, laurumque Apollini dicarunt. Bacchus nõ ſolum hedera, ſed etiam interdum ficus foliis coronabatur; idque ob Nymphæ cuiuſdam memoriam, quæ Syce vocabatur; συκῆ enim ficum apud nos ſonat; hanc ferunt a Baccho adamatam, in hancque arborem poſtea conuerſam fuiſſe: quemadmodum & de Ciſſo puero, ab eodem etiam amato narratur, qui demum in hederam mutatus dicitur; idemque de Staphyle Nympha, poetæ fabulantur, quæ in vitem eſt verſa, cum ab eodem amaretur. Itaque nihil eſt mirum; ſi hæ arbores tantum ei poſtea gratæ fuerint, ex eiſque coronari voluerit: eiſdem etiam olim eius currus, clypeus, haſta, altariaque ornabantur. Sed legimus eius ſerta quandoque ex narcyſſo, quandoque ex aliis etiam floribus fuiſſe confecta. Diodorus ſcribit, Bacchum diebus feſtis ſibi pretioſas veſtes, molles, ac delicatas, floribuſque picturatas induiſſe. Arbor ei præcipue ſacra erat vitis; neque id iniuria; nam ſi Bacchus vinum ex vuis expreſſum ſignificat; quid magis ei reſpondeat, quam vitis? Hunc præterea curru, & ſociis veteres honorarũt, de quibus ſic refert Statius; *Thyrſus.*

-- Effrenæ dextra, læuaque ſequuntur
Lynces; & vda mero lambunt retinacula tigres:
Poſt exultantes ſpolia armentalia portant,
Seminecesque lupos, ſciſſaſque mimallones vrſas.
Nec comitatus iners ſunt illic Ira, Furorque,
Et Metus, & Virtus, & numquam ſobrius Ardor,
Succiduique gradus, caſtraque ſimillima regni.

Currum

Currum Bacchi Buccatius lib. v. Geneal. ad vini effectus refert, quod hominis cerebrum ita interdum in orbem conuertit, quemadmodũ currus rotas torqueri cernimus. Quod quidem ita esse, quotidie experimur: sed tamen, cum Athenæus lepidissimam de ea re referat ex Timæo Tauromínitano narrationem, nõ possum non eam huc inserere; ea sic habet; Quidam Agrigentini adolescentes vna cœnarunt, tantumque vini exhauserunt, vt emotæ prorsus mentis effecti, sibi in triremi esse, vehementer a tempestate agitata, viderentur: timentes vero, ne nauis onere depressa, submergeretur, ad eam exonerandam sunt aggressi, ex fenestris extra domum mensas, lectos, arcas, reliquamque domesticam supellectilem proiicientes. Quem strepitum cum præfecti vigilum audissent, illuc accurrerunt, domumque ingredientes, homines in humum abiectos, profundum somnum dormientes offenderũt; quos vehementer agitatos cum vix tandem excitassent, interrogarũt, quid id sibi vellet, quod fecissent; responderunt se tantum tempestate iactatos, ac labore illo, quem in naui exoneranda perpessi essent, defatigatos fuisse, vt vix sui essent compotes; quidamque ex eis subiecit, Ego, inquiens, vehementi timore perculsus, me in sentinam abdidi. Apparitores, cum illos ab errore, in quo erant abducere diu studuissent, nec quidquam tamen profecissent, recedere incipiebant: at ebrij adolescentes, Gratias vobis agimus, inquiunt; &, si vmquam ex hac tempestate in portum euadere, ad patriamque remeare poterimus, næ vos maxima maris numina celebrabimus, vobis nostram salutem acceptã ferentes. Sed ij multos dies ebrietate illa sunt occupati: itaque ea domus postea Triremis est nũcupata. Bacchi currus a tigribus, atque pantheris trahebatur; vinum enim homines harum belluarum instar feroces reddit. Philostratus ideo vult Baccho cum Panthera intercedere familiaritatem, quod ea animalium sit calidissima, leuiterque vt Baccha saliat. Idem eius nauim ita describit; Cymbali sunt naui applicati. Prora ad similitudinem Pantheræ educta est: Thyrsus autem e media exoritur naui, mali vicem gerẽs, cui purpurea appensa sunt vela, in sinu splendentia; aureæ autẽ intextæ sunt in Tmolo Bacchæ. Hedera autem, & vite nauis est tecta, racemusque super

Panthera cur Baccho tributa.

Bacchi nauis.

ſuper ipſam pendere videtur. Sed & vini fons inferne ex ea ſcaturiebat, ex quo vectores omnes largiter bibebant. Ita Bacchi nauem Philoſtratus deſcribit in ea tabula, vbi Tyrrhenos Piratas depingit, qui, cum hunc Deum, puerum adhuc comprehendiſſent, ab eo in delphines ſunt côuerſi. Fabulam Ouidius lib. III. Metamorph. ſic narrat;

--Stetit æquore puppis
Haud aliter, quam ſi ſiccum naua'e teneret.
Illi admirantes, remorum in verbere perſtant,

Velaque deducunt, geminaque ope currere tentant:
Impediunt hederæ remos, nexuque recuruo
Serpunt, & grauidis distinguunt vela corymbis.
Ipse racemiferis frontem circumdatus vuis,
Pampineis agitat velatam frondibus hastam:
Quem circa tigres, simulacraque inania lyncum,
Pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
Exiliere viri, siue hoc insania fecit,
Siue timor, primusque Medon nigrescere pinnis
Corpore depresso, & spinæ curuamine flecti
Incipit, &c.

Bacchi nauis etiam nostra tempestate Romæ in D. Agnetis, quod erat olim Bacchi fanum, emblemate expressa videtur. De eodem poetæ fabulantur, eum, cum adhuc infans esset, a Parcis fuisse serpentibus incinctum, qui, nihil eum lædentes, per faciem, ac pectus adrepebant. Itaque Bacchæ, eius mysteria celebrantes, absque vllo timore, ac periculo serpentes tractabant, vt Plutarchus in Alexãdri vita testatur, cum de Olympia, Alexandri matre loquitur, quæ à serpente grauida effecta dicebatur: quod etiam de Scipionis matre est creditum; nam, vt idem Plutarchus refert, serpentē sæpe in eius cubiculum se insinuare, multi viderunt. Hoc innuebat ritus ille, quem supra ex Catullo retulimus in Bacchi sacris adhibitum fuisse, cum Bacchi ministros serpentibus se cinxisse dicebamus; ibidem etiam sequitur, eosdem membra lacerati iuuenci iactasse: nam Pentheus Thebarum Rex Bacchi contemptor fuisse, ac eius mysteria celebrari vetuisse legitur: quam iniuriam sic Bacchus est vltus: effecit vt is matri, cæterisque mulieribus, qui ipsius festum celebrabant, vitulus, aut, sicut Ouidius narrat, aper videretur, qui sacras ceremonias turbaturus aduenisset: quare in eum omnes irruentes, eum in frusta discerpserunt, quæ furibundæ hac, illac discurrentes, ostentabant: cuius rei memoriam renouantes, in anniuersariis Bacchi sacris iuuencum discerpere, ac particulas secum circumferre solebant. Quod fortasse eo respiciebat, vt id commemoraret, quod Typhon contra Osiridē perpetrarat; Osiris enim apud Ægyptios idem erat, ac Bacchus apud Græcos. Itaque Tibullus lib. 1. ita de eo dicit,

Vitulus laceratus in Bacchi mysteriis.

Osiris.

Primus

Primus aratra manu sollerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomaque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primum matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.

Et paulo post,

Non tibi sunt tristes curæ, nec luctus Osiris,
Sed chorus, & cantus, sed leuis, aptus amor,
Sed varij flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.
Et Tyriæ vestes, & dulcis tibia cantu,
Et leuis occultis conscia cista sacris.

Osiris interdum accipitris forma apud Ægyptios expressus reperitur; quæ auis noctu clare cernit, velocissimeque volat: in quo Solem imitatur, cuius est is imago. Sed eumdem Ægyptij frequentius, vt Plutarchus in libro de Iside, & Osiride, veluti hominem, genitale membrum arrectum habētem, rubroque panno indutum depingebant: cuius rei paullo post, in Priapi imagine rationem afferemus: is enim quædam Osiridis pars fuit. Nam Typho eius frater legitur, coniuratione aduersus eum facta, eum occidisse, ac in frusta discerptum, inter coniuratos distribuisse: sed membrum virile, cum ab omnibus esset repudiatum, in Nilum fuisse proiectum; Isisque eius vxor, cum nihil adhuc de mariti cæde resciuisset, sed tantum amissum diu, multumque vbi quæsiuisset, tandemque rem cognouisset, Typhonem deuicisse, ac a coniuratis singula Osiridis membra recuperasse; quibus omnibus suo loco collocatis, cum virile membrum deesse comperisset, maximum dolorem suscepisse, eiusque imaginem maxima religione colendam omnibus proposuisse: quæ postea sub Priapi nomine honores diuinos est assecuta. Vtque huius rei memoriam nulla vmquam deleret obliuio, anniuersaria sacra instituisse, in quibus sollenni pompa Osiris cum fletu, & lamentis quæreretur; & paullo post tamquam esset inuentus, publica lætitia puer circumfer-

Osiris accipitris formā habens.

Osiris cæsus & in frusta concisus.

retur, qui inuentum Osiridem repræsentaret. Itaque huc Ouidius alludens, alicubi dixit,

--Numquamque satis quæsitus Osiris.

Horus. Idem propemodum Horo accidit, quem Isis eius mater diu fleuit, cum nusquam appareret; sed, eo reperto, vehementer est exhilarata. Macrobius lib. 1. Saturn. hunc pro Sole capi vult, ab eoque horas, in quas est dies distributus, esse dictas. Alij mundum eo repræsentari senserunt. Eius simulacrum adolescentis erat, manu virilia Typhonis tenentis; nam is narratur,

Typhonem deuiciſſe, non tamen interfeciſſe, cum in crocodilum verſus, ab eo ſtatim aufugerit. Quare Apollinopoli; quæ eſt vrbs AEgypti, lex erat, qua iubebatur, ne vllus honos crocodilis haberetur, ſed omnes eos expellerent, caperent, interficerent, cæſos vero ante Hor templum ponerent. De Typhone olim fabulabantur, quemadmodum Apollodorus recitat, eum a terra genitum, vt ea Deos vlciſceretur, qui Gigantes interfecerant. Quamobrem eum Plato in Phædro multiplicis naturę belluam, ardentem, furioſamque appellat: is corporis proceritate, ac robore cunctis ex terra natis longe præſtabat. Eius ſuperior pars hominem referebat, penniſque contegebatur; tam prodigioſę erat magnitudinis, vt vel altiſſimorũ montium verticem ſuperaret, ſideraque capite contingere videretur; is brachia extendẽs, altera manu ad Occidentẽ, altera ad Orientem perueniebat: ex vtraque manu centum angues capitibus exporrectis emergebant: crura ſerpentina erant, circum quæ alij ſerpentes implicabantur, qui vniuerſum corpus ambientes, vſque ad caput pertingebant, quod horridis, ſqualidiſque crinibus contegebatur, qui per collum, atque humeros ſe diffundebant: barba ad pectus illud vaſtum promittebatur: oculi truces erant, ex ſeque quaſdam veluti ſcintillas emittebant: os flammas affatim euomebat. Hunc, cum in cælum ignitos lapides eſſet iaculatus, tantum cælites exhorruerunt, vt omnes in AEgyptum aufugerint, vtque ab eius impetu ſe tuerentur, alij aliorum ſibi animalium formam induerint, vt de multis ſuperius a nobis dictum eſt. Sed tamen immane hoc monſtrum tandem aliquando a Ioue victum fertur, vt Apollodorus teſtatur: alij vero dicunt, vt nos ſuperius retulimus, ab Horo fuiſſe ſuperatum; qui idem fuit, ac Oſiris, licet inter ſe nomine differrent. Itaque Hermipoli, quæ eſt AEgypti vrbs, accipiter in Hippopotamũ impetũ faciẽs effingebatur: pro Hippopotamo Typhonem capiebãt, qui malum quodcumque, a terra proficiſcẽs adumbrat. Accipiter virtutem, quæ ei reſiſtit, ac omnem eius impetum retundit, ſignificat; hæc Oſiride, aut Horo oſtenditur, qui Solem repræſentant: iidem propter alias rationes a Baccho non differunt: nam, ſicut AEgyptij Oſiridem dixerunt a Typhone in fruſta conciſum, ita etiam Græci de Baccho af-

Typhon.

firmant, quem volunt a Titanis diſcerptum fuiſſe. Et hoc illud erat, quod dicebamus, Bacchum ſcilicet ſolitum membris diſcerpti iuuenci deſignari. Nam de Baccho ferunt, a Titanis eum cæſum, conciſum, coctum, atque iterum compactum, gypſoque obductum fuiſſe, ne ſcilicet amplius de facie cognoſceretur; quemadmodum Suidas ſcribit; id innuit, vuas cōteri, vt inde vinum exprimatur, quod in ligneis vaſis, aut lapideis, aut etiam gypſeis bullit, ac quodāmodo coquitur; immo etiam in ahenos iniicitur, vt ſubiecto igni excoquatur, quo melius conſeruetur: Bacchi membra iterum compingi vites innuit, ſuo tēpore vuas integras, ac ſolidas proferre. Bacchus præterea, quia eam virtutem adumbrabat, quæ plantis vim ad fructus maturos proferendos ſuppeditat, familiare numen Eleuſinis Deis, quæ erant Ceres, & Proſerpina, fuiſſe ab Herodoto narratur; hæc autem efficere credebātur, vt ſemen humi ſparſum geminaret. Pauſanias in Atticis refert, Athenis in Cæſaris templo, Bacchum exſtitiſſe, manu ardentem facem porrigentem. Itaque Porphyrius, vt Euſebius refert, vult Bacchum fœmineo habitu indutum, ac cornutum eſſe, vt in plantis duplicem ineſſe virtutem, ad fructus producendos, maſculi ſcilicet, & fœminæ oſtendatur: quamuis vero de palma feratur, eam partim maſculei eſſe ſexus, partim fœminei, nec vnum altero ſemoto facile fructus proferre; tamen quælibet arbos folia, ac fructus profert, ſine alterius ope, ita vt alteram cum altera coniungi ſit opus, vt in animantibus videmus, quæ prolem generare nequeunt, niſi maſculus cum fœmina coëat. Vnde fortaſſe fit, vt fabulentur, Priapum ex Baccho ortum eſſe; vt ſcilicet demonſtretur, ſemen tam in animalibus, quam in plantis a Sole vim ad producendum mutuari: quod in Oſiridis imagine exprimitur; vbi pannus ruber, quo tegitur, cæleſtem calorem innuit, qui ſeminibus, intra terræ viſcera reconditis, vim ad producendum tribuit. Suidas ſcribit, Priapum eumdem ac Bacchum eſſe, qui ab AEgyptiis Horus appellabatur. Hori effigies apud eos ita exprimebatur; adoleſcens dextera ſceptrū continebat; perinde ac dominus omnium eſſet, quæ hic oriuntur, ſiniſtra autem pudenda tenebat; nam ſeminalis virtus ab eo proficiſci credebatur: eſt quoque alatus, vt eius velocitas indicetur: ei

Bacchus cū Deis Eleuſinis.

Priapus.

diſcus

diſcus adiacet, quo mundi rotunditas ſignificatur: nam Sol, quem Horus refert, mundum quotidie ſuo curſu obit. Vtque veteres oſtenderent, quãtum Bacchi, Priapique numina inter ſe conſentirent, immo potius vnum amborum eſſet numen, in Bacchanalibus ex collo membri virilis figuram ſuſpenſam geſtabant; hanc Pſallum appellabant, ex ficulno ligno dolatum. Sed apud Suidam legitur, ex rubro corio quoque olim hanc imaginẽ expreſſam fuiſſe, quam ſibi inter coxas ſuſpendentes, per vrbem ſaltitantes diſcurſabant, cum Bacchanalia *Bacchanalium ritus.*

celebra

celebrarent: hi Phallophori dicebantur; faciem tenuissimis arborum corticibus, aut etiam pelle tegebant, caput hedera, aut violis coronabant. Herodotus narrat, AEgyptios cubitales statuas effinxisse, verendis extensis, ac longitudine pene corpus totum æquantibus: hasque a mulieribus circumferri solitas per cōpita super currus, ad hunc vsum fabrefactos, præcedentibus tibiis, ad quarum modos Bacchi laudes cantabantur. Idem de mulieribus Romanis legitur, quæ sollenni pompa membri virilis imaginem gestabant. Sed Priapum ita effingebant: Erat puer crassus, deformis, virilia vastissima habens, quæ reliqui corporis magnitudinem æquarent. Suidas refert, Iunonem, Veneris vtero tacto, effecisse vt is talis nasceretur; vt Ioui scilicet rem molestam faceret, qui eam grauidam effecerat. Sed alij Priapi patrem Bacchum fuisse volunt; cuius rei Theodoritus rationem reddens, dicit, pro Venere coitus voluptatem, pro Baccho vinum immodice sumptum, capi solere; ex his autem simul coniunctis, Priapum exsistere. Huic similis, immo idem Mutinus fuit, qui sedens pudenda ostentabat, in eius sinu, ominis caussa, nubentes sedtitabāt, vt earum pudicitiam prior Deus delibasse videretur, vt Varro scriptis testatum reliquit, quod Lactātius, Augustinusque in libris de ciuit. Dei referunt. Priapus a veteribus Deus hortorum est habitus, barbati hominis formam referens, comam implexam habens, nudus, dexteraque falcem tenens, sicut eum Tibullus lib. 1. Eleg. 4. eum describit, ita dicens;

Phallophori. *Priapi imago.* *Mutinus.* *Deus hortorum.*

Sic vmbrosa tibi contingant tecta, Priape,
Ne capiti Soles, ne noceantque niues.
Quæ tua formosos cepit sollertia? certe
Non tibi barba nitet, non tibi culta coma est.
Nudus & hibernæ producis frigora brumæ;
Nudus & æstiui tempora sicca canis.
Sic ego, tum Bacchi respondit rustica proles,
Armatus curua sic mihi falce Deus.

Eum interdum panno quopiam operuerunt, cuius ipse lacinias in sinum reducebat, in quo omnium generis fructus continebat. Eidem serta ex hortensibus herbis conficiebant: nam custos hortis apponebatur, longam arundinem supra caput habens,

habens, vt eã aues deterreret. Ita enim is de se apud Horat. Sat. IIX. lib. I. loquitur;

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber incertus, scamnum, faceret ne Priapum,
Maluit esse Deum, Deus inde ego furum, auiumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet:
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.

Asinus quoque prope Priapum non absurde pingi posset; nam ea præcipue victima huiusmodi Deus delectabatur, ob maximam scilicet, quæ est sibi cum eo, similitudinem. Apud AEgyptios hircus pingebatur, qui Priapi esset symbolum; nam de hoc legitur, post septimum diem ab ortu ad coitum esse idoneum, ad quem semper sit paratus. Eadem bellua Bacchus innuebatur; nam is fertur in hircũ fuisse conuersus, cum in Ægyptum vna cum cæteris Diis fugisset, vt Typhonis manus euaderet. Apollodorus scribit, Bacchum, adhuc infantem a Ioue in hœdum fuisse versum, ne a Iunone cognosceretur, per Mercuriumque Nymphis nutriendum traditum. Quare ob hanc caussam Caper victima admodum Baccho cara erat; vel etiam, quod is valde vitibus sit noxius. Atque hæc de Baccho sint dicta.

Hircus Priapi symbolum.

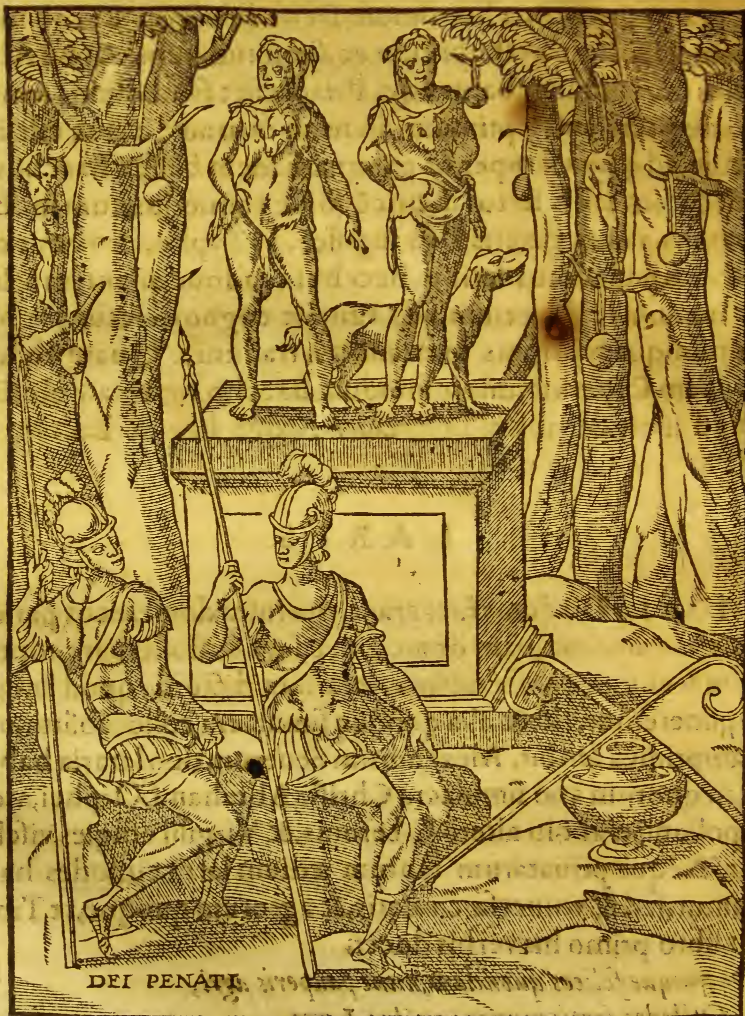
Caper Baccho sacer.

LARES.

LARES Dij domestici erant, qui intra domesticos parietes colebantur, tamquam domorum essent custodes: eis prope focum loculum consecrabant, lararium dictum, quod lares ibi reponerentur, vbi & alia quoque simulacra collocabãtur; nam Lampridius scribit, Alexandrum Seuerum duo lararia habuisse, in quorum vno simulacra Christi, Abrahami, Orphei, atque Apollonij erant; in altero Ciceronis, & Virgilij effigies visebantur. Neque priuatarum tantum ædium lares custodes habebantur, sed & vniuersæ ciuitatis, & agrorum quoque, vt Tibullus libro primo his verbis docet;

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri,
Custodes, fertis munera vestra, Lares.

Itaque, vt Festus scribit, pilæ, & effigies viriles, & muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis; & hunc festum diem esse Deorum inferorum, quos vocãt Lares, putarũt; quibus tot pilæ, quot capita seruorum; tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, vt viuis parcerent, & essent iis pilis, & simulacris contenti: vel is ritus est olim institutus, quod Lares genios quosdam mortuorum existimarent, qui, corporibus exsuti, aliquid, vbi quiescerent, habere cupiebant. Sed tamen Lares vtplurimum Dij domestici putabantur. Hi iuuenili figura effin

geban

gebātur, canis pelle vestiti, quibus etiam canis assistebat; quod argumento erat, eos domorum fidelissimos esse custodes, domesticis familiares, ac blandos, externis formidabiles, quales solent esse canes. Hæc est Plutarchi in Problematibus sentētia, antea ab Ouidio in Fastis allata. Iidem interdum obuoluti toga super humerum sinistrum, & sub dextro formabantur; vt scilicet magis ad suum munus obeundum, essent expediti; quo iuxta Plutarchum ibidem, diligentissime hominum opera vestigarent, ne scelera eorum laterent, sed vt de iis à se compertis, iustissimas pœnas luerent. His Dij Penates simillimi erant, præcipue in ciuitatibus custodiendis: nonnulli eos volūt apud Romanos fuisse, Iouem, Iunonem atque Mineruā; alij autem, Apollinem, & Neptunum, qui Troiana mœnia exædificarunt. M. Cicero eos dictos scribit à penu, siue ab eo, quod penitus insident: & ideo in penitissimis ædium partibus colebantur. Itaque Demipho apud Terentium se domum proficisci velle dicit, Deos Penates salutatum, vt inde in forum ad negotia peragenda reuertatur. De figura vero eorum, & forma Timæus historicus scribit, eos lituos ferreos, & æreos, & Troianū quoddam vas fictile fuisse, eaque in occultis, & reconditis Lauini iacuisse sacra. Dionysius lib. 1. Rom. historiæ refert, in templo obscuro, & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Troianorum imagines se vidisse, duorum iuuenum sedentium, habentiumque pila in manibus, quibus esset inscriptio D. PENATES; similesque vetustis in templis plerisque conspici iuuenes, militari habitu, & cultu; quod idem in multis antiquis numismatibus cernitur. Genius etiam domesticum numen, immo & proprium vnicuique habebatur; quem aliqui hospitalitatis Deum esse voluerūt, item voluptatis, ac naturæ; itaque genio indulgere dicuntur qui voluptati dant operam, naturæque largiūtur quod expetit; geniumque defraudare illi existimantur, qui alia omnia potius faciunt. Horatius lib. II. Epist. ad Iulium Florum scribens, de humanarum rerum instabilitate differit, ibique quærit, qui fiat, vt duorum fratrum alter sæpe voluptuosus, alter sit laboriosus: cui quæstioni sic respondet,

Canis cum Laribus.

Penates.

Genius.

Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,

Naturæ Deus humanæ, mortalis in vnum
Quodque caput: vultu mutabilis, albus, & ater.

Censorinus in ea est sententia, vt censeat, Genium esse generationis Deũ; aut quod ei præsit; aut quod vna nobiscum sit genitus; nobiscumque perpetuo maneat, vt vitam nostram tueatur. Itaque veteres singulis singulos Genios attribuebãt, aut etiam binos, alterũ scilicet malum, alterum bonum, hunc ad bonum adhortatorẽ, illum ad malum impulsorem: quod non admodum a nostræ religionis scitis abhorret, in quibus habetur de Angelis custodibus, ac Cacodæmonibus; nisi quod nos eos nolumus nobiscum oriri, quemadmodum veteres de suis Geniis ac Laribus dicebant: nam magna erat inter eos similitudo. Quare Romani in triuiis, & compitis Augusti Genium vna cum Laribus collocarunt, atque venerati sunt. Quilibet vero suum Genium separatim colebat, maxima cum lætitia diem suum natalem celebrans. Sed principis Genium ab omnibus publice maximo honore, & cultu afficiebatur. Quamobrem qui per eius Genium iuratus, peierasset, pœnas dabat; religiosissimum enim id iusiurandum habebatur. Ideoque Caligula, cum ob leuissimas caussas morte plurimos quotidie afficeret, dicere sæpe solebat, sicut Suetonius refert, se illos punire, propterea quod numquam per suum Genium iurassent, hoc præ se ferentes, se ipsum contemnere, indignumque censere, qui coleretur. Genius igitur numẽ quoddam existimabatur, quod semper homines ab ortu ipso comitaretur. Idem locis etiam tribuebatur, vt Iamblichus sentit, cum probat Diis, qui alicui loco præsident, de iis sacrificandum, quæ ibidem oriãtur: nam res, quæ in nostro patrocinio sunt, nobis cæteris solent esse cariores. Virgilius lib. v. cum Æneam facit anniuersaria iusta Anchisæ manibus persoluentem, anguem visum esse scribit,

Principis Genium.

Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, cui nubilus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores:

Dubitatque, num loci Genius, an aliud quidpiam esset. Hinc est factum, vt aliqui Genium serpentis forma effinxerint, alij puerili, iuuenili aliqui, nonnulli senili, vt Cebes in sua tabula. Pausanias in Eliacis posterioribus refert, Eleos tamquam pa-

triu m

trium Deum Sosipolim, qui vrbis Seruatorem sonat, coluisse: eius sacrificia in templo Lucinæ quotannis patrio ritu celebrari solita. De eo hæc ait, fuisse memoriæ prodita; cum scilicet in Eleorum fines hostiliter Arcades inuasissent, cõtraque eos aciem Elei direxissent; mulierem infanti puero mammam præbentem, ad Eleorum duces venisse; seque, cum puerum eum peperisse diceret, addidisse, monitam per somnium, vt eum pugnæ socium Eleis adiungeret: ibi eos, qui summæ rei præerant (quod mulieris verbis fidem habendam censuissent) puerum nudum ante signa collocandum curasse. Impressione ab Arcadibus facta, puerum in eorum cõspectum in anguem mutatum: eo prodigio hostes exterritos, in fugam se protinus dedisse; acriter Eleos institisse: parta vero hac insigni victoria, a seruata ciuitate nomen Sosipolidi inditum: quoque loco in cauernam visus fuerat se anguis abdidisse, confecto prælio, fanum erectum. Idcirco vero honores Lucinæ decretos, quod ab ea in lucem puerum illum sibi editum, interpretati sunt. Hic Deus exprimebatur ætate puerili, chlamyde amictus varia, & stellata; præ se gerebat manu altera copiæ cornu; hac enim forma cuidam in somnis est visus. In vetustis nomismatibus Traiani, Adriani, aliorumque principum Genius pateram dextera manu supra aram porricere, quæ ara esset sertis ornata, læua vero propẽdulum flagellum, vel simile quidpiam tenere videtur. Sed enim & in aliis Adriani inscriptionibus talis epigraphe reperitur, GEN. P. R. vbi imago cernitur hominis militaris, cum veste ad cruris medium circumuoluta, dextra pateram in morem sacrificantis habens, læua autẽ cornu copiæ. Populi autem Romani Genius id fortasse numen erat, in cuius tutela eorum vrbs erat. Genium olim platano coronabant, sed & interdum floribus, vt apud Tibullum alicubi legitur; *Platanus Genio sacra.*

Ipse suos adsit Genius visurus honores;
Cui decorent sanctas florea serta comas.

Sed quia duplicem esse Genium diximus, vt Socraticus Euclides apud Censorinum velle videtur, dicto de bono, nunc de malo Genio videamus. Huic nullam statuam antiquos posuisse comperio. Sed tamen multis fuisse visus legitur. Quare nos

eius speciem ex variis historiis designabimus. Plutarchus, Appianus, ac Lucius Florus meminerunt, Brutũ, cum quadam nocte se in cubiculum inclusisset, nescio quid, vt ei erat mos, cogitantem, spectrum quoddam conspexisse atri hominis, atque horribilis, qui, Tuus sum, inquit, Brute, Genius. Valerius Maximus lib. 1. refert de Cassio Parmensi, qui Antonianas partes secutus, ab Augusto capite est multatus, eum paucis ante mortem diebus existimasse ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalida barba, & capillo demisso, qui

interro

interrogatus responderit, se eius malum Genium esse. Pausanias in Eliacis posterioribus de Euthymo athleta scribens, narrat, Vlyssem errantem Temessam etiam Italiæ vrbem esse appulsum, ibi de naualibus sociis eius vnum, Virgine per vinum violata, ab oppidanis contumeliam vindicantibus, lapidibus obrutum: Vlyssem quidem, nulla vlciscendi inita ratione, inde profectum: perempti vero socij manes finem nullum sæuiendi in cuiuslibet ætatis homines fecisse, priusquam cogitantes patriam relinquere Temessenses, quo eam pestem effugerent, Apollinis responso heroem placare iussi sunt, &, consecrato ei solo, templum excitare, deuouere ei præterea quotannis Virginum vnam, quæ ipsis formosissima visa esset. Quod cum illi ex oraculo facere pergerēt, nihil omnino grauius passos esse. Forte vero Euthymū cum venisset Temessam eo ipso tempore, quo sollenne sacrificium fiebat, re tota cognita, se intromitti in templum postulasse: ibi virginem conspicatum, primo misericordia commotum, deinde etiam amore incensum. Armis igitur captis, cum Genio cōgressum: illum victum, mœnibus, & agro cessisse, sublatumque prorsus ex hominum cœtu, in mare se demersisse: ac in huius facinoris præmium virginem victori nupsisse. Ipsum vero Geniū, idem refert, colore fuisse vehementer atro, cætera specie maxime formidabilem, amictum autem lupi pellem ei fuisse.

FORTVNA.

Fortunam culpant omnes, probrisque lacessunt;
Cum tamen hæc magnum potius mercatur honorem.

Libet mihi ab his Dantis Algerij versibus, Fortunæ tractationem auspicari: ei namque nos mortales, quidquid extra sententiam cadit, acceptum ferimus; illud moleste ferētes, ex quo potius magnam lætitiam suscipere deberemus; videmurque rei familiaris & honorum comparationem, eorum rursus iacturam, ac rerum omnium vicissitudinem ab ea pendere arbitrari. Itaque Franciscus Petrarcha quodam in loco Fortunam ita de se dicentem inducit;

Magna, potens rerum, conor Fortuna, vides ne,

Lætos, ac tristes solam me reddere posse?
Idque statim celeri sum eadem velocior aura.
Quodque vides, nostris iussis id voluitur omne.

Fortuna cur culpetur. Hinc omnium conuiciorum, quæ quotidie in eam congerimus, est origo: nam quæ Fortunæ bona appellamus, eos plerumque possidere cernimus, qui minus iis digni nobis videantur, dignissimis quibusque spoliatis. Quod bene ne, an male se habeat, illis considerandum relinquo, qui, qua sunt mētis acie præditi, dispicere soli possint, quot curis, molestiis, periculisque, caduca hæc, quæ bona dicimus, abundent. Sed pauci id animaduertimus, id vnum studentes, scilicet vt iis nos referciamus; cumque res pro animi libidine minus successerit, Fortunam statim ream facimus: quæ tamen iuxta multorum sententiam nulla est. *Fortuna nō exsistit.* Itaque Iuuenalis Satyr. x. sic de ea dicit;

Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

Lactantius autem Firmianus, Fortunam nihil aliud esse dicit, quam nomen vanum, quod hominum insipientiam arguit: Ciceroni consentiens, qui in Academicis quæstionibus sic inquit; Fortuna effecit nobis multa improuisa propter obscuritatem, ignorationemque caussarum. Sed non minus in Fortuna veteres decepti sunt, quam in cæteris Diis: hanc autem bonis atque malis his externis administrandis, tamquam Deam, præposuerunt. *Fortuna duplex.* Itaque duas Fortunas effinxerūt, bonam vnam, alteram malam; huic aduersa omnia, illi prospera quæque adscripserunt; bona candido vultu, mala atro erat prædita. Præneste, vbi ea celeberrimum templum habebat, sub duarum sororum imagine colebatur, vt Alexander Neapolitanus refert. Ob eamdemque caussam Pindarus, quemadmodum Plutarchus testatur, eam duos temones moderantem effinxit. Sed tamen vna tantum Fortuna habebatur, cuius effigiem hic ex priscis scriptoribus apponam. Pausanias in Messeniac. scribit, Bubalum, qui templa construere, & animalia optime effingere nouerat, omnium primum Fortunæ statuam Smyrnæis effecisse, polum capite sustinentis, manuque Amaltheę cornu continentis. Hac figura innuebatur, Fortunæ id esse munus, vt ea pro libidine largiatur, adimatque diuitias, quas Copiæ cornu repræ

repræſentat; eædemque perpetuò in orbem vertuntur, ſicuti cælum aſſidue circa polos conuertitur. Idem poſteriores ſunt imitati, qui Fortunam aut tabulis, aut ſignis expreſſerunt; eo ſpectantes, vt intelligeremus, penes eam rerum harum adminiſtrationem eſſe, quas ſuo arbitrio diſpenſet. Lactantius lib. III. refert, Fortunam depingi ſolere cum Cornu copiæ, & gubernaculo, tamquam in eius eſſet poteſtate ſitum, diuitias elargiri, reſque humanas, bonaque hæc caduca moderari: nulla enim in his ſtabilitas reperitur, nec iuſte tributa videntur, cum

Rerum humanarum adminiſtratio.

magnam eorum penuriam boni patiantur, malique homines eis vndique circumfluāt. Hanc ob caussam Fortunam cæcam, instabilem, dementem, malis potius quam bonis amicam dicimus, vt est in quodam Epigrammate, quod inter Virgilij opuscula recensetur: id est huiusmodi;

O Fortuna potens, quam variabilis
Tantum iuris atrox quæ tibi vendicas,
Euertisque bonos, eligis improbos:
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes,
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios:
Nec discrimen habet, rectaque iudicat:
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec, quos clarificat, perpetuo fouet;
Nec, quos deseruit, perpetuo premit.

Itaque Thebani Plutum Fortunæ manibus imposuerunt, vt superius diximus; perinde atque is Deus, qui diuitiis præsidere credebatur, opes tribueret, adimeretque pro Fortunæ arbitrio: quam ita Martianus lib. 1. Philolog. describit; Tunc etiam, inquiens, omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat, quam alij Fortē asserunt, Nemesimque nonnulli, Tycheaque complures, aut Nortiam. Hæc autem, quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & aliis impertiens, repentinis motibus conferebat, rapiens his comas pueriliter, caput illis virga comminuens, eisdemque, quibus fuerat eblandita, ictibus crebris verticem, complicatis in condylos digitis, vulnerabat. Nos autem ita ludibrio habere Fortuna videtur, cùm bona, quæ nobis tribuerat, rursus adimit; ex quo maximo nos dolore afficimur: quod quidem minime vsuueniret, si pluris ea non faceremus, quæ sub eius sunt potestate, quam quæ sub nostra: diuitiæ namque Fortunæ dominatui sunt obnoxiæ; virtus sola nostra

ſtra eſt: ſed tamen nos has illis poſtponimus, quod Horatius magnopere indignatur, ita in Satyris exclamans;

O ciues ciues, quærenda pecunia primum,
Virtus poſt opes.

Bonam ſimul, ac malam Fortunam ſic veteres adumbrarunt, quamuis inſcriptio bonam tantum innuat. Eſt in ſolio ſedens mulier ſtolata, ſubtriſtis, cuius dextræ dextram iungere videtur adoleſcẽtula egregia forma, ac liberali, quæ ſtat ante illam: poſt vero matronam ſedentem puellula quædam manum ſupra ſcabellum tenere, & inniti videtur. Mœſta illa matrona præteritam Fortunam ſignificat: adoleſcens, quæ ei manum præbet, præſentem oſtendit; puella futuræ eſt ſymbolum. Sed antequam longius progrediar, hic aliquid de Nemeſi interiiciendum, operæpretium fore duxi; ambæ enim inter ſe valde ſimiles videntur, ita vt aliqui idem numen eſſe ſint arbitrati: quod vel ex iis diſcamus licet, quod ſupra ex Martiano attulimus. Sed tamen vtraque proprium ſibi cultum, ſtatuamque eſt ſortita. Nemeſis ergo Dea erat, qui vnicuique, quod rectum eſſet, oſtendere credebatur. Ammianus Marcellinus ita de ea dicit; Dea eſt vltrix facinorum impiorum, bonorumque præmiatrix, arbitra rerum, regina cauſſarum; quam Theologi veteres fingentes, Iuſtitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia deſpectare terrena. Macrobius lib. 1. Saturn. Nemeſim contra Superbiam coli, eſſeque Solis poteſtatem arbitratus eſt; cuius hæc natura ſit, vt fulgentia obſcuret, & quæ ſunt in obſcuro, illuminet: ſic etiam Nemeſis nũc erectas mentium humanarum ceruices opprimere, & eneruare videtur; nunc bonos ab imo ſuſcitans, ad bene viuendum extollit. Proprium ergo eius erat munus, eos vlciſci, qui nimium in proſpera fortuna ſuperbirent. Eam poëtæ Rhamnuſiam cognominarunt, a quodam Atticæ loco, vbi pulcerrimum eius Deæ ſimulacrum exſiſtebat. Eadem Adraſtia dicebatur; quod Adraſtus Rex omnium primus ei templum poſuerit. Pennas huic Deæ ideo vetuſtas aptauit, vt adeſſe velocitate volucri cunctis exiſtimaretur: eidem gubernaculum dedit, & rotam ſubdidit, vt vniuerſitatem regere, per elementa diſcurrens omnia, non ignoraretur. Hanc interdum, vna manu frænum, altera menſuram

cubiti tenentem effinxerunt, vt ostenderent, nos linguæ frænum iniicere, ac in omnibus mensura vti debere; quod distichon apud Græcos docet; id est tale;

Ἡ Νέμεσις προλέγω τῷ πήχεϊ, τῷ τε χαλινῷ,
Μὴ ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ᾽ ἀχάλινα λέγειν. hoc est,

Prædico hæc Nemesis norma simul, hisque lupatis,
Non effræna loqui, & nil fieri absque modo.

Pausanias in Atticis scribit, hanc super cæteros Deos aduersus superbos esse inexorabilem; quod ex iis, quæ Barbaris, Athe-

nienſium

nienſium hoſtibus acciderunt, comprobat: nam ij Athenarum opes aduerſus ſe contemnentes, iam tum Parium marmor acceperant, quod ad trophæum erigendum vehebant. Sed iis turpiter victis, id marmor Phidias excidit in Deæ huius ſtatuam. De quo Auſonius tale Epigramma ex Græco ſcripſit,

Me lapidem quondam Perſæ aduexere, trophæum
Vt fierem bello; nunc ego ſum Nemeſis.
At ſicut Græcis victoribus aſto trophæum,
Punio ſic Perſas vaniloquos Nemeſis.

Huic ſimulacro corona capiti appoſita erat, qua & cerui, & Victoriæ parua ſigna continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera phiala; in qua Æthiopes expreſſi erãt: cuius rei cauſſam Pauſanias dicit, ſe coniectura aſſequi non poſſe. Idem ſubdit; Neque hoc Nemeſis ſimulacrum, neque aliquod aliud antiquum alas habebat: ſed poſtea apud Smyrnæos ſimulacra alata fuerunt, & ipſi Nemeſi alæ additæ, veluti & Cupidini; quia huius Deæ numen in iis potiſſimum apparere autumant, qui amore capti ſunt; eos enim punit, qui ob formam faſtu turgent, cæteroſque præ ſe contemnunt, vt Ouidius in Narciſſi fabula oſtẽdit, quę lib. III. Metam. habetur: hinc etiam Catulli illud; *Nemeſis abſque alis.*

Ne pœnas Nemeſis repoſcat a te:
Eſt vehemens Dea; lædere hanc caueto.

Quia vero hæc Dea mortales ob ſuperba facinora punire putabatur, eam aliqui idem cum Iuſtitia eſſe crediderunt. Hanc Chryſippus (vt Agellius lib. XIV. refert) forma, & filo virginali deſcripſit, aſpectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilem, neque atrocem, ſed reuerendæ cuiuſdam triſtitiæ dignitate. Itaque Plato dixit, Iuſtitiam cuncta cernere, ab antiquiſque ſacerdotibus omnium rerum inſpectricem fuiſſe dictam. Apuleius alicubi per oculum Solis, ac Iuſtitiæ iurat, perinde ac hæc non minorem vim cernendi, atque Sol ipſe poſſideat: hæc nos in Iuſtitiæ miniſtris ineſſe debere, intelligamus licet; hos enim mentis acie ad abſtruſiſſimam veritatem penetrare oportet: iidem ea puritate debent eſſe præditi, qua caſtæ virgines ſolent eſſe; ita vt neque donis, neque blanditiis, neque alio quouis ſe corrumpi vmquam ſi- *Iuſtitia.* *Iudices quales debent eſſe.*

nant,ſed ſeuere ſemper,quod iuſtum ſit,ſectentur:iis etiã opus eſt,vt ſe improbis formidabiles,innocentibus benignos oſtendant.Pictores examine lancis, vel ſtatheræ,nunc & ſecurium, & virgarum faſce,nunc illis,vel illis Iuſtitiam inſigniunt.Sunt, qui eamdem hoc modo effingant; Nuda virgo quadratum ſuper lapidem ſedet,æquatam manu altera bilancem tenens,exſertum altera ſub ala enſem quodam modo occulens. Diodorus eſt auctor, alicubi in Ægypto, vbi Veritatis portæ erant, Iuſtitiæ ſtatuam exſtitiſſe, quæ capite careret:cuius rei nullam

affert

affert rationem.Eamdem Ægyptij effingebant per manum ſiniſtram porrecta palma diſcapedinatam; propterea quod ſiniſtra,genuina pigritia, nulla calliditate prædita videtur; & ideo æquitati aptior, quam dextera. Pauſanias vero in Eliacis prioribus ita depictam ait in arca Cypſeli; At formoſa, inquit, illa mulier, quæ fœda facie alteram ſiniſtra obſtricto collo trahit, dextera fuſte cædit, Iuſtitiam ſignificat, quæ Iniuriam male multat:nam iuſti iudices iniuriam ſemper debent opprimere, curareque,ne cui iniuriam paſſo,non ſatisfiat.Hos etiam oportet diſpicere, ne veritas eos lateat, vtraque parte audita, & numquam,accuſatoris nudis verbis credentes,reum condemnare. In hanc ſententiam Lucianus in libello de non temere credendo calumniæ tale refert exemplum; cum Antiphilus, Apellis quidam æmulus, apud Ptolemæum Apellem eſſet calumniatus,quod cum Theodoro cõſenſiſſet, qui a rege rebellionem fecerat; & a quodam coniurationis conſcio, qui capitis pœna tenebatur, regi innotuiſſet, Apellem omnino facinoris ignarum, & inique illum inſimulari: tum Ptolemæus, poſito furore, ſententiam mutauit, Apellem talentis centum donauit, eique in ſeruitutem calumniatorem Antiphilum addixit. Tunc Apelles,periculi memor, tali pictura Calumniam vltus eſt. In dextera quidem ſedet vir, permagnas habens aures,quales fuiſſe Midæ feruntur: manum longe ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipſum vero ſunt mulieres duæ, Ignorantia ſcilicet, & Suſpicio: ex aduerſo Calumnia, mulier ornata,& pulcra,ſed aſpectu ardens, & in iram ac rabiem concita; læua facem accenſam præferens, dextera adoleſcentem quemdam per capillos trahere videbatur; qui manus ambas ad cœlum tendebat,ſuperoſque obteſtabatur:præcedebat vir pallidus,impurus, acute intuens, iis propemodum ſimilis, qui longiori morbo ſunt confecti:hic Liuor,ſeu Inuidia erat.Pone duæ aliæ mulieres erant, Calumniam dirigentes, & adornantes,altera erat Inſidia,altera Fraus. A tergo ſequebatur Pœnitentia,pullas,laceraſque veſtes induta; quæ retro caput inflectens,flens, ac lugens, pudore venientem Veritatem excipere videbatur.Ita Lucianus Calumniã deſcripſit, quã antea Apelles depinxerat:vnde colligit, Calumniam nil aliud eſſe, quam

falſam

falſam alicuius inſimulationem, cui iudex fidem habeat, de eo confictam, qui abſit, nec ſuam cauſſam dicat: atque ab inuidia vt plurimum profectam: & ea ratione Apelles hanc ei præmittit. *Inuidia.* Inuidia autem eſt omnium animi peſtium longe teterrima; nam non ſolum iis, quibus inuidetur, nocet, ſed & iis, qui inuident. Itaque Silius Italicus libro XIII. eam inter mõſtra, quæ apud inferos ſunt, numerat, ita eam breuiter deſcribens;

Hinc angens vtraque manu ſua guttura Liuor.

Et Horatius lib. 1. Epiſtol. ad Lollium ſic de ea dixit;

Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum.

Quod optime ponit ob oculos quoddam poëmation, quod inter Virgilij opuſcula numeratur. Id ſic habet,

Liuor tabificum malis venenum,
Intactis vorat oßibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.
Quid quiſquis furit, inuiditque ſorti,
Vt debet, ſibi pœna ſemper ipſe eſt.
Teſtatur gemitu graues dolores,
Suſpirat, gemit, incutitque dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit:
Effundit mala lingua virus atrum:
Pallor terribilis genas colorat:
Infelix macies renudat oſſa:
Non lux, non cibus eſt ſuauis illi,
Nec potus iuuat, aut ſapor Lyæi:
Nec, ſi pocula Iuppiter propinet,
Atque hæc porrigat, & miniſtret Hebe,
Aut tradat Ganymedes ipſe nectar.
Non ſomnum capit, aut quieſcit vmquam,
Torquet viſcera carnifex cruentus:
Veſanos tacite mouet furores,
Intentans animo faces Erinnys,
Letalis Tityique vultur intus,
Qui ſemper lacerat, comeſtque mentem:
Viuit pectore ſub dolente vulnus,
Quod Chironia nec manus leuaret,

Nec

Nec Phœbus, ſobolesve cara Phœbi.

Ouidius lib. 11. Metamorph. ei muliebrem formam tribuens, (quam Græci hominẽ effingunt, quandoquidem ὁ φθόνος maſculi ſit generis) ita deſcribit;

Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto:
Nuſquam recta acies: rigent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno:
Riſus abeſt, niſi quem viſi mouere dolores:
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabeſcitque videndo:
Succeſſus hominum carpitque, & carpitur vna,
Suppliciumque ſuum eſt.

Idem paullo ante eius domum ſuis quaſi coloribus exprimẽs, eam dixerat, ibi reſidentem ſerpentum carnibus ſe paſcere. Plutarchus longum ſane opus conſcripſit de Inuidia: & magnus ille Baſilius in quadam de ea ad populum habita cõcione, inter cætera dicit, Inuidos vulturibus eſſe perſimiles; nam, ſicut hi ſuper arua læta, aut florida prata volitantes, numquam deſcendunt, niſi cadauer deſpectent, cuius putreſcentes tantum partes, relictis incorruptis, decerpunt; ita inuidi in quouis numquam inſpiciunt, aut conniuent ad ea, quæ laudem merentur, illud ſolum animaduertentes, vnde anſam ad vituperandum qualemcumque captare poſſint: qualis etiam fuiſſe Momus ſcribitur, qui etiam inter Deos numerabatur, ac ab Heſiodo in Theogon. Noctis ac Somni filius fuiſſe dicitur: nam nihil hic per ſe præſtabat, ſed tantum aliorum Deorum opera inſpiciebat, quæ omnia libere reprehendebat. Quare AEſopus de eo ſcripſit, vt Ariſtoteles refert, illum bouis opificium vituperaſſe, cum cornua potius in humeris, quam in capite affigenda fuiſſent, vt validius ferire poſſet. Idem de homine dicebat, vt Lucianus in Hermotimo narrat, Vulcanum vehementer erraſſe, quod non feneſtratum hominis pectus feciſſet, quo eius cogitatus plane viderentur. In Venere, vt dicit Philoſtratus, nihil reprehenſione dignum deprehendit, niſi quod eius crepidæ, dum illa incederet, nimis ſtreperent. Eius imago libro IV. Epigram. Græcorum deſcribitur, tamquam hominis macilenti, extenuati, pallidi, ore hiantis, ad terram

Momus.

ſpectantis, quam is bacillo, quem manu tenet, percutit; idque ob eam fortaſſe rationem, quod Dij apud antiquos Terræ filij dicebantur. Ab hoc Momo, qui eo ſunt ingenio, vt omnia, quæ ſibi non allubeſcant, vituperent, Momi ſunt dicti: quod in eis vitium fere ex inuidia oritur: quæ iuxta Euripidem, vt Ælianus refert, eſt perquam triſtis, peruerſa, atque verecunda. Eam veteres ſub anguillæ ſymbolo innuebãt; hæc enim, vt idem Ælianus ſcribit, ſeorſim a cæteris piſcibus degit, nec vmquam eſt in eorum comitatu. *Fraus.* Fraudem, quam Calumniæ comitem Apelles adiunxit, ita Dantes Algerius in ſuo inferno depingit;

Tum Fraus Cocyti tantum caput extulit vndis,
Cætera membra latent, fluuio demerſa ſub imo.
Eſt illi vultus mollis, facieſque benigna;
Iuſtitiam redolet: ſanctos venerabere mores.
Sed partes, quas illa negat proferre ſub auras,
Horrendæ viſu, ſetis, ſquamiſque refertæ:
Serpentis formam referebant, omnia tetra.
Tot nodis corpus coniungitur; atque colores
Tot ſparſim fuſos oculis monſtrat, quot Arachne
Ipſa ſuas telas minime variauerat vmquam.

Deceptorũ ingenium. Hoc eo refertur, vt intelligamus, homines deceptores aſpectu quidem, & verbis benignitatem quamdam incredibilem, lenitatem, ac modeſtiam oſtẽtare; ſed re, ac operibus alia omnia potius eſſe: quod factis demum prodant. Itaque interdum pino Fraudem veteres innuerũt; *Pinus pro fraude.* hæc enim arbos, ſi altitudinem, rectitudinem, viroremque ſpectes, aſpectu eſt iucundiſſima; ſed ſi quis ſub eius vmbra dormiat, non paruum in valetudine damnum ſuſcipit; eique ſi appropinquet, cadentibus ex alto fructibus, ſi forte feriatur, ſæpe interficitur, aut certe magnopere læditur. Sed ad Fortunam tãdem aliquando reuertamur, quam Apelles cum ſedentem depinxiſſet, interrogatus, cur id feciſſet; quia numquam ſtetit, reſpondit: vbi ambiguo verbo luſit; ſtare enim tam apud Græcos, quam apud Latinos non ſolum rectum eſſe, ſed & permanentem ſignificat. Acũtum ſane reſponſum: Fortuna enim volubilis, ac inſtabilis dicitur: hanc eius mutabilitatem antiqui adumbrare volentes, eam, vt Euſebius,

bius in libris de præparatione Euangelica testatur, in pila sedentem effingebant, alas etiam addiderunt, quibus velocissime huc, illuc fertur. Itaque Horat. lib. III. Od. XXIX. ita de ea canit;

Fortuna sæuo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit: & mea
Virtute me inuoluo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.

Cebes Thebanus in sua tabula Fortunam mulierem cæcam, amentem; lapidi rotundo pedibus insistentem depingit. Artemidorus Daldianus in libro Onocriticon Fortunam sedentem supra cylindrum aliquando, aliquando comptam, ornatamque, aliquando incomptam, sordidamque & cum gubernaculo describit. In numismatibus antiquis ita sæpe est expressa. Claudius Galenus in suasoria, Fortunæ, inquit, indicare nequitiam cum antiqui vellent, illam vel pingentes, vel fingētes, fœminæ specie formabant, gubernaculum illi attribuebāt: tametsi fœminea leuitas satis erat; orbem pedibus supposuerūt: tum etiam & cæcam; vt eius inconstantiam indicarent. Hoc eius ingenium optime Pacuuius expressit illis versibus, quos citat Gallio, siue Cornificius, vel quisquis ille tādem fuerit, qui Rhetoricam ad Herennium scripsit: carmina sunt huiusmodi;

Fortunam insanā esse, & cæcam, & brutam, perhibent Philosophi,
Saxoque instare globoso prædicant volubili.
Ideo quo saxum impulerit sors, eo cadere Fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant, quia nihil cernat, quo se applicet.
Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit.
Brutam, quia dignum, atque indignum nequeat internoscere.

Exstat quoque in antiquis lapidibus caduceus exsculptus, in cuius vertice alatus pileus est, & vtrimque duo Cornua copiæ, caduceum ipsum complectentia: idque significat, eloquentiæ, & doctrinæ comitem esse Bonam Fortunam. Non defuerunt, qui dicerent, eam tantis viribus esse præditā, vt Virtus absque *Bona Fortuna.*

ea parum poſſet;quæ licet nos ad egregia facinora excitet, ſed tamẽ nos voti compotes efficere nequeat, niſi Fortuna comes adfuerit: nam eam inter numina collocabant,quæ plurimum in humanas res virium haberet.Sed tamen,quemlibet ſuæ ſibi fortunæ fabrum eſſe; bonæ, ſi bene iis, quæ ſe nobis offerunt, vti ſciuerimus;malæ,ſi male eiſdem vtemur;ſapientes affirmãt. Itaque Seneca ad Lucilium ita alicubi ſcribit; Nihil neque boni, neque mali dare poteſt Fortuna:valentior enim omni Fortuna eſt animus,qui in vtram partem res ſuas ducit,beatæ, mi-

ſeræque

ſeræque vitæ ſibi cauſſa eſt. Quamobrem, cum deteriorem partem elegerimus, nihil Fortunæ eorum, quæ male ceciderint, ſed omnia nequitiæ noſtræ, ac imprudentiæ expenſa ferre debemus. Idem veteres Occaſionis imagine innuerunt: quam nonnulli eamdem Fortunæ voluerunt: ſimillimæ certe inter ſe ſunt, vt ex imaginibus intelligi poteſt. Occaſionem ergo inter Deos fortaſſe retulerunt, vt ex eius imagine, diuinis honoribus affecta, ac ſæpe ob oculos poſita, admoneremur omnes, vt in cunctis temporum momenta captaremus; res enim temporibus mutantur, effluunt, eumque, qui accipere, cum offerentur omiſerit, maximo mœrore afficiunt. Eius imago erat huiuſmodi; Mulier nuda pedibus, rotæ aut pilæ inſiſtebat, longos capillos e fronte dependentes habens, cæterum occipitio recaluaſtra, pedibus alata, perpetuam comitem habens Pœnitentiam: nam ea nobis per imprudentiam e manibus elapſa, nihil nobis præter pœnitentiam relinquit. Huiuſmodi legitur Occaſionis effinxiſſe ſimulacrum Phidias: de quo Auſonij fertur ſanequam elegans epigramma, e Grȩco conuerſum. Latini eam vt Deam coluerunt, Græci vt Deum; καιρὸς enim apud illos virilis eſt generis, quam Occaſionẽ nos dicimus. Huic, Pauſanias ſcribit, apud Eleos altare poſitum, atque eum ait ab Ione poëta filiorum Saturni natu minimum vocatum fuiſſe. De hoc in Florilegio Græcorum Epigrammatum Poſidippi exſtat ſcitiſſimum epigramma, ad cuius exemplar Auſonius ſuum conſcripſit; ambo enim inter ſe mirifice conſentiunt; niſi quod ille nouaculam in Cæri manibus collocat; & hic ſuæ Occaſioni Pœnitentiam comitem adiungit. Calliſtratus etiam cum Poſidippo de Cȩro Deo, & loco cõuenit; puerumque ipſum Deum facit, florentis ætatis, formoſum, crinibus ſparſis zephyro, & cætera denique ferme, quæ Poſidippus. Vigilandum eſt igitur, ac manus paratæ habendæ, vt quæcumque Occaſio tulerit, ſtatim arripiamus; nam ea dicto citius auolat, ac poſteriores capitis partes glabras oſtendit iis, qui in priores capillatas manus non iniecit: nam eam poſtea comprehendere non datur, cum pedes ad fugiendum alatos habeat. Eodem fere modo Scythæ ſuam Fortunam effinxerunt; nam vt Q. Curtius refert, eam ſine pedibus, ſed manibus alatis effecerunt; ea enim bona his præ- *Scytharum Fortuna.*

bet, at tanta cum celeritate, vt, vix manibus ad recipiendum porrectis, ea auolarit. Et quamuis interdum videatur Fortuna suas manus nostris iunxisse; tamen numquam pennas, quæ manibus sunt affixæ, comprehendi a nobis sinit; nam sibi potestatem adimi non vult, quo minus, cum libuerit, a nobis effugere possit: quod quidem cito facit; etenim numquam stare loco potest, felicitatemque, quam tribuit, secum repente aufert. *Fortuna vitrea.* Itaque nonnulli eam vitream effecerunt, quemadmodum Alexander Neapolitanus refert; nam sicut vitrum, vel si leuissime

colli

collidatur, statim frangitur; ita Fortunæ dona, parua quapiam aduersitate exsistente, dilabuntur, ac euanescũt. Sed non propterea veteres illi credere desierunt, immo tantam ei se fidem habere præ se ferebant, vt secum semper eius simulacrum retinere vellent, præcipue vero Romani imperatores, qui in suis cubiculis auream Fortunam habebant, eam quoque secum in publicum efferẽtes. Itaque Spartianus scribit, Seuerum Imperatorem, cum morti appropinquasset, iussisse vt Fortunæ simulacrum in filiorum, quos duos relinquebat, cubiculis collocaretur, diuisis inter se diebus, quod diuisi inter se ex æquo imperij erat argumentum. Antoninus etiam Pius imperator, vt etiam Spartianus refert, morti vicinus Fortunæ simulacrum in Marci Antonini cubiculum trãsferendum curauit, quod translati quoque imperij signum erat. Pausanias narrat, apud Eleos fuisse Fortunæ templum, ac ligneum simulacrum, ingens sane, ac inauratum totum, manibus ac pedibus exceptis, quæ erant marmorea. Idem in Achaicis refert, AEgiræ fuisse Fortunæ simulacrum, vna manu cornu copiæ tenentis, altera Cupidinem complectentis: quod significat, amorem parum prosperos sortiri exitus, nisi pecuniæ ad rem amatam expugnandam suppetant. Nonnulli Fortunam depinxerunt, in mari, fluctibus agitato vela facientem, alij eamdem in altissimæ cautis, aut etiam prærupti montis culmine constituerunt, ita vt vel leuissimo flante vento, vertatur: non defuere qui eam in equum velocissimum imposuere, & currentem eam Fatum arcu intento insequens effinxerunt, Fortunæ instabilitatem, pernicitatemque significantes, eamque Fati vi semper agi, vbi enim est Fatum, ibi nullus est Fortunæ locus. Sed hæc sunt recentiorũ inuenta. Fortunam Apuleius idem cum Iside numen vult esse, cum scilicet fingit sibi iam, ex Asini in humanã figurã reuerso, a Deæ sacerdote dictũ, se iam in Fortunæ tutela esse, non exoculatæ illius, sed vidẽtis, & illius quæ suo lumine cæteros etiã Deos collustret. Sed dicere possumus eum de bona Fortuna intellexisse, sub cuius nomine Macrobius Lunã sumpsit, quæ per Isidem mõstratur, vt supra est dictum: Luna enim maximam vim habet in sublunaria hæc corpora, quæ variis Fortunæ casibus sunt obnoxia, quæque subinde mutantur. Si ergo

Fortunã cũ imperatoribus.

Fortuna pro Luna capta.

ergo Lunam, ac Fortunam pro eodem numine ſumpſerimus, a quo omnium rerum ortus ac interitus dependeant, optimo iure Pauſanias ex Pindaro vnam ex Parcarum numero, cæteriſque plus virium eam habere affirmauit: licet magis videatur Parcis cum Fato, quā cum Fortuna conuenire; id enim fixum, immutabileque habetur, ſicut & hæ ſunt ſtabiles, cum hominum vitam e ſuis illis colis ducētes, vnicuique ſtatum vitæ terminum aſſignant. Sed hæc extra rem videantur. De Bono igitur Euētu dicamus, cuius ſimulacrum Romæ in Capitolio vna

Bonus Euētus.

cum

cum Bona Fortuna positum erat. eius effigies, vt Plinius lib. xxxv. meminit, erat adolescentis, dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenentis. Fortunæ etiam Fauor adiungi potest, qui a veteribus etiam Deus est habitus; nam hic ab illa plerumque oriri videtur; licet a pulcritudine sæpe nascatur, interdumque a virtute: sed & omnia, quibus grati hominibus reddimur, nobis fauorem quoque conciliant. Hic sæpe nos fastu tumidos efficit: nam quo magis prospera vtimur Fortuna, eo magis solemus superbire, cæterosque despicatui habere: sed si rerum fiat conuersio, tunc superbiæ pœnas luimus; sicut enim alios contempsimus, in felicitate exsistentes, ita & contemnimur ipsi, cum ad miseriam deuenerimus. Itaque ne nimiũ quis huic leuissimo, ac maxime lubrico fauori fidat; quãdoquidem statim euanescit, quemadmodum ex eius imagine discere possumus, qua iuuenem alatum referebat; aut, quod, rebus prosperis affluentibus, tantum se in sublime extollat, vt humilia spectare dedignetur: atque eamdem ob caussam cæcus est effictus; homines enim ad magnos honores euecti, aliorum vel vultum ipsum intueri non sustinent: aut, quod nobiscum non diu permanet, sed statim diffugit; atque ideo pedibus rotæ insistebat: quandoquidem is Fortunam imitetur, & quo tandem illa se conuertit, eodem etiam is concurrat. Idem vultu timiditatem quamdam præ se fert, nam semper ad altiora contendit, ab Adulatione impulsus quæ ei perpetuo comes adest: pone eum sequitur Inuidia, sed tardis gressibus, quæ semper obtortis oculis alienam felicitatem intuetur. Sed ea, si vere est beata, inuidiam nõ reformidat. Felicitatem veteres etiam tamquam Deam coluerunt; hanc Græci Macariam appellarunt; quæ iuxta Euripidem in Tragœdia, quæ Heraclides inscribitur, Herculis filia fuit; ea, cum oraculum redditum fuisset, Athenienses victoriam habituros, si ex Herculis liberis aliquis sponte mortem oppeteret, id audiens, se ipsam iugulauit; qua ex re & victoria Atheniensibus, & diuinitas ipsi Macariæ est comparata. Felicitatis imago in Iuliæ Mãmææ Aug. numismate quodam cernitur, ita expressa; est fœmina, in solio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornu copiæ tenẽs; ille ad virtutem, hoc ad diuitias referri potest; perinde atque nec virtus, nec diuitiæ

Fauor.

Macaria.

per se scorsim hominem reddere felicem queant;quæ fuit Aristotelis opinio:nam quæ tandem felicitas studiosi esse poterit, qui tanta paupertate prematur,vt maximam penuriã omnium rerum patiatur?contra vero qui omnis virtutis est expers, opibus licet circumfluat, numquam felicis nomen per me obtinuerit, immo eum infelicissimum non dubitauero appellare, cum ab iis sit penitus destitutus,quæ sunt homini propria. Illi ergo, ex Aristotelis sententia, cui Felicitatis imago consentit, felices dici poterunt,qui & studiosi sint,& diuites. Cebes Thebanus in Tabula hoc modo Felicitatem descripsit;in eminenti quopiã arcis vestibulo ea in solio sedet,liberali ornatu compta,sed non accurate,& florentissimo serto coronata;ad quam omnes quidem aspirant,sed ij tantum perueniunt, qui Virtutem ducem sequuti,cætera omnia post se dimiserint: is nãque in illa fuit sententia,vt cum multis aliis diceret,virtutem solam se ipsa,etiam aliis omnibus præsidiis destitutam,ad bene, beateque viuendum esse contentam. In cuius sententiam nobis est pedibus discedendum, si christiane loqui volumus, de ea felicitate non intelligentes, quam vulgus appetit (ea autem non est Felicitas,licet esse videatur)sed qua animi corpore hoc mortali exsuti,in cælestibus illis sedibus perfruũtur.Ad quam illi peruenient,qui diuino lumine collustrati,huius vitæ iter fide viua comite incedent,quæ per caritatem est actuosa.

CVPIDO.

OMNIVM animi perturbationum nulla equidem vehementior,aut perniciosior est amore, quem Græci ἔρωτα dicunt. Itaque nihil mirum, si veteres, apud quos nullus non animi morbus,aut vitium numinis loco habebatur,Amorem Deum, & magnum illum quidem coluerint, cupiditatis turpitudini Diuinitatis nomen obtendentes. Itaque varie eum expresserunt,prout varie in animis nostris vires suas exserit.Eius autem imagines ita omnibus sunt notæ, vt quisque per se absque doctore(ita sumus fere ad hoc vitium procliues) si puerum depictum viderit,oculos fascia impeditos habentem,arcum tenentem,ex cuiusque humeris pharetra dependeat,Amorem eum

libe

libere affirmare ausit. Sed tamen non omnes æque rationem cur ita pingatur, reddere possunt. Id vero præcipue nos hoc in opere studemus, vt non solum vndecumque possumus, Deorum imagines in medium producamus, sed & rationes ex probatissimis quibusque afferamus. Quamquam vero Cupido proprie animi cupiditati, qua ad res venereas ferimur, a veteribus præponitur; non defuerunt tamen qui forte ad flagitium aliqua honesti specie decorandum, geminos Cupidines excogitarunt, quales sunt Platonici, qui hoc colore fœdissimos puerorum amores, quos, si Deo placet, gradus ad diuinam contemplationem faciunt, honestissimos reddiderunt: quo quid absurdius potest excogitari? Platonici ergo geminam Venerem, geminorum Cupidinum matrem præclaro scilicet commento confinxerunt, cælestem alterum, ex qua diuinus ille Amor extiterit, quo dicunt, animos nostros ad diuinarum rerum contemplationem inflammari: hunc in cęlo habitare illi affirmāt, quod & Philostratus cōfirmat, eum νοῦ esse scribens, in cæloque degentem, vbi cælestia administrat: hūc vult esse purū penitus, atque sincerum. Itaque eum iuuenili corpore, lucido, ac maxime pulcro effingebant: eidem alas adiunxerunt, quibus animorum nostrorum, quos hic ardor incendat, ad cælum volatus innueretur, diuinas illas mentes, ab omni materiæ labe secretas, imitantium, quæ pro se quæque ad diuinam pulcritudinem contemplandam sese extollūt; quæ in altissima cæli parte residens, suos radios quoquouersus emittit, quibus vehementes sui amores in omnibus excitet ad se amandum, atque omni cupiditate expetendum: hæ sunt acutissimæ illæ sagittæ, quas Cupido hic iuxta horum sententiam, iaculatur. Addunt, Amoris diuini puritatem, pellucido huius corpore, si quis id recipere velit repræsentari; alis, quarum est munus, grauia per se corpora, ac humi sidentia, in sublime attollere, eiusdem vires exprimi, quibus mentes nostræ ad diuina illa contemplanda euehuntur. Sagittas dictitant, ad diuinę lucis radios, quibus multipliciter feriamur, posse referri; vt his excitati, ad eā, mentem, animumque conuertamus, eiusque pulcritudine mirabiliter capti, humana omnia, ac terrena vsque adeo contemnamus, vt non nisi iis tamquam gradibus ad cælum vtamur. Id

Veneres, & Cupidines gemini.

Cupidinis sagittæ.

Cupidinis alæ.

Cupidinis sagittę.

visus est velle dicere Franciscus Petrarcha in quodam poematio, in quo Cupidinem, a se in ius vocatum, ita suam caussam dicentem inducit;

Quodque magis cunctis miraberis; vtimur alis,
Vos quibus ad cælum contenditis, hisce creatis
Vtentes gradibus; quæ si quis penderit æquis
Momentis, homines recta ad sublimia tollunt.

Sed vehementer timeo, vt ex tam lubrico loco euadant, qui, præclaris his auctoribus vtentes, in turpissimi amoris muliebris, aut longe fœdioris, puerilis cæno se infigentes, faustis auibus sperare audeant, se indidem alis sumptis, ad altissimam cæli partem euolaturos. Iidem tamquam extremam manum ad hunc a se excogitatum cælestem Cupidinem exornãdum addunt, eum Soli similem esse, qui per vniuersum mundum radios suos didat, &, si forte in leuia, ac lucida corpora incurrat, radios ex eis elicitos ad sese reflectat: itẽque sicut Sol quodcũque sua luce afficit, calefacit etiam; ita & Amor, quorum in pectoribus se inseruerit, eos magnis ardoribus erga cælestia (quod illis faustum sit) mirifice incẽdit: ad quod innuendum, iactitant, Cupidinem, accensam habentẽ facem effingi solere: vtque res ad amussim quadret, iubẽt, hic in Amoris face quod lucet tantum, quodque oculos oblectat, nos considerare, eius rei cogitatione omissa, quæ comburat, lædatque corpora, quibus appropinquet: qua ex parte cum terreno Cupidine consentit, qui nullam vmquam sinceram voluptatem præbet, quæ sit ab omni mœrore libera; sed ita ea inter se commiscet, vt in face splendor qui oblectat; & flamma, quæ torquet, iuncta mutuo sunt. Ita Plutarchus sensit, quemadmodum a Stobæo citatur in capite de eo, quod Amor non sit iudicium. vbi quærit; quamobrem Cupidinem facem gestare, poetæ tradãt, & sculptores effingant: respondetque, quoniam, quod ignis splendidum est, suauissimum; quod vero adustiuum, molestissimum. Quod ille a Platone est mutuatus, qui in Timæo scribit, Amorem in nobis ex voluptate, & dolore esse permistum: qui quidem Amor ex Vulcano, ac altera Venere, quam vulgarem, mundanam, terrenamque Plato appellat, ortum traxit, terrenus & ipse, vulgaris, lasciuusque, vt de eo poetæ fabulantur.

Itaque

Itaque Seneca in Octauia ita eum ſuis quaſi coloribus pinxit;

Volucrem eſſe Amorem fingit, immitem Deum,
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcuſque ſacros inſtruit ſæua face;
Genitumque credit Venere, Vulcano ſatum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor eſt, iuuenta gignitur, luxu, otio
Nutritur inter læta Fortunæ bona.
Quam ſi fouere, atque alere deſiſtas, cadit,
Breuique vires perdit, extinctus ſuas.

Gemini ergo ſunt Amores; bifariam enim amamus; recte quidem, cum ſcilicet erga honeſta afficimur animo; turpiter, cum turpia appetimus: qui Amor turpis, atque inhoneſtus dicitur, ſicut ille honeſtus, atque laudabilis habetur. Sunt qui velint duorum Veneris filiorum, vnum eſſe, appellarique Amorem, qui nos erga aliquid inflammat; alterum vocari Anterota, id eſt, Amori contrarium, quod per eum nos ab aliquo vehementer abhorreamus. Sed toto cælo aberrant, qui ſunt in ea ſententia: nam Anterotis vis non in eo eſt poſita, vt nos amore penitus exſuat, ſed quod de eis pœnas ſumat, qui amati, non redamant. Quod ex Pauſania, ac Suida patet, qui cauſſam turpiſſimam illam quidem referunt, cur Athenienſes ſtatuam, atque aram Anteroti poſuerint. Statua erat huiuſmodi; puer nudus, ac formoſus viſebatur, in vlnis geminos generoſos gallos, & ſe in caput impellentes habens. Anteros ergo non Amoris abolitor, ſed potius mutuus amor erat: quod Porphyrius confirmat, ſic alicubi dicens; Cum Cupido infans parum coaleſceret, Venus Themin Deam cōſuluit, quæ Veneri reſponſum tulit, Cupidini Anterota neceſſarium eſſe, qui rependat vices, & mutuam viciſſim dent operam. Cui Venus acquieſcens, Anterota genuit; quo vixdum nato, Cupido adoleſcere cœpit, & alas, pennaſque explicare; quin, quoties præſens Anteros adeſſet, Cupido formoſior, & procerior; abſente illo, contra accidere videbatur. Amor ergo tum augetur, cum erga eum eſt, qui & ipſe quoque amet. Apud Eleos duo puerorum ſimulacra viſebantur, quorum alter erat Cupido, qui palmæ ramum in manibus habebat; alter erat Anteros, qui ramum illum ab eius

Anterotis ſtatua.

manibus extorquere ſumma vi nitebatur;ſed ſuam operam lu debat: hoc veteres illi, veræ religionis expertes, innuebāt, eum, qui redamat, ſummo ſtudio conari debere, vt in amore ſuperet, vel certe æquet eum, qui prior prouocarit. Magnum Cicero, quemadmodum Lactantius lib. 1. refert, audaxque conſilium ſuſcepiſſe Græciam dicit, quod Cupidinem, & Amorum ſimulacra in gymnaſiis cōſecraſſent: adulatus eſt videlicet Attico, & irriſit hominem familiarem: non enim illud magnum, aut omnino conſilium dicendum fuit, ſed impudicorum ho-

minum

minum perdita,& deplorata nequitia, qui liberos ſuos, quos erudire ad honeſta deberent, proſtituerunt libidini iuuẽtutis. Cui incommodo forte Romani vt obuiam irent, non Cupidinem ſolum in gymnaſiis, ſed eum medium inter Mercurium, & Herculem collocabant; vt ſignificarent, eum cum virtute, ac ratione debere eſſe cõiunctum. Athenæus ſcribit, antiquos philoſophos ſenſiſſe Amorem (ſi quis id facile admiſerit) eſſe admodum grauem Deum,& ab omni turpitudine alienum,vt vel ex eo intelligi poteſt,quod eum cum Mercurio, & Hercule copularint,quorum ille eloquentiæ, hic fortitudini præeſt, ex quarũ virtutum ſocietate,amicitia,atque amor exſiſtat, neceſſe eſt. Apud antiquos erat etiam Amor Lethæus nuncupatus,quo amor priſtinus ponebatur, atque obliuioni tradebatur.Huius ſtatua in Veneris Erycinæ tẽplo viſebatur: is autem ardentes faces in profluentem aquam inclinabat, ibique extinguebat:de hoc Ouidius meminit,refertque, ad id templum omnes amantes confluxiſſe, qui amatarum rerum memoriam deponere cupiebant. Sed in Græcia morbo huic facilius conſulebatur; nã ſi quis corpus in Senelo flumine abluiſſet, quod non longe aberat Patris, confeſtim eos amores obliuioni tradebat,quorum ſibi memoriam voluiſſent ex animo deleri.Sed Pauſanias in Achaicis fabulam eam arbitratur. Plinius de quodam fonte ſcribit,qui apud Cyzicenos Fons Cupidinis dicebatur,ex quo quicumque guſtaſſet, amores priſtinos ponebat.Cupido ſi ea eſt animi cupiditas,qua animus noſter in aliquid fertur,non ſimplex,neque duplex is fuerit,ſed multiplex, vt Poetæ ſtatuũt, qui ſuis fabulis animi noſtri vires, varioſque affectus exprimunt. Amores ergo Poetæ multos, eoſque puellos,pulcellos, alatoſque finxerunt; quorum aliis in manus faces,aliis ſagittas,aliis laqueos,aliis alia tradebant:quemadmodum Propertius lib. II. Eleg. XXIX. facit,ita ſcribens;

Cupido cũ Mercurio, & Hercule.

Amor Lethæus.

Multiplices Cupidines.

Heſterna,mea lux,cum potus nocte vagarer,
Nec me ſeruorum duceret vlla manus:
Obuia neſcio quot pueri mihi turba minuta
Venerat (hos vetuit me numerare timor)
Quorum alij faculas, alij retinere ſagittas,
Pars etiam viſa eſt, vincla parare mihi.

Sed

Sed nudi fuerant: quorum lasciuior vnus,
Arripite hunc, inquit, nam bene nostis eum.

Philostratus etiam in Imaginibus Amores multiplices facit, ac eos Nympharum dicit esse filios, quod Claudianus in Panegyrico nuptiarum Honorij, & Mariæ confirmat. Eos autem elegantissime sic describit; Est ibi hortus, vbi sunt plantarum ordines, in rectum incedentes, per quorũ medium ambulandi facultas datur: mollis autem herba curriculos obtinet, & strati instar iacentibus fit: a summis autem ramis mala aurea, rufaque, ac lucida ad se excolenda vniuersum Cupidinum examen attrahũt. Eorum pharetræ inauratæ, atque aureæ, & quæ in ipsis sunt sagittæ: horum autem vniuersus nudus est grex, leuesque peruolant, cum malis ea suspenderint. Vario autem colore distinctæ vestes in herba iacent, quarum innumeri sunt flores. Neque coronati sunt capita, vtpote coma ipsis sufficiente: pennæ cæruleæ, ac phœniceæ, & nonnullis aureæ; tantum non ipsum aera quodam percutiunt concentu. Quattuor formosissimi a cæteris secesserunt; quorum duo mala sibi mutuo mittunt; alteri duo mutuis se sagittis petunt: nec vultibus insunt minæ, sed pectora inuicem præbent, vt illic saltem tela inhæreant. Hæc sunt Amoris mutui argumenta; nam qui pomo ludunt, amoris initium faciunt: vnde hic quidem osculatus, iacit malum: hic vero supinis illud manibus excipit, indicans, se osculaturum, ac remissurum, si ceperit. Hinc fortasse Suidas illud mutuatus est, pomum scilicet alicui iacere, ad id referri, vt eum ad amandum prouocet. Itaque Virgilius in tertia Ecloga ita quemdam pastorem dicentem inducit;

Malo me Galatea petit, lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Duo, qui sagittis se petunt, amorẽ cœptum confirmant, perinde atque eum ad cor deriuent. Hi igitur ludunt, vt amare incipiant; hi vero, ne desinant, iaculantur. Ex altera parte lepus sub malis sedet, poma in terram cadentia edens, ac multa semesa relinquens: hunc venantur hi, & perterrefaciunt; hic quidem manuum plausu; hic vero clamitans; alius chlamydem concutiens; & hi quidem superuolant, feræ inclamantes; hi vero pedites ipsam per vestigia insequuntur; hic autem vt seipsum immissurus

immiſſurus irruit,fera alio conuerſa eſt; at hic leporis cruri inſidiatur;huius vero e manibus lapſus eſt. Itaque rident, & ceciderunt;hic quidem in latus, hic vero pronus,hi ſupini ; omnes errorem vario indicantes habitu : nullus autem ſagittas in eum mittit ; ſed viuum capere conantur , Veneri ſuauiſſimam hoſtiam. Nam de lepore dicitur , cum multæ participem eſſe veneris:fama eſt enim, fœminam quidem lactare quæ peperit, & in eodem lacte rurſus parere , ac ſuperfœtare , & nullum in ipſa vacare a partu tempus:quod & Plinius cõfirmat;dicitque inter eos nullam eſſe ſexus differentiam,ſed omnes vtramque virtutẽ, maſculi ſcilicet,& fœmellæ poſſidere. Idem lib. XXIX. ſcribit,Vulgus gratiam corpori, in ſeptem dies lepore ſumpto in cibis,conciliari arbitrari,friuolo quidem ioco;cui tamen aliqua debeat ineſſe cauſſa in tanta perſuaſione. Huc pertinet Martialis luſus in Gelliam,qui lib.v.habetur,ſicque habet;

Leporis cũ Venere conuenientia.

Si quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis,
Formoſus ſeptem, Marce, diebus eris.
Si non derides, ſi verum, lux mea narras,
Ediſti numquam, Gellia, tu leporem.

Lampridius ſcribit , poetam quemdam in Alexandrum Seuerum,quod quotidie veſceretur leporina,ita luſiſſe;

Pulcrum quod vides eſſe noſtrum regem,
Quem Syrum ſua detulit propago:
Venatus facit, & lepus comeſus,
Ex quo continuum capit leporem.

Sequitur Philoſtratus;Inepti autem amatores amatoriũ quoddam lenocinium in lepore eſſe exiſtimauerunt , violenta quadam arte ſuas aucupantes delicias : hoc autem ſceleſtis hominibus relinquatur,minimeque vt redamentur,dignis. Hæc eſt elegãtiſſima Amorũ deſcriptio ex Philoſtrato ; quã huc attulimus,vt ſciremus,Amores eſſe multos,omneſq; puellos,nudos, criſpa,flauaque coma,verſicoloribus alis, interdum facem accenſam geſtantes,interdum ſine face ſe oſtendẽtes;arcu etiam aliquando , pharetra , & ſagittis armatos , quandoque ſuis armis exſutos.Itaque Silius Italicus lib.VII.deſcribens Amores, qui Venerem ſunt comitati, cum ad Paridis iudicium eſt profecta,ita eos expreſſit;

Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse Cupido.
Paruulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos
Purpureos, alius vestis religabat amictus.

Apuleius, cum Venerem in scenam, Amoribus comitatam inducit, eos pueros candidissimos dicit, qui cælitus descendunt, aut ex mari emergunt, alas in humeris, sagittas ad latus, faces in manibus habentes: alibique scribit, Amorum populum Venerem comitari; sunt enim infinitæ hominum cupiditates; eaque amantur, quæ cupiuntur; nam vix quisquam id perpendit, recte ne an male amorem suum alicubi collocet, id vnum spectans, vt suam libidinem exsatiet, quamuis ratio ipsa repugnet; quam amor susque deque ducit, cum se fœdis voluptatibus mancipauit. Itaque is nos in sua potestate detinere dicitur: id vero laqueis innuitur, qui Amori tribuuntur. Verum ne amplius de Amore multiplici, at de vnico tantum loquamur. Plato in Symposio Agathonem Amorem laudantem, eiusque naturam explicantem inducens, ita dicit; Amor est omnium pulcerrimus; nam cunctorum Deorum est maxime iuuenis: quod vel ex eo maxime patet, quod is semper a senio refugiat, etsi illud ipsum per se est velocissimum, citiusque accedit, quam esset opus: id Amor naturali quodam odio prosequitur, & prorsus auersatur; iuuenibus vero semper se miscet, & cum iis versatur; nam veteri fertur prouerbio, simile simili semper hærere. Igitur iuuenis est, & præterea mollis, ac tener: id eo pacto comprobari potest; quo Homerus Atem, id est, Calamitatem Deam esse ait, & quidem teneram; illius enim pedes ait esse teneros; rationem vero subiungit, quod scilicet illis numquam solum tãgat, sed hominum ceruices calcet: ita de Amore dicere possumus, eum esse mollem, ac tenerum; quod non per solum, neque saxa, neque quidpiam, quod sit durum, incedat; sed tãtum mollissimis quibusque insistat, ibique perpetuo degat; huiusmodi sunt hominum animi, neque tamen omnes; nam, si durum offenderit animi habitum, discedit; sin mollem, ibi domicilium

Amoris laquei.

Amor omnium Deorum maxime iuuenis.

Amor tener, & mollis.

Ate.

cilium ſuum collocat. Quinetiam aquæ inſtar, liquidus eſt, & lubricus; non enim vndique omnem animum complecti poſſet, & clam influere, aut effluere, ſi durus eſſet, ac rigidus. Congruentis autem, & humidæ formæ magnum argumentum eſſe poteſt decora, & cõſentanea partium cõſtitutio; qua Amor ex omnibus rebus haud dubie vnus præditus eſt: nam deformitas, & amor ſempiterno quodam bello inter ſe decertant. Quod vero hic Deus in floribus vitam agit, ſignificat coloris pulcritudinem: in eo enim, quod floribus caret, vel defloruit, ſiue corpus, ſiue animus, ſiue quiduis aliud ſit, Amor ipſe non inſidet: vbi vero floridus, & odorifer eſt locus, ibi & conſidit, & permanet. De huius Dei pulcritudine permulta inſuper afferri poſſent; ſed Plato hic finem de ea dicendi facit; ex cuius verbis id concludamus licet, Amorem eſſe iuuenem, tenerum, mollem, delicatum, corpore optime coagmentato, ac colore præſtantiſſimo præditum. Subtilius eum Apuleius in fabula Pſyches deſcripſit, cum narrat, eam contra ſuum præceptum ad lucernam Amorem cõtemplatam eſſe; vbi eum vidit cæſariem auream habentem, mollemque ex ambroſia, qua conſperſa erat; inſpexit eius ceruicem candidiſſimam, genas purpureas, crines criſpos, ac multipliciter intortos, qui partim per humeros vagabatur, partim faciem inumbrabant: quique etiam tantum ex ſe ſplendoris emittebant, vt lucernæ lumen apparere non ſinerent: eius humeris duæ alæ inhærebant, recenti rore madefactæ, cuius plumæ quãuis loco non mouerentur, tamen veluti leui vento agitatæ leniter commouebantur. Totum denique eius corpus erat ita elegans, ac lucidum, vt Venerem pœnitere non poſſet, eum peperiſſe. Is arcum, pharetram, ac ſagittas humi prope lectũ depoſuerat. Ei Apuleius nequaquam oculos faſcia velat; vel quod tunc opus nõ eſſet, cum eum dormientem fingat; vel quod in eorum ſententiam abeat, qui putant, illum minime cæcum eſſe, inter quos eſt etiam Franciſcus Petrarcha, qui eum ſe vidiſſe ſcribit; *Amor inter flores.*

Non oculis captum, Pharetra ſed enim, atque ſagittis
Armatum, nudumque (rubor ni præbet amictus)
Alatum puerum, non pictum, at viuere credas.

Moſchus quinetiam poëta Græcus ei lucidos oculos tribuit,

cum fingit eum errantem a matre Venere inquiri. Eius poema quod Amor fugitiuus inſcribitur elegantiſſimum, ab Angelo Politiano in Latinum conuerſum, viſum eſt hic adſcribere; eſt autem eiuſmodi;

CVM Venus intento natum clamore vocaret,
Si quiſquam in triuijs errantem vidit Amorem;
Hic fugitiuus, ait, meus eſt: pretium feret index.
Inſignis puer eſt: totam hanc cognoſce figuram:
Corpore non niueus, verum ignem imitatur: ocelli
Acres, flammeoli; mala mens, ſuauiſſima verba;
Quod loquitur, non ſentit idem: vox mellea; ſed cum
Ira inflammatur, tum mens illi effera: fallax,
Frandator, mendax; ludit crudele puellus.
Criſpulus eſt illi vertex, facieſque proterua:
Exiguæque manus, procul autem ſpicula torquet:
Torquet in vmbriferumque Acheronta, & regna ſilentum:
Membra quidem nudus, mentem velatus, auiſque
More citans pennas, nunc hos, nunc aduolat illos,
Sæpe viri preſſans præcordia, ſæpe puellæ.
Arcum habet exiguum, ſuper arcu impoſta ſagitta eſt:
Parua ſagitta quidem, ſed cælum fertur aduſque:
Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo:
Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
Me quoque ſæpe ferit matrem: ſunt omnia ſæua
Omnia, ſeque ipſum multo quoque ſæuius angit:
Paruula fax olli, ſed & ipſum Hyperiona vincit.
Verbere, ſi prendes, age; ne miſerare puellum:
Si flentem aſpicias, ne mox fallare caueto:
Sin arridebit, magis attrahe: & oſcula ſi fors
Ferre volet, fugito: ſunt oſcula noxia, in ipſis
Suntque venena labris. Si fors ita dixerit; Heus tu
Accipe; nempe tibi cuncta hæc mea largior arma:
Nequidquam attigeris fallacia munera Amoris:
Omnia namque igni ſunt infecta illius arma.

Hæc Amoris imago, mirifice eius vires, atque effectus adumbrat. Itaque non iniuria is coloris rufi ac pene ignei ibi deſcribitur. Vnde fortaſſe Franciſcus Petrarcha in Amoris triũpho exem

exemplar eſt mutuatus, cum eum ſupra ignitum currum im- poſuit,ita dicens;

Igneus eſt illi currus,qui nudus,& infans
Apparet;plenam telis fert ille pharetram
Ex humeris,arcumque manu idem in prælia geſtat.

Quod ardentis amantium cupiditatis eſt argumentum, quæ cum ſpe rei amatæ obtinendæ coniuncta, magis ſemper accenditur; vt Alexander Aphrodiſeus quodam in problemate teſtatur, vbi quærit, Cur amantium partes extremæ modo frigidæ ſint,modo calidæ; ad quam dubitationem reſpondet; eius viciſſitudinis cauſſam eſſe ſpem,atque timorẽ. cum enim cor ſedes,fonſque vitæ exſiſtat,ex quo in reliquum corpus ſpiritus deriuent,qui ei robur, vigoremque ſuppeditent, cum id aliquo dolore opprimitur,non ſolum nullas poteſt ex ſe in aliena loca ſuppetias emittere, ſed etiã antea emiſſas ad ſeſe reuocat,vt inde magis ad confligendum cum dolore illo corroboretur.Atqui amantes maxime omnium dolent, cum vident ſe ſpe omni rei amatæ potiendæ excluſos.Itaque minime mirum videri debeat,ſi extremæ eorum partes interdum frigeant.Eædem caleſcunt quandoque,cum ſcilicet amans in ſpem venit fore vt tandem aliquando re cupita fruatur:cor enim præ lætitia quodammodo dilatatur,& ad cæteras corporis partes concepti gaudij nuncia emittit:hi ſunt viuidi quidam ſpiritus, qui corpus vniuerſum calfaciant,eique ruborem quemdam inducant. Sed alij exiſtimant potius a verecundia ruborem hunc oriri,perinde atque animus ſibi conſcius,ſe, cum corporis voluptatibus dat operam, ab honeſtate receſſiſſe, latere ſtudeat. Itaque velati velo rubore eam partem obtendat, quæ præcipue eſt verecundiæ ſedes. Cæteræ Cupidinis partes, eiuſque arma a Seruio in I. Æneid.exponũtur,is ita dicit,quia turpitudinis eſt ſtulta cupiditas, puer pingitur, itẽ quia imperfectus eſt in amantibus ſermo,ſicut in puero:quod etiam Virgilius in IV. Æneidos in Didone oſtendit,dicens,

Ruber in amantibus cur.

Incipit effari,mediaque in voce reſiſtit.

Alatus autem ideo eſt, quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur,vt apud Virgilium in ipſa Didone probatur, quæ paullo poſt eum quem tantopere amauerat, capitali odio

insectatur. Et Terent. in Eunucho id ita expressit,

In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ:
Bellum, pax rursum.

Itaque Franciscus Petrarcha postquam varios alicubi affectus amatorios longa oratione est prosequutus, ita concludit,

Summa sit; inconstans nimium est (heu) vita in amante;
Est audax, eadem magni est & plena timoris;
Paullum dulcis habet, multum commiscet amari.

Sagittas vero idcirco gestare dicitur, aut, quia & ipse, vt illæ incertæ, velocesque sunt, neque semper feriunt quo destinantur quemadmodum de amantibus diximus, qui cito sententiam mutant, neque semper eo perueniunt, quo aspirant: aut quod sicut illæ sunt acutæ, ita conscientiæ vellicatio post patrata flagitia amatoria, animum fodicat, qui post factum, tandem aliquando se perperam gessisse aduertit: aut etiam Amoris sagittæ eius in nos celerem aduentum innuunt, nam sæpe vel primo aspectu sine vllo animi sensu homines rei visæ pulcritudine mirifice incenduntur: quo is spectasse videtur qui Cupidini in manus fulmen tradidit, prout in Curia Octauiæ visebatur, cuius rei, vt scribit Plinius, auctor ignorabatur: sed id affirmabatur, Alcibiadem fuisse principem forma in ea ætate, in cuius clypeo ita erat pictus, perinde atque, sicut Iouis, Deorum principis proprium est fulmen, ita is pulcritudine longe cæteris mortalibus antecelleret. Sed illud fortasse dici possit, visum esse, Amori non satis esse, ad eius vires exprimendas, facem præbere, sed potius fulmen tribuendum, quandoquidem hoc non solum ea comburat, quæ facile ignem concipiunt, sed illa quoque statim incendat, quæ difficile ab igne corripi possunt, omnia etiam perrũpat, diffringat, cõminuatque quæ offenderit, quamuis ea sint durissima, idem quaqua mirabili quadam celeritate peruadat: quæ omnia mirifice in Amoris vires quadrare videntur: quod optime a Propertio quadam in Elegia lib. I I. sic describitur,

Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primum vidit sine sensu viuere amantes,

Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum:
Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda,
Nostraque non vllis permanet aura locis.
Et merito hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnosia vtroque iacet:
Ante ferit quoniam, tuti quam cernimus hostem,
Nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

In templo etiam Æſculapij fuiſſe Cupidinis ſimulacrum, Pauſanias in Corint. refert, Pauſiæ opus, vbi Cupido, abiecto arcu, & ſagittis, lyram tenebat. Idem in Achaicis ſcribit ſe AEgiræ in quadam ædicula Cupidinem prope Fortunam aſtantem vidiſſe: quod eo ſpectat, vt intelligamus hanc in amatoriis rebus plurimum poſſe: licet & ille magnas vires habere, per noſtram ſocordiam, vulgo exiſtimetur. Has immenſas, vt aiunt, Amoris vires adumbraſſe volunt Acuſilaum, qui, vt Plinius lib. XXXVI. refert, marmoreã leænã effinxit, aligeroſque cum ea ludentes Cupidines, quorũ alij religatam tenerent, alij e cornu cogerẽt bibere, alij calciarent ſoccis; omnes ex vno lapide. Omnium animantium ſine controuerſia leo eſt ferociſſimus: ſed inter eos fœmina maſculo efferatis moribus longe præſtat; hæc tamen Amoris viribus cedere dicitur. Cum igitur ſtulta hominum opinione ſit Amor adeo potens; hinc illud iactatum eſt;

Cupido cũ Fortuna.

Omnia vincit Amor.

ideoque poetę callidi mendaciorum artifices, ſunt fabulati, ab Amore Panem deuictum eſſe, qui prior eum prouocauerat: quod ſi ad res naturales trahere volumus, ſignificare poteſt, rerum naturam, quam Pan ſuo nomine repræſentat, cum ab initio operari incœpit, ſtatim etiam ſuis operibus eſſe delectatam. Ea igitur huiuſmodi delectatione capta, Amorem quodammodo prouocauit; qui illam ſuis viribus ita ſibi ſubiecit, vt nihil illa abſque eo vmquam audeat moliri. Hinc elementorum inter ſe diſcors cõcordia exſiſtit, quæ mirabili quodam conſenſu ad rerum omnium coagmentationem coeunt. Platonici quoque in ea ſunt ſententia, vt putent, animos noſtros e cælo in mortalia hæc corpora delabi, cum Amore quopiam erga ea teneantur; eoſdemque his vinculis exſutos, ad cælum conſcendere, cum terrenorum amore vacui, totos ſe ad cæleſtia amanda conuertunt. Quidam etiam aſſeruerunt, duas in cælo ianuas eſſe, per quarum vnam animi e ſuperioribus ad inferiora deſcenderent, per alteram e contra ab his ad illa conſcenderent; hanc Deorum, illam hominum dixerunt: ambarum ianuarum claues penes Amorem eſſe Orpheus volebat, ita vt abſque eius arbitrio nemini tranſitus ex vno in alterum locum daretur. Quare non abſurde Amor, geminas in manibus

bus claues habens depingi poſſet. Sed non ita ſemper poetæ Amorē omnium domitorem prædicarunt, quin interdum & ipſum victum inducāt, quemadmodum Auſonius in quodam elegantiſſimo poemate fingit, eum in myrto, tamquam in patibulo quondam ſuſpenſum, ſuorum facinorum abunde pœnas dediſſe. Id ob eius mirabilem quemdam leporem viſum eſt huc adſcribere. Eſt autem huiuſmodi;

Aeris in campis, memorat quos Muſa Maronis,
Myrteus amentes vbi lucus opacat amantes:
Orgia ducebant Heroides, & ſua quæque,
Vt quondam occiderant, lethi argumenta gerebant,
Errantes ſilua in magna, & ſub luce maligna,
Inter arundineaſque comas, grauidumque papauer,
Et tacitos ſine labe lacus, ſine murmure riuos:
Quorum per ripas nebuloſo lumine marcent,
Scripti olim regum, & puerorum nomina flores,
Mirator Narciſſus, & Oebalibes Hyacinthus,
Et crocus auricomans, & murice pictus Adonis,
Et tragico ſcriptus gemitu Salaminius Aiax.
Omnia quæ lacrymis, & amoribus anxia mœſtis,
Exercent memores, obita iam morte, dolores,
Rurſus in amiſſum reuocant Heroidas æuum.
Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deflet, & ambuſtas lacerans per inania cunas
Ventilat ignauum ſimulati fulminis ignem.
Irrita dona querens, ſexu gauiſa virili,
Mæret in antiquam Cænis reuocata figuram.
Vulnera ſiccat adhuc Procris: Cephalique cruentam
Diligit & percuſſa manum. Fert fumida teſtæ
Lumina Seſtiaca præceps de turre puella.
Et de nimboſo ſaltum Leucate minatur
Maſcula Lesbiacis Sappho peritura ſagittis.
Harmoniæ cultus Eriphyle mœſta recuſat,
Infelix nato, nec fortunata marito.
Tota quoque aeriæ Minoia fabula Cretæ
Picturarum inſtar tenui ſub imagine vibrat.
Paſiphae niuei ſequitur veſtigia tauri.

Licia fert glomerata manu deserta Ariadne.
Respicit abiectas desperans Phædra tabellas.
Hæc laqueum gerit: hæc vanæ simulacra coronæ.
Dædaliæ pudet hanc latebras subiisse iuuencæ.
Præreptas queritur per inania gaudia noctes,
Laudamia duas viui, functique mariti.
Parte truces alia strictis mucronibus omnes,
Et Tysbe, & Canace, & Sidonis horret Elissa.
Coniugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hospitis ensem.
Errat & ipsa, olim qualis per Latmia saxa
Endymioneos solita affectare sopores
Cum face, & astrifero diademate Luna bicornis.
Centum aliæ veterum recolentes vulnera amorum,
Dulcibus, & mœstis refouent tormenta querelis.
Quas inter medias furuæ caliginis vmbram
Dispulit inconsultus Amor stridentibus alis.
Agnouere omnes puerum, memorique recursu
Communem sensere reum; licet humida circum
Nubila, & auratas fulgentia cingula bullas,
Et pharetram, & rutilæ fuscarent lampados ignem;
Agnoscunt tamen: & vanum vibrare vigorem
Occipiunt: hostemque vnum, loca non sua nactum,
Cum pigros ageret densa sub nocte volatus,
Facta nube premunt, trepidantem, & cassa parantem
Suffugia, in cœtum mediæ traxere cateruæ.
Eligitur mœsto myrtus notissima luco,
Inuidiosa Deum pœnis .cruciauerat illic
Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonim.
Huius in excelso suspensum stipite Amorem,
Deuinctum a tergo palmis, substrictaque plantis
Vincula mærentem, nullo moderamine pœnæ
Afficiunt: reus est sine crimine, iudice nullo
Accusatus Amor: se quisque absoluere gestit,
Transferat vt proprias aliena in crimina culpas.
Cunctæ exprobrantes tolerati insignia lethi
Expediunt: hæc arma putant, hæc vltio dulcis,
Vt quo quæque perit, studeat punire dolorem.

Hæc

Hæc laqueum tenet: hæc speciem mucronis inanem
Ingerit: illa cauos amnes, rupemque fragosam,
Insanique metum pelagi, sine fluctibus æquor:
Nonnullæ flammas quatiunt, trepidoque minantur
Stridentes nullo igne faces, rescindit adultum
Myrrha vterum lacrymis lugentibus, inque pauentem
Gemmea fletiferi iaculatur succina trunci:
Quædam ignoscentum specie ludibria tantum
Sola volunt: stilus vt tenuis sub acumine puncti
Eliciat tenerum, de quo Rosa nata, cruorem:
Aut pubi admoueant petulantia lumina lychni.
Ipsa etiam simili genitrix obnoxia culpæ
Alma Venus tantos penetrat secura tumultus,
Nec circumuento properans suffragia nato
Terrorem ingeminat, stimulisque accendit amaris
Ancipites Furias: natique in crimina confert
Dedecus ipsa suum; quod vincula cæca mariti
Deprenso Mauorte tulit: quod pube pudenda
Hellespontiaci ridetur forma Priapi,
Quod crudelis Eryx, quod semiuir Hermaphroditus.
Nec satis in verbis roseo Venus aurea serto
Mærentem pulsat puerum, & grauiora pauentem
Olli purpureum multato corpore rorem
Sutilis expreßit crebro rosa verbere: quæ iam
Tincta prius, traxit rutilum magis ignea fucum,
Inde truces cecidere minæ: vindictaque maior
Crimine visa suo Venerem factura nocentem.
Ipsæ intercedunt Heroides, & sua quæque
Funera crudeli malunt adscribere fato.
Tum grates pia mater agit, ceßisse dolentes,
Et condonatas puero dimittere culpas.
Talia nocturnis olim simulacra figuris
Exercent trepidam casso terrore quietem.
Quæ postquam multa perpessus nocte Cupido,
Effugit, pulsa tandem caligine somni,
Euolat ad superos, portaque euadit eburna.

VENVS.

ANTEQVAM Veneris imaginem deſcribam, eius naturam paucis adumbrandam, operæpretium duxi, ad cauſſam eorum intelligendam, quæ inferius dicentur. Venus igitur libidinis, ac laſciuiæ Dea habebatur, tamquam ea libidinem, laſciuaſque cogitationes in hominum animis iniiceret, quas illa etiã ad opus deducendas curaret. Itaque eam Amoris matrem finxerunt, quod ſcilicet numquam fere mas cum fœmina coniungatur, niſi amore intercedente. Eamdem etiam veteres, ſicuti & Hymenæum, ac Iunonem, nuptiis præpoſuerunt; eæ namque contrahuntur, vt per concubitum proles ſequatur. Pulcritudo quinetiam in Veneris poteſtate eſſe credebatur, quam illa tribuere, adimere ve cuilibet pro libito poſſet. Ea iuxta phyſicos vim in animantibus cunctis inſitam repræſentat, qua ad procreandum illæ excitantur. Quamobrem qui ſentiunt, animum noſtrum e cælo in corpus delabi, & ex ſingulis cæli globis varios affectus contrahere, ex Venere appetitum ad venerea illum ſortiri aſſerũt. Alij etiam fabulas ad res naturales pertrahentes, Venerem, Iunonem, Lunam, Proſerpinam, Dianam, aliaſque nonnullas Deas idem numen, diuerſas virtutes ſub variis nominibus adumbrãs, eſſe dicunt; quemadmodum hic ex diuerſis Veneris imaginibus cernetur. Habetur in fabulis, eam ex maris ſpuma exſtitiſſe, vbi in id Saturnus patris Cæli virilia, a ſe abſciſſa proieciſſet: quod cum ab aliis multis, tum a Leone Hebręo optime in dialogis de Amore explicatur. cum ergo veteres illam e mari ortam exprimere vellent, eam inde emergentem, in concha ſtantem, adoleſcentulã, pulcerrimam nudamque depingebant: eamdem interdum in mari natãtem deſignabant. Huc Virgilius lib. v. Æneid. alludit, cũ Neptunum Veneri reſpondentem inducit, in hæc verba;

Venus libidinis Dea.

Veneris ortus.

Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis.

Quare & Græci eam ἀφροδίτην a ſpuma appellãt. In Iouis etiam Olympij templo, vt Pauſanias in Eleis prioribus refert, Venus viſebatur, quæ e mari emergens a Cupidine excipiebatur. Interdum eadem concham manu tenens, roſeo ſerto redimita effingebatur; nam roſæ ei ſunt dicatæ, vt inferius latius dicemus:

mus:concha autem, eam ex mari ortam innuit. Eam ſtatim e mari Paphum appuliſſe dicebant,forte quod Cyprij,aut quod talem cæli poſitum ſint ſortiti,aut alia de cauſſa,mirum in modum venereis voluptatibus ſint dediti. Itaque præcipue eam cultu proſequebantur; templumque illius apud eos exſtabat, in quo eius ſtatua non humanā figuram præferebat,ſed quoddam in baſi latum, atque rotundum erat, quod paullatim in acumen vergebat:cuius rei,vt ſcribit Cornelius Tacitus, nulla videbatur ratio reddi poſſe.Sed tamen aliqui ſentiunt,hanc figuram corporis humani vmbilicum referre:hæc Veneri eſt attributa,quod libido in mulieribus in hac parte reſidere, ac inde incipere credatur. At quid dicemus de Ioue Ammonio, qui, vt ſuperius meminimus, ita erat effictus? Ego huius ſum ſententiæ, aliquid arcani ſub hac figura latere, quod eius auctores in vulgus proferre noluerint, vt poſteris materiam ad aliquid per ſe excogitandum relinquerent: aut quod antiqui ſemper ſint arbitrati,res ad religionem pertinentes eſſe celandas,aut tam obſcure innuendas, vt a nemine intelligi poſſent, niſi ab eo, qui magnum ſtudium ad eas indagandas attuliſſet: hoc ideo ſenſerunt;quod ita maiori venerationi eſſent futuræ. Veneri etiam,ſicut & cæteris Diis,currus eſt tributus, quo per aerē,per mare,aut qua tandem libuiſſet,veheretur. Sed Claudianus, cum eam in Nuptias Honorij & Mariæ inducit, a Tritone humeris vectam, ac eius cauda ſurſum erecta tamquam vmbraculo tectam fingit. Eius currus a candidiſſimis columbis trahi dicitur; huiuſmodi enim aues maxime ei congruere videntur;ideoque Veneris aues dicuntur;nam præcipuo quodam impetu ad coitum feruntur; nec eſt vllum anni tempus quo ab hoc opere ceſſent. Fabulantur etiam poetæ, ideo columbas Veneri eſſe gratas, quod Periſtera Nympha quæ vnice ab ea diligebatur,in hanc auem ſit mutata.Ælianus præterea hinc oſtendit, Veneri columbas eſſe ſacras, quod in Eryce Siciliæ monte quidam feſti dies in Veneris cultum celebrarentur,quos Siculi tranſitus dies appellabant;nam tunc Venerem in Libyam tranſire dicebant; atque ea de cauſſa in illa regione nulla eo tēpore columba apparebat, tamquam omnes ad ſuam dominam comitandam eſſent profectæ: poſt nonum

Columbæ Veneris aues.

diem vna omnium pulcerrima e mari Libyco euolare cernebatur, non aliis similis, sed rubra, vt Anacreõ scribit, ea Venus esse existimabatur, quam ille purpuream appellat: hanc infinitæ propemodum sequebantur. Itaque Erycis montis accolæ tunc reditus dies celebrabant, & diuites opipara conuiuia instruebant, quemadmodum Athenæus refert. Cycni quoque Veneris currum pertrahebant, iuxta Horatij, Ouidij, Statiique sententiam; aut quod auis hæc per se sit innocentissima, cum neminem vmquam lædat; aut propter cantus suauitatem, qui magno

Cycni Veneri sacri.

magnopere libidines in nobis excitat. Hæc Dea nuda effingitur, eam ſcilicet ob cauſſam, quod Venereis voluptatibus addictus, ſæpe omnibus ſuis bonis ſpoliatur; nã eius rem familiarem meretrices abliguriũt, corpus debilitatur, animus ea labe adſpergitur, vt nihil amplius pulcritudinis in eo exſiſtat. Vel eamdẽ nudam veteres oſtenderũt, vt nos inde intelligeremus, amatoria furta latere diu nõ poſſe, nam tandem aliquando in lucem emergãt, neceſſe eſt, tum ſcilicet, cum minime ſuſpicamur. Huc fortaſſe Praxiteles ſpectans, Gnidiis Venerẽ ex candidiſſimo marmore nudã effinxit, quæ tantæ erat pulcritudinis, vt multi Gnidum nauigarent, eius tantum videndæ cupiditate allecti. Ferunt amore captum quemdam, cum delituiſſet in templo, ſimulacro cohæſiſſe; eiuſque cupiditatis eſſe indicem maculam. Venus per mare natat; vnde intelligamus licet, quam ſit amara hominum laſciuorum vita; quæ aſſiduis incertorum conſiliorũ procellis agitatur, in quibus ſæpe naufragium faciunt. In Saxonum hiſtoriis exſtat, fuiſſe in Saxonia eiuſmodi Veneris ſimulacrũ; Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem facem pectore, dextera mundi figuram, ſiniſtra mala aurea tria ferebat: poſt etiam erant nudæ Gratiæ, nexis manibus poma geſtantes, auerſis inuicem vultibus dona conferentes: iugales quadrigæ aderant, gemini cycni, totidemque columbæ. Myrtus erat Veneri ſacra; quod crederetur vim habere, ad amorem inter duos conciliandum, eumque conſeruandum. Plutarchus pacis eam ſymbolum eſſe dicit: hinc factum eſt, vt ouantes myrtea corona cingerentur; nam ij cum paruo labore, & abſque cæde de hoſtibus victoriam reportaſſent, Veneris planta coronabantur; ea enim vim, bella, diſcordias auerſatur: alij ſentiũt, myrtum Veneri datam, quod planta ſit maritima, vnde & nata ſit Venus. Eidem roſæ ſunt ſacræ: quod ſicut eæ rubræ ſunt, & non ſine ſpinarũ punctionibus decerpi poſſunt, ita & Veneris voluptates ſecum ruborem afferunt, & conſcientiæ ſtimulis aſſidue nos pungunt, ita vt maximum ex eis dolorem contrahamus: præterea roſæ pulcritudo breui durat, citoque langueſcit; idem voluptatibus fœdis accidit: ideoque ex roſis Veneri ſerta conficiebant. De eis fabulantur, olim eas fuiſſe albas; ſed quondam Venerem,

Myrtus Veneri ſacra.

Roſæ Veneri ſacræ.

rem,cum ſuppetias amaſio ſuo Adoni latura curreret, cum ſcilicet Mars hunc ſuum riualem iam eſſet de medio ſublaturus, pedem roſarum ſpinis incautam impoſuiſſe, ab eiſque cruentatam, ſuo ſanguine roſas reſperſiſſe, indeque eas rubras effectas eſſe. Venerem Apuleius,cum de Iudicio Paridis, in ſcena exhibito, agit, ſic fere deſcribit; Erat illa pulcerrimi aſpectus, coloris ſuauis, atque iucundi, & nuda fere ſuam venuſtatem demonſtrabat; nam pertenui velo operta, ſua membra non operiebat,ſed potius adumbrabat. Corpus candidum erat ita vt cælitus deſcendiſſe diceres: velum erat cæruleum,maris inſtar,vnde ea nata eſſe creditur: eam laſciui Amores præcedebant, faces præferentes, vt antiquorum erat mos, apud quos quinque pueri nouam ſponſam, ad mariti domũ euntem cum facibus præcedebant. Veneris quoque latera hinc Gratiæ, illinc Horæ claudebant; quæ floreis ſertis voluptatum Deam adornare videbantur.Ita Apuleius Venerem exprimit.Sed alij eam pone Gratias,ad latera Cupidinem, & Anterotem habentem effingunt. Horatius eam lætam,& ridẽtem facit, dicitque Iocum ac Cupidinem illam circumuolare. Homerus eam fere φιλομμειδῆ, hoc eſt, riſus amatricem cognominat; riſus enim eſt lætitiæ argumentum, quæ laſciuiam comitatur. In Petri Appiani antiquariis exſtat puer nudus,alatus, myrtoque coronatus,qui humi ſedet,ac barbiton pulſat, quem inter crura continet:eius inſcriptio eſt,VENVS:ante hunc alius puer ei ſimilis rectus ſtat,eumque inſpicit, ambabuſque manibus, in altũ eleuatis comam vna cum facie muliebri tenet; ex ea pannus vſque ad mediam comam dependet. Faciei inſcriptio eſt IOCVS, pueri eſt, CVPIDO. Veneri non ſolum laſciuas, ſed & pudicas cogitationes veteres adſcribebant. Itaque Romani,libris Sibyllinis per decemuiros inſpectis,cenſuerunt, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum cõſecraretur,quo virginum, mulierumque mens a libidine ad pudicitiam cõuerteretur; cauſſam nominis Ouid.lib.IV. Faſt.affert,quod laſciuarum fœminarum corda ad pudicitiam conuerterit. Eo ſpectaſſe Marcellus videtur, qui, victis Syracuſis, templum Veneri extra vrbẽ ad mille circiter paſſus poſuit, vt ſcilicet procul laſciuia a Romanis mulieribus abeſſet, ſicut templũ illud a mœnibus Romanis

manis recedebat. Ad hoc Romanæ adoleſcentulæ, nubiles iam proficiſcebãtur, ſigilla quædam offerentes, ex argilla, aut panno confecta, quibuſcum iam in puellari ætate ludere ſolitæ eſſent. Venus hæc Verticordia illi ſimilis erat; quæ à Græcis ἀποστροφία appellabatur, Vertibilem nos diceremus, hæc homines a ſceleſtis & impiis operibus, & deſideriis parum æquis, maliſque cogitationibus auertere putabatur. Nomen id illi Harmonia Cadmi vxor impoſuit. Apud Græcos Venus erat etiam Vrania, hoc eſt, cæleſtis cognominata, à qua purum

illum,ac ſincerum amorem ad nos manare arbitrabantur, qui omnem penitus corporum coniunctionem auerſatur. Erat & alia, πανδήμιος, hoc eſt, popularis dicta; quã Scopas arieti inſidentem,pedeque teſtudinem opprimentem finxit,vt Alexander Neapolitanus refert.De eadem re Plutarchus in præceptis connubialibus meminit; rationemque reddit, dicens; apud Eleos Venerem eſſe,quæ pede teſtudinem calcat; vt eo mulieres docerentur, ad ipſas domus cuſtodiam pertinere; eaſque decere, parum admodum loqui, cum ſilentium mulierum ſit maximum ornamentum. Idem Plutarchus alibi eius imaginis rationem explicans, ſcribit, adoleſcentulas, dum adhuc ſunt innuptæ, ſub alterius cuſtodia eſſe debere:ſed, cum matrimonio iunctæ fuerint,ipſarum eſſe munus,domum cuſtodire,cæterum ſemper ſilentium illis eſſe ſeruandum, tamquã viris incumbat, pro eis, vbi opus fuerit, loqui:nam Plinius ſcribit, teſtudinem lingua carere:idem refert,quod etiam Ælianus confirmat,teſtudinem fœminam in coitu auerſam ſe maſculo prębere:atque ideo vix ſe in pedes erigere poſſe, cum magno periculo, ne ſit feris præda,præcipue aquilæ:quare maxime a coitu refugit,quem tunc appetit,cum quamdam herbam tetigerit. Hinc mulieres diſcant, quanto ſe diſcrimini committant, cum ſuam pudicitiam proſtituunt: ſibique ſtatuant tunc tantum concubitum expetendum, cum prolis relinquendæ gratia ſe legitimo matrimonio iunxerint. Veteres ſolebant cum Venere Mercurium coniungere,quo innuebant,amorem ſuauibus verbis conciliari plerumque ſolere. Hac etiam de cauſſa inter Gratias,Veneris comites Pitho collocabant, quæ a Latinis Suadela dicitur,& erat perſuadendi Dea. Hæc in Iouis templo apud Eleos Veneri, e mari emergenti, a Cupidineque ſuſtentatæ, coronam offerebat. Megarenſes quoque Suadelæ ſimulacrum in Veneris templo dedicarunt: primus fuit Theſeus, qui ambarum ſimul coniunctarum cultum induxit; vt Pauſanias ſcribit,cum in ciuitatem plebem per agros ſparſam coegiſſet. Alibi etiam per Græciam templa Suadelæ erant poſita vna cum Venere: nam iuxta Ouidium lib. IV. Faſtorum Venus

Teſtudinũ natura.

Illa rudes animos hominum contraxit in vnum,

Et

Et docuit iungi cum pare quemque sua.

Amatoresque primi eloquentiam inuenerunt,qua adolescentulas,a se adamatas ad sua vota pertrahere studebant; multaque alia ad earum pudicitiam expugnandam excogitarunt, atque inuenerunt.Itaque Arcades Venerem Machinatricem, atque Inuentricem appellabant. Venerem veteres licet lætis, mollibus,voluptuosisque prępofuerint(nam eam Iupiter apud Homerum, hortatur vt a tristibus bellis absit, tum, cum ipsa suppetias Æneæ contra Diomedem latura, in manu vulnus suscepit;hæc inquiēs,Martis, aut Mineruæ esse opera,ad ipsam vero non bella, sed amatoria officia spectare) Sed tamen eam quoque armatam interdum effinxerunt:huius rei caussam sic Lactantius narrat;Cum,inquit,Messenios obsiderent Lacedæmonij;& illi furtim,deceptis obsessoribus,egressi, ad diripiendam Lacedæmonem cucurrissent, a Spartanis mulieribus fugati, fusique sunt. Cognitis autem hostium insidiis, Lacedæmonij sequebantur: his armatæ mulieres obuiam lōgius exiuerunt:quæ,cum viros suos cernerēt,parare se ad pugnam, quia putarent Messenios esse,se eorum vxores esse indicarunt: at illi, vxoribus cognitis,in libidinem concitati,sicut erant armati, permixti sunt vtique promiscue (nec enim vacabat discernere) Quare propter huius facti memoriam,ædem Veneri armatæ & simulacrum posuerunt. Legitur de hac re elegans sane Ausonij Epigrāma,de Græco expressum; quod est huiusmodi;

Armatam Venerem vidit Lacedæmone Pallas:
Nunc certemus,ait,iudice vel Paride.
Cui Venus;Armatam tu me temeraria temnis?
Quæ,quo te vici tempore,nuda fui.

Eadem hanc,vel aliam ob caussam est quoque Victrix cognominata. Et in agro Corinthio Veneris statua exstabat;Victoriam porrigentis,Nicophorosque,hoc est, Victoriam gestans dicebatur.Eam,Pausanias scribit,ab Hypermestra dicatā:nam illa, cum, patris imperio contempto, suum virum interficere noluisset,a patre fuit in iudicium vocata, sed iudicum sententiis absoluta,Veneri eiusmodi statuā posuit. Romani autē Venerem Victricem ita effingebant, vt in quodam Numeriani

Imper.numiſmate cernitur.Erat imago ſtolata,quæ dextra Victoriolam porrigebat,ſiniſtra neſcio quid hac forma ♀: quod alij putant,vmbilicum eſſe, qua ſpecie apud Paphum colebatur,vt ſupra docuimus; alij ſpeculum arbitrantur; nam Philoſtratus in Amorum tabula ſcribit, Nymphas Veneri ſtatuam poſuiſſe, quod tam pulcræ prolis eſſet mater, ſpeculum etiam argenteum dedicaſſe.In quodam Fauſtinæ numiſmate Venus cernitur, ſiniſtra clypeum ad humum protenſum tenens, in quo duæ imagunculæ ſunt exſculptæ; dextera vero Victoriam porrigens: inſcriptio eſt, VENERI VICTRICI. In alio eiuſdem Fauſtinæ numiſmate vbi inſcriptio eſt,VENVS, mulier recta cernitur,quæ ſiniſtra veſtis lacinias tenet,ſurſumque reducit,dextera neſcio quid porrigit,pomum videtur; ob memoriam forte pomi illius, quod ipſi a Paride eſt adiudicatum. Pauſanias etiam eidem pomum in manus tradit, cum de quopiam Veneris ſimulacro ſcribit,quod erat apud Sicyonios, ibi narrans,templum Deæ poſitum,in quod non niſi duabus mulieribus aditus patebat;quarum vna,quæ & templi cuſtos erat, dũ huic muneri præerat,caſta perſeuerabat; altera virgo erat, nam ſacras res tractabat,hæc anno expleto, alteri hanc ſacrorum adminiſtrationem tradebat.Cæteri, qui Deam veneraturi veniebant, foras pro ianuis ſtabant. Deæ ſtatua erat aurea, ea ſedebat;manu vna aliquot papaueris capita tenebat, altera pomum;in capitis vertice neſcio quid affixum habebat, quod cardinem referret. De quadam Venere Pauſanias in Laconicis meminit, quæ Morpho dicebatur a Tyndareo poſita, erat enim ædicula ſupra Veneris armatæ fanum, vbi Dea ſedebat, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas; quibus innuebatur,iuxta nonnullorum ſententiam, vxores viris, quibus cum ſunt matrimonio coniunctæ, connubialia vincula diſſoluere non debere. Nam quod Veneri vincula Tyndareus pedibus iniecerit,vt filiarum opprobria vlciſceretur, non credendum Pauſaniæ videtur;idque non iniuria; nam ſtatuas veteres Diis dicabant, vt erga eos pietatem, ac religionem præ ſe ferrent,aut vt ab eis hac ratione opem impetrarẽt;vel etiam vt earum forma diuerſas Deorum virtutes adumbrarent. Itaque non ſolum Veneris, ſed etiam nonnullorum Deorum pedes

des pedicis vincti cernuntur, non contumeliæ, aut iniuriæ referendæ gratia, sed alias ob caussas, de quibus superius egimus. Licet autem Venus meretricum numen esse proprium putaretur, vt quæ meretriciam artem prima inuenisset exercuissetque. Itaque meretrices eius festa summa cum religione celebrabant, ab ea votis & precibus contendentes, vt venustatem, pulcritudinem, ac gratiam sibi apud omnes conciliaret, quo maxima lucra, ac pecunias ab amatoribus extorquere possent. Sed tamen eadem summo cultu etiam ab honestis puellis afficiebatur, quod existimarent eam sibi eiusmodi venustatem, ac formam elargiri posse, vt facile nubere possent: nam & Venus, vt alibi scripsimus, apud antiquos matrimonio erat præposita. In Græcia quoque erat spelunca, vbi, sicut Pausanias refert, Veneri diuini tribuebantur honores, quo diuersas ob caussas multi confluebant, sed viduæ præsertim, a Dea felices alteras nuptias precaturæ. Nuptæ quinetiam Venerem orabant, vt concordiam sibi cum suis viris conseruaret, lætaque prole se fœcundaret. Quamobrem Venus omnium generum mulieribus erat commune numen; quæ cum maiori se religione erga Deam obstringi, quam viri sentirent, quidquid sibi prospere successisset, Veneri acceptum referebant: neque vero homines erga eam se ingratos præbuerunt; nam beneficia ab ea recepta magna animi gratitudine sæpe compensasse legũtur. Itaque Romani, cum a Gallis in Capitolio obsiderẽtur, vbi maxima omnium rerum penuria laborabant, quia mulieres sibi comas, ad funes in machinarum vsum conficiendos, absciderunt, liberati obsidione, Veneri, ab ipsis Caluæ cognominatæ templum, vt Lactantius scribit, dedicarunt, in beneficij a mulieribus accepti memoriam conseruandam: sed alias semper Venus pulcerrima coma ornata effingitur, qualem eam Claudianus in Nuptiis Honorij, & Mariæ describit, ita dicens;

Cæsariem tum forte Venus subnixa corusco
Fingebat solio: dextra, læuaque sorores
Stabant Idaliæ: largos hæc nectaris imbres
Irrigat; hæc morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat: sed tertia retro

Dat varios nexus, & iusto diuidit orbes
Ordine.

Venus barbata. Neque ſolum comatam Venerem antiqui; ſed & barbatam expreſſerunt: nam eiuſmodi ſtatua apud Cyprios viſebatur, vt Alexander Neapolitanus ſcribit; quæ aſpectu quidem virili erat, ſed muliebrem habitum geſtabat. Suidas ſcribit Veneris ſimulacrum aliquando effingi ſolitum cum pectine, & barba; quod Romanis aliquando mulieribus peſtilens irrepſit pruritus; quo morbo cum pili deciderent omnes, pectinum nõ erat

vſus,

vſus. Quare mulieres tam deformi, ac inuenuſto morbo primum angebantur: hinc Veneri vota facientes, deæ miſeratione eis pili iterum ſuccreuerunt: & propterea mulieres hac peſte liberatæ, Deæ ſimulacrum cum pectine poſuere; eidemque ſimul barbam effinxere, vt Dea maſcula, & fœminea inſtrumenta haberet, vt omnis generationis præſes crederetur: ideoque ſuperiora corporis cingulo tenus maris ſpeciem præferebant; inferiora vero fœminæ. Neque Veneri tantum a veteribus tributum eſt, vt mas ſimul, & fœmina eſſet, ſed cęteris quoque Diis, quibus vtriuſque ſexus nomen eſt inditum, vt ſignificaretur inter eos nullam in hoc eſſe differentiam, qualem inter mortales cernimus. Proditum eſt, apud Carenos, qui ſunt Arabię populi, obſeruatum eſſe, vt, qui Lunam fœmineo genere, & nomine putarent nuncupandam, is addictus mulieribus ſemper inſeruiret: qui vero marem eſſe crederet, is in vxorem dominaretur, neque vllas muliebres pateretur inſidias. Hinc licet Græci vel Ægyptij eo genere, quo fœminam hominem, etiam Lunam Deum dicerent, myſtice tamen Deum intelligebant: ideoque ab AEgyptiis vitulus pro Luna tanto cultu eſt affectus. Parthi Lunum Deum venerabantur. Philochorus etiam, qui idem Lunæ, ac Veneris numen eſſe arbitratur (qua in ſententia etiam AEgyptij fuere, qui Veneris ſtatuam, ſicut & Lunæ cornutam effingebant) ſcribit, mulieres virili veſte, homineſque muliebri, Veneri ſacra feciſſe. Neque ab hac ſententia videtur Seneca in Naturalibus quæſtionibus recedere; vbi ſcribit; AEgyptios ex ſingulis elementis bina feciſſe, vnum maſculum, alterum fœminam: nam in aere ventum maſculum eſſe dicebant, fœminam vero id, quod non moueri, caliginoſumque eſſe videtur; ſalſam aquam marem, dulcẽ fœminam; in igne id maſculum eſſe, quod comburit, quod lucet vero, fœminam; in terra maſculũ, quod eſt durũ, vt ſaxa, fœminã quod molle, culturæque eſt patiens. Macrobius lib. I. Satur. refert, ſimulacrum huius Deæ in monte Libano fictum fuiſſe capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læua intra amictum ſuſtinens, ita vt lacrymæ a ſpectatoribus manare credantur. Imago hæc Veneris erat, Adonim plorantis, qui fuerat ab apro interfectus. Quare in huius rei memoriã quædam feſta dicta Adonia

Dei omnes mares, ac fœminæ.

Lunus Deus.

nia celebrabātur:tum mulieres cadauerum simulacra feretris imponebāt,quæ lacrymis prosequentes,ad sepulturam efferebant:id Plutarchus scribit, Athenis factitatum, vt lacrymas a Venere in Adonidis morte sparsas commemorarent. Apud Argiuos,sicut Pausanias meminit,Adonim plorabāt quadam in ædicula, quæ non multum a Iouis Seruatoris fano aberat. Hanc Veneris imaginem ita Macrobius ibidem exponit;Physici terrę superius hemisphærium,cuius partem incolimus,Veneris appellatione coluerunt;inferius vero hemisphærium terræ Proserpinam vocauerunt.ergo lugens inducitur Dea,quod Sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphærij inferioris ingreditur: quia de duodecim signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora censentur:& cum est in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere creditur Dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amisso,& a Proserpina retento:rursumque Adonim redditum Veneri credi volunt, cum Sol,euictis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphærium cum incremento luminis & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonim,hiemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hispidus,& asper, gaudet locis hispidis, & lutosis, pruinaque contectis,proprieque hiemali fructu pascitur glande.Ergo hiems veluti vulnus est Solis,quæ & lucem eius nobis minuit,& calorem:quod vtrumque animantibus accidit morte.Quare dicta imago terræ quoque hiemalis est, quo tempore obnupta nubibus,Sole viduata stupet;fontesque velut terræ oculi,vberius manāt; agrique iterum suo cultu vidui mœstam faciē sui monstrant.Hæc Macrobius. Sed & Eusebius in libris de Præparatione Euangelica physice deVenere loquens,ab ea dicit,vim generandi in animantes manare, ac eam semini vim indere;ideoque muliebri forma præditam,vt innuatur, rerum ortum ab ea proficisci, pulcram eam effingi, quod omnium stellarum longe pulcerrima videatur, quæ vesperi Hesperus, mane Lucifer,iuxta M.T.Ciceronis sententiam appellatur; eidem Cupidinem ad latus adstare,quod ab ea libidines immittantur:vbera,ac genitalia operta habere;nam intra illa semen, item & lac, vnde ex semine nata nutriantur, conditum est: e

mari

mari natam ferri;quod eius aqua humida, ac calida credatur, quæ assidue moetur, ac agitata spumas vberes emittat; quæ omnia in semen quoque quadrant. Multa quoque de Venere dici possent, si quis de ea, tamquam de erronum vna, deque effectibus, qui huc in terras ex ea dimanant, loqui vellet. Ex quo intelligi daretur, quamobrem veteres, Martem, Deum ita ferocem vna cum ea placide degere finxerint. Sed id cum ad nostrum institutū non admodū faciat, optimo iure a nobis prætermitti posse censemus. Quare ad Gratias ac Horas, Veneris comites transeamus.

GRATIÆ.

DESCRIPTA ā Venere, eiusque filio Cupidine, reliquū est, vt ad eius comites adūbrandas; accedamus atque ita ad vmbilicum institutum opus perducamus. Eæ Venerem semper assectari dicuntur; nam, sicuti Venus, ac Cupido efficiunt, vt per continuam prolem succrescētem humanum genus conseruetur; ita & Gratiæ homines inter se colligatos continent; nam mutua beneficia, quibus alter alterum prosequitur, sunt caussæ, cur alter alteri sit gratus; ac omnes vinculo amicitiæ simul copulentur; qua ex hominibus sublata, non est dubium, quin homines cæteris animantibus longe inferiores essent, ciuitatesque disturbarentur, immo ne essent quidem. Itaque dici fortasse potest, satius fuisse mortales nusquam fuisse, quam vbi fuissent, viuere absque Gratiis. At diuina prouidentia, quæ huic rerum vniuersitati prospicit, eas exsistere voluit. Hæ iuxta quorumdam sententiam Veneris ac Bacchi filiæ fuerunt, interque mortales sibi domicilium constituerunt: quæ fabula ideo ficta videtur, quod nihil fere hominibus est gratius iis, quæ ab his Deis in nos manant. Alij aliter eas natas fabulantur: sed est extra rem, qua de agimus, varias de hoc variorum opiniones inquirere. Nonnulli dicunt idem Gratiarum numen esse, atque Horarum, sed distincta tamen esse inter eas munera: Chrysippus Gratias paullo iuniores, ac pulcriores Horis esse dicebat, ideoque Veneri comites attributas. Horas Homerus ait, cæli portis præesse, curamque habere, vt modo serenum,

Gratiæ quorum filiæ.

modo nubilum ſit. Hæ idcirco Solis equos curare finguntur, quod ex curſu Solis oriantur, ſeu potius menſurentur, & diſtinguantur. vnde Ouid. lib. II. Metam. ita de eis ſcribit,

Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iuſſa Deæ celeres peragunt.

Nec aliud quidquam Horæ ſunt, quam anni tempora: hincque eſt, cur eas quattuor faciant, ſicut & quattuor ſunt anni partes, ita a Sole diſtinctæ, ac nominatæ: nam apud Ægyptios Sol præter alia nomina, etiam Hori nomen obtinuit. Itaque de Horis Euſebius in lib. de præparat. Euang. ſcribit, Horæ, quas quattuor anni tempora, ac cælum claudere, & aperire dicunt, interdum Soli tribuũtur, interdum & Cereri, atque ideo duos calathos ferunt, alterum florum plenum, quibus ver innuitur; alterum ficubus; quibus æſtas ſignificatur. Eas Ouidius libro I. Faſtorum Iano comites adſcribit, in cæli ianuis cuſtodiendis. Ibidem libr. V. Floræ comites facit; ſicque Floram dicentem inducit,

Horæ quattuor.

Conueniunt pictis incinctæ veſtibus Horæ,
Inque leues calathos munera noſtra legunt.

Pauſanias ſcribit, veteres eas in Iouis capite vna cum Parcis effinxiſſe; hoc fortaſſe innuentes, Fatum nil aliud eſſe, quam Dei voluntatem, a quo etiam temporum viciſſitudo proficiſcatur. Philoſtratus eas ſic deſcribit; Horæ, corporea ſpecie in terram profectæ, manus contingentes, annum volutant, & tellus belle fert annua omnia. Flauæ autem hæ ſuper ſpicarum comis ambulant, non tamen vt frangant, aut flectãt, ſed vſque adeo ſunt leues, vt ne cum ſegete quidem cadant. Sunt autem aſpectu valde ſuaues, artiſque mirandæ; dulciſſimus eſt earum cantus, in orbeque conuertendo, admirabilem ſpectatoribus præbent oblectationem, cum omnes veluti ſaltitent: ſublatum autem brachium, comæque demiſſæ libertas, feruenſque præ curſu gena, & vna ſalientes oculi, eas pulcerrimas reddunt. Quia ergo hæ efficiunt vt terra ſemina ſibi commiſſa magno cum fœnore reſtituat, perinde atque beneficiorũ memor, nobis gratiam referat; hinc factum eſt, vt Gratiæ quattuor eſſe ferantur, ſicut & quattuor ſunt anni tempora, quæ Horæ dicuntur: ex quo intelligitur, illas atque has idem eſſe. Gratiæ autem

Gratiæ quattuor.

autem coronatæ, vna floribus, fructibusque terræ, altera spicis, & frumento, tertia vuis, & pampinis, atque pomis, vltima oliuis, cæterisque similibus; Apolloque manu dextera eas gestare fingebatur; quod eæ anni partes a Sole proueniant. Eædem Veneri quoque comites sunt assignatæ; quod olim putarent, ab eis proficisci, quod ad oris speciem, corporisque pulcritudinem spectet; vt Diodorus refert. Earum quoque munus est, ne homines beneficiorum sint immemores, sed grato animo gratiam rependant. Quare aliqui duas tantum Gratias esse exi- *Gratiæ cur Veneris comites.* *Gratiæ duæ.*

ſtimarunt, vt Lacedæmonij, qui quemadmodum Pauſanias in Laconicis refert, duas tantum coluerunt, quia duo tantum ab eis in homines opera manant, vnum, quod eſt, in alterum beneficium conferre, alterum, beneficia accepta compenſare. Sed tamen idem Pauſanias ſcribit, omnes, qui in Delo Gratiis vna cum Mercurio, aut Apolline ſtatuas poſuere, tres eas effinxiſſe, eaſdemque tres in arcis Athenienſis veſtibulo exſtitiſſe. Itaque vulgo receptum eſt, eas tres eſſe: nam beneficia accepta non ſolum paria reddere, ſed maiora etiam, & duplicata debemus. Hinc fit, vt earum vna terga ad nos obuertat, duæ vultibus nos intueantur, hoc innuentes, nobis in beneficio referendo, maiori liberalitate vtendum, quam cum priores officiis aliquem prouocamus, quæ in eum collocare non debemus, remunerationem exſpectātes, nam fœnus id potius eſſet, quam beneficium. Gratiæ quinetiam virgines, hilares, ac ridentes effingūtur, vt hinc intelligamus, eum, qui beneficium præſtat, nulla fraude vti debere, ſed animo cādido, ſimplici, atque hilari omnia facere. Eodem etiam ſpectat, quod illæ nudæ, zoniſque ſolutæ pinguntur, quales Horatius deſcripſit, nam amici inter ſe animos nudos, apertos, ac omni fraude ſolutos habere debent. Pauſanias in Bœoticis ſe ignorare fatetur, a quo Gratiæ nudæ primum fuerint effictæ, cum olim veſtibus amictæ paſſim pingerentur, ſeque cauſſam latere, cur poſtea nudæ exprimi ab omnibus & pictoribus, & ſtatuariis cœperint. Idem ſcribit, Eteoclem Bœotum primum Gratias colendas inſtituiſſe, eaſque tres induxiſſe, ſed ſe ignorare dicit, quibus eas nominibus appellarit. Heſiodus autem illas ita nominauit, vnam Euphroſynam, quæ hilaritatem ſignificat, alteram Aglaiam, quæ maieſtatem ac venuſtatem ſonat, tertiam Thaliam, quam florentem feſtiuamque interpretemur licet, quartam Homerus Paſitheam nuncupauit, quam Iuno vxorem Somno ſe tradituram pollicetur, ſi is Iouem ſopiat: idem vnam nominat Gratiam, quam Vulcani vxorem, cumque eo ſemper degiſſe dicit: hanc pulcra coma decoram Thetidi obuiam prodeūtem deſcribit, cum ea ad Vulcanū proficiſceretur, oratura vt is arma pro Achille filio ſuo fabrefaceret. Eleos Gratias ita formaſſe legimus, vt vna roſam, altera talos, tertia myrti ramum manu præfer

Gratiæ tres.

Gratiarum nomina.
Euphroſyna.
Aglaia.
Thalia.
Paſithea.

præferret: ratio eſt; quod roſa, & myrtus Veneri ſunt ſacræ, ideo ſunt eis traditæ, quæ vt plurimum Veneris ſunt comites: talus virginum luſus repræſentat, quales matronas haud deceant. Hęc Pauſanias. Alij roſa earum feſtiuitatem innui dicũt, talo, viciſſim eas commeare debere; myrto, eas ſemper virere oportere. Alexander Neapolitanus refert, qui ab Ariſtotele in Ethicis eſt mutuatus, olim Gratiarum templum in media platea cõſtrui ſolitũ eſſe; vt eo ſcilicet homines admonerẽtur, quo prompto animo beneficia in alterum conferrent, ac accepta beneficia compenſarent; id enim Gratiarum munus eſſe exiſtimabant. Sed id temere fieri nequaquam debet; nam tantum eſt in vitio ponendum, beneficium in indignum, præſertim non indigentem conferre; quam non ei præſtare, qui noſtra ope indigeat, præcipue ſi dignus ſit, cui ſuccurratur. Id etiam nobis Gratiarum imagine ſignificatur, in qua interdum earum Dux Mercurius cernitur, qui rationem, ac prudentiam monſtrat, vt his ducibus homines vtentes, quomodo, quando, quibuſque ſit beneficium præſtandum, cognoſcant, diuinam ſemper pro virili parte bonitatem imitantes, quæ ſemper ad nobis benefaciendum eſt parata. Ideoque, vt Macrobius arbitratur, Apollo fingebatur dextera Gratias geſtare, ſiniſtra arcum, & ſagittas, quod ad noxam ſit pigrior Deus, & promptior ad ſalutem. Sed quomodo circa beneficia gerere nos debeamus, præclare Seneca lib. 1. de Benef. ex Gratiarum imagine ita docet; Tres Gratiæ ſunt, quia, vt quibuſdam videtur, vna ſit, quæ dat beneficium, altera quæ accipiat, tertia, quæ reddat: aliis vero, quod tria beneficiorum ſint genera, promerentium, reddentium, ſimul & accipientium, reddentiumque. Quid ille conſertis manibus, in ſe redeuntium chorus? ob hoc, quod ordo beneficij per manus tranſeuntis nihilominus ad dantem reuertitur, & totius ſpeciem perdit, ſi vſquam interruptus eſt, pulcerrimus, ſi cohæſit, & vices ſeruauit. Ideo ridentes, quia promerentium vultus hilares ſunt, quales ſolent eſſe & qui dant, & qui accipiunt beneficia. Iuuenes, quia non debet beneficiorũ memoria ſeneſcere. Virgines, quia incorrupta ſunt, & ſincera, & omnibus ſancta, in quibus nihil eſſe alligati decet, nec adſtricti, ſolutis itaque tunicis vtuntur. Pellucidis au-

tem, quia beneficia conſpici volunt. Sed colophonem huic Gratiarum deſcriptioni, & vniuerſo ſimul libro addamus, elegans ſane Epigramma adſcribentes, quod Romæ in ædibus Columnenſium, Gratiarum ſimulacro eſt inciſum: id eſt tale,

Sunt nudæ Charites niueo de marmore: at illas
Diua Columna ſuis ædibus intus habet.
Par tribus eſt facies, qualem decet eſſe ſororum:
Par tribus eſt ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen geminæ conuerſa ſorori,

Impli

Implicat alterne brachia blanda ſoror.
Euphroſynen dextra ſtupeo, Aglaiamque ſiniſtra
Miror, & implicitis brachia nexa modis.
Iupiter eſt genitor, peperit de ſemine cœli
Eunomia, & Veneris turba miniſtra fuit.
Inde alitur nudus placida ſub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

F I N I S.

AD LECTOREM.

SCITO, *Candide lector, errore quodam factum esse, vt imago Veneris Barbatæ omitteretur, eiusque loco Veneris Armatæ imago poneretur, quæ est pag. 350. Quare tuum erit Barbatam, suo loco reponere; Armatam autem in pag. 348. transferre.*

VARIA

VARIARVM IMAGINVM, QVAE TOTO LIBRO HABENTVR, COMPENDIVM, IVXTA ORDINEM, QVO *describuntur.*

DE AETERNITATE.

EMOGORGON in media terra habitans, pallidus; crassissima nebula circumdatus, situque obductus, & quem semper AEternitas assectaretur, a Ioanne Buccatio effingitur. 18.

Annus serpens caudam mordicus tenẽs, ab AEgyptiis effingebatur. 10.

AEternitas referebat Matronam quandam, quæ stat, pilam dextera manu tenẽtem, amiculo perquam lato capite humerorum tenus amictam, in quodam Faustinæ numo. ibid.

AEternitatis antrum ignotum, tempora emittens, ac reuocãs, quod serpens ambiat mordicus caudam tenens: ante cuius fores custos Natura sedeat, ex cuius cunctis membris animæ dependeãt: vbi sit senex, qui cælo scribat leges. Sed cum Phœbus se ad antri ostium sistat, Natura & senex se illi inclinent; intus visantur sæcula, variis metallis distincta, a Claudiano describitur. ibid.

DE SATVRNO.

SATVRNVS homo senex, pannosus, capite aperto, altera manu falcem, altera vero nescio quid panno inuolutum gestans, quod in fauces coniicere videatur, & quattuor infantes prope habens, olim effingebatur. 22.

Saturni in templi culmine Romani Tritonem cum buccina sculpsere. 23.

Saturnus gressibus tardus, glauco amictu caput tectum habens, dextra prætendens flammiuomum draconem, caudæ suæ vltima deuorantem, canicie pruinosis niuibus candicans, atque subinde repuerascens, a Martiano Capella describitur. 25.

Saturnus conglaciatus, niue ac pruina opertus, cuius capiti serpens, interdumque leonis, aut apri caput, dentes ostentantis sit impositum, ab eodem Martiano ostenditur. ibid.

Imago quædam ab AEgyptiis iuxta Serapidis simulacrum posita tribus capitibus constabat, Leonis scilicet, Canis, ac Lupi. 26.

Saturni habitus quattuor oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi, vicissimque claudebantur, atque patebant, ad humeros quattuor alas habens, quarum duæ erant expansæ, duæ reductæ, ad caput duabus alis insignitus, ab Eusebio describitur. 27.

Saturnus, laneo vinculo pedibus vinctus toto anno custodiebatur, præterquam Saturnalibus, quibus soluebatur. ibid.

DE IANO.

PRECES claudæ, vultu mœsto, strabis oculis, ab Homero finguntur. 28.

Ianus olim bifrons, sceptrum vna manu, altera clauem tenens designabatur. 29.

Portunus clauem manu tenens depingitur. ibid.

Ianus duarum facierum, quarum vna est iuuenilis, altera senilis, effingebatur. 30.

Ianus ita figuratus, vt CCCLXV. notam haberet, a Numa dicatus fuit. ibid.

Mundus serpente, caudam suam vorante, repræsentabatur. ibid.

Ianus altera facie horrida, hirsuta, obscuraque, altera hilari, pulcra, ac iuuenili effingebatur. 31.

Ianus apud Hetruscos quadriceps formabatur. 32.

Ver cinctum erat florente corona. ibid.

AEstas erat nuda, & ex spicis habebat serta. ibid.

Autumnus totus erat sordidus, vuas calcans. ibid.

Hiems erat conglaciata, & capillos niue conspersos habebat. ibid.

Ver Venere, AEstas Cerere, Autumnus Baccho, Hiems Vulcano, ad ardentem fornacem astante, vel vẽtis vna cum eorum Rege AEolo exprimebatur. ibid.

Templum Iano Romæ dicatũ fuit, cuius testudo quattuor columnis pilatis sustentabatur, quattuor peruiis ianuis, in singulis loculamenta duodecim, tamquam fenestellæ, in quibus statuæ reponerentur. 33.

Iani templum a Numa est exstructum, duas portas habens, in cuius vestibulo insigni in solio sederet Ianus. 34.

Belli portæ, quæ Romæ in Iani templo erant, centum æreis vectibus claudebantur; in cuius limine tamquam custos adsistebat Ianus. Has, cum bellum alicui nationi esset decretum, consul insignis, quirinali trabea & Gabino cinctu aperiebat, ipsoque primo ingresso, cæteri sequebantur. ibid.

Iani duo in foro apud argentarios Romæ visebantur. ibid.

DE

DE APOLLINE.

Solis atque Iouis inter se iunctorum imago aurata, imberbis, quæ protensa dextera, aurigæ more flagellum, sinistra fulmen, spicasque gestaret, apud Assyrios exstabat. 37.
Apollo, iuuenis, flaua cæsarie, imberbisque effingebatur. ibid.
Iuuentas Apolline, & Baccho ab Alciato expressa. ibid.
Iuuentas pulcerrima adolescentula, vestibus varios colores referentibus ornata, floreis sertis redimita pingebatur. 38.
Pomona effingebatur a Romanis, vt Iuuentas. ibid.
Musæ puellari, ac nympharum habitu indutæ finguntur, cum variis instrumentis pro artium ratione, quibus præsunt; coronantur etiam varie & florum, & frondium corollis, sed & interdum palma, vel etiam pennis versicoloribus; in quarum medio Apollo resideat. 39.
Musæ pennam habebant in vertice affixam. 40.
Musæ mutuo inter se manibus iunctæ, in orbem choreas ducentes effingebantur, chorago exsistente Apolline. ibid.
Apollo pingebatur, lyram vna manu, altera clypeum gestans, item & sagittas. ibid.
Apollo dextera Gratias, sinistra arcum cum sagittis continens fingebatur. 41.
Apollo sagittis suis Pythonem serpentem interficiens exprimebatur. ibid.
Osiris apud AEgyptios accipitre exprimebatur. 43.
Sacrarum rerum scriptores apud AEgyptios pileum rubrum vna cum accipitris ala gestabant. ibid.
Ægyptij Solem pingebant iuuenili, ac rotunda facie, eumque in naui collocabant, quam crocodilus ferebat. ibid.
Sol a Martiano Capella designatur naue, quæ diuersorum sententiis gubernata, huc, illucve, prout impetus fert, impellitur, eademque vniuersa conflagrat, ac pretiosissimis est mercibus onusta; cui septem fratres præsunt; in qua leo ad malum, crocodilus extrinsecus est depictus, intrinsecus vero lucis fons scaturit, quæ occultis quibusdam viis per vniuersum orbem diditur. 44.
Scarabeus apud AEgyptios erat expressa Solis imago. 45.
Scarabeus tamquam virilitatis symbolum ab AEgyptiis militibus in anulo exsculptus gestabatur. ibid.
Apollinem AEgyptij describere volentes, sceptrum effingebant, eius in vertice oculum imponentes. 46.
Sceptrum regni symbolum. ibid.
Apollini apud Spartanos statua, quæ quattuor aures, totidemque manus haberet, est posita. ibid.
Phœnices lapidem nigrum, ad basim orbiculatum, atque latum, paullatimque in acumen vergentem, verum Solis simulacrum habe-

bant. ibid.

Lapis quidam, pyramidis ſpeciem referens, à Megarenſibus ſub Apollinis nomine colebatur. ibid.

Pro Sole diſcus breuis, longo ligno appoſitus apud Pæones habebatur. ibid.

Solem Perſæ figurabant homine, in antro degēte Leonis rictu cum thiara, & vtraque manu tauri cornua premente. ibid.

Apollinis ſignum nudum erat apud Patrenſes, pedibus tantum calceatis, quorum altero bouis caluæ inſiſtebat. 48

Oſiridis ſymbolum apud AEgyptios erat bos. ibid.

Harpocrates, digito labiis impreſſo pingebatur apud AEgyptios. 50.

Apollo ab Aſſyriis fuit expreſſus promiſſa in acutū barba, & eminente ſuper caput calatho, thorace æneo indutus, dextera haſtam tenens, in cuius vertice imaguncula quædam Victoriæ eſſet, ſiniſtra florem porrigens, ex humeris pendentem pannum habens, in quo Meduſæ caput ſerpentibus circumdatum eſſet expreſſum; prope habēs duas aquilas, volatum exprimentes, & ante pedes imaginem fœmineam, in cuius dextera, læuaque eſſent ſigna fœminarum, quæ cingeret flexuoſo volumine draco. 53.

Adad ſimulacrum apud Aſſyrios inſigne cernebatur radiis inclinatis; Atergatis autem ſurſum verſum reclinatis; ſub quibus ſpecies leonum erat. ibid.

Apollinis erat in Laconia maximum quodam ſimulacrum, quod eſſet columnæ inſtar, niſi quod caput, manus, atque pedes diſtinctos haberet, caputque galea contectum habebat; altera manu arcum, altera haſtam geſtabat. 54.

Solis ſimulacrum apud AEgyptios caput habebat, cuius ſiniſtra pars erat raſa, dextera capillis contecta. ibid.

Solis ſimulacra apud AEgyptios pennata pingebantur, quibus color vnus non erat; alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara exprimebatur. ibid.

Serapidis capiti AEgyptij modium imponebāt, in manus baculum menſorium tradebant, prope ſignum tricipitis animantis adiungebāt, quod exprimebat medio eodemque maximo capite Leonis effigiem; dextera parte caput canis exoriebatur, manſueta ſpecie blandientis; pars vero læua ceruicis rapacis lupi capite finiebatur: eaſque formas animantium draco cōnectebat volumine ſuo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conſpiciebatur monſtrum. 55.

Serapis apud AEgyptios ſtatuam habebat, quæ omnium metallorum genere, atque lignorum erat coagmentata, eademque ita erat ingens, vt manibus vtraque fani latera contingeret, e regione quædam feneſtella erat ita effecta, vt Sol exoriens per illam ſuis radiis ſimulacri

lacri caput feriret. ibid.

Phœbus a Martiano Capella deſcribitur, edito conſidens, arduoque ſuggeſtu, atque in cóſpectu quattuor vrnulas adopertas, viciſſimque alternis inſpectionibus enudans, quæ diuerſa ſpecie, metalliſque ſunt formatæ, vna nempe ex ferro, alia ex argento, tertia ex plumbo, quarta propior Deo ex vitro: ſingulæ autem rerum quædam ſemina, elementaque geſtabant, nam flamma anhelabat, quæ vertex Mulcibéri dicebatur: argentea vernantis cæli temperie renidebat, dicebaturque Riſus Iouis: plumbea hiemem repræſentabat, ac Exitium Saturni vocabatur: vitrea aeris totius ſeminibus erat referta, Iunoniſque vbera appellabatur. Ex his vrnis Deus alternatim, quãtum diſpoſitis ſat erat, hauriebat. 57.

AEſculapius apud Epidaurios ſedebat in ſolio, ſcipionem tenens, & altera manu draconis caput premebat, cane ad pedes decũbente. ibid.

AEſculapius Auximi indutus erat ſubucula græcanica, & amiculo ſuccinctus, ſiniſtra quidem in amiculum lacinia fructus neſcio quos tenere videbatur, dextera vero duos gallos continebat. 59.

AEſculapius apud Phliaſios erat imberbis, ex auro, eboreque confectus, ſceptrum dextra, ſiniſtra vero domeſticæ pinus pomum tenens. ibid.

Anguis fere in AEſculapij ſimulacris ſcipioni implicatus cernebatur. 60.

Salus effingebatur mulieris forma, in ſolio ſedentis, pateramque tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis inuolutus, caput attollens. 62.

Sanitatis ſignum in Antiochi Soteris numiſmate erat triangulus triplex, inuicem inſertus, lineis quinque conſtans, in quibus græce ΥΓΙΕΙΑ inſcribebatur. ibid.

Hygieiæ AEſculapij filiæ ſimulacrum velatum erat vndecumque partim comis, quas Deæ mulieres detotonderant, partim babylonicæ veſtis laciniis. ibid.

Apollo a Praxitele puber eſt effictus, ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidians. 63.

Apollinis ſtatua Neapoli præter alia Dei propria inſignia, columbam in humero habebat infixam, quam Parthenope inſpicere, ac venerari videbatur. 64.

Currus Phœbi ab Ouidio deſcriptus totus erat aureus, niſi quod rotarum radij erant argentei, per currus iuga chryſolithi erant infixi, ex ordineque erãt gemmæ diſpoſitæ, quæ, cum ſolis lumine ferirẽtur, mirabilem ex ſe fulgorem emittebant, currum trahebant equi quattuor, dicti Pyrois, Eous, AEthon, & Phlegon. ibid.

Phœbo apud Martianum Capellam, erat in circulum ducta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat: quip-

pe tres fuerunt a fronte gemmæ,Lychnis, Afterites,& Ceraunus: aliæ ſex ex vtroque latere,ſcilicet Smaragdus,Scythis,Iaſpis, Hyacinthus, Dēdrites,& Heliotropios:poſterior pars coronæ Hydatide, Adamāte, & Cryſtallo alligabatur.Ipſius vero Diui auro tinctam cæſariem, comaſque crederes bracteatas:facie autem,mox vt ingreſſus eſt,pueri renidentis,in inceſſu medio iuuenis anheli, in fine ſenis apparebat occidui: corpus autem eius flammeum totum, pennata veſtigia, pallium coccineum, ſed auro plurimo rutilatum. Siniſtra manu clypeum coruſcantem,dextera ardentem facem præferebat:calcei vero ſimiles pyropo. ibid.

Sol Elephantinopoli humana forma erat effictus,caput arietis cum cornibus habebat,cærulei erat coloris. 66.

Phœbus & Diana apud Claudianum infantes effinguntur, quibus Thetis præbet cunabula,eoſdéque brachiis geſtat: dextero Phœbum, ſiniſtro Dianam. Phœbus eſt pubeſcentibus radiis criſtatus, & vagitu ignem deſpuit. Diana admotum os vberibus habet, & parua cornua emittit. ibid.

Aurora ab Homero coma flaua,& aurata, & aureo ſolio inſidens, veſteque aurata induta, a Virgilio roſeis manibus ſidera diſpellens, ab Ouidio prodeunti Phœbo ex oriente,cæli portas patefaciens,quæ recentibus ſint roſis refertæ, ab aliis facem geſtans, curruque vecta, qui Pegaſo alato equo,vel ſecundum Homerum a Lāpo,& Phaethonte trahatur, ab aliis primo mane, vbi fulgens e cælo exſtiterit, aerem puniceis roſis, & variorum generum floribus conſpergens deſcribitur. 67.

DE DIANA.

DIANA Nymphæ habitum eſt induta. 68.

Dianæ ſpecies a Claudiano leuis fingitur,ac ſimilis Phœbo: eius brachia ſunt nuda, comæ incomptæ a vento diſperguntur, geſtat arcum,ſagittæ ei pendent a tergo, veſtis vſque ad poplitem fuſa,gemino cinctu adſtringitur. ibid.

Dianæ comites ab eodem humeris,& brachiis nudæ, manibus ornatæ iaculis, ex humeris pharetram dependentem habentes, incomptæ,ſudoribus inquinatæ, viriles, comas ſine lege promiſſas habētes, veſtem gemino cingulo religatam ad ſuras demittentes deſcribuntur. ibid.

Dianæ ſimulacrum apud Arcades erat ceruina pelle indutum, ex cuius humeris pharetra ſagittarum plena pendebat, altera manu facem ardentem, altera vero angues duos continebat: prope venaticus canis aſtabat. 71.

Dianæ currus a candidiſſimis ceruis, vel ab equis, quorum vnus niger,

ger, alter albus sit, vel a boum bigis, vel a mulo, vel a iuuencis tractus, a Poetis fingitur. 72.

In Lunæ simulacro, quod Nympham referebat, duo breuia cornua effingebantur. 73.

Lucinæ simulacra non nisi tecta apud Athenienses, vbi eius statua erat rude lignum, aut aliquid eiusmodi, nisi quod aliquam mulieris speciem informatam habebat. 74.

Lucinæ altera manus aperta, ac extensa, altera ardētem facem præferens effingebatur, eius tempora dictamno vinciebantur. ibid.

Dianæ simulacrum apud Siculos altum erat, magnum, veste ad talos vsque contectum, facie iuuenili, virginali aspectu, dextera ardentem facem præferebat, sinistra arcum tenebat, sagittæque ex humeris pendebant. ibid.

Dianæ simulacrum in Cypselli arca erat alatum, dextera pardum ostentans, sinistra autem Leonem. ibid.

Diana triplici facie a Poetis efficta. 75.

Luna primo apparens, candidis, atque auratis vestibus, accensaque face in eius manus tradita repræsentabatur: semiplena calatho adumbrabatur: plena vestibus subobscuris designabatur. 77.

Hecate triceps effingebatur, quorum dexterū caput erat equinum, sinistrum canis, medium rusticani hominis, vel apri. 78.

Luna Apollinopoli effingebatur tamquam homo albus, cuius caput esset accipitris. 80.

Isidis simulacrum apud AEgyptios nigris vestibus erat indutum, mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ instar in capite haberet, dextera sistrum tenens, sinistra situlam, totumque eius corpus continuatis vberibus densabatur. ibid.

Natura vulture repræsentabatur. ibid.

Isidis simulacri tempora abrotano ornabantur, quam herbam & sinistra gestabat, dextera autem nauiculam. ibid.

Isidis simulacri apud AEgyptios tempora serpente cingebantur. 81.

Lunæ simulacrum apud Martianum Capellam triforme, apud quod erant multa sistra, Cereris faces, Dianæ arcus, ac Cybeles tympana. ibid.

Isidis simulacrum apud Apuleium pelago medio vultus attollebat, atque mox paullatim toto corpore excusso pelago, cernebatur: ei crines vberrimi, prolixique, & sensim intorti per diuina colla passim dispersi molliter defluebant, corona multiformis variis floribus sublimem distinxerat verticem, cuius media quidem super frontem plenam rotunditas per modum speculi lumen emicabat, dextra, læuaque fultis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam cerealibus desuper porrectis, multicolor bysso tenui pertexta, nunc candida, nunc lutea, nunc rubra: palla nigerrima splendescens, atro nitore, quæ circumcir-

ca

ca remeans,sub dextrum latus ad sinistrum,humerum recurrens, vmbonis vicem,deiecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula,ad vltimas oras,modulis fimbriarum decoriter confluctuabat:& in ipsa eius planicie stellæ dispersæ coruscabant, eorumque media semestris luna lucebat:quaqua tamen palla perfluebat, corona floribus, ac pomis intexta adhærebat. Dextra illa quidem ferebat æneum crepitaculum, cuius per angustam laminam,in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ percussæ reddebant sonum : læua vero cymbium dependebat aureum, cuius ansulæ, qua parte conspicua erat,insurgebat aspis, caput extollens:pedes tegebant soleæ, palmulæ foliis intextæ. 82.

DE IOVE.

DEVM AEgyptij supra lotum sedentem effinxerunt. 88.

Ioui Orpheus vniuersi figuram attribuit, ita vt caput vna cum aurata coma ipsum sit cælum,fulgentibus stellis conspersum,e quo aurata duo cornua exstent,quorum alterum sit oriens, alterum occidens: oculi Sol, atque Luna:aer ei instar sit lati pectoris: eius humeri duabus magnis alis sint præditi:amplissimus eius vterus,vastissima sit hæc tellus,Oceano circumdata:pedes infima terrarum orbis pars exsistat, quæ mundi centrum appellatur. 89.

Iupiter Lycæus nudus effingebatur, nisi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. 90.

Pan a Silio Italico describitur pendenti similis,ac vno cornu inscribens in terra leuia signa, dextera lasciuiens, caudam motans, cincta tempora habens pino:ex cuius fronte rubicunda parua cornua erumpant,aures habens arrectas,barbam hispidam,tenēs pedum, sinistrum latus velatum habens pelle damæ,semper saltitans. 91.

Pan erat caprina facie,rubro colore,hirtis cornibus, pectore sideribus radiante,infima sui parte hispida, & caprino pede, altera manu fistulam tenebat,altera pedum incuruum. 94.

Faunus,Siluanus,Satyrique paruā quamdam, breuemque caudam habebant, erant sertis redimiti ex liliis, atque arundinibus confectis, interdumque ex populo,& fœniculo coronabantur. ibid.

Satyri caprarum instar aures habebant acutas,erant calui:duo cornicula ex eorum capite eminebant; erant rubra facie, humano aspectu,pedes habebant caprinos. 95.

Panis & Satyrorum simulacra apud AEgyptios hircina forma cum genitali membro arrecto effingebantur. 96.

Lasciuia a Philoxene Erethrio tribus Satyris est expressa,plenis poculis se ingurgitantibus,seque mutuo ad bibendum inuitantibus. 97.

Iupiter apud veteres effingebatur sedens, in superioribus partibus nudus,

nudus,in inferioribus amiculo velatus,ſceptrum ſiniſtra tenens,dextera aquilam porrigens,interdumque Victoriæ ſigillum. ibid.

Deus conditor apud AEgyptios erat humanæ formæ,cærulei coloris,circulum vna,altera manu ſceptrum tenens,in capitis vertice pennam habens,ex ore ouum emittens,ex quo Vulcanus excludatur. 99.

Mundus apud AEgyptios adumbrabatur homine,pedes inter ſe intortos habente, qui indutus eſſet veſte variis coloribus diſtincta, & vſque ad pedes demiſſa,atque capite magnum globum auratum ſuſtineret. ibid.

Mundus ab iiſdem pingebatur,duos circulos deſcribentibus,quorum vnus ſupra alterum eſſet, amboque ſerpente implicarentur, qui accipitris caput haberet. 100.

Iupiter a Martiano effictus in capite flammantem coronam habebat,& ſuper ea velamen rutilum,Mineruæ manibus confectum, veſti candidæ obduxerat hyalinos amictus,crebris ſtellis interſtinctos,manu dextra duos orbes porrigebat,aureum alterum,ex electro alterum, læua nouem ſonorum chelim innitenti ſimilis premebat, calceos induerat,ex herba viridi contextos:inſidebat ex pauonum pennis intertextæ pallæ:ſub calceis fuſcinum deprimebat. ibid.

Iouis ſimulacrum apud Cretenſes auribus carebat. 101.

Iouis imago apud Lacedæmonios quattuor auribus erat prædita. ibid.

Iouis ſtatua apud Argiuos tribus oculis prædita. ibid.

Rex innuebatur apud AEgyptios per ſceptrum, in cuius vertice oculus eſſet. ibid.

Rex etiam apud eoſdem per ſceptrum adumbrabatur,ad cuius verticem ciconia,ad calcem hippopotamus eſſet. 102.

Iudices apud Thebanos per ſtatuas ſine manibus, & oculis carentes ſignificabantur. 103.

Iouis Horcij ſtatua apud Eleos fulmen vtraque manu continebat. 103.

Dij Fidij ſimulacrum apudRomanos ſic effingebatur:marmor erat, in feneſtellæ modum formatum, in quo tres imagines exſculptæ erāt, dextra quidem virilis,habitu pacifico,ſiniſtra vero muliebris erat, eodem habitu,coronam in capite ex lauro geſtans,quæ dextram dextræ iungebat cum priore imagine:in medio harum duarum ingenui puerulí effigies cernebatur,cuius ſupra caput erat FIDIVS, apud imaginem dextram virilē HONOR:in ſiniſtra imagine muliebri VERITAS legebatur. 105.

VeIouis imago puerilis erat,capite cornuto, ſagittas manibus continens:prope erat capra. ibid.

Iupiter a Polycleto effictus forma iuuenili cum cothurnis, & altera manu poculum, altera vero Thyrſum tenens, cui aquila inſi-

ſteret. 107.

Iouis currus ab Aquilis trahi fingitur. ibid.

Aquila cum Ioue pingitur vnguibus fulmen continens. ibid.

Iupiter a Phidia effictus ſedebat in ſolio, ex auro & ebore effectus, corona capiti erat impoſita, ad oleaginæ frondis imaginem, dextra Victoriam, & ipſam ex ebore, & auro præferebat, cum tænia, & corona, læua ſceptrum tenebat, omnium metallorum varietate diſtinctũ, aquila ſceptro incumbebat, aurei duo erant calcei, pallium item aureum, in eo cum diuerſa animalia, tum ex omnium florum generibus lilia in primis cælata etant: ſolium ipſum auro, & pretioſis præfulgebat lapidibus, animalium vero formis intercurrentibus pictura exornabatur: ſigna etiam in eo eminebant Victoriæ quattuor ſaltitantibus ſpecie ad ſingulos ſellæ pedes: duæ itidem ad pedum calcem erant: in ſolij puteali ſupra ſimulacri caput erant Gratiæ ex vna parte tres, totidem Horæ ex altera. ibid.

Iupiter Cuſtos in Neronis numiſmate ſedet, dextera fulmen, ſiniſtra vero haſtam tenens. 108.

Iupiter in templo Deæ Syriæ ſupra duos tauros ſedet. ibid.

Iupiter Stator in antiquis numiſmatibus ſtat nudus, dextera haſtã, ſiniſtra fulmen geſtans. ibid.

Iupiter Conſeruator in numiſmate Diocletiani ſtat, dextera Victoriam vel duas ſagittas, vel potius duo fulmina, ſiniſtra vero haſtam habens erectam. ibid.

Iupiter ſecurim tenens & gladium in Caria viſebatur. 110.

Iupiter Bacchum parturiens a Cteſilocho depictus mitratus, muliebriter ingemiſcens, inter obſtetricia Deorum. 112.

Iupiter apud Siciones pyramidis inſtar erat. 113.

Iouis ſtatua apud Troglodytas inſtar vmbilici erat, ex ſmaragdis, aliiſque lapillis precioſis coagmentata, ſubtus quidẽ lata, ac rotunda, quæ paullatim verſus cuſpidem attenuatur. 114.

Iouis Ammonis effigies erat arietina ſpecie. ibid.

Iouis Ammonis ſimulacrum apud Arcades erat forma quadrata, inſtar Hermarum. 116.

Iouis effigies alicubi in Græcia in altera manuum auem, in altera fulmen tenebat, variiſque floribus circa tempora erat redimita. ibid.

DE IVNONE.

Deæ Syriæ ſimulacrum ſupra duos Leones ſedebat, altera manu ſceptrum, altera fuſum geſtans, radiis caput eius inſigne erat. 119.

Iunonis Lucinæ ſimulacrum in Fauſtinæ numiſmatibus erat matronæ ſtolatæ, ſtantis, quæ dextra paterã, ſiniſtra haſtam teneret. ibid.

Iuno apud Fulgentium capite velo obducto, & manu ſceptrum geſtans

ſtans deſcribitur. 121.

Iris fingebatur muliebri habitu, verſicolore veſte, nonnumquam & crocea, in obſequium expedita, alis verſicoribus. 123.

Iunonis imago apud Martianum tecto capite, lacteo quodam galumnate prænitebat, in eius diademate erant gemmæ inſertæ, quod ei Iris obtulerat. Ipſius vultus erat fratri Ioui ſimilis; niſi quod commutationum aſſiduarum nubilo crebrius turbabatur: eius veſtis erat hyalina, ſed peplum caliginoſum. Item fulmen dextera, læua ſonorũ tympanum tenebat: calcei erant admodum furui, quorum ſoleæ atræ noctis nigredine colorabantur: eiuſdem genua Zona diuerſicolor ambiebat. ibid.

Iunonis ſimulacrum in agro Corinthiaco ſedebat in ſolio, eximia magnitndine, auro, & ebore fabricatum: corona erat capiti impoſita: ea Gratias, & Horas habebat: Dea manu altera Punicum malum, altera ſceptrum tenebat, cui cuculus inſidebat. ibid.

Iuno apud Apuleium mulier exprimitur, honeſta forma, habens in capite candidum diadema, ſceptrum manu geſtans, Caſtore, & Polluce comitata. 125.

Dioſcurorum ſimulacrum apud Spartanos efficiebatur duobus lignis parallelis quæ a duobus aliis obliquis coniungebantur. ibid.

Dioſcuri caſſides in capite geſtabant, ſtellarum apicibus inſignes, & albis equis inſidebant. ibid.

Dioſcuri aliquando effingebantur pileati. 127.

Caſtores effingebantur iuuenes, proceræ ſtaturæ, imberbes, inter ſe ſimiles, militaribus indumentis ornati, gladios ad femur, haſtaſque in manibus habentes, flãmulæque eorum capiti adpingebantur. 128.

Iunonis ſimulacrum Argis vitium ramis erat circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat. 132.

Iunonis Soſpitæ ſimulacrum apud Lanuuinos caprina pelle amiciebatur, haſtam, atque parmam geſtans. ibid.

Iuno effingebatur æream forficem præferens. ibid.

Fortunæ ſimulacrum in Neruæ numiſmate matronam referebat cum radiata corona in throno ſedentem, læua ſceptrum, dextra forficem præferentem. ibid.

Iunonis ſimulacrum ab aliquibus effingitur rectum, manibus pauerum capita tenens, ac ad pedes iugum habens. ibid.

Matrimonij effigies eſt hominis, qui collum iugo ſummittat, & pedes compedibus habeat vinctos. 133.

Hymenæus effingebatur coronatus floribus, & amaraco dextera facem tenens, ſiniſtra flammeum, in pedibus croceos ſoccos habens. ibid.

DE MAGNA MATRE.

MAGNA mater deſcribitur a Martiano,grandæua,corpulenta,quæ floridam,& diſcoloram veſtem herbida palla ſibi contexuit,in qua totus gemmarum, metallorumque cenſus, atque omnium prouentus cernuntur. 139.

Magna mater a Buccatio deſcribitur, in capite turritam coronam geſtans,cuius veſtis ramorum, atque herbarum textura diſtinguatur, ſceptrum manu tenens,tympana circa ſe habens, quadriga vecta quæ a leonibus trahitur, circa eam ſunt ſedes aliquot vacuæ: Corybantes eam armati obeunt:clauem etiam manu geſtabat:erat interdum quernis foliis redimita,vel etiam pineis. 141.

Magna mater in numiſmate Fauſtinæ cernitur, tamquam mulier, corona turrita redimita,quæ ſedet, dextero brachio ſedi innixa, ſiniſtra autem clypeum tenens,ſupra genu collocatum, ex vtroque latere ſingulos leones habens. 146.

Veſta virginali facie eſt effiсta,ſedens, tympanum tenens: item rotunda effingebatur,atque per medios humeros fixa, cui ſerta candida ſunt circumpoſita. 148.

Veſtæ templum erat magnum, atque rotundum, in cuius medio erat altare,in quo ignis ex vtraque parte ardebat,cuius cuſtodiæ binæ Veſtales præerant.In templi culmine virgo erat effiсta, quæ vlnis infantem continebat. 152.

Cereris effigies matronam referebat, ſertis ſpiceis redimitam, papauerique faſciculum manu tenentem, cuius currum duo dracones traherent. 153.

Cereris imago apud Siculos Victoriæ ſigillum geſtabat. ibid.

Heræ ſimulacrum apud Arcades ſceptrum tenebat,& vas, quæ ciſta dicitur,genibus ſuſtinebat. 156.

Ceres,dicta Nigra ſaxo inſidebat, muliebri figura, præter caput, quod equinum,& cum iuba eſſet, ſerpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus,reliquo corpore ad imos pedes tunica velato,altera manu delphinem,columbam altera præferente. 157.

Bonæ Deæ imago effingebatur,ſceptrum ſiniſtra manu tenens, vite eius capiti incumbente, ad latus erat ſerpens, & myrteus baculus. 161.

DE NEPTVNO.

NEPTVNVS interdū placido vultu,interdū turbato effingebatur: ei tridens in manus tradebatur, & in concha collocabatur, ab equis marinis tracta, qui poſteriore ſui parte piſcis ſpeciem referebat: idem veſtibus cæruleis induebatur, & capillos cæruleos, vel nigros habebat. 162.

Glauci

Glauci imago ex Philostrato barbam habet madefactam, comas aqua perfusas per humeros sparsas, supercilia densa, hirsuta, & inter se iuncta, brachium attollens vndas scindit, pectus marina alga, ac lanugine obsitum habet, eius venter paullatim attenuatur, ac in piscem desinit, caudaque erecta natat. 163.

Tritones colore pinguntur eo, quo esse videntur ranæ palustres in dorso, nares humanas habent, branchias sub aures, os rescissum, latumque, ferinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis ad humanam effigiem, vngues ostreorum conchis persimiles, reliquum corpus paruulis squamis contectum est, & in piscem desinit. 165.

Sirenes muliebrem aspectum habent, vmbilico tenus, in posterioribus partibus piscem imitantur, aliqui alas addunt, & pedes gallinaceos. 165.

Sirenes ab aliis faciem muliebrem, & pectus habentes, sed in cæteris auibus similes effinguntur. 166.

Scylla ab Homero describitur in antro obscuro habitans, tãquam canis latrans, pedes habens duodecim, colla sex longa, capita tot, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videatur. 168.

Neptunus in agro Corinthio effictus erat in curru vna cum Amphitrite sua vxore, vbi puer quoque Palæmon delphino innixus visebatur, equi quattuor currum trahebant: Tritones duo erant ad latus: in basi media, quæ currum sustinebat, mare erat exsculptum, atque Venus, quæ inde emergebat, Nereidibus comitata. 169.

Canopi effigies apud AEgyptios erat crassa, breuis, & quasi rotunda, collo obtorto, breuissimis cruribus. 170.

Neptunus a Martiano describitur nudus, viridis, coronam instar salis albam habens, atque canus. ibid.

Neptuno alicubi statua posita erat cum aratro, atque curru, sed aratro nauis prora erat aptata. 173.

Neptunus in numismate Vespasiani, & Adriani cernitur nudus, stans, sed in læui humeri tergo propendet amictus, dextraque trilorem scuticam, læua elatum tridentem tenet. ibid.

Idem in alio quodam numismate est effictus nudus, rectusque, sinistra elata tridenti inhærens, delphinem dextra porrigens, alterumque pedem in prora tenens. ibid.

Thetis fingebatur vetus, cana, atque alba. 174.

Oceanus in curru effingebatur, a quattuor balenis per mare tracto, eum Tritones cum buccinis præcedebant, circumstabant nymphæ, magnus marinarum belluarum numerus sequebatur. ibid.

Eurynome simulacrum fœmineam figuram referebat, vsque ad summa fœmora, cætera piscis figuram: erat autem aureis catenis reuinctum. 176.

Derceto, capite excepto, quod muliebre erat, piscis videbatur. ibid.

Ventos effinxerunt cum alis,tumeſcentibus buccis,inflatis, ac ſpirantibus. 177.

Boreas in arca Cypſelli effictus erat Orithyiam rapiens, & pro pedibus anguium caudas habens: huic barba, capilli, ac alæ niue conſperſæ addi poſſunt. ibid.

Auſter ab Ouidio deſcribitur alis madidis, vultu tecto caligine, barba nimbis graui, capillis fluidis aqua,fronte nebuloſa, pennis, ac ſinubus rorantibus. ibid.

Eurus niger effingitur, & ſupra eius caput Sol igneus pingitur. ibid.

Floræ imago pulcerrimam Nympham referebat, cui ſertum ex variis floribus addebatur, & veſtis verſicoloribus floribus pingebatur. 178.

Zephyrus eſt forma iuuenili,facie decora,alatis humeris, tempora habens pulcerrimis floribus redimita. 179.

Fluuiorum effigies hominem referebat barbatum, promiſſo capillo,iacentem,cubito innixum,vel vrnæ incumbentem,cornua etiam in capite gerentem. ibid.

Tiberis glauco carbaſo velabatur, & corona arundinea circa tempora cingebatur. ibid.

Padus taurina facie pingebatur. ibid.

Tiberis in Vaticano corona ex variis floribus, ac fructibus contexta eſt redimitus,arundinemque manu geſtat. 181.

Acheloi ſimulacrum brachio innititur, caput habet arundine cinctum,viridi amictu induitur,vnico tantum cornu eſt præditum. ibid.

Nili effigies ſupra Crocodilum,aut Hippopotamum collocabatur circa quam XVI.pueri ludebant. ibid.

Vertumni ſtatua floribus,ac fructibus erat ornata. 182.

DE PLVTONE.

Minos iuxta Dantem eſt tetro aſpectu, rictu canino, quaſi latrans, caudamque longam habens. 186.

Pluto ſecundum Martianum pallidus colore,in capite geſtat coronam ex hebeno, in manu ſceptrum paruum habet. Item ſuper ſolium reſidet,interdumque galeam geſtat,Cerberus ei ad pedes iacet.Pindarus ei virgam in manus tradit,qua animas ad inferos perducat:alij clauem præbent. 187.& 188.

Cerberus eſt triceps: eius capita a colubris lambuntur, iubæ horrent viperis, cauda eſt longus draco, in dorſo habet omnium ſerpentum capita.Heſiodus ei tribuit centum capita. 188.

Eurynomus inferorum genius colore erat inter cæruleum, & nigrum medio,dentes oſtentabat,vulturis erat ei ſubſtrata pellis. 189.

Plutus

Plutus effingebatur cæcus, claudus, item interdum lectica vectus, interdum velox pedibus. 191.

Plutum Rhodij videntem,alatum,ac inauratum habebant. 192.

Furiæ secundum Dantem fœmineum os habent, faciem sanguine fœdatam,sunt cinctæ hydris,redimitæ sunt anguibus, cerastis habent capillos implicitos. 194.

Furiæ cum ardentibus facibus effingebantur. 196.

Tisiphone angues a capite propendentes habebat,gerebat facem, sanguine madefactam, vestis eius cruore erat rubens, angue pro cingulo vtebatur:comites habebat Pauorem,Terrorem,Luctum,& Insaniam. ibid.

Lyssa Furiarum vna centum serpentum capitibus sibilantibus caput incinctum habet,manu vero stimulum gestat. 197.

Harpyarum vultus virgineus, ventris proluuies fœdissima, manus vncæ,semper pallidum os propter famem. 198.

Strigum grande caput,oculi stantes,rostra magna,canæ pennæ,vngues hamati.Vel facies,collum,pectusque muliebre, ex earum capite serpentes propendent. ibid.

Sphinx effingebatur, vt media pars mulieris speciem præferret,media leonis,alas quoque habebat. 200.

Morta Parcarum vna effingebatur dentibus,& aduncis vnguibus, quauis fera immanior. 203.

Parcæ iuxta Platonem æqualibus inter se interuallis in throno sedent,vestibus albis amictæ, capite coronato ad Sirenum harmoniam canentes,omnes fusum quemdam adamantinum,qui ambos polos attingit, perque matris Necessitatis genua transit, tractantes, Clotho dextera,sinistra Atropos,ambabus manibus Lachesis. ibid.

Parcarum imago apud Petrum Appianum hæc est,Adolescens quidam nudus supra paruum sedile sedet, qui vtraque manu oculos, faciemque contegit, inscriptio super caput est,CLOTHO. Ad pedes est puer alatus,nudus quoque, qui dextera manu genu dexterum tangit, sinistra hominis caluariæ inhæret, quæ in ore transuersum ossum habet:puero est inscriptum nomẽ LACHESIS,caluariæ autem ATROPOS. A pueri dextera ardens flamma videtur exsistere: prope adolescentem herba cum quibusdam floribus cernitur:reliquum solum est aridum,saxis hinc inde consperfum. 205.

Charon effingitur senex,squalidus,incultus, sordido amictu indutus,nauem conto subigens. 207.

DE MERCVRIO.

Mercurius in antiquariis Petri Appiani imberbis effingitur, duabus paruis alis supra aures affixis,nudus,nisi quod in dorso palliolum

habere

habere videtur, dextra marſupium continens, quod ſupra caput hirci iacet, ſiniſtra vero caduceum præferens, ad pedes gallo, & hirco iacente. 209.

Caduceus erat virga erecta, vbi dracones mas, & fœmina parte media voluminis ſui inuicem nodo obligabantur, primæque partes eorum reflexæ in circulum, preſſis oculis ambitum circuli iungebant, & poſtmodum caudæ reuocabantur ad capulum caducei, ornabāturque alis, ex eadem parte capuli naſcentibus. 210.

Pax ad mulieris ſpeciem effićta, Plutum puerum vel ſpicas in manibus tenentis, olea coronabatur, vel lauro, vel etiam roſeis ſertis. 211. & 212.

Concordiam effingebant, dextera craterem tenentem, læua cornucopię, interdum & ſceptrum, ex quo fructus exire videbantur: erat autem decora, bene compacta, colorata, gratioſa, & vndique per omnia ſibi quadrans. ibid.

Eadem duabus tantum dexteris manibus inter ſe iunctis in Neronis numiſmate cernitur. 213.

Fides effingebatur tecta, ſecreta, albo panno velata, cana. Eadem interdum duabus iunctis manibus exprimebatur, interdum & duabus imagunculis dexteram dexteræ iungentibus. 214.

Apuleius Mercurium inducit puerum luculentum, nudum, niſi quod ephebi chlamyde ſiniſtrum tegit humerum, flauis crinibus conſpicuum, inter cuius comas aureæ pinnulæ ſimul coniunctæ prominent, cum caduceo, & virgula. 217.

Mercurium Martianus deſcribit adoleſcentem venuſto, alto, & robuſto corpore, pubeſcentibus genis, ſeminudum incedentem, chlamydeque indutum parua, inuelatumque cætera, humerorum cacumen obnubentem, palæſtra exercitum corpus habentem. ibid.

Palæſtra vix diſcerni poteſt, mas ne, an fœmina ſit, flauæ comæ nondum tam longæ ſunt, vt in nodum contrahi poſſint, pectus eſt ei virginis, ipſæ mammæ paullum exſtare videntur, brachia a Sole colorem ducunt, ei ſedenti oleæ ramus eſt in ſinu poſitus. ibid.

Mercurium interdum effingebant iuuenem formoſum, non tamen fucatum, ſed natiua virtutis ſpecie, vultu hilari, acribus oculis, in baſi quadrata. 218.

Somnus, Nox & Mors in arca Cypſelli ita cernebatur: erat mulier quædam, quæ ſiniſtro brachio puerum candidum dormientem ſuſtinebat, dextera autem nigrum, qui etiam dormiebat, atque diſtortos pedes habebat. 220.

Nox apud antiquos mulieris ſpeciem habebat, magnis alis, iiſque atris præditæ, quæ expanſæ eſſent ad volandum, iis vniuerſam terram complectebatur: eius tempora erant cincta papauere, eius comites erāt Somnus, & magna nigrorum ſomniorum multitudo: alij ei currum

rum rotarum quattuor tribuebant: ea erat fusci coloris, vestibus aliquantum micantibus induta. 221.

Somnus adolescens alatus effingebatur, virgam manu continens, facie resoluta, candidam vestem supra nigram habens, cornu in manu tenens, aliquando & elephantis dentem, vnde somnia effunderet. 222.

Mercurium interdum tricipitem effingebant. 224.

Mercurij statua apud Tanagreos a collo suspensum arietem habebat. 225.

Mercurij statua in templo Iouis Olympij erat galeata, amicta chlamyde, & tunica, arietemque sub ala portans. 226.

Anubis ab Apuleio describitur nunc atra, nunc aurea facie sublimis, caput habens caninum, læua caduceum gerens, dextra palmam virentem quatiens. 227.

Hercules apud Gallos effingebatur senex pene decrepitus, caluus, fuscus, & rugosus, leonina pelle indutus, clauam dextera, sinistra arcum tenens, pharetra ex humeris dependente, catenulis vero ex auro, & electro admodum tenuibus, linguæ eius extremitate perforata, insertis, maximam hominum multitudinem non inuitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahens. ibid.

Herculis aliud simulacrum hominem fortem, & robustum referebat, erat etiam nudum, nisi quod Leonis pelle tegebatur, cuius caput erat ei loco galeæ, clauam vna manu, altera arcum tenebat, pharetra pendebat ex humeris. 229.

DE MINERVA.

MINERVA aliquando simul cum Mercurio effingebatur. 238.

Minerua vultu virili formabatur, & truculento, glaucis oculis, longam hastam, & crystallinum clypeum habens, galea erat armata, pectus ægide tegebatur. 239.

Minerua effingebatur tamquam exsisteret ex Iouis capite, a Vulcano securi adamantina scisso. 240.

Mineruæ simulacrum Athenis habebat sphingem in galeæ cono, & ex vtraque parte galeæ gryphes, interdum & supra galeam gallum. 241.

Bellona effingebatur sanguine aspersa, facem gestans, vel flagello pugnam conciens, vel tuba classicum canens. 243.

Minerua apud Græcos erat effícta, ambabus manibus colum tractans. 245.

Veritas ab Hippocrate describitur mulier pulcra, magna, simpliciter ornata, illustris, ac splendida, cuius oculorum orbes puro lumine niteant. 246.

Opinio ab eodem describitur mulier, quæ non mala videatur, sed

audacior aſpectu,& concitatior. ibid.

Veritas etiam effingebatur ex litteris Græcis,cuius caput ex α, & ω conſtabat, collum ex β, & ψ, & cætera deinceps membra ex litteris prioribus, deinceps ſe ſequentibus, & poſterioribus præcedentibus per ſeriem quamdam. Eadem fingebatur virgo, niueis induta veſtibus. ibid.

Virtus effingebatur alata, peregrino habitu vtens: aliquando matronæ ſpecie,quadrato ſaxo inſidentis:aliquando columnæ læuo nixa cubito,dextera ſerpentem tenens.Exſtat & maſcula Virtus, nempe ſenex barbatus,ſtans,nudus clauæ innitens,cum Leonis pelle, brachio aduoluta.Alibi virtus adoleſcentis ſpeciem præfert, ſuccincte veſtiti, galeam in capite habentis, cuius conus eſt ex pennis:is ſiniſtra eleuata rectæ haſtæ inhæret,dextera,qua & ſceptrum tenet, dextrum genu contingit, quod ſiniſtro eſt eleuatius, nam pede teſtudinem premit, ocreas pedibus induit,& oculos in Virginem quamdam,quæ eſt e regione,intendit,quæ Honorem adumbrat. 246.& 247.

Honor virginem repræſentat,quæ dextra manu haſtam erectam tenet,ex eaque parte vſque ad ventrem eſt nuda,ſiniſtra cornucopiæ habet,galeam pede proculcat, caput flaua coma eſt ornatum, quæ concinnum in modum eſt aptata. 247.

Voluptas deſcribitur mulier aſpectu pulcra,laſciua, venuſtaque ob fucos, quibus ſe illinit: & a Dante exprimitur balba, ſtraba, pedibus diſtorta,mutilis manibus, pallido colore, quæ poſtea expedite loqui inciperet, in pedes ſe erigeret, vultuique exalbeſcenti eos colores induceret, quos amor vellet, ab eaque ſe dulciſſimis verbis illiciendum fuiſſe, niſi ſtatim Dea quædam ſancta, atque honeſta exſtitiſſet, quæ alteri comprehenſæ veſtes abſcidiſſet, ventre ei patefacto, qui maximum fœtorem ex ſe emittebat. 247.& 248.

Honor ab Alciato purpurea veſte depingitur, laurea coronatus. Alij Virtutem fingunt præcedere, deinde ad eam Honorem a Cupidine duci. 249.

Volupiæ effigies mulieris pallidæ ſpeciem referebat,quæ reginæ inſtar in ſublimi loco ſedebat, virtutemque pedibus proterere videbatur. ibid.

Angeronæ effigies erat ore obligato,atque ſignato, & in ara Volupiæ collocabatur. 250.

Harpocrates vel Sigaleo effingebatur tãquã puer, redimitus,ad os compreſſo digito ſalutari.Interdum & exprimebatur abſque diſtincta facie,pileo caput contectum habens,lupina pelle indutus,quæ oculis, atque auribus plurimis erat diſtincta. ibid.

Minerua apud Meſſenios fuit efficta, cornicem manu continens. ibid.

Terror in Agamemnonis clypeo leonis capite fuit expreſſus. 252.

Pauor

Pauor muliebri habitu, ad terrorem maxime effictus erat. ibid.

Mineruæ ſimulacrum Athenis recto ſtatu erat, cum tunica talari, ad pedes habebat clypeum, ad imam haſtam draconem, item & noctuam. 253.

Gorgonibus capita ſerpentibus obuoluta, dētes ſuum inſtar, æneæ manus, alæ aureæ. 255.

Vulcanus effingebatur, pileum cæruleum habens, claudus, manibus murem tenens, aliquando niger, deformis, fuligine inquinatus. Interdum nudus, vel pannoſus depingebatur. 259. & 262.

Martis ſimulacrum apud Acitanos Solis inſtar erat radiis ornatum. 263.

Mars effingebatur ferox, truci aſpectu, armatus, manu haſtā, atque flagellum geſtans, interdumque equo, interdumque curru vectus, eius comites erant Terror, Timor, Impetus, Furor, & Violentia. eius arma erant galea, quæ ardere, ac fulmen ei coni loco affixum eſſe videbatur, thorax auratus, ac terribilibus monſtris refertus, clypeus luce ſanguinea fulgens. Eum Fama præcedebat. 265.

Fama mulier effingebatur, panno quodam admodum ſubtili induta, & ſubcincta, quæ, tubam inflans, velociter hac illac diſcurſare videtur, alataque eſt. Vel monſtrum ingens alatum, infinitis oculis, linguis, & auribus præditum, in domorum culminibus, aut turribus degens. ibid.

Mala Fama cum alis nigris pingebatur, quæ erant ſimiles Veſpertilionis alis. 266.

Furor effingebatur vultu terribili, ac ſanguine conſperſo, qui ſupra thoraces, clypeos, galeas, gladios, aliaque arma ſedens fremat, reuinctus poſt terga catenis. ibid.

Mars pectore nudo interdum depingebatur. ibid.

Martis ſimulacrum apud Scythas erat Acinacis. 268.

Martem Arabiæ Petrææ incolæ effingebant lapidem nigrum, quadratum, quattuor pedes altum, latum duos. ibid.

Diſcordia crines Viperis implicitos gerebat: effingebatur ſupino capite, labris liuentibus, oculis ſtrabis, putridis, tumefactis, lacrymis ſubinde fluentibus, manibus incontinentibus, mobilibuſque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus, & obliquis innixa cruribus, & pedibus caligine, & tenebris ceu reti circumuolutis. ibid.

Eadem a Petronio deſcribitur, ſciſſo crine, cuius in ore eſſet ſanguis concretus, oculi contuſi flerent, dentes eſſent rubiginoſi, lingua tabo flueret, facies draconibus obſideretur, veſtis eſſet lacerata, & dextera cruentata facem quateret. 269.

Martis ſimulacrum apud Lacedæmonios vinculis erat implicitum. ibid.

Victoria dextra malum Punicum, ſiniſtra galeam continebat. Item

vt plurimum alata, volans, virginis pulcræ speciem præferens, altera manu lauream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingebatur. Sed aliquando solam coronam habens, aliquando cum sola palma, aliquando etiam cum lauro in manibus. 270.

Victoria aliquando armata, vultu hilaris, sed puluere fœdata, atque sudore, cruentis, manibus spolia, ac captiuos victoribus distribuens effingebatur. 273.

Eadem pingebatur virago pexo crine, nudo pede suspensa, & strophio cincta, habens papillas tectas fluitante veste. ibid.

DE BACCHO.

BACCHI imago quandoque pueri formam, interdum adolescentis, aliquando & senis referebat, nuda interdum, interdumque vestibus contecta cernebatur. Item aliquando erat in curru, aliquando sine curru. 275.

Bacchus sertũ gestabat ex hedera vna cum corymbis factum, duo etiam cornua, quæ recens ex temporibus videbantur prodire: panthera ante eius pedes cernebatur. ibid.

Idem senis formam quandoque præferebat, capite caluo, ac capillis omnino nudato. 277.

Comi imago est iuuenis, mollis, nec adhuc ephebi, is adstat ad thalami fores, vbi sponsi cubant, ipse præ nimio vino est rubicundus, &, quod ebrius est, dormit rectus, dormit autem faciem in pectus deiiciens, & gutturis nihil ostendens, sinistram venabulo sustinens: sed manus sustineri visa, soluitur: vnde & quæ est in dextera facula manum præ somnio languentem, effugisse videtur. Pauimentum, ac loca vicina sunt floribus referta: sed & ipse Deus floribus contexto serto est redimitus. ibid.

Bacchus dupliciter effingi solebat, nam interdum seuerus, promissa barba cernebatur, aliquando pulcro aspectu, hilari, ac iuuenili erat præditus. 279.

Baccho Martianus falcem in dextera tradit, & cantharum in sinistra, eumque aspectu iucundum, & hilarem describit. 281.

Bacchus aliquando fœmineo habitu indutus, coma effusa, capite redimito roseis sertis, comites Bacchas habens effingebatur. 282.

Bacchus in Cypseli arca erat exsculptus promissa barba, talari veste, quique in quodam antro, vitibus, ac fructiferis arboribus multis circumdato iacens, pateram porrigeret. 284.

Bacchus pingebatur interdum hedera coronatus, pelle tigris indutus, thyrsum vel ferulam gestans. ibid.

Typhon effingebatur ita vt eius superior pars hominem referret: is vero pennis contegebatur, prodigiosæ erat magnitudinis: ex vtraque manu

manu centum angues capitibus exporrectis emergebant:crura ſerpentina erant, circum quæ alij ſerpentes implicabantur, qui, vniuerſum corpus ambientes, vſque ad caput pertingebant:quod horridis, ſqualidiſque crinibus contegebatur, qui per collum, atque humeros ſe diffundebant:barba ad pectus illud vaſtum promittebatur: oculi truces erant:& ex ſe veluti ſcintillas emittebant:os flammas affatim emittebat. 293.

Horus effingebatur adoleſcens, dextra ſceptrum, & ſiniſtra virilia tenens, alatus, cui diſcus adiaceret. 294.

Priapus effingebatur puer craſſus, deformis, virilia vaſtiſſima habés. Itemque interdum barbatus, comam impexam habens, nudus, dextraque falcem tenens. Aliquando cernebatur panno opertus, cuius ipſe lacinias in ſinum reducebat, in quo omnium generum fructus continebat. Eidem ſerta ex hortenſibus herbis conficiebant:& ipſe longam arundinem ſupra caput habebat. 296.

DE LARIBVS.

Lares iuuenili figura pingebantur, canis pelle veſtiti, quibus etiam canis aſſiſtebat. Interdumque obuoluti toga in humerum ſiniſtrum, & ſub dextro formabantur. 298.

Soſipolis exprimebatur ætate puerili, chlamyde amictus varia, & ſtellata, præ ſe gerens manu altera copiæ cornu. 301.

Genius in vetuſtis numiſmatibus paterã dextera manu ſupra aram porricere, quæ ara eſſet ſertis ornata, læua vero propendulum flagellum, vel ſimile quidpiam tenere videtur. ibid.

Genius in aliis numiſmatibus cernitur effictus tamquam homo militaris, cum veſte ad cruris medium circumuoluta, dextera pateram in morem ſacrificantis habens, læua autem cornu copiæ. ibid.

Genij mali effigies erat colore vehementer atro, cætera ſpecie maxime formidabilis, ac amictus ei lupi pellis erat. 303.

DE FORTVNA.

FORTVNA duos temones moderans effingebatur. 304.

Eadem apud Smyrnæos erat efficta, polum capite ſuſtinens, manuque Amaltheæ cornu continens:alij & gubernaculum addunt. ibid.

In Fortunæ manibus apud Thebanos Plutus puer erat effictus. 306.

Bona ac mala Fortuna ita eſt picta: Sedet in ſolio mulier ſtolata ſubtriſtis, cuius dexteræ dexteram iungere videtur adoleſcẽtula egregia forma, ac liberali, quæ ſtat ante illam:poſt vero matronam ſedentem puella quædam manum ſupra ſcabellum tenere, & ei inniti vide-

tur. 307.

Nemesis alata effingebatur supra rotam, manu gubernaculum tenens. Interdum eadem vna manu frænum, altera mensuram cubiti tenebat. ibid.

Nemesis simulacro apud Athenienses corona capiti erat imposita, qua & cerui, & Victoriæ sigilla continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera phiala, in qua AEthiopes expressi erant. 309.

Iustitia describitur a Chrysippo forma, & filo virginali, aspectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrox, sed reuerenda. ibid.

Iustitia examine lancis, vel steteræ, nunc & securium & virgarum fasce insignitur. 310.

Iustitia effingitur aliquando nuda virgo, super lapidem quadratum sedens, & æquatam manu altera bilancem tenens, exsertum altera sub ala ensem quodammodo occulens. ibid.

Iustitia alicubi in AEgypto capite mutilata erat efficta. Eamdem AEgyptij effingebant per manum sinistram, porrecta palma discapedinatam. ibid.

Iustitia, ac Iniuria in Cypseli arca erant ita exsculptæ: Mulier formosa alteram deformem sinistra obstricto collo trahebat, dextera fuste cædebat.

Calumniam ita pinxit Apelles, in dextera sedet vir, permagnas habens aures: manum ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipsum vero sunt mulieres duæ, Ignorantia scilicet, & Suspicio: ex aduerso Calumnia, mulier ornata, & pulcra, sed aspectu ardens, & in iram, ac rabiem concita, læua facem accensam præferens, dextera adolescentem quempiam per capillos trahere videbatur, qui manus ambas ad cælum tendebat, superosque obtestabatur: præcedebat vir pallidus, impurus, acute intuens, hic Liuor erat: pone duæ aliæ mulieres erant, Calumniã dirigẽtes, & adornantes, altera erat Insidia, altera Fraus. A tergo sequebatur Pœnitẽtia, pullas lacerásque vestes induta, quæ, retro caput inflectẽs, flens, ac lugens, pudore venientẽ Veritatẽ excipere videbatur. 311.

Inuidia effingitur pallida, macra, toruis oculis, dentibus rubiginosis, pectore virenti, lingua venenata. 313.

Momus effingebatur macilentus, extenuatus, pallidus, ore hiãs, ad terram despectãs, quam is bacillo, quem tenebat, percutiebat. ibid.

Fraus a Dante describitur capite tantum ex Cocythi vndis exstans, vultu benigno, & iustitiam simulante: sed cæteris membra pilosis, & squamis opertis, serpentemque referentibus, coniunctis autem multis nodis, & infectis variis coloribus. 314.

Fortuna quandoque effingebatur in pila sedens, & alata, itemque cæca, amens, lapidi rotundo pedibus insistens, aut etiam supra cylindrum sedens, aliquando compta, & ornata, aliquando incompta, sordidaque,

didaque, & cum gubernaculo. 315.

Fortuna bona comes eloquentiæ, & doctrinæ, sic pingebatur, caduceus cernebatur, in cuius vertice alatus pileus erat; & vtrimque duo cornua copiæ, caduceum ipsum complectentia. ibid.

Occasio effingebatur mulier nuda pedibus, rotæ aut pilæ insistens, longos capillos e fronte dependentes habens, cæterum occipitio recaluastra, pedibus alata, perpetuam comitẽ habens Pœnitentiam. 317.

Cærus effingebatur puer, florentis ætatis, formosus, crinibus sparsis zephyro, nouaculam in manibus tenens. ibid.

Fortuna apud Scythas effingebatur sine pedibus, & manibus alatis. ibid.

Fortunæ simulacrum erat apud AEgiram, vna manu cornu copiæ tenentis, altera Cupidinem complectentis. 319.

Fortunam nonnulli depinxerunt, in mari, fluctibus agitato vela facientem: alij eamdem in altissimæ cautis, aut etiam prærupti montis culmine constituerunt, ita vt assidue vento flante verteretur: alij eam in equum velocissimum imposuere, & currentem eam Fatum arcu intento insequens effinxerunt. ibid.

Boni Euentus simulacrum erat adolescentis, dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenentis. 321.

Fauor pingebatur, tamquam iuuenis alatus, cæcus, pedibus rotæ insistens, vultu timidus, comitem habens Adulationem, pone autem Inuidiam. ibid.

Felicitas in Iuliæ Mammææ numismate cernitur fœmina, in solio sedens, dextra caduceum, sinistra grande cornu copiæ tenens. ibid.

Felicitas a Cebete describitur in eminenti arcis vestibulo sedens in solio, liberali ornatu compta, sed non accurate, & florentissimo serto coronata, ad quam omnes quidem adspirent, sed pauci perueniãt. 322.

DE CVPIDINE.

CVPIDO cælestis a Philostrato alatus, corpore lucido, ac maxime pulcro ac facem gestans describitur. 323.

Anteros Athenis erat effictus puer nudus, ac formosus, in vlnis geminos generosos gallos, & se in caput impellentes habens. 325.

Cupido visebatur apud Eleos, palmæ ramum in manibus habens, quem Anteros ab eius manibus extorquere summa vi nitebatur, sed frustra. ibid.

Amor Lethæus pingebatur, ardentes faces in profluentes aquas inclinans, ac extinguens. 327.

Amores multi sæpe pingebantur, puelli, pulcelli, alati, quorũ alij faces, alij sagittas, alij laqueos, alij alia gestarent. ibid.

Amores etiam exprimebantur puelli, nudi, crispa, flauaque coma,

versico

versicoloribus alis, interdum facem accensam gestantes, interdum sine face, arcu etiam aliquando, pharetra, & sagittis armati, quandoque suis armis exsuti. 329.

Ates, id est Calamitas, pedibus hominum ceruices calcans pingitur. 330.

Cupido interdum est effictus fulmen gestans. 334.

Cupido, Pausiæ opus, cernebatur, abiecto arcu, & sagittis, lyram tenens. 336.

Cupido alicubi prope Fortunam adstans, erat effictus. ibid.

Cupidines aligeri ab Acusilao effícti cum leæna ludentes, quorum alij eam relegatam tenerent, alij e cornu cogerent bibere, alij calciarent soccis. ibid.

DE VENERE.

VENVS pingebatur interdum ex mari emergens, in concha stans, adolescentula, pulcerrima, ac nuda, & aliquando per mare natans, & quandoque e mari emergens, a Cupidine excepta: interdum cõcham manu tenens, roseo serto redimita. 340.

Veneris statua apud Paphios non humanam figuram præferebat, sed quiddam in basi latum, atque rotundum erat, quod paullatim in acumen vergebat. 341.

Veneris simulacrum apud Saxones tale erat: Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem facem pectore, dextera mundi figuram, sinistra mala aurea tria ferebat: post etiam erant nudæ Gratiæ, nexis manibus poma gestantes, auersis inuicem vultibus dona conferentes: iugales quadrigæ aderant, gemini cycni, totidemque columbæ. 343.

Venerem Amores præcedebant, faces præferentes, eius latera hinc Gratiæ, illinc Horæ claudebant, quæ floreis sertis Deam adornare videbantur. Alij eam effingunt, pone Gratias, ad latera Cupidinem, & Anterotem habentem. Alij volunt, eam Iocum, ac Cupidinẽ circumuolare. 344.

Apud Petrum Appianum exstat puer nudus, alatus, myrtoque coronatus, qui humi sedet, & barbiton pulsat, quem inter crura continet, eius inscriptio est VENVS. Ante hunc alius puer ei similis rectus stat, eumque inspicit, ambabusque manibus in altũ eleuatis, comam vna cum facie muliebri tenet, ex ea pannus vsque ad mediam comam dependet: faciei inscriptio est IOCVS, pueri est CVPIDO. 344.

Venus Popularis a Scopa arieti insidens, pedeque testudinem opprimens fuit effícta. 346.

Venus in agro Corinthio visebatur Victoriam porrigens. 347.

Venus victrix in antiquo numismate cernitur mulier stolata, quæ dextera

dextera Victoriolam porrigit, ſiniſtra vero neſcio quid hac forma ♀. 348.

Venus in quodam alio numiſmate cernitur, ſiniſtra clypeum ad humum protenſum tenens, in quo duæ imagunculæ ſunt exſculptæ, dextera vero Victoriolam porrigens. ibid

Eadem in alio numiſmate mulier recta cernitur, quæ ſiniſtra veſtis lacinias tenet, ſurſumque reducit, dextera neſcio quid porrigit, pomum videtur. ibid.

Venus apud Sicyonios erat efficta ſedens, manu vna aliquot papaueris capita tenens, altera pomum: in capitis vertice neſcio quid affixum habens, quod cardinem referebat. ibid.

Venus dicta Morpho cernebatur ſedens, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas. ibid.

Veneris ſimulacrũ alicubi exſtabat cum pectine, & barba, eiuſque ſuperiora corporis cingulo tenus maris ſpeciem præferebant, inferiora vero fœminæ. 350.

Venerem AEgyptij cornutam quoque, ſicut & Lunam, effingebant. 351.

Venus in Monte Libano efficta erat capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læua intra amictum ſuſtinens, quaſi lacrymans. ibid.

Horæ effingebãtur, duos calathos ferentes, alterum plenum florum, alterum ficuum. 354.

Horæ aliquando in Iouis capite vna cum Parcis effingebantur. ibid.

Horas repræſentat Philoſtratus manus inter ſe contingentes, annum volutantes, ſuper ſpicarum vertices ambulantes, non tamen vt frangant, aut flectant, aſpectu ſuaues, omnes veluti ſaltitantes, brachium efferentes, comam demiſſam habentes, genis rubicundis, oculis quaſi ſalientibus. ibid.

Gratiæ deſcribuntur coronatæ, vna floribus, fructibuſque terræ, altera ſpicis, & frumento, tertia vuis, & pampinis, atque pomis, vltima oliuis: Apolloque manu dextera eas geſtat. 355.

Gratiæ ita pingebantur, vt earum vna terga ad nos obuerteret, duæ vultibus nos intuerentur. 356.

Gratiæ effingebantur virgines, hilares, ac ridentes, nudæ, zoniſque ſolutæ. ibid.

Gratiæ apud Eleos ita erant formatæ, vt vna roſam, altera talos, tertia myrti ramum manu præferret. ibid.

Gratiarum dux interdum Mercurius effingebatur. 357.

FINIS.

INDEX RERVM, ATQVE VERBORVM, QVAE HOC LIBRO CONTINENTVR, ORDINE ALPHABETICO DIGESTVS.

Acerui lapidum cur circa Mercurij statuam congererentur. 224
Acheron quid significet. 197
Accipiter cur Apollini sacer. 43
Accipiter cur sit siymbolum Osiridis. ibid.
Accipiter Solis symbolum. 80
Acinacis Martis simulacrum apud Scythas. 268
Achelous pro aquis dulcibus capitur. 176
Acheloi imago. 181
Achor Muscarum Deus. 235
Acis a Polyphemo interfectus. 180
Adad, & Atergatis imago, & eius expositio. 53
Adiantho herba Pluto coronatus. 192
Adonis cur fingatur ab apro interfectus. 352
Adoniorum festorum ritus. 352
Adrastia Nemesis cur sit cognominata. 307
Æacus inferorum iudex. 185
Æga Solis filia. 254
Ægis a Ioue gestata quæ esset. 110
Ægis vnde dicatur. 254
ab Ægyptiis Græci Deorum cultum sunt mutuati. 3
Ægyptij elementa coluere, absque effigie. 5
Ægyptij maxime monstruosos Deos habebant. 17
Ægyptij quando suem sacrificarent. 75
Ægyptiis cur nefas vaccã immolare. 80
Ægyptij cur pauonis pennis domorum ianuas ornarent. 122
Ægyptiorum regum habitus. 175
AEneæ ad inferos aditus quid significet. 190
Aër masculus, & fœmina. 351
Aër subinde Solis virtute varias induit qualitates. 57
Æsculapij statua ex vitice. 16
Æsculapius cur Agnites dictus. ibid.
Æsculapius quid significet. 57
AEsculapij simulacrum apud Epidaurios, & eius expositio. ibid.
AEsculapij aliud simulacrum, quod erat Auximi, & eius significatio. 58
AEsculapius vt Romam sit aduectus. ibid.
AEsculapij fabula quod Glaucum Minois filium ab inferis reuocarit. 60
AEsculapij simulacrum apud Phliasios. 59
Æsculapius nutritus a canibus. 147
Æsculapius cur dictus Cotylæus. 230
Æternitas comitabatur semper Deos digniores. 18
Æternitas qualis sit. ibid.
AEternitatis definitio. ibid.
AEternitatis imago. 19

AEterni

AEternitatis antri imago ex Claudiano. ibid.
Eius explicatio. 20
Affectus humani non sunt per se mali. 195
Agdistis mali genij ortus. 142
Agenoria Dea. 249
Agesilaus statuas sibi decerni noluit. 12
Aglaia vna Gratiarum. 356
Alcibiades in suspicionẽ affectati principatus venit. 219
Alcibiades pulcerrimus. 334
Alexandri Mater a serpente dicta est grauida facta. 290
Αλεξίκακος cur Hercules dictus. 234
Alectryon in gallum conuersus. 273
Almon fluuius. 144
Amantium extremæ partes cur modo frigidæ sint, modo calidæ. 333
Amantium vita inconstans. ibid.
Amata virgo Vestalis. 148
Amor vehementissima, ac perniciosissima omniũ animi perturbationum. 322
Amor puerorum turpissimus. 323
Amor ex voluptate, & dolore permistus. 324
Amor ex Vulcano, & Venere vulgari ortus. ibid.
Amor terrenus vnde ortum traxerit. 325
Amor admodum grauis Deus. 327
Amor Letheus qui. ibid.
Amor pellebatur, ex Seneli aquis epotis. ibid.
Amores Nymphorum filij. 328
Amorum inter se ludẽtium descriptio. ibid.
Amorum cum Lepore lusus. ibid.
Amoris laquei quid significent. 330
Amor Deorum maxime iuuenis. ibid.
Amor iuuenibus se semper miscet. ibid.
Amor est tener, & mollis. ibid.
Amor liquidus, & lubricus. 331
Amor & deformitas inter se inimici. ibid.
Amor in floribus degens. ibid.
Amor non est cæcus. ibid.
Amor fugitiuus eleganter a Moscho descriptus. 332
Amor ignei coloris. ibid.
Amoris oculi acres, & igniti. ibid.
Amor fraudator, & mendax. ibid.
Amoris currus ignitus. 333
ab Amore cur fingatur Pan deuictus. 336
penes Amorem cæli ianuarum claues. ibid.
Amor captus apud inferos ab Heroinis, ac patibulo affixus. 338
in Amphiarai antro Somniorum porta esse credita. 222
Amphitrite Neptuni vxor. 169
Angeronia Dea. 249
Angues cur essent sanitatis signa. 62
Anguium complexus concordiæ symbolum. 210
Anguilla cur inuidiæ symbolum. 314
Anguillæ natura. ibid.
Animæ, quarum corpora insepulta, centum errare annos dicebantur. 206
Animus a Saturni orbe quid mutuetur iuxta quosdam philosophos. 27
Animi nostri diuinitas. 31
Animus noster duplici lumine præditus. 32
Animus omni fortuna valentior. 316
Animorum ad corpora descensus quomodo sint. 336
Animi nostri ex Venere appetitum ad venerea trahunt. 340
Anni Symbolum. 19
Anseres cur Iunoni sacri. 122
Anseres publicis sumptibus aliti in Capitolio. ibid.
Anteros qui sit. 325

Anterotis effigies. ibid.
Anteuorta,& Postuorta Diuinitatis comites. 31
Anthracia vna ex Arcadicis Nymphis. 155
Antiochi Sotheris visum. 62
Antipodes qui. 187
ab Antipodibus litteræ missæ. ibid.
Antipodes sunt superiores nobis. ibid.
Antoninus imperator Cereris sacris initiatus. 154
Anubis effigies. 227
Anubis cur canino aspectu effingatur. ibid.
Apidis oracula quo pacto ab AEgyptiis elicerentur. 49
Apis AEgyptiorũ Deus quis fuerit. 50
pro Apolline reliqui dij ponebãtur. 37
Apollinis diuersa nomina. ibid.
Apollinis flaua cæsaries quid denotet. ibid.
Apollo lyram tenens, quid significaret. 39.
Apollo Musarũ cur dux dicatur. ibid.
Apollo cur in medio Musarum. 40
Apollinis imago, & eius significatus. ibid.
Apollo cur inferorum Deus dicatur. ibid.
Apollinis alia imago, & eius expositio. 41
Apollo cur Lycius nuncupetur. 42
Apollo cur dicatur medicinæ Deus. 46
Apollinem quomodo AEgyptij hieroglyphicis litteris describerent. ibid.
Apollo cur quattuor auribus, & totidem manibus sit effictus. ibid.
Apollinis statua apud Patrenses. 48
Apollo cur diceretur Nomius. 50
Apollinis simulacrum apud Assyrios, eiusque expositio. 52
Apollo cur barbatus apud Assyrios. ibid.
Apollinis simulacrum in Laconia. 54
Apollo cur dicatur Cyclopes interfecisse. 57
Apollo cur dicatur AEsculapij pater. ibid.
Apollo cur Sminthius diceretur. 62
Apollo cur Saurοctonus dictus sit. 63
Apollinis statua Neapoli, ac eius caussa. 64
Apollini quadriga attribuebatur. ibid.
Apelles calumniam passus, quomodo Calumniam depinxerit. 311
Aper hiemis symbolum. 352
Apri imaginem Germani ferebant. 146
Aqua multis numinibus est adscripta. 147
Aqua masculus, & fœmina. 351
Aquila cur Ioui sacra. 107
Aquila cur auium regina. ibid.
Aquila cur esset Victoriæ symbolũ. 270
Aquila in Romanorum vexillis. 271
Aquila Persarum vexillum. 272
Arcades se omnium Græcorum antiquissimos iactabant. 87
Arcadum cultus erga Deas Eleusinas. 155
Arcadiæ situs. 87
Arcana passim non vulganda. 96
Argilla cur effingendis Diis non admodum congruat. 15
Ariadna a Theseo relicta. 195
Aries AEgyptiis sacra. 115
Arietis immolandi mos apud AEgyptios. ibid.
Arimaspi vnicum habent oculum. 241
Arimaspi cum Gryphis belli gerunt. ibid.
Asininum caput qui coluerint. 6
Asinus cur Apollini sit dicatus. 63
Asinus cur Baccho sacer. 285
Asinus victima Priapi. 297
Assyrij Solis ac Lunæ simulacra non admittebant. 37

Astarte Cæli filia, Saturni soror, & coniux. 27.
Atæ pedes teneri, & molles. 330.
Athenis de nomine imponendo contentio inter Neptunum, & Mineruam. 170.
Athenæ sub Mineruæ tutela. 245.
Athenienses cur cicadas aureas capillis implicitas gestarent. 87.
Athenienses quomodo cultum Panis receperint. 91.
Athenienses quid Ioui sacrificarēt. 117.
Athenienses sapientes, riteque sacrificantes. 192.
de Atta fabula. 142.
Attis quid significet. 143.
Atys adamatus a Magna matre. 142.
de Aty fabula. ibid.
Atys in pinum conuersus. ibid.
Audire hominem, quattuor auribus præditum, quid sit. 46.
Auerrunci Dij cur ab antiquis colerentur. 193.
Auguriis veteres dediti ssimi. 274.
ex Auro cur Dij effingerentur. 15.
Aurum & argentum cur Diis effingendis non multum conueniant. ibid.
Aurora quomodo efficiatur. 67.
Aurora Cephalum rapit. ibid.
Auroræ imagines, & earum explicatio. ibid.
Austri siue Noti effigies. 177.

B

BAccharum habitus. 284.
Bacchæ serpētes absque timore, & periculo tractabant. 290.
Bacchanalia splēdidissima a Ptolomæo Philadelpho celebrata. 282.
Bacchanalium ritus. 295.
Bacchi tripus quid esset. 237.
Bacchus vini repertor. 275.
Bacchus pro vino positus. 276.
Bacchus cur nudus effingeretur. ibid.
Bacchus cur senex effingeretur. 277.
Bacchus cur iuuenis effingeretur. 111.
Bacchus cur sit dictus Musarum dux. 278.
Bacchus Nysæ educatus. ibid.
Bacchi inuentum, aquam vino permiscendi. ibid.
Baccho cur in Horarum templo ara sit posita. 279.
Baccho cur ara esset dicata prope Nympharum aram. ibid.
Bacchus idem qui Sol. 280.
Bacchi facultates quomodo ad Solem referantur. ibid.
Bacchus inuentor, quomodo boues ad aratrum iungerentur. 281.
Baccho cur falx in dextera tradatur. ibid.
Bacchus cur taurus sit appellatus. ibid.
Bacchi comites. 282.
Bacchæ comites Bacchi. 282.
Bacchi mysteriorum ritus. ibid.
Bacchi mysteria ad animi purgationem facere credebantur. ibid.
Bacchus libertatis Deus. 283.
Bacchi vestes cur muliebres. 284.
Bacchus cur sit dictus Bassareus. ibid.
Bassara vestis quæ. 284.
Bacchus infernus Deus est creditus. 285.
Bacchus fortissimus imperator. ibid.
Bacchus triumphi inuentor. ibid.
Bacchus cur fici foliis coronaretur. 287
Bacchi nauis descriptio. 288.
Bacchi comites. ibid.
Bacchus puer a Parcis serpentibus cinctus. 290.
Bacchus cur fingatur a Titanis in frusta discerptus. 294.
Bacchus cur vna dicatur esse cum Deis Eleusinis. ibid.

Bacchus cur fœmineo habitu, ac cornutus pingeretur. ibid.
Beelzebubus muſcarum Deus. 235.
Bellerophon Chimæram conficiens, quid ſignificet. 258.
Belli portarum deſcriptio. 34.
Belli ineundi mos apud veteres. 244.
Belli decernendi apud Romanos mos. ibid.
Bellonæ,& Mineruæ idem numen. 243
Bellona Martis auriga. ibid.
Bellonarij ſe cultris incidebant. 243.
Belluæ, quæ ab AEgyptiis colebantur. 50.
a Belluis nutriti homines. 147.
Beſtiæ in Deos relatæ. 2.
Bœotia diluuio ſubmerſa. 131.
Bona Dea cui rei præeſſet. 159.
Bonæ Deæ effigies. ibid.
Bona Dea mulier maxime pudica. 160.
Bonæ Deæ ſacrorum ritus. ibid.
Bonæ Deæ imago. ibid.
Bona Dea paris cum Iunone poteſtatis. 161.
Boreæ venti effigies. 177.
Boues Apollini cur eſſent grati. 48.
Bos cur eſſet Oſiridis ſymbolum. ibid.
Bouem cur maximo cultu AEgyptij afficerent. ibid.
Bos Iſidis qualis eligeretur apud AEgyptios. ibid.
Bouis cornua cur Dianæ templo affigerentur. 70.
Bouis effigies in vexillis Romanorum. 272.
βούζυγον Herculis ara cur ſit dicta. 232.
Brennus quomodo Panico terrore perculſus. 90.
Bruto malus Genius viſus. 302.

C

CAduceatores cur oleam ferret. 210.
Caduceus Mercurij quid eſſet. 209.
Caduceo Mercurij cur ſint duo angues additi. 210.
Caduceus cur in pacis argumentum ferebatur. ibid.
Caducei figura. ibid.
Caduceus vnde dicatur. ibid.
Caduceus Mercurij quomodo ad hominis geneſim referatur. 226.
Cæli portæ quot ſint. 29.
Cænis fœmina,& mas. 337.
Caia Cæcilia eadem ac Tanaquil, Tarquinij Priſci vxor. 134.
Caligula diuinos ſibi honores vſurpabat. 11.
Caluaria ſimulacri loco a Scythis habita. 6.
Calumniæ effigies, ab Apelle depicta. 311.
Calumniæ definitio. ibid.
Cambyſes Apim interfecit. 49.
Canephoræ virgines quæ. 154.
Canis ſacer inferorum Deo. 78.
Canis candidus fidei ſimbolum. 215.
Canes Vulcani cuſtodes. 263.
Canis cur ſacer Marti. 273.
Canis cur cum Laribus. 299.
Canopus apud AEgyptios Deus habitus. 170.
Canopi effigies. ibid.
de Canopo lepida narratio. ibid.
Caper cur Apollini ſit dicatus. 63.
Caper cur Baccho immolaretur. 156.
Capra cur magni fieret apud Græcos. 96.
Capratij, atque capræ apud AEgyptios in honore habiti. 96.
Cardineæ Deæ ſacrificandi ritus. 29.
Cardinea vel Carna Dea cur coleretur. 198.
Cares primi ferri officinas inſtituiſſe, mercede militaſſe, loris clypeos appendiſſe, & criſtas galeis accommodaſſe feruntur. 111.

Carpasium linum igni non consumitur. 245.
Carpathus insula. 176.
Cassiteridarum Insularum incolarum forma. 195.
Cassio Parmensi malus Genius visus. 302.
Castores visi Vacieno, nuntiantes victoriam de Perse reportatam. 125.
sub Castoris nomine etiam Pollux intelligebatur. 128.
Castores cur sint tributi comites Iunoni. ibid.
Cato statuas sibi poni noluit. 12.
ex Cedro cur Dii effingerentur. 15.
Celtæ loco Iouis altissimam quercum venerabantur. 116.
Cerberus cur fingatur ad inferni fores excubare. 188.
Cerberi imago. ibid.
Cerberus vnde dicatur. 189.
de Cerbero fabula vnde initium traxit. 190.
Cerberus ab Hercule ex inferis ad terram tractus. 233.
Ceres eadem ac Terra. 139.
Cereris inuenta. 151.
Ceres cur legifera sit dicta. 152.
Cereris numen ad quam terram referretur. ibid.
Cereris imago. 153.
Cereris effigies apud Siculos. ibid.
Ceres cur fingatur facibus quærere Proserpinam. 154.
Cereris Eleusine sacra. ibid.
Cereris sacrorum pompæ ritus. ibid.
Cereris nuptiæ quæ essent. 155.
Cereris cum sue conuenientia. 156.
Ceres cur appellata Erynnis. ibid.
Ceres conuersa in equam. ibid,
Ceres cur Lusia dicta. ibid.
Ceres cur Nigra dicta. ibid.
Cereris Nigræ simulacrum. 157.
Ceres Cidonia. ibid.
Ceres cur filiam Marti, aut Phœbo collocare in matrimonium noluerit. 212.
Ceruus Dianæ gratissimus. 68.
Ceruorum cornua in Dianæ templis suspensa. 70.
Charontis officium. 205.
Charontis imago. 207.
Charon pro tempore captus. ibid.
Charontis imaginis expositio. ibid.
Charybdis mulier rapacissima. 168.
Chimæræ effigies. 201.
Chimæræ fictio vnde originem duxerit. 201.
Ciconia Concordiæ sacra. 215.
Ciconiæ natura. 103.
Circenses ludi cur Neptuno essent sacri. 171.
Claua Herculis quid significet. 234.
Claudiæ Vestalis pudicitia quomodo comprobata. 143.
Clauis cur in mulierum manus tradi soleret. 74.
Clauis cur Plutoni tribuatur. 188.
Cleomenis Alexandri ducis commentum, ad pecuniam conficiendam. 50.
Clodius sacra Bonæ Deæ violauit. 160.
Clypeus Mineruæ quid significet. 253.
Cocythus quid significet. 197.
Coloniæ non transmittebantur sine Deorum consilio. 64.
Columbæ cur Veneris aues dicantur. 341.
Columbarum transitus ex Sicilia in Libyam. ibid.
Columna bellica ante Bellonæ téplum. 244.
Colus, & fusus cur ferretur a sponsa olim. 130. & 134.
Commodi imperatoris crudelitas. 257.
Compitalia festa. 298.
Comus conuiuiorum Deus. 277.

Concordiæ

Concordiæ effigies. 212
Concordiæ officia. ibid.
Cornix Concordiæ sacra. 215
Cornix cur sit expulsa a Minerua. 250
Consentes Dij qui,& quot. 4
Consualia festa apud Romanos quæ. 171
Consus Deus. ibid.
Cor in parte sinistra hominis. 97
Cor Dei symbolum. ibid.
Corpus nostrum a Cerbero repræsentatum. 190
Corybantes Magnam matrem obeuntes quid significent. 141
Cornua cur fluminibus tribuantur. 179
Cornua cur Baccho tribuantur. 281
Cornua audaciæ symbolum. ibid.
ex Cornibus efficiebantur olim pocula. ibid.
Cornucopiæ vnde originem traxit. 105
Cornucopiæ Fortunæ vim quomodo exprimat. 106
Cornucopiæ vnde,& cur fictum. 181
Corona querna quibus daretur. 116
Coruus cur sit Apollini sacer. 42
Cranes, siue Carna, aut Cardinea Dea præposita cardinibus. 29
Cubus cur dicatus Magnæ matri. 146
Cuninæ Deæ munus. 138
Cupido Deus, rebus Venereis præsidens. 323
Cupidines gemini secundum Platonicos. ibid.
Cupido cælestis. ibid.
Cupido cælestis cur alatus. ibid.
Cupidinis cælestis sagittæ quid significent. ibid.
Cupido cælestis Soli similis. 324
Cupido cur facē gestare fingatur. ibid.
Cupidini Anteros necessarius, vt adolescat. 325
Cupidinis simulacrū in gymnasiis olim ponebatur. 326
Cupidinis simulacrū Romani medium inter Mercurium & Herculem cur in gymnasiis collocarent. 327
Cupidinis fontis vis. ibid.
Cupidines multiplices. ibid.
Cupido cur puer pingatur. 333
Cupido cur alatus. ibid.
Cupido cur sagittas gestet. 334
Cupido cur interdū fulmē gestet. ibid.
Cupido cur prope Fortunam adstaret. 336.
Cupidines cum Leæna ludentes quid significent. ibid.
Cupiditas cur sit homini data. 196
e Curru olim pugnare solebant. 119
Currus Bacchi quid significet. 288
Cyathus puer cur ab Hercule sit interfectus. 232
Cybele eadem ac Terra. 139
Cybele cur Magna mater sit dicta. 146
Cycnus cur Apollini sacer. 42
Cycnus cur morti proximus, dulcissime canat. ibid.
Cycni cur Veneri sacri. 342
Cyprij maxime dediti venereis. 341

D

DAEdala Iunonis festa. 130
Dædalus primum cæpit statuas affabrefacere. 54
Damias, & Auxesias tutelaria numina Epidauriorum. 16
Danai cum Gelanore de imperio contentio. 42
Draco in AEsculapij tutela. 57
Deæ Syriæ simulacrum plurima numina referebat. 119
Deæ Syriæ effigies qualis. ibid.
Deæ magnæ quæ essent. 155
Decima Parca. 202
Demogorgonis AEternitas comes. 18
Demogorgonis imago. ibid.

de Demogorgone,apud veteres mirum silentium. ibid.
Delphines cur Neptuno gratissimi. 170
Dercetus figura. 176
Deuerra Deus quis. 95
Deum naturaliter homo cognoscit. 2
Deus quis. ibid.
Deorum multitudo vnde ortũ habuit. ibid.
Deus vnde dicatur. ibid.
Deorum multitudo apud antiquos infinita. 3
Deorum distinctio apud priscos sapientes. ibid.
Dij præcipui apud AEgyptios quot. ibid.
Dij maiorum gentium qui, & quot secundum Pythagoricos. 3
Deorum varia loca. 4
Dij non omnes immortales, & qui secundum antiquos. ibid.
Deus figura caret. ibid.
Deorum simulacra qui populi repudiarunt. 6
Deos qui coluerint absq; nominibus. 7
Deorum multitudiné qui in Græciam inuexerint. ibid.
Diis qui primi templa aras, & statuas posuerint. ibid.
Diis cur humana effigies sit tributa. 9
Deorum statuæ, & cognomina ex affectibus humanis. 13
Deorum figura ex effectibus, qui ab eis proficisci crederentur. ibid.
Deorum alij masculi, alij fœminæ, alij virgines, alij matrimonio iuncti. 14
Deorum vitam humanæ similem veteres existimabant. ibid.
inter Deos vnum omnibus præesse, antiqui putabant. ibid.
Dij cur diuersæ ætatis. ibid.
Dij penates lignei. 16
Dij viles, & plebei ex qua materia effingerentur. 17
Dij etiam forma belluarũ expressi. ibid.
Deus solus æternus. 18
Deos laneos habere pedes quid significet. 27
Dij apud antiquos quo pacto introducti. 35
Dij numquam senescunt. 37
Diis statuæ positæ pro ratione beneficiorum receptorum. 63
Deorum manus exosculari. 76
Dei imago apud AEgyptios, & declaratio. 88
Dei præsentia, & prouidentia. ibid.
Deus nomen suum inferioribus caussis communicat. 89
Dij custodes mulieris recens fœtæ. 95
Dei conditoris apud AEgyptios simulacrum, & eius explicatio. 99
Dij cur inter se sint implexi. 147
Deorum imagines absque hominis aut animalis figura. 113
Dij e cælo in AEgyptum fugati a Typhone. 293
Dij omnes mares simul, & fœminæ. 351
Dextera tamquam sacra existimata. 214
Dextera eleuata quid significet. ibid.
Dextera aperta quid significet. ibid.
Diana venationis Dea. 68
in Dianę tutela siluæ, ac luci positi. ibi.
Dianæ habitus. ibid.
Dianæ imago ex Claudiano. ibid.
Dianæ comitum imago ex eodem. ibid.
Diana vnde dicta. ibid.
Diana Fascellina vnde dicta. 69
Dianæ simulacrum apud Arcades. 71
Dianæ currus cur a velocissimis animalibus fingatur tractus. item cur ab equis, item cur a bobus, item cur a mulo, item cur a iuuencis. 72
Diana cur omnibus Deis antiquior diceretur. 73
Diana ex Parcis vna. ibid.

Dianæ ſimulacrum apud Siculos. 74
Diana cur diceretur Hegemone. ibid.
Dianæ ſimulacrũ in Cypſelli arca. ibid.
Diana cur triformis. 75
Diana idem numen ac Proſerpina. 76
Dictamnum parturientibus impoſita, multum prodeſt. 74
Dindymene mater. 142
Dionyſij Tyranni dicterium in AEſculapium. 37
Dionyſius dictus Bacchus. 275
Dioſcuri, Caſtor & Pollux. 125
Dioſcurorum ſimulacrum apud Spartanos. ibid.
Dioſcurorum ſimulacrum. 128
Dioſcuris cur in tempeſtate vota nuncuparentur. ibid.
Diphthera Iouis liber. 110
Diſcordiam tamquam Deam cur veteres colerent. 268
Diſcordia pulſa cælo. ibid.
Diſcordia pomum iecit in mediũ Dearum. ibid.
Ditis nomine cur Pluto appelletur. 186
Diuites ſingulis menſibus Lunæ ſacrificabant. 76
Diuitiæ Lunæ comparantur. 87
Dius Fidius quis eſſet. 105
Dij Fidij ſimulacrum. ibid.
Dominę ancillis aliquando ſeruiebant. 245
Domus quædam cur Triremis ſit appellata. 288
Draconis leges etiam res inanimes reas faciebant. 117

E

Ebrietas Bacchi myſterium. 282
de Ebrietate lepida hiſtoria. 288
Ebur cur effingendis Deorum ſimulacris non valde ſit idoneum. 15
Echo, a Pane amata quid ſignificet. 92
Echo fabula vnde deriuarit. ibid.
Echo ſexies, aut ſepties repetita. ibid.
Echo pictura non poteſt exprimi. 93
Eduſæ Deæ munus. 138
Elementa ab antiquis ſub Deorum nominibus culta. 118
inter Elementa decupla proportio. 147
Elementa apud AEgyptios maſcula ſimul, & fœminea. 351
Eleuſinæ Deæ quæ eſſent. 155
Eleuſinarum ſimulacra apud Arcades. ibid.
Empuſa mutabilior quid ſit. 79
Encedalus gigas quis fuerit. 257
Endymion cur Lunę amaſius ſit dictus. 84.
Ephororum auctoritas apud Lacedæmonios. 252
Epidaurij quomodo grauiſſimæ ſterilitati conſuluerint. 16
Epipyrgia Hecate dicta, 78.
Equorum quadrigæ Phœbi nomina. 64
Equus ex Neptuni percuſſione editus. 171.
Equi cur ſub Caſtorum tutela eſſe dicantur. ibid.
Equi ſub Neptuni tutela. ibid.
Equi cur Neptuno conueniant. 173
Equi effigies in vexillis Romanorum. 272.
Equus cur Marti a victoribus immolaretur. 273
Ercynæ amnis ortus. 162.
Ερμαθῆναι ſtatuæ. 238
Ερμαθῆναι cur in Academiis collocarentur. 239
Eteoclis & Polynicis pugnæ imago. 203.
Eteocles primus Gratiarum cultum induxit. 356
Euentus boni ſimulacrum cum bona Fortuna poſitum. 320
Eumenides. 193

Euocatio Deorū quomodo fieret. 269
Euphrosyna vna Gratiarum. 356
Euri effigies. 177
Eurynomes figura. 176
Eurynomus inferorum Genius. 189
Eurynomi imago. ibid.
Euthymus athleta cū malo Genio congressus. 303

F

FAbæ cur impuræ. 157
Faces cur præferrentur nuptiis. 129
Famæ effigies. 265
Fama duplex. ibid.
Fama cur præcedere Martis currum dicatur. 266
Fatum quomodo pro Ioue capiatur. 89
Fatum quid sit. 203
Fatum Fortunam vincit. 319
Fauna eadem quæ Bona Dea. 160
Faunus numen Auentini montis. 84
Fauni, Syluani, Satyrorūque imago. 94.
Fauoris imago. 321.
Fauor cur alatus. ibid.
Fauor cur cæcus. ibid.
Fauor cur pedibus rotæ insistit. ibid.
Fax iactata, principij pugnæ signū. 244
Fecialis officium apud Romanos. 244.
Felicitas Dea. 321
Felicitatis imago. ibid.
Felicitas ex virtute, & Fortuna constat. ibid.
Felicitas vera quæ. 322
Felices qui iuxta Peripateticorum sententiam. 322
Felis cur Lunæ symbolum. 86
Feni fasciculus pro vexillo apud Romanos. 272
Feretrum cur in Libitinæ templo reponeretur. ibid.
Feronia libertinorum Dea. 127.
Ferula cur Baccho sacra. 285
Ferrum, aliaque metalla cur dedeceant Deorum simulacra. 15
Fide in penitissima cæli parte habitat. 213
Fides cur tecta, atque secreta. 214
Fidei cur dextera manus cōsecrata. ibid.
Fides cur cana effingatur. ibid.
Fistula septem calamorum in manibus Panis quid significet. 92
Flammeus nuptarum velum, vnde sit dictum. 129
Flagellatio apud Lacedæmonios ad Dianæ aram. 69
Flamini Diali nefas fabas attingere, aut nominare. 157
Flaminico diuortium facere non licebat. 137
Florum vsus apud veteres. 277
Flora florum Dea. 158
Flora meretrix. ibid.
de Flora narratio. 159
Floræ imago. 178
Fluuiis capilli offerebantur. 179
Fluuiorum effigies. ibid.
Fluuij cur arundine coronaretur. ibid.
Fluxus & refluxus maris, Luna est caussa. 86
Fœderum percutiendorum ritus apud Romanos. 104
Fœneratores Kalendis pecunias collocabant. 34
Fons mirabilis naturæ contra periuros. 103.
Fortitudo vera quæ. 252
Fortunæ simulacrum in Neruæ numismate. 132
Fortuna cur culpetur. 304.
Fortuna nullibi exsistit. ibid.
Fortuna duplex. ibid.
Fortunæ imaginem quis primus pinxerit. ibid.
Fortunę imago, eiusque expositio. ibid.
Fortuna cur cæca effingatur. 306

Fortunæ opera. ibid.
Fortuna dicta Nortia. ibid.
Fortunæ bonæ, ac malæ imago. 307
Fortunam cur Apelles sedentem depinxerit. 314
Fortuna nequitiæ symbolum. 315
Fortuna cur cæca, bruta, amens, & globo insistens fingatur. ibid.
Fortunæ bonæ comitis eloquentiæ, & doctrinæ effigies. ibid.
Fortunæ suæ quilibet faber. 316
Fortunæ effigies apud Scythas. 317
Fortuna cur vitrea sit efficta. 318
Fortuna aurea. 319
Fortunæ simulacrum semper in cubiculo imperatorio. ibid.
Fortunæ simulacri translatio, signum translati imperij. ibid.
Fortuna cur vna cum Cupidine fingeretur. ibid.
Fortunæ, & Isidis idem numen. ibid.
Fortuna pro Luna capta. ibid.
Fortuna sine Virtute nequaquam felix. 322
Forulus, vel Forculus Deus præpositus foribus. 30
Fraudulentorum hominum mores. 314
Fraudis descriptio. 314
Fraudis symbolum cur sit pinus. ibid.
Fulica cur sit Herculi dicata. 232
Fulmen multorũ Deorum insigne. 108
Fulminum tria genera. 109
Fulminum miracula. ibid.
Fulmen cur trisulcum dicatur. ibid.
Fulmen quomodo pingeretur cum Ioue. ibid.
Furiæ Plutonis administræ. 192
Furiæ tres. 193
Furiarum sacrificia. ibid.
Furiarum imago ex Dante. 194
Furiæ quid significent. 195
Furiæ cur facibus armatæ. 196
Furiæ quibus Deis operam nauabant. ibid.
Furiæ sunt præsto Ioui. 197
Furina Dea. 193
Furor quid sit. 266
Furoris effigies. ibid.

G

Galathea vnde dicta. 165
Galatheæ imago ex Philostrato. ibid.
Gallus cur Apollini sacer. 43
Gallus cur sit AEsculapio sacer. 59
Galli cur appellarentur Magnæ matris sacerdotes. 142
Galli præcipuo cultu cur Mercurium prosequerentur. 220
Gallus cur apponatur Mercurij simulacro. 220
Gallus cuius rei sit symbolum. 241
Gallus cur Marti sacer. 273
Ganymedes Iouis pocillator. 38
Geminorum signum quod. 125
Genius quid sit. 299
Genij bini singulis præpositi. 300
Genium Augusti. ibid.
Genium principis venerabantur olim. ibid.
Genius locis etiam præpositus. ibid.
Genius quotuplici forma effingeretur. ibid.
Genius floribus coronabatur. 301
Genio malo impia sacrificia oblata. 303
Germani templis, & statuis carebant. 7
Germani quos Deos coluerint. ibid.
Germani Tellurem colebant. 145
Gigantes contra Deos pugnantes, quid significent. 258
Glandibus primi homines victitarunt. 141
Glauca Saturni filia. 25
Glauci imago ex Philostrato. 163
Glauci conuersio in piscem. ibid.

Gnidiæ Veneris pulcritudo. 343
Gnidiæ Veneris ſimulacrũ a quopiam adamatum,ac compreſſum. ibid.
Gorgon bellua quæ ſit. 255
Gorgones quæ fuerint. ibid.
Gorgonum ſorores quæ fuerint. 256
Græci cur Deos armatos effingerent. 13
Græci nimis ambitioſi in ſtatuis. 17
Gramen cur Marti ſit ſacrum. 274
Graminea corona apud Romanos maximi honoris loco habita. 274
Graminea corona qui coronarentur. ibid.
Gratiæ homines inter ſe colligatos continent. 353
Gratiæ quam ſint neceſſariæ hominum generi. ibid.
Gratiæ cur Veneris, & Bacchi filiæ dicantur. ibid.
Gratiarum ac Horarum idem numen. ibid.
Gratiæ cur quattuor. 354
Gratiarum imago. 355
Gratiæ cur Veneris comites dicantur. ibid.
Gratiæ cur duæ dicantur. ibid.
Gratiæ cur tres eſſe dicantur. 356
Gratiæ cur nudæ,ac zonis ſolutæ. ibid.
Gratiarum nomina. ibid.
Gratia Vulcani vxor. 356
Gratiarum templum cur in media platea ædificaretur. 357
Gratiæ cur tres. ibid.
Gratiæ cur manibus inter ſe confertæ. ibid.
Gratiæ cur ridentes. ibid.
Gratiæ cur iuuenes. ibid.
Gratiæ cur virgines. ibid.
Gratiæ cur zonis ſolutæ. ibid.
Gratiæ cur pellucidis tunicis amictæ. ibid.
Gryphes qui ſint. 241
Gymnaſiorum Dij. 228.

H

Harpocratis ſimulacrum. 50
Harpocratis effigies. 250
Harpyiarum ſedes apud inferos. 198
Harpyiarum effigies. ibid.
Haſtæ Deorũ imaginibus cur additæ. 119.
Haſtæ pro ſtatuis olim vſurpatæ. 120
Haſta olim pro præmio in bellis. ibid.
ſub Haſta olim auctio fieri ſolita. ibid.
Haſta Mineruæ quid ſignificet. 253
Hebes deorum pocillatrix. 38
Hebes Deæ cultus apud Græcos. 39
Hecate idem numen cum Diana. 75
Hecatæ ſacrificabant ſuibus, ac ouibus. ibid.
Hecatæ in triuiis ſacrificabatur. 76
Hecates cœna quæ eſſet. ibid.
Hecate cur triformis. 77
Hecates ſimulacrum triceps, eiuſque expoſitio. 78
Hecate imperium habet in infernos dæmones. ibid.
Hecate cur Empuſa diceretur. 79
Hecatombæ quomodo fieret. 75
Hedera cur Baccho ſacra. 285
Hederæ occulta vis. 286
Hedera Oſiridis planta. 287
Hera Neptuni & Cereris filia. 156
Heræ ſimulacrum. ibid.
Herculanus nodus quid denotet. 135
Herculis ſimulacrum, ab Euandro poſitum. 17
Hercules liberos LXX. reliquit. 135
Herculis ad inferos aditus quid ſignificet. 190
Hercules ramum Acheloi fluuij ex vna in aliam partem deriuauit. 181
Herculis,& Mercurij vnum numẽ. 227
Hercules prudẽtiæ, & eloquẽtiæ Deus. ibid.
Herculis imago apud Gallos. ibid.
Hercules XLIV. numerati. 229

Hercules ex principalibus AEgyptiorum Deis. ibid.
Hercules Melampygos. ibid.
Hercules vnde arma sit mutuatus. 230
Hercule viso, quidam in saxum fertur obriguisse. ibid.
Hercules bibax. 231
Hercules epulo,& vorax. 232
Hercules rapax,& epulo. ibid.
Herculis sacrificia plena maledicentię. ibid.
Herculi de malis sacrificium cur fieret. 233
Herculis facinora. ibid.
Herculis fortitudo in animo potius quam in corpore. 234
Hercules cur pelle leonina fingatur indutus. ibid.
Hercules pro Sole positus. ibid.
Herculis duodecim labores. ibid.
Hercules pro tempore positus. ibid.
Herculi sacrificabat aperto capite. 235
in Herculis templũ quoddam nec muscæ,nec canes ingrediebantur. ibid.
Herculis sacrificiis mulieribus cur interesse nefas. ibid.
Herculis templum quibus mulieribus liceret ingredi. 237
Herculis cum Apolline pugna. ibid.
Hercules infans admotus ad Iunonis vbera. 132
Hermæ statuæ quæ. 219
Hermæ Academiarũ ornamentũ. ibid.
Hermaphroditus Veneris filius. 339
Hesperidum mala ab Hercule sublata. 233
Hesperus omnium stellarum pulcerrima. 352
Hesperus & Lucifer eadem stella. ibid.
Hetrusci in quot partes cælum diuiserint. 66
Hieroni quomodo præsignatum fuerit regnum. 245
Hieroglyphicæ litteræ. 5
Hierosolymitani templi ornamenta in Pacis templum translata. 211
Hippocoō ab Hercule interfectus. 230
Hippomanis,& Atalantæ fabula. 141
Hippopotami natura. 103
Hippopotami forma. 181
Hircus Priapi symbolum. 297
Homines marinos reperiri. 164
Honoris effigies. 247
Horta Dea. 249
Hortæ templum cur numquam clauderetur. ibid.
Horæ cæli portis præsunt. 353
Horæ cur Solis equos curare dicãtur. 354
Horæ Deæ quid sint. ibid.
Horę Deæ cur quatuor fingantur. ibid.
Horæ interdum Soli tribuuntur, interdum Cereri. ibid.
Horarum effigies. ibid.
Horæ Iani comites. ibid.
Horæ Floræ comites. ibid.
Horarum imago ex Philostrato. ibid.
Horus idem ac Sol. 292
Hori effigies,& eius explicatio. 294
Humiditas, & caliditas ad rerum procreationem coire debent. 130
Hydra ab Hercule interfecta. 233
Hygieia Æsculapij filia, & eius imago. 62
Hymenæus Nuptiarum Deus. 133
de Hymenæo narratio. ibid.
Hymenęi imago,& eius explicatio. 136
Hypermestra suum virum seruauit. 347

I

IAnus primus templa Diis in Italia dicauit. 28
Ianum ante omnes Deos in sacrificiis præfari solebant. ibid.
Ianus cur cæli portis astare dicatur. ibi.

Ianus

Ianus cur ianuis sit præpositus. 29
Iani imago, ac eius explicatio. ibid.
Ianus cum Portuno idem numen. ibid.
Iani similitudo cum Sole. 29. & 30
Iani geminæ facies quid significent. 30
Iani imago alia, ex Plinio & eius significatio. ibid.
Iani alia imago ex Suida, & eius significatio. ibid.
Ianus mundi Symbolum. ibid.
Ianus Perrhæbus. ibid.
Iani pro chao positi imago. 31
Ianus principiorum Deus. ibid.
Iani binæ facies quid in animo nostro significent. ibid.
Iani quadricipitis imago quid denotet. 32
Iano cur duodecim aras posuerint. 33
Iani templi structura, eiusque significatio. ibid.
Ianus Patulcius, & Clusius. 34
Ianus cur pacē, ac bellum in manibus habere dictus. ibid.
Ianus cur in foro esset apud argētarios. ibid.
Ianus cur Iunonius dictus. ibid.
Iani arcus quadriformes, ac peruij. ibi.
Icilus Somni filius. 224
Ignis, atque aër maiorem cæteris elementis vim habent. 118
Ignis & aqua cur olim sponsæ proponerentur. 130
Ignis perpetuus a Vestalibus custoditus. 148
Ignis Persarum Deus. 170
Ignis effectus duo. 258
Ignis masculus, & fœmina. 351
Ignis duplex consideratio. 324
Imaginum Deorum omnium ratio reddi non potest. 14
Impari numero cur Dij cælestes gaudere dicantur. 129
Imperatores cur lauro coronarētur. 45
Infans cur statim editus, in terra deponeretur. 138
Inferorum Iudices qui. 184
Intercido Deus quis. 95
Inuidia teterrima omnium animi pestium. 312
Inuidiæ effectus. ibid.
Inuidiæ imago. 313
Inuidi vulturibus cur similes. 313
Io, & Isis idem numen. 80
Iphigenia Dianæ sacrificata. 69
Ira cur sit homini data. 196
Iræ effectus. 266
Iris Iunonis nuncia. 122
Iridis simulacrum. 123
Iris Iunonis nuncia. 208
Iris quando erat Iouis nuncia. ibid.
Isidis cultus apud Ægyptios. 48
Isidis simulacrum apud Ægyptios, & explicatio eius. 80
Isis terram significabat. ibid.
Isidis aliud simulacrū apud Ægyptios, & eius expositio. ibid.
Isis præposita nauigationibus. 81
Isidis variæ potestates. ibid.
Isidis simulacrū apud Apuleium, eiusque explicatio. 82
Isis eadem ac Minerua. 241
Iudæi nullam Dei imaginem suscipiebant. 5
Iudicis imago apud Thebanos. 103
Iudices cur fallantur. 185
Iudices quales esse debeant. 309
Iugum cur imponeretur matrimonio coniungendis. 133
Iugonius vicus Romæ. 132
Iunonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum. ibid.
Iuno Regina Romæ appellabatur. 16
Iuno mensium Kalendas tenebat. 34
Iuno dicta Lucina. 73
Iuno Iouis Soror. 118
Iuno pro aëre capta. ibid.

Iuno capta pro terra. ibid.
Iuno cur fingatur Iouis vxor. ibid.
Iunonis numen idem cum Luna. ibid.
Iuno superciliis & brachiis pręposita. ibid.
Iuno Λιδικώλενος. ibid.
Iunonis simulacrũ ex qua materia. 119
Iunonis Lucinæ simulacrum. ibid.
Iuno pacifica Dea. ibid.
Iunonis currus. ibid.
Iunonis currus quid significaret. 120
Iuno diuitias significat. ibid.
Iuno cur sceptrũ tenere fingatur. ibid.
Iuno pro terra posita. 121
Iunoni quattuordecim nymphæ ministrabant. 123
Iunonis imago ex Martiano, & eius significatio. ibid.
Iunonis simulacrum in Corinthia regione. ibid.
Iunonis imago ex Apuleio. 125
de Iunone a Ioue vincta fabula, eiusque significatio. 128
Iuno sponsa. 129
Iunoni aues sacræ. 122
Iuno cur sponsa vocaretur. 130
Iunonis cum Ioue dissidia quid adumbrent. ibid.
Iunonis rosæ quæ. 132
Iunonis simulacrum Argis. ibid.
Iunonis simulacrum apud Lanuuinos. ibid.
Iuno Februalis cur diceretur. ibid.
Iuno cur forficẽ gestare fingatur. ibid.
Iunonis Iugæ nomen vnde. ibid.
Iunonis cognomina, quatenus nuptiis præest. 135
Iuno aliquando terram adumbrat. 147
Iunoni vrbium portę erant dicatæ. 173
Iupiter, quid per se, quid ex Deorũ sententia faciat. 4
Iouis statua ex vite confecta. 16
Iouis oculus. 46
Iupiter cur dictus Opt. Max. 88
Iupiter vnde dictus. ibid.
Iupiter pro Mundi anima positus à Platonicis. ibid.
Iupiter fuit existimatus esse diuina mẽs, omnium procreatrix. ibid.
Iouem qualẽ sapientes intelligerent. 89
Iouis attributa ex Orpheo. ibid.
Iouis simulacrum ex Orpheo. ibid.
Iupiter Lycæus idem atque Pan. 90
Iouis Lycæi simulacrum. ibid.
Iouis simulacrũ, & eius significatio. 97
apud Iouem duo dolia cur esse fingãtur ab Homero. 99
Iupiter cur trutinã gestare fingatur. ibi.
Iouis imago apud Martianum. 100
Iouis imagines, quæ ad principes docendos pertinent. 101
Iupiter infernus. ibid.
Iupiter marinus. ibid.
Ioui Iustitia cur assisteret. 102
Iouis Horcij statua cõtra periuros. 103
Iupiter Horcius. 104
Iouis, & Solis potestas eadem. 107
Iupiter idem numẽ cum Baccho. ibid.
Iouis imago, Bacchi insigniis ornata. ibid.
Iouis a Phidia effícti simulacrum. ibid.
Iupiter Custos quomodo effingeretur. 108
Iouis Statoris simulacrum. ibid.
Iouis Conseruatoris simulacrum. ibid.
Iouis insigne nullum magis proprium fulmine. ibid.
Ioui cur fulmen traditum. 109
Iupiter cur interdum leuioribus fulminibus, atque lusoriis telis vti dicatur. 110
Iouis simulacrum in Caria. ibid.
Iupiter Labradeus cur sit dictus. 111
Iouis parturientis imago. 112
Iouis Olympij celeberrimũ templum. ibid.

Iouis simulacrum apud Sicionios. 113
Iouis statua apud Troglodytas. 114
Iouis Ammonis effigies. ibid.
Iupiter in arietem conuersus. ibid.
Iouis Ammonis simulacrum apud Arcades. 116
Iupiter cur redimitus oleæ foliis. ibid.
Iouis effigies alicubi in Græcia. ibid.
Iupiter in alias, atque alias subinde formas mutatus. 118.
Iupiter nutritus a capra, & picis. 147
Iupiter aliquando pro aere ponitur. ibid.
Ioui cur fulmen trium cuspidum sit tributum. 184
Iupiter cur Apomyion sit cognominatus. 235
Iurandi ritus in ludis Olympicis. 104
Iurare per Genium principis. 300
Iustitia cuncta cernit. 101
Iustitiæ, & Nemesis idem numen. 309
Iustitiæ effigies. ibid.
Iustitia cuncta cernens. ibid.
Iustitiæ insignia. 310
Iustitia cur per manum sinistram significaretur. 311
Iuuentas quomodo expressa. 37
Iuuentatis imago alia. 38

K

Καιρὸς filiorum Saturni natu minimus. 317
Κινάρ quid sit. 286
Κύλλοι qui dicantur. 219

L

LAbarũ vexillum Romanorum. 272
Lacones solebant pugnare pileati. 127
Lamiæ quæ sint. 198
Lamiarum natura ex Dione. 199
Lanuuini Iunonem sospitã colebãt. 132
Lapides quadratos qui pro Deis coluerint. 7
ex Lapide atro cur Dij effingerẽtur. 15
Lares Dij qui. 151
Lares qui essent. 297
Lares domorum priuatarum, vrbium, agrorumque custodes. ibid.
Lares hominum opera vestigabant. 299
Lares genij mortuorum. 298
Larium imago. ibid.
Lararium quod esset. 297
Lari auis voracitas. 232
Lasciuiæ imago. 97
Latifundia a Cerere repræsentantur. 153
de Latona fabula. 41
Laurentia meretrix magnam hæreditatem populo Romano reliquit. 159
Laurentia eadem quæ Flora. ibid.
Laureatæ litteræ quæ. 270
Laurus cur sacra Apollini. 45
in Lauro ignis semina latitant. ibid.
Laurus illæsa a fulmine. ibid.
Lauri folia cur magistratum ineuntibus Romæ offerrentur. ibid.
Laurus cur sacra Lunæ. 77
Lauro triũphantes coronabantur. ibid.
Laurus victoriæ symbolum. 270
Lebetes quid essent. 237
Legati pro pace quomodo ornabantur. 211
Legumina a Cerere distributa. 157
Lenæus dictus Bacchus. 275
Leonum mos, in suis vestigiis tegendis. 141
Leones cur Cybelæ attribuantur. 146
Leones cur sacri Vulcano. 263
Leo animalium ferocissimus. 336
Leporis cum Venere conuenientia. 22
Leporis natura. ibid.
in Lepore lenocinium amoris. ibid.
Lethes aqua. 61

Letheus fluuius quid significet. 197
Leuanæ Deæ munus. 138
Liber dictus Bacchus. 275
Liber Bacchus cur sit dictus. 283
Libido cur sit homini data. 196
Libitina idem numen cum Venere. 205
Ligneis simulacris quamdiu Romani vsi sint. 17
Limentinus Deus liminum præses. 30
Lingua cur Mercurio consecrata. 220
Locrensibus Castores adiutores contra Crotoniatas. 125
Loti arboris natura. 88
Lucerna Mineruæ. 244
Lucinæ simulacra cum eorum expositione. 74
Lucina cur in partubus inuocaretur. 73
Luci amãtium apud inferos descriptio. 337
Ludi Florales. 159
Lunæ semestris bos sacrificabatur, cú infantibus nomina imponerẽtur. 73
Luna cur partui præesset. ibid.
Lunæ triplex simulacrum, & cur. 77
Lunæ orbem habitari, a quibus assertum. ibid.
Lunæ maculæ quomodo creẽtur. ibid.
Lunæ imago Apollinopoli, & eius significatus. 80
Lunæ simulacrum apud Martianum Capellam. 81
Lunæ varij colores quid pręsagiãt. ibid.
Lunæ defectui, veluti a veneficis procurato, quomodo obuiam irent veteres. 83
Lunæ natura quo pacto ad mores conformandos deduci possit. 87
Lunæ cognomina cum Iunone communia. 118
Lunulæ in calceis quid significent. 87
Lunus Deus. 351
Lupercalium ritus. 132
Lupus cur sub Apollinis tutela. 41
Lupi pellis pro caduceo apud Hispanos. 211
Lupus in Romanorum vexillis. 271
Lupus Silentij symbolum. 250
Lupus cur Marti sacer. 273
Lupus oculorum acie cæteris animalibus præstat. ibid.
Lyæus dictus Bacchus. 275
Lycurgus Deorum effigies repudiauit. 5
Lyssa quarta Furia. 197
Lyssæ Imago. ibid.

M

Macaria Dea. 321
Macaria Herculis filia. ibid.
Macaria pro patria se ipsam interfecit. ibid.
Mænades quæ. 284
Magica ars Romanis exosa. 84
Magna mater cur Ops sit appellata. 139
Magna mater cur ζάδωρος sit dicta. ibid.
Magnæ matris imago ex Martiano cum explicatione. ibid.
Magnæ matris imago ex Buccatio cum expositione. 40
Magna mater cur dicta Berecynthia. 142
Magnæ matris sacerdotes cur castrati. 142
Magna mater quomodo e Phrygia Romam aduecta. 143
Magnæ matriis simulacrum in atro lapide exsculptum. ibid.
Magnæ matris põpa obscenissima. 145
Magnæ matris effigies in Faustinæ numismate. 146
Maiora initia Cereris. 157
Malorum Catalogus, inferni fores obsidentium. 208
Mala punica Concordiæ symbolum. 215

Manij Dij. 193
Manubiæ emissæ a Ione differentes ab iis, quæ ab alijs Diis emitterētur. 109
Manumittēdorum seruorum mos. 127
Manus aperta pro vexillo apud Romanos. 272
Manus osculari quid significet. 214
Marcellus triumphans, Romam cum Deorum simulacris intrauit. 7
M. Tullij Duumuiri pœna, ob publicatos sacrorum libros. 14
Marini Dei canis capillis, & senes effingebantur. 163
Marini Dei. 164
Mars quomodo Solis virtutes adumbret. 54
Martis effigies cur effingeretur in ædiū rusticarum portis. 259
Mars cur fingatur cum Venere rem habuisse. 263
Mars natus absque patre. 264
Mars in Thracia natus. 265
Martis arma. ibid.
Martis victima apud Scythas. 267
Martis templum apud Scythas. ibid.
Martis simulacrum apud Scythas. 268
Martis festum insigne Paprimide celebratum. 275
Mars communis Deus. 273
Martis domus descriptio. ibid.
Marsiæ simulacrum libertatis insigne. 284.
Marsyas quis fuerit. ibid.
Massiliensium vetus sacrorum mos. 6
ex Materia lucente cur Dij effingerentur. 14
Matrimonij imago, & eius explicatio. 13
Medusa quæ fuerit. 255
Medea eadem quæ Bona Dea existimata. 160
Medusæ caput cur in pectore Mineruæ effingatur. 256
Menippus Cynicus inferorum nūcium se dictitabat. 195
Mercurij columnæ. 5
Mercurius subterraneus idem qui Trophonius. 62
Mercurius Iouis nuncius. 208
Mercurius cur sit Deorum nuncius dictus. ibid.
Mercurius lucris præpositus. ibid.
Mercurij effigies ex Antiquariis Petri Appiani. 209
Mercurij virgæ effectus. 215
Mercurio cur sint pennæ attributæ. 216
Mercurius caput alatum habet. ibid.
Mercurij imago ex Apuleio. 217
Mercurij imago ex Martiano. ibid.
Mercurius Luctæ inuentor. ibid.
Mercurio omnium bonarum artium inuentio tribuitur. ibid.
Mercurio cur quadrata statua in gymnasiis ponatur. ibid.
Mercurij & Fortunæ differentia. 218
Mercurij statua cur ponatur super basim quadratam. ibid.
Mercurius vnde Cyllenius cognominatus. 219
Mercurius homines ad ciuiles mores instituit. ibid.
Mercurius Mercatorum Deus. 220
Mercurij cur alati pedes. ibid.
Mercurius cur imberbis. 224
Mercurius cur triceps effingeretur. ibid.
Mercurius pro Sole positus. 226
Mercurius cur Argum interfecisse sit dictus. ibid.
Mercurius sub Anubis nomine cultus. 227
Mercurij oraculi consulendi ritus. 238
Mercurius cur Mineruæ coniunctus. ibid.
Meretrices per Sirenes repræsentatæ. 166.

Mineruæ sacrificandi ritus. 10
Minerua cur sit solis virtus. 53
Minerua cur e Iouis capite nata fingatur. ibid.
Minerua quæ fulmina iaculari dicatur. 109
Mineruæ erant dicatæ arces. 173
Minerua Orci galeam induit. 188
Minerua cur Mercurio coniuncta. 238
Minerua Prudentiæ Dea. ibid.
Mineruæ effigies. 239
Mineruæ atque Neptuni oculorum similitudo, ac diuersitas. ibid.
Mineruæ galea quid significet. ibid.
Minerua quomodo ex Ioue nata. 240
Mineruam ex Iouis cerebro exstitisse, quid significet. ibid.
Minerua cur fingatur absque matre nata. 241
Minerua cur sit Tritonia dicta. 242
Minerua vnde sit dicta. 243
Minerua cur sit dicta Bellona. ibid.
Minerua quas artes repererit. 245
inter Mineruam, ac Bellonam differentia. ibid.
Mineruæ armorum descriptio. 254
Minerua, & Vulcanus cur ex æquo Athenis præesse dicerentur. 259
Minerua Frænatrix. 258
Mineruæ effigies cur in ædium portis effingeretur. ibid.
Mineruæ festum insigne apud Tritonidem paludem. 275
Minerua cur fingatur virgo. ibid.
Mitrio qui se inficerent. 116
Minos inferorum iudex. 185
Minois imago ex Dante. 186
Minos quid significet. ibid.
Minotaurus in Romanorũ vexillis. 271
Miraculum cum magna mater Romam veheretur. 143
Miraculum de lapide quodam reperto in Sipylo. 147
Mnemosynes aqua. 61
Mœragetis Dei officium. 205
Momus Somni & Noctis filius. 313
Momus cur hominis & bouis opificiũ vituperaret. ibid.
Momi imago. ibid.
Momi qui dicantur. 314
Morpheus Somni filius. 224
Mortæ effigies. ibid.
Morta Parca. 205
Mulieres prudentia destituantur. 241
Mundus cur non possit esse Deo coæternus. 18
Mundi imago, vna cum expositione. 30
Mundus quomodo pro Ioue capiatur. 89
Mundi imagines apud AEgyptios. 99
Mundus hic a Platonicis infernus vocatus. 197
Murali corona qui donarentur. 146
Mures vnde oriantur. 65
Murium ingens copia in Arabum castris. 260
Murium copia quomodo exsistat. 261
Musæ singulæ in singulis cælis. 39
Musæ Sirenes etiam appellantur. ibid.
Musæ quot sint. ibid.
Musarum nomina & officia. ibid.
Musarum imago. ibid.
Musarum alia imago. 40
Musæ sæpe eædem ac Nymphæ. 279
Musæ nutrices Dionysij. ibid.
Mutinus Deus quis esset. 296
Myiodes Deus muscarum. 235
Myrtus cur Veneri esset sacra. 343
Myrti natura. ibid.

N

NArcisso Pluto coronatus. 192
Narcissi fabulæ significatio. 309
Narcissus amore mortuus. 337
Naturæ symbolum cur sit Vultur. 80

Natura quomodo pro Ioue capiatur. 89
Nealcis pictura belli, quod inter Persas, & Ægyptios gestum est in Nilo. 112
Necessitatis vel Violētiæ templum. 203
Nemesis, & Fortunæ idem numen. 307
Nemesis officia. ibid.
Nemesis Iustitiæ filia. ibid.
Nemesis Solis est potestas. ibid.
Nemesi cur pennæ additæ. ibid.
Nemesis cur cum fræno. 308
Nemesis cur cum mensura. ibid.
Nemesis facta ex lapide, quem Persæ tulerant vt ex eo victoriam de Atheniensibus reportandum effingerent. 309
Nemesi & Cupidini cur sint alæ additæ. ibid.
Nepheia quid significet. 86
Neptunus in equum conuersus. ibid.
Neptuno aquarū regnum obtigit. 162
Neptuni effigies cur interdum serena, & interdum turbata. ibid.
Neptuno Tridens traditus. ibid.
Neptuni templū mirabile apud Atlanticos. 168
Neptuni simulacrum apud Corinthios. 169
Neptuni imago ex Martiano. 170
Neptunus primus equos domuit. 171
Neptunus cur Equestris sit dictus. ibid.
Neptunus idem ac Consus. ibid.
Neptunus dictus Taraxippus. 173
Neptuno etiam terræ fruges acceptæ feruntur. ibid.
Neptuni imago in numismate Vespasiani, & Adriani. ibid.
Neptuno erant dicata mœnia, & fundamenta vrbium. ibid.
Neptunus cur sit dictus Enosigæus. 174
Neptuno cur tridens sit tributus. 184
Neptunus, & Minerua cur Athenis simul præesse dicerentur. 259
Nereis visa. 164
Nereides ad quinquaginta ab Hesiodo numeratæ. 165
Nero noluit initiari sacris Eleusinis. 154
Nicon eximius athleta. 117
Nili imago apud AEgyptios, & eius significatio. 55
Nili effigies. 181
Noctua cur Mineruæ sacra. 245
Nona Parca. 202
Noctis imago. 220
Numæ libri cur combusti sint. 13
Numerandi apud veteres ratio. 30
Numerius sacrorum Cereris proditor. 154
Numerus impar cur in nuptiis adhibitus. 129
Nuncij Deorum qui. 208
Nuptiales ritus olim adhibiti. 135
Nuptiales preces. 133
Nuptiales Dij. 135
Nuptiarum mos apud veteres. 129
Nuptiarum concepta verba. 134
Nupta cur cingulo exsolueretur a sponso. 135
Nuptæ cur Venerem colerent. 349
Nuces cur in nuptiis spargerentur. 135
Nuces in Iouis erant tutela. 136
Nymphæ pro aquis potabilibus captæ. 279

O

OCcasio idem numē, ac Fortuna. 317
Occasionis imago. ibid.
Occidens sinistra cæli pars. 66
apud Oceanum cur Dei cœnare fingantur. 41
Oceanus pater Deorum. 174
Oceani imago. ibid.
Oceani imaginis significatio. 176
Olea pacis signum. 210

Oleæ repertrix cur Minerua fingatur. 244
Opinionis imago. 246
Ops eadem ac Terra. 139
Ops vnde dicta. ibid.
Oracula ab omnibus Diis edita. 238
Orci galea quid sit. 187
Orestes furiis agitatus. 193
Oriens dextera cæli pars. 66
Osiris apud AEgyptios est Sol. 43
Osiris idem ac Bacchus. 290
Osiridis inuenta. 291
Osiris accipitris formam habens. ibid.
Osiridis festa apud AEgyptios. ibid.
Ouantes cur myrtea corona cingerentur. 343
Ouis cur non mactetur Thebis. 114

P

PAdi effigies. 179
Palæmon portuum Deus. 170
Palæstra Mercurij filia. 217
Palæstræ imago. ibid.
Pales pastorum Dea. 158
Paliliorum ritus. 158
Pallas gigas a Minerua occisus. 241
Palladis nomen vnde sit sumptum. 241
Palladium quid esset. 241
Palma cur Victoriæ symbolum. 272
Palmæ natura. ibid.
Palma masculei, & fœminei sexus. 294
Pan symbolum vniuersi. 89
Pan montium, siluarum, ac lucorum Deus. 90
Pan Deus tutelaris pastorum. ibid.
Pan maximus Arcadiæ Deus. ibid.
Panis imago ex Silio Italico, & eius significatus. 91
Pan pro Sole positus. 94
Pan sermonis symbolum. ibid.
Panis alia imago. ibid.
Pan vnus ex maiorũ gentium Diis apud AEgyptios. 96
Panis imago apud AEgyptios eadem quæ apud Græcos. ibid.
Pan, atque Satyri cur maxima numina AEgyptiis. 96
Panis, & Satyrorum simulacra apud AEgyptios, ac eorum expositio. ibid.
Panici terrores qui sint. 90
a Pantheris cur Bacchi currus trahi dicatur. 288
Papauer cur sacrum Lunæ. 77
Papauer fertilitatis symbolum. 153
Par numerus cur Diis inferis gratus. 129
Parcæ tres. 201
Parcæ cur operam Plutoni nauare dicerentur. ibid.
Parcarum trium munera. ibid.
Parcarum nomen vnde sumatur. 202
Parcæ cur ex Chao emersisse dicantur. 203
Parcæ cur ex Herebo, & Nocte natæ dicantur. ibid.
Parcæ Necessitatis filiæ. ibid.
Parcarum imago ex Platone. ibid.
Parcarũ imago ex Petro Appiano. 205
Parcarum coronæ. ibid.
Parthenia insula. 129
Parthenope quomodo Neapolim condiderit. 64
Partus quinarium numerum non superat. 129
Pasiphae tauri amans. 337
Pasithea vna Gratiarum. 356
Pastores sub Mercurij tutela. 224
Pauentiæ Deæ officium. 138
Pauo cur Iunoni sacer. 122
Pauonis cũ diuitibus cõueniẽtia. ibid.
Pauor, & Terror Martis comites. 251
Pauor, & Pallor simul culti. 253
Pausanias in somnis monitus, ne de sacris Eleusinis scriberet. 155
Pacis celebre nomen Romæ. 211

Pacis comites Venus, ac Gratiæ. ibid.
Pacis effigies. ibid.
Pax cur diceretur Cereris amica. 212
Pacis, aut fœderis apud Romanos percutiendi ritus. 271
Pecunia initio in corio cudebatur. 22
Pegasi equus. 67
Penates Dij qui, 299
Penates Dij publici vrbis Romanæ qui fuerint. ibid.
Penates Dij vnde dicti. ibid.
de Penelope narratio. 137
Pentheus Bacchi contemptor quo pacto punitus. 290
Peplum Mineruæ quale fuerit. 256
Peristera Nympha Veneri grata. 341
contra Periuros fons mirabilis. 103
Perpetuitas, & AEternitas quid inter se differant. 18
Persæ abundant asinis. 113
Persea arbor cur sacra Harpocrati. 250
Perseus Medusam interfecturus Orci galeam induit. 187
Perseus Medusam interfecit. 255
Perseus vnde arma sumpserit, ad Medusam interficiendam. ibid.
Phallus quid. 295
Phallophori qui. 296
Phantasus Somni filius. 224
Phlegethon quid significet. 197
Phœbi imago apud Martianum Capellam, & eius expositio. 56
Phœbi currus. 64
Phœbi corona, eiusque significatio. ibid.
Phœbi effigies apud Claudianum, & eius significatus. 66
Phœbas tripodi insidens vaticinabatur. 237
Phœnices cur suos Deos cum crumenis effingerent. 13
Pherephattes, Proserpina dicta. 161
Phœbetor Somni filius. 224
Phocarum figura. 176
Phrygia Dea quæ. 142
Pictores, ac sculptores a poetis exempla desumpserunt. 112
Pica cur Baccho sacra. 285
Picus, montis Auentini numen. 84
Picus cur Marti sacer. 274
Pietas in parentes quo pacto conciliaretur. 147
Pileati serui qui. 127
Pileum rubrum quinam apud AEgyptios gestarent. 43
Pileus libertatis insigne. 127
Pileus virtutis atque scientiæ argumentum. ibid.
Pilumnus Deus quis. 95
Pinus cur Pani sacra. 97
Pinus cur sacra Matri magnæ. 141
Pini natura. 314
Pirithoi ad inferos descensus quid significet. 190
Pitho inter Gratias. 346
Pitys a Pane amata. 97
Plataici Dij qui. 263
Platanus Genio sacra. 301
Plutoni cur sit Cerberus triceps tributus. 184
Pluto diuitiarum Deus. 186
Pluto cur maniũ Deus sit putatus. 187
Plutonis imago ex Martiano. ibid.
Pluto pro Sole capitur. ibid.
Pluto cur dicatur inferorũ Deus. ibid.
Pluto terræ præses, ac custos. 188
Plutoni quadriga tributa. 191
Plutoni cur cupressus sit sacra. 192
Plutus a Plutone diuersus. 191
Plutus cæcus cur fingatur. ibid.
Plutus cur in Fortunæ manibus sit effictus. 306
Pœnitentia Occasionis comes. 317
Poetæ omnium primi de Diis scripserunt. 36
Poetæ cur Lauro coronarentur. 45

Poetæ cur hedera coronarentur. 278
Polieo Ioui ridiculus sacrificandi ritus. 117
Polyphemus Galatheæ amator. 165
Pomona hortorum Dea. 158
Pomona Vertumni vxor. ibid.
Pomum iacere, amorẽ offerre alicui significat. 328
Populus cur Herculi sit sacra. 234
Populus arbor tẽporis symbolum. ibid.
Populus Diis manibus sacra. 284
Porca cur victima Magnæ matris. 145
Porca prægnans cur Cereri immolaretur. 156
Porca quædam ad triginta sues vno partu profudit. ibid.
Porca prægnãs Bonæ Deæ immolabatur. 159
Porrigere herbam quid significet. 211
Portuni ædes. 104
Potinæ Deæ munus. 138
Præficæ munus. 192
Præstites Dij homini nascenti. 226
Precum imago, & eius expositio. 28
Priapus ex Baccho cur ortus fingatur. 294
Priapus idem atque Bacchus. ibid.
Priapi effigies. 296
Priapus a quo sit genitus. ibid.
Priapus Deus hortorum habitus. ibid.
Primorum hominum sacrorum mos. 6
Principes sunt viuæ Deorum imagines. 31.
Principum statuæ quid dignitatis haberent. 12
Procris a Cephalo interfecta. 337
Promethei furtum ignis cælestis quid innuat. 1
Prometheus statuariæ artis inuentor. 9
Prometheus tamquam Deus habitus. 10
Prometheo sacrificandi ritus. ibid.
Prometheo sacrificãdi ritus quid significet. ibid.
Prometheum cõdidisse hominem, quid significet. 11
Promethei vultur ab Hercule interficitur. 233
Prometheus ignem e cælo suffuratus, quid significet. 258
Proserpina vnde dicta. 139
Proserpina cur fingatur a Plutone rapta in Sicilia. 153
Proserpina similis potestatis cum Bona Dea. 161
de Proserpina fabula. ibid.
Proserpina pro frugibus capta. 162
Proserpina cur fingatur a Plutone rapta. ibid.
Proserpina pro Luna capta. ibid.
Proserpinæ nomine inferius terræ hemisphærium intelligitur. 352
Proteruia sacrificium quale esset. 263
Proteus futurorum prędictor. 174
Proteus cur in varias formas diceretur mutari. ibid.
Prouidentia Dei numinis loco habita. 11
Prouidentię imago. ibid.
Prouidentia quomodo pro Ioue capiatur. 89
Pudicitię imago vnde desumi possit. 143
Pudor pro Deo habitus. 137
Pudori cur ab Icario sit statua posita. ibid.
Pulcritudo quomodo concilietur. 229
Pyramis cuius rei symbolum. 114
Pythagoras cur fabarum vsum prohibuerit. 157
Pythagorę opinio de animorum translatione. 158
Pythagorę littera symbolum virtutis, & vitij. 249
Pytho ab Apolline interfectus, quid significet. 41

Quat

Q

QVattuor anni temporũ imagines. 32
Quercus pro numinibus habitæ. 6
Quercus cur Ioui ſacra. 116
Quercus ſignificatio. 131
Quinarij numeri natura. 129
Quinque Dij in nuptiis adhibiti qui ſint. 130

R

REligio præcipua hominis virtus. 1
Religionis nulla natio expers. ibid.
Religio homini natura inſita. ibid.
Religionis penitus expertes Belluæ. 2
Regis imago apud AEgyptios. 101. & 102
Reges olim pro diademate haſtam geſtabant. 120
Rhadamantus inferorum iudex. 185
Rhamnuſia Nemeſis cur cognominata 307
Rhea eadem ac Terra. 139
Rheæ cur ſint attributa cymbala, tympana, faces, & lampades. 147
Rhodiis in ortu Mineruæ cur aurum depluiſſe dicatur. 192
Rhodij in ſacrificiis non vtebãtur igne. ibid.
Romæ erat alter populus lapideus. 11
Romæ natalis. 158
Romani ſine ſtatuis diu fuerunt. 6
Romani quando primum ſtatuas receperunt. 7
Romani patritij cur geſtarent lunulas in calceis. 87
Romani quid Ioui ſacrificarent. 117
Romani belli tempore duplicia ſigna oſtendebant. 171
Romani cur templum Veneri Caluæ dedicarint. 349
Romulus, & Remulus nutriti a lupa. 147
Romulus, & Remulus a Flora nutriti. 159
Roſa cur Veneri ſacra. 343
Roſæ quomodo ex albis rubræ factæ fingantur. ibid.
Ruboris in amantibus cauſſa. 333

S

SAcerdotibus ſolis arcana ſacrorum erant cognita. 13
Sacerdos Bellonæ apud Cappadoces ſecũdum a Rege locum tenebat. 243
Sacrificium ridiculum Herculi factum. 233
Sacrificium inhumanum Dianæ oblatum apud Patras. 70
Sacrificiorum inhumanorum cauſſa. ibid.
Sacrificia cur non ſine igne. 151
Sacrificia Vulcani igne perficiebantur. 263
Salutis ſimulacrum. ibid.
Sanitatis ſignum. 62
Sapientiæ tres partes. 242
Sappho maſcula. 357
Satrapis effigies. 173
Saturnus pro tempore ponebatur. 20 & 22
Saturnus cur fingatur a Ioue filio e cœlo in terras pulſus. 22
Saturnus exſul ad Ianũ ſe contulit. ibid.
Saturnus agrorum colendorum, & monetæ cudendæ modum oſtẽdit. ibid.
Saturnus cur in Deos relatus. ibid.
Saturnus cur Sterculius ſit cognominatus. ibid.
Saturnus cur falcem geſtet. ibid.
Saturnus κρόνος a Græcis cur dictus. ibid.
Saturni imago, eiuſque expoſitio. ibid.
Saturnus cur Vrani filius dicatur. 23
Saturni in tẽpli culmine cur Trito cum

buccina ſculperetur. ibid.
Saturno cur capite aperto ſacrificaretur. ibid.
Saturni fabula qua dictus eſt filios deuoraſſe. ibid.
Saturnus cur fingatur filios deuoraſſe. 25
Saturni quattuor filij quattuor elementa ſignificant. ibid.
Saturni imago alia, & eius ſignificatio. ibid.
Saturni orbis tardiſſimo tempore torquetur. ibid.
a Saturni ſtella plurimæ calamitates orbi terrarum importantur. ibid.
Saturni alia imago, vna cum expoſitione. 25. & 26
Saturnus quid iuxta Platonicos adumbret. 27
Saturno regnante, cur dicatur aureum ſæculum viguiſſe. ibid.
Saturni alia imago ex Macrobio, & eius ſignificatus. ibid.
Saturni filiorum orbis inter ſe diuiſio, quid ſignificet. 184
Saturni imago tempus ſignificans. 27
Satyrorum imago. 95
Satyri an reperiantur. ibid.
Satyri, neque Nymphæ putabãtur cælum incolere. 96
Satyri ſacratiſſimi ſunt. 97
Satyri cur Bacchi comites. ibid.
Satyri ſenes effecti credebantur euadere Sileni. 279
Scarabeus cur Solem adumbret. 45
Scarabei imaginẽ in anulis Ægyptij milites cur exſculptam geſtarent. ibid.
Scipionis ſtatua cur non in foro, ſed in Capitolio eſſet. 13
Scipionis mater a Serpẽte dicta eſt grauida facta. 290
Scyphus Herculis quis. 231
Scyllæ imago. 168
Scyllæ, ac Charybdis loca periculoſa. ibid.
Scylla veneficiis Circes in monſtrum verſa. ibid.
Scythæ nulli Deo templum poſuerunt, præterquam Marti. 266
apud Scythas ſacrificandi ritus. ibid.
Semele fulmine icta. 337
Semini vt ad fructus perueniat quid neceſſarium. 188
Semiramis ſui effigiem colendam publice propoſuit. 9
Semiramis nutrita ab auibus. 147
Semiramis Dercetus filia. 176
Senectutis cauſſa quæ ſit. 277
Serapis Ægyptiorum Deus quis fuerit. 50
Serapidis imago apud Ægyptios, & eius ſignificatio. 55
Serapidis alia imago, apud eoſdẽ, eiuſque ſignificatus. ibid.
Serapis pro Sole ponitur. ibid.
Serpens cur ſit ſacer AEſculapio. 59
Serpentes cur diuinæ cuiuſdam naturæ exiſtimati. 100
Serpentes cur Cereri attributi. 153
Serpens Eleuſim tranauit. ibid.
Serpens cur ſit Mineruæ ſacer. 254
Serta a Baccho inuenta. 285
Seruchus auctor idololatriæ. 8
Seſoſtris AEgyptiorum rex. 154
Seueræ Deæ. 193
Sicilia cur Cereri dicatur gratiſſima. 153
de Sicilia controuerſia inter Vulcanum & Cererem. ibid.
Sigaleonis effigies. 250
Signa, & tabulę pulcræ moribus quantum officiunt. 8
Sileni ſimulacrum. 97
Silenus Pædagogus Bacchi. 279
Silenus a conſiliis Bacchi. ibid.
Silenus niſi coactus verum dicere nolebat. ibid.
Silenus

Silenus Midæ asseruit, homini præstare, cito mori, quam diu viuere. ibid.
Silentium maximum mulierum ornamentum. 346
Siluanus siluarum, & agrorũ Deus. 94
Siluani auocandi a mulieribus prægnantibus ritus. 95
Simulacrorum vsus vnde prodiit. 5
Simulacra cur varie effingerentur. 13
Simulacra Deorum cur lignea apud veteres. 15
Simulacra ex homine & bellua apud Græcos. 97
Sirenum figura. 165
Sirenes Acheloi, & Calliopes filiæ. 166
Sireres non pisces, sed aues. ibid.
Sirenum fabula quid significet. ibid.
Sirenum scopuli ardui. ibid.
Sirenes laudem verã significantes. ibid.
Sirenum insulæ. 167
Sirenum nomina. ibid.
Sistrum Isidis quomodo esset effictum, & quid significaret. 86
Solis, ac Iouis inter se iunctorum simulacrum. 37
Sol omnium erronum regula. 39
Sol cœli cor appellatur. 40
Solis nauis imago, & eius significatus. 43
Solis imago ex Martiano Capella. 44
Solis imago apud Phœnices. 46
Solis imago apud Megarenses. ibid.
Solis imago apud Pæones. ibid.
Sol maximus Deorũ apud Persas. ibid.
Solis imago apud Persas. ibid.
Solis mensa quæ. 51
Solis simulacrum apud AEgyptios, ac eius expositio. 54
Soli aliud simulacrum apud eosdẽ cum expositione. ibid.
Solis imago Elephantinopoli, eiusque expositio. 66
Sol primo conditus, postea Luna. ibid.
Solis imago apud Phœnices. 113
Solis fons admirandus. 114
Sol occidens igneus, significat ventos. 177
Solis, ac Iustitiæ oculus. 309
Sol apud AEgyptios Horus appellatus. 354
Somnia vera cur cornea dicantur. 222
Somnia falsa cur eburnea dicantur. 223
Somniorum portæ geminæ. ibid.
Somnus cur vna cum Musis. 220
Somnus Mortis frater. ibid.
Somni, Noctis & Mortis imago. ibid.
Somni imago. 221
Somni effectus. ibid.
Somni sedes vbi. 223
Somni descriptio. ibid.
Sosipolidis ara. 104
Sosipolis Eleorum Deus. 300
Sosipolidis imago. 301
Sphingum natura. 200
Sphingum effigies. ibid.
Sphingis ænigmata. ibid.
Sphinx mirabilis in AEgypto exsculpta. 201
Sphinx cur collocata in vestibulo templi Mineruæ. 241
Sponsæ cur flammeum ferrent. 136
Statuarum origo. 8
Statua incredibilis magnitudinis. 9
Statuarum multitudo, & studium apud veteres. 11
Statuis loculi, ac ædiculę exstruebãtur. ibid.
Statuis caput adimi, ac reponi aliud poterat. ibid.
Statuæ omnibus sacrosanctæ. 12
Statuæ nudæ, vestitæ, inauratæ. ibid.
Simulacrorum auratorum auctor in Italia. ibid.
Statuæ cur nudæ proponerentur. ibid.
Statuæ quibus ponerentur. ibid.
Statuæ a quibus neglectæ. ibid.

Statuæ in pompis gestabantur. 13
ex Statuis, ac imaginibus nobiles familiæ cognoscebantur. ibid.
Statuarum significatio cur vulgo celaretur. ibid.
Statuæ pretiosæ materiæ vnde ortum habeant. 15
Statuarum materia. 14
Statuarum quæ partes ex marmore effici solerent. 17
Statuæ quadratæ ante ianuas ponebantur. 219
Stellæ quo pabulo alantur. 41
Stimula Dea. 249
Strigum effigies. 198
Strigum nocumenta. ibid.
Stygia palus. 197
per Stygiam paludem cur Dij iurare dicerentur. ibid.
Suadela inter Gratias. 346
Suadela vna cum Venere culta. ibid.
Sueui Liburnam nauem colebant. 81
Summano fulmen attributum. 108
Summanus idem atque Pluto. ibid.
contra Superbiam Nemesis colebatur. 307
Sus cur victima sit Cereris. 156
Sus noxius satis. ibid.
Sus in Romanorum vexillis. 271
Syringa a Pane amata. 97

T

TAcita Dea. 250
Talus cur portetur a Gratiis. 357
Taraxippus Deus quis sit. 172
Taulonis cuiusdam factum. 117
ad Tauricam Dianam hospites mactabantur. 69
Telephusnutritus a ceruis. 147
Tellus dicta Eurysternos. 139
Tellus a Germanis Dea habita. 245
Telluris pompa apud Germanos. ibid.
Tempus æternitatis imago. 18
Tempus cum mundo cœpit. 22
Temporis imago. 26
Temporis qualitates. 27
Tenarus promontorium cur dicatur esse inferni porta. 190
Terminus Deus a Romanis cultus. 24
Terra omnium Deorum prima. 138
Terræ cur inditum nomen maternæ venerationis. ibid.
Terra cur Deorum mater dicatur. 139
Terræ variæ virtutes a Diis variis adumbratæ. 151
Terra est multis numinibus adscripta. 147
Terra cur Rhea vocetur. ibid.
Terra frumenti ferax Cereri attributa. 153
Terra masculus, & fœmina. 351
Terræ motus cur Neptuno adscribatur. 174
Terrena tamquam gradus ad superorum cognitionem. 323
Terror vtilis mortalibus. 109
Terror, & Timor Mineruæ comites. 251
Testudinis natura. 346
Thalassio cur in nuptiis apud Romanos inuocaretur. 134
Thalassio quasillum significat. ibid.
Thales aquam omnium principium statuit. 174
Thalia vna Gratiarum. 356
Theagenes eximius athleta. 117
Thessalia quomodo aquis stagnantibus vacuata. 174
Thetidis imago. ibid.
Thoit, vel Theut Mercurius ab AEgyptiis dictus. 217
Thyrsus Bacchi quid significet. 287
Tiberis effigies. 179
Tigribus cur Bacchi currus dicatur trahi. 288
Timor Deus habitus. 252

Timoris sacellum prope prætorium Ephororum. ibid.
Timor vtilis in ciuitatibus. ibid.
Tisiphones imago. 196
Titanes quomodo per Panē fugati. 90
Toga palmata quid sit. 116
Tridens Neptuni quid significet. 163
Triptolemus a Cerere per terrarum orbem missus. 155
Tripus quid esset. 237
Tripus Apollinis qualis esset. ibid.
ex Tripode loqui, quid significet. ibid.
Tritones qui sint. 163
Tritones buccina sonantes Titanes effugarunt. ibid.
Tritonum figura quid significet. 164
Trito in Epiro visus. 165
Tritonum imago. ibid.
Tritonia palus in Libya. 242
Triumphatoribus conuicia obiici solita. 285
Triumphantium insignia apud Romanos. 116
apud Troglodytas Solis fons. 114
Trophonio erant angues consecrati. 61
Trophonij antrum, & oraculum. ibid.
Trophonij oraculum quo pacto captaretur. ibid.
Turtures consecratæ Furiis. 197
Tutelarium Deorum nomina cur celarentur. 270
Tutelares Dij cur vincirentur. 269
Tutelares Dij qui essent. ibid.
Typhō fratrem Osiridem in frusta dicitur discerpsisse. 291
Typhon quis fuerit. 293
Typhonis imago. ibid.
Typhon quid significet. ibid.
Tyrrheni piratæ a Baccho in Delphines conuersi. 289

V

VAcca Terræ symbolum. 145
Vagitani Dei officium. 138
Vannus cur Baccho sacer. 282
Velouis potestas. 105
Velouis simulacrum. ibid.
Veneficiorum vires. 85
Veneris Paphiæ statua. 113
Venus Parcarum natu maxima. 205
Venus idem numē cum Libitina. ibid.
Venus gemina iuxta Platonicos. 323
Venus cælestis quæ. ibid.
Venus libidinis, ac lasciuiæ Dea. 340
Venus nuptiis præposita. ibid.
Venus orta ex maris spuma. ibid.
Venus orta e mari cur statim Paphum appulisse fingatur. 341
Veneris statua apud Paphios. ibid.
Veneri currus attributus. ibid.
Venus cur fingatur per mare natare. ibid.
Veneris simulacrū apud Saxones. ibid.
Venus cur nuda effingatur. 343
Veneris descriptio ex Apuleio. 344
Venus φιλομειδής. ibid.
Veneris Verticordiæ munus. ibid.
Veneris tēplum cur extra mœnia. ibid.
Venus ἀποστροφία quæ. 345
Venus Vrania quæ. ibid.
Venus Popularis quæ. 346
Venus cur pede testudinem calcans sit efficta. ibid.
Venus cum Mercurio iuncta quid denotet. ibid.
Venus cur cognominata Machinatrix, & inuentrix. 347
Venus cur sit armata efficta. ibid.
Venus Victrix cognominata. ibid.
Veneris cognomento Morphus simulacrum. 248
Venus cur sit efficta cum pedicis. ibid.
Venus prima meretriciam artem inuenit. 349
Veneris festa maxima celebritate a meretricibus obseruata. ibid.
Venus cur etiam a pudicis fœminis co-

leretur. ibid.
Venus cur sit cognominata Calua. ibid.
Venus Barbata. 350
Venus cur cum barba sit effi𝔠ta. 351
Venus cur effingeretur cornuta. ibid.
Veneris Adonidem plorantis simulacrum. ibid.
Veneris nomine superius terræ hemisphærium intelligitur. 352
Ventus quid sit. 177
Venti Dij habiti. ibid.
Ventorum effigies. ibid.
Ventorum varij effectus. ibid.
Venti principales quattuor. ibid.
Verba alata. 216
Verbenam legati præferebant. 211
Veritas in profundo puteo sepulta. 246
Veritatis descriptio. ibid.
Veritas in vino est. 277
Veritatis ager apud inferos. 185
Veritatis portæ. 310
Vertumni statua. 17
Vertumnus hortorum Deus. 158
Vertumni statua. 182
Vertumnus Deus humanis cogitationibus præpositus. ibid.
Vertumnus anni Deus. ibid.
Vertumnus cur ita dicatur. 183
Vesta eadem ac Terra. 139
Vestæ simulacrum, eiusque expositio. 148
Vestæ duæ, mater scilicet, & filia. ibid.
Vestæ templum cur rotundum. 149
Vestæ templi structura. 150
Vesta cuius ignis sit symbolum. 151
Vestæ nomen cur in omnibus sacrificiis veteres præfarentur. ibid.
de Vesta fabula. ibid.
Vesta vnde dicta. 14
Vestales virgines. 148
Vestalium incestarum supplicium. 149
Vestalium cooptandarum ritus. ibid.
Vestalium munera. ibid.
Vestibula Vestæ consecrata. 150
in Vestibulis veteres comedere solebant. ibid.
Vexilla Romanorum quas imagines præferrent. 271
Via lactea vnde nomen traxit. 132
Via virtutis ac Voluptatis. 249
Victimæ simulatæ. 75
Victima, super quam conceptum esset iusiurandum, non vescebantur homines. 104
Victimæ, quæ Ioui immolabantur. 117
Victimæ cur aliæ aliis Diis. 155
Victimæ, quæ in Mineruæ sacrificio adhiberentur. 275
Victoria Stygiæ paludis filia. 197
Victoria sine alis apud Athenienses cur effingeretur. 270
Victoria communis Dea. 272
Victoriæ est Deus auctor, & sua dextra cuique. 273
Viduæ cur religiose Venerem colerent. 349
Vinum non adhibebatur in Cereris sacrificiis. 155
Vinum natura candidum, 277
Vinum immodice sumptum sitim cur accendat. ibid.
Vini temperate sumpti vtilitates. ibid.
Vini immodice sumpti effectus. 279
Vinum vertiginem cerebri efficit. 288
Virginensis Dea quæ. 135
Virtutes, & Vitia tamquã Dij ab antiquis culta. 3
Virtutis fanum, cur ante Honoris templum. 246
Virtutis male habitæ a Fortuna effigies. 247
Virtus, & Voluptas visæ Herculi. ibid.
Virtus sola nostra. 306
Virtus sine Fortuna nequaquã felix. 322
Virtus sola, an absque Fortuna quidquã possit. 316

Vitis

Vitis præcipue ſacra Baccho. 287
Vitulus laceratus in Bacchi myſteriis. 290
Vlmus Somniorum ſedes. 223
Vlyſſes quomodo euitarit Sirenes. 166
in Vmbilico mulieribus libidinis ſedes. 341
Volupia voluptatis Dea. 249
Voluptatis imago. 247
Vulcano ſacrificandi ritus. 10
Vulcanus cuius rei ſit ſymbolum. 99
Vulcanus quæ fulmina iaculetur. 109
Vulcanus cur Mineruam vxorem ducere nequiuit. 259
Vulcani effigies, eiuſque expoſitio. 259
Vulcanus e cælo cur proiectus in Lemnum cecidiſſe fingatur. 261
Vulcanus ex hiſtoria quis fuerit. 262
Vulcanus & Venus cur coniuges fingantur. 263
Vultur cur Marti ſacer. 273
Vultur præſcius clades in vtris caſtris ſit futura. ibid.
Vulturis natura. 313

X

XAnthus & Cyllarus, equi. 125

Z

Zᾶν vnde dictus. 88
Zephyrus Floræ maritus. 178
Zephyri imago. 179

FINIS.

Errata ſic emendato.

Pag.	Verſ.	Lege.
3	nem in	Itaque,vt ad
4	totidemque	Conſentes
15	Soſianum	aduectum
16	Et placatus	vuam
17	Stipis	acernus
28	qui eorum	effingere
30	norum	capitum pluribus
34	cit quibus	vt,quemadmodũ inter
46	ſe quem	figurabãt homine,Leonis
63	proſecuti	cicures
64	filio	Poëtæ Phœbo
72	Diis	vt cæli
75	materia	non niſi
78	alij	eſſe apri
84	bus e	Phædræ
92	xum	obrigeſceret
107	Aquila	ſubminiſtraſſe
ibi.	auro	ad oleaginæ frondis
118	fruimur	quam tribuere.
129	tur	coniuncta.
131	temporibus	regionem proluit
132	tum	tam infeſto
138	Dulce	niueas
163	comas	ſparſas,
166	lunt	ſopiunt

Pag.	Verſ.	Lege.
178	dem	eſt Zephyrus
191	ex eis	probis impertit
193	veteres	σεμνὰς
196	vtendo	Ira igitur
ibi.	imagine	videbimus, de qua Statius lib.1.Theb.
203	lib.	interque eius
224	fingit	Moly
234	Hercules	ei caput
235	ea	ſummis viribus
244	cum tamen	id ideo
249	comprehenſæ	ventre ei
257	da curaſſe	referrent
261	dum	Æthiopibus
265	baid.	inter duos
ibi.	coni	affixum eſſe
270	Athenienſes	Victoriam ſine alis
274	rumque	vbi caſtra
294	profert	coniungi non ſit
295	geſtabant	Phallum
307	ſtra eſt	hanc illis
ibi.	quod vel	quæ ſu[illegible]a
312	Quid quiſque	inuidetq[illegible]e
337	eſt	hic adſcribere.
353	DESCRIPTA	iam Venere,

LVGDVNI,

Excudebat Guichardus Iullieron Typographus, menſe Sextilis,ann. 1581.

